

APHTHONII

Progymnasmata,

In Partim *Novoegate*

A Rodolpho Agricola,

Eius Partim *Liber*

A Joanne Maria Catanæo,

No. Latinitate donata : 23:

17 C U M 10

Scholiis R. Lorichii.

Novissima Editio superioribus emenda-
tior & concinnior,

Adjecto Indice utilissimo.

L O N D I N I,

Excudebat R. H. pro Societate Stationariorum,
1685.

ALPHABETICAL

THE

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

ALPHABETICAL

Aphtbonii declamatoris

Præexercitamenta.

F A B U L A.

Q U Æ,

Græcè, μῦθος.

Fabula traxit à Poëcis originem, “
 qua Rhetores etiam communiter “
 utuntur, quòd admonitionibus fit “
 idonea, & erudiendis imperi- “
 tioribus apta. Est autem Fa- *Fabula de-*
 bula, sermo falsus veritatem *finitio.*
 effingens. “

Varias sortitur appellationes. “
 Nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cy- “
 pria dicitur, receptis pro inventorum varie- “
 tate nominibus. Obtinuit tamen, ac evicit, ut “
 potiùs Æsopica vocaretur; quòd Æsopus om- “
 nium optimè fabulas conscripserit. “

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ mo- *Species fa-*
 rales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus *bula.*
 hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione ca- “
 rentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus u- “
 trunque rationale & irrationale junguntur. Quòd “
 si admonitionem, cujus causâ Fabula inventa est, “

præposueris, προμύθιον, id est, ut ita dixerim, Præfabulare: Si verò postposueris, ἐμμύθιον, hoc est adfabulationem appellabis.

Exemplum, *Fabula Formicarum & Cicadarum, juniores ad laborem adhortans.*

Fabula.

“**F**lagrans æstatis erat fervor, cùm cicadæ con-
 “nuis indulgebant caniculis, læroque inter ar-
 “busta strepebant carmine. At formicæ laboribus
 “intentæ, victum quærebant, colligebantq; fructus,
 “quibus hyberno tempore vescerentur. Ingruente
 “igitur hyeme, partis formicæ nutriebantur. Sed
 “inertibus cicadis oblectans illa voluptas cessit in-
 “opiam atque famem. Sic qui laborem in juveniâ
 “subterfugiant, in senectâ tabescunt egestate.

Morale.

SCHOLIA.

Quintilianus, optimus eloquentiæ magister, præcipit, adolescentes in minoribus dicendi facilius operibus antè exercendos esse, quàm ad magnum illud declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim:

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Descriptio, Thesis, Legislatio.

Quæ, ut pueri memoriâ facilius tenere possint, versiculis huc tribus sum complexus:

Fabula, Narratur, Chreia, Sententia, Futat, Confirmat, Locus haud privus, Laus, Crimina, Confert.

Fitto, Descripum, Thesis, ac Inductio legum.

Quorum

Quorum illa sunt generis.	Deliberativi,	Fabula.
		Narratio.
		Chreia:
		Sententia.
	Judicialis,	Thesis.
		Confirmatio.
		Confutatio.
		Locus communis.
	Demonstrativi.	Laus.
		Vituperatio.
		Imitatio.
		Comparatio.

Fabulæ autem secundum Marcum Varronem, à verbo *Fari* nomen habent. Has primas tradere pueris solent oratores; quia animos eorum adhuc molles ad meliores faciliè vias instituunt vitæ, ut ait Priscianus. Delectant autem vehementius, & efficacius persuadent. Delectant, quia morum facetâ quâdam imitatione capiunt imperitorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, ut Erasmus inquit in Copia. Non solum autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permovendum atque persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum, eas ponit inter probationes rhetoricas.

Apoëtis, &c. Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atque tribus superior Æsopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 21. Fabularum, inquit, primus auctor Hesiodus videtur. Atqui poëtæ figmentis quidem utuntur, sed iisdem altissimam continent philosophiam. Exemplum sit Homerus, cujus Iliis ostendit, quantum calamitatis afferat libido: Odyssea virtutis exempla expressit. Vide Horat. 1. Epist. 2.

Quæ Rhetores etiam, &c. Ut Menenius Agrippa,

APHTHONII

qui plebem cum patribus in gratiam traditur re-
duxisse. Nota enim illa de membris humanis ad-
versus ventrem discordantibus fabula.

Item, Themistocles, qui admoniturus Atheni-
enses, ne magistratus innovarent, fabulam de
Vulpe muscis obsita denarravit.

*Fabula De-
mosthenis.*

Item, Demosthenes, adversus Philippum, ab A-
theniensibus decem oratores postulantem. Lupi,
inquit, suaserunt pastoribus, ut in amicitiam con-
venirent. Cumque hoc pastoribus placuisset, pe-
tierunt Lupi, ut primam sibi vice securitatis canes
traderent, in quibus videbatur occasio jurgiorum
consistere. Quo facto Lupi, omni ademptam for-
midine, omnem gregem non solum pro satietate;
sed etiam pro libidine, laceraverant. Sic, inquit,
sublatis Oratoribus, in populo Atheniensium fa-
cturus est Philippus; qui populi Oratores postu-
lavit, ut facilius spoliata custodibus urbem pos-
sit opprimere.

Morale.

*Apathia
Stoicorum.
Fabula
Attici.*

Item, Herodes Atticus contra Stoicorum *ἀπάθεια*.
Thracius, inquit homo, ex ultimam barbariam
ruris colendi insolens, cum in terras cultiores,
humanioris vite cupidine commigrasset, fundum
mercatus est oleam atque vite confutum. Qui, quia
nihil admodum super vite atque arbore colendam
sciret, videt forte vicinum rubos late atque alte
obortos excurrentem, fraxinos ad summum prope
verticem deputantem, soboles virium e radicibus
caudicum super terram fusas revellentem, stolo-
nes in pomis aut oleis proceros, atque decerptos
amputantem: accedit prope, & cur tantam ligni
atque frondium eadem faceret, percontatus est.
Et vicinus ita respondit; Ut ager, inquit, mundus
purusque fiat, ejusque arbor, atque vitis fecun-
dior. Discedit ille a vicino, gratias agens & latus,
tanquam adeptus rei rustice disciplinam. Tum
falcem

PROGYMNASMATA.

falcem sibi atque securim capit, atque ibi homo miser & imperitus vites suas sibi omnes, & oleas detruncat, comasque arborum latissimas, uberri-
mósque vitium palmites decídit, & fruteta atque virgulta simul omnia, pomis frugibúsque gignen-
dis felicia cum sentibus & rubis, purificandi agri gratiâ, convellit, malâ mercede doctus audaciam, fiduciaque peccandi imitatione falsâ eruditus.
Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos, & intrepidus & immobiles volunt, *Morale.*
dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi affectibus amputatis, in corpore ignavo, & quasi enervato consenescent. Hæc Gellius lib. 19. c. 12.

Nec Oratores tantum fabulis utuntur, sed etiam Philosophi: à quorum sacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ solas aurium delicias proficiuntur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macro-
b. de Som. lib. 1. cap. 2. Ejusmodi fabulæ ex-
emplum habetur apud Platonem lib. 2. de Rep.
Et Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falsus, &c. Quamvis fabulosa sint argu-
menta, & nullam veritatis vim continere videan-
tur, tamen rationem habent, ut juxta eam veritas possit manifestari, fictâ quidem narratione, sed veraci significatione.

Sybaritica, &c. Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, ut testis est Herodotus lib. 5. Stephanus in Italiâ constituit, atque postea Thurion appella-
tum. Unde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum architectura operosissima. Nam, Suida teste, luxu, deliciisque adeo notabilis fuit, ut quicquid effœ-
minatum, quicquid molle, quicquid accuratâ atque ambitiosâ luxuriâ paratum esset, id vulgò Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ

*Fabula Sy-
baritice.*

*Sybaritas
mollities
perdidit.*

*Tripudium
equorum.*

quales fermè apud Æsopum, aniles, & parùm pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ac voluptates in pretio frugalitas odio fuit. Hos ex Africano Policianus Miscellaneorum 15. narrat, eoque deliciarum venisse, ut equos in convivia introducerent, ita institutos, ut audito tibicæ cantu statim se tollerent arrectos, & pedibus ipsis prioribus, vice manuum gestus quosdam chironomiæ morûsque ederent ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiam contumeliâ adfectus transfugit ad Crotoniatis hostes, paulò antè prælio superatos à Sybaritis, & quod è Rep. foret illorum pollicetur (si fidem modò habeant) suâ operâ Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum venturos potestatem. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, convocat omnes quotquot ejusdem forent in urbe artis, artificium modulamentumque eis indicat, atque ut visum tempus, procedere in hostem jubet. Sed enim Sybaritæ fastu præurgidi, quod equitatu superabant, eunt contrâ, prælium conferunt. Hic autem repenti dato signo, tibicines universi conspirant. Ecce tibi igitur confestim, modulamine agnito cantuque illo vernaculo, tollunt eriguntque semet in pedes equi Sybaritarum, sessoribus excussis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Irâ capti omnes equites, sed humi jacentes, omnes equi, sed tripudia repræsentantes. De Sybaritis plura apud Erasmus in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum sexto refert ex Athenæi lib. 12. tantam Sybaritarum fuisse molliciem, ut nullum opificium in civitatem admitterent, quod cum strepitu exerceretur; quod genus sunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeò nè gallum quidem gallinaceum in civitate fas erat alere, tunc quid esset, quod aliis somnum interromperet.

Modò

PROGYMNASMATA.

7

Modo Cilix, &c. A Cilicia, minoris Afiz regione, Syriæ proxima, ut meminit Plin. lib. 5. c. 27. *Cilicis.* cum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc proverbium; *Κίλιξ ἢ πῶς τις ἀλυσίδος,* *Cilix* haud facile verum dicit. Item, *Tria Capp* pessima, quo notatæ gentes, Cappadoces, Cretenses, Cilices. Priscianus in præexercitamentis suis fabulas ponit Libycas, à Libyâ, quæ ut variarum ferarum, ac monstrorum est ferax, ita gentis ingenia fuerunt ad fabulas propensa. Et proverbio *Lybicam feram* appellabant hominem vafum, callidum, versipellem, variis moribus, anticipiq; ingenio, ut ait Erasmus. Et Libycorum apologorum meminit Aristoteles in Rhetoricis.

Modo Cypria, &c. Dicta à Cypro; quæ inter Syriam & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa luxu. In quâ sunt Cyprus, Cythera, Paphos, Veneri consecratæ. Unde Venus *Κύπρις*, Cytharea, & Paphia dicitur. Fuerunt & Fabulæ dictæ Milesiæ *Cyprus.* à Milesiis, Ioniz populis, qui luxu diffuebant, ex *Milesi.* eoque proverbium Græcè fertur. *Οἶκος τὰ Μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε,* hoc est, *Domi,* non hic *Milesia.* Recenset Politianus, Miscellaneorum c. 17. Vide Erasmus in proverbio: *Domi Milesia.* Apulejus in principio metamorphoseos rotius: At ego, inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, hoc est, juxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepidò, jocosò, delicato, ludicro, à Milesiis, quæ deliciis, & ut dixi, luxu suere notabiles. Quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrum frugi esto, alioqui cum aliis ejiciatur. Simile Ephesiorum dictum: qui cum principem Hermodorum civitate expellerent, ita locuti sunt; *Nemo de nobis unus excellat, sed si quis extiterit alio in Loco, & apud alios sit.* Author Cic. Tuscul. 5.

Alopica, &c. Apollonius Tyaneus apud Phisop *Alopi* stratum, *Fabula.*

stratum, l. 5. ait: Ego verò fabulas Æsopi ad sapientiam accommodatiores, quàm cæterorum esse censeo. Quas à Mercurio docet acceptas, Æsopumq; in numero sapientum habitum. Unde ejus fabulæ in tanto fuerunt usu, ut qui eas non legisset, indoctior reputaretur. Vide Erasmum in proverbio; Nè Æsopum quidem trivisti. Quintilianus loco suprà citato: Fabulæ, quæ etiam ab Æsopo originem non acceperunt, (nam videtur earum primus auctor Hesiodus) nomine tamen Æsopi maximè celebrantur, ducere animos solent, præcipuè rusticorum, & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt audiunt, & capti voluptate, faciliè his, quibus delectantur, consentiunt. Cujus rei meminit Lancilotus, lib. 6. cap. 14.

*Fabula de
Vulpe &
Erinaceo.*

Sunt autem apologi maximè compositi ad popularitatem, atq; vim persuasionis, cujus generis ille qui fertur ab Æsopo compositus, in eà oratione, in quâ Sami primarium quendam capitis postulatam, judicio defendebat. Vulpes, inquit, fluvium transitura, in foveam cecidit, inde cum egredi non posset, longo tempore afflictata est, atque hirundinibus obsessa. Errabat illâc fortè fortuna erinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se veller, opem atque operam suam pollicetur, pessimis animalibus, evellendis. Neganre illâ, sciscitatus est causam. Quia, inquit, hirundines hæ, quæ me habent, jam expletæ sunt sanguine atque depastæ, parùmque ampliùs hauriunt. quod si abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi sanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samii, censeo cogitandum esse. Hic quem vos morte mulctandum putatis, nihil vobis officit ampliùs; jam locupletatus est, jam satur est. Quod si è medio illum sustuleritis, invadent alii pruperes, qui rem vestram publicam depo-

Morale.

depopulabuntur. Cujus meminit Arist. 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales, &c. Quibus homines finguntur ali- *Fabula de*
quid operari, cujus generis illa: Medicus ægrotum *Medico.*
curabat, ægro mortuo ille efforentibus dicebat;
Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset
usus, non interiisset. Ad ea respondit quidam,
Non oportet hæc te nunc dicere, cum nulla est
utilitas; sed tunc admonere decebat, cum ægrotus
his uti poterat. Fabula significat, oportere ami- *Morale:*
cos tempore necessitatis succurrere, & auxilia
præbere.

Item, Puer, è ludo literario condiscipuli librum
furatus domum tulit. Mater non corripuit filium,
sed exosculata laudavit. Puer ætate proventus, ma-
jora coepit furari. Furto deprehensus, rectâ duce- *Apologus*
batur ad mortem. At sequente ac lugente matre, *de fure.*
carnificem orabat ille, ut in aurem matri quiddam
narraret. Cum mater ori filii se admovisset, ille
aurem dentibus demorsam abscidit matri; & aliis
accusantibus, quod non solum fur, sed etiam im-
pius haberetur. Respondit ille, Mater meæ causa
perditionis est. Nam si, cum olim furatus eram li-
brum, me corripuisset, non ad hæc flagitiosa dis- *Morale.*
crimina venissem. Quæ significat, eos qui non in
principio puniuntur, in majus augeri malum.

Morales, &c. Cujus generis illa: Leo senio con- *Fabula de*
fectus, cum vires non suppeterent ad victum pa- *Leone.*
randum, callidum cepit consilium. Itaque antro,
quasi periculoso morbo correptus, decumbens,
quod ad ipsum visendum passim animantes re-
liquæ advenirent, prehensas illas devorabat. Atq;
ita magnâ Bestiarum multitudine à Leone ab-
sumptâ, accidit tandem & vulpecula ad antrum,
& ante illud substitit hæsitabunda, & circumspe-
ctans: tum leo, quid esset, cur non adeat ad se,
rogat.

rogat. At illa, id quod in epistolis Horarius retulit, respondisse fertur --- *Quia mi vestigia terrent Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.*

Morale.

Fabula docet, prudentes apte pericula cavere sibi, & ea signi quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Mixta, &c. Qualis illa de agricolâ & ciconiâ.

*Agricola
& Ciconia
fabulâ.*

Inter græcos cepit agricola & ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam, non solum innocentem, sed etiam piam, se & hominibus prodesse commemorat. Nam & nostrum genus, inquit, venenatas bestias venatur ac deglubit, ac effæcos senectâ parentes gestat atque sublevat. Huic respondit agricola, credere se vera esse omnia quæ recensuerit, sed inter nocentes captam, eandem oportere poenam sufferre, quam illi. Fabula significat, similem quemque habere iis, cum quibus societas, & inter quos deprehensus fuerit.

Επιμύθεον, &c. Cæterum, quod *ἐπιμύθεον*, id est, apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quoniam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modò sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, ejusmodi fabularum expositiones in fine ponendas ab iis, qui fuerint earundem inventores. Ab aliis in principio, vel in fine.

De tractatione Fabularum.

Breviùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur; fusiùs autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causâ: Simiæ convenerunt, & consilium habuerunt de urbe condendâ, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incœpro, eas docens, quòd facillè capiantur si intra muros concludantur. Fusiùs autem sic; Simiæ convenerunt, & consultabant de urbe condendâ,

dā, quarum una in medium veniens concionata est. Quia oportet ipsas quoque civitatem habere. Videtis enim aiebat, quod civitates habendo homines, habent etiam domos singuli, & concionem universi, & in theatrum ascendentes delectant animos spectacionibus, & auditionibus variis. Et sic proferes orationem, dicens, quod & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris simiæ.

Aliud exemplum fabulæ brevius tractatæ.

Voluptatem aiunt, atq; dolorem quodam tempore coram Jove se mutuo accusavisse. Cumque ille nihil non tentaret, atq; experiretur, quo in gratiam litigantes redigeret, frustra omnia conatum, ipsos tandem adamantinā quādam catenā inter sese copulasse atque devinxisse. Itaque durante nihilominus dissidio, & contrariā voluntate, necessario conjuncti & sociati manserunt.

Fabula de voluptate & dolore.

Item, qui latius hanc fabulam tractare volet, ab initio proœmium excogitabit, quod rei laudem contineat, ut, quod non vanum sit anicularum deliramentum, sed nobile Philosophorum, non modò futurum oblectamento, sed etiam usui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, quā dolorem accusat; & è contrario doloris, quā criminatur voluptatem effinget, atq; utriusq; rationes aliis vel fabulis vel exemplis illustrabit. Dicit dolorem maximum malum: quod sit res tristis, aspera, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait Cicero 2. Tusculanarum quæstionum; Contra voluptatem escam malorum, pestemq; capitalem, quod Circes, atq; Sirenum fabulæ confirmant. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicā l. 1. 5. contra voluptatem. Postremò Jovis explicabit iudicium, quo voluit, inhonestæ voluptatis inseparabilē esse comitē dolorem atq; poenitentia, ac moerorem

moerorem æternum: at doloris & honesti laboris, gloriam. Etenim ex paululo incommodi atq; molestiæ, summum maximumq; bonum colligi. Vide proverbium ; *Exiguum malum, ingens bonum.*

Porro, qui in hoc scribendi genere volunt sty- lum exercere, duo potissimum vitabunt. Primò, nè orationem faciant omninò aridam, sed temporum, locorum, aliarumq; circumstantiarum velut succo plenam reddant. Deindè ne dum hoc vitant viti- um, in contrarium incurrant, & immodico descri- ptionum ambitu fastidium ingerant, ut ait Petrus Mosellanus. Principio autem dilatabunt præfatione commendationis. Commendabunt autem, juxta Erasmi sententiam, cum autorem ipsum, tum apo- logorum genus. Deinde in describendis animan- tium aut rerum formis ac naturis, quas inducunt, longiùs immorabuntur. Quandoquidem hoc jam ipsum, & cum voluptate, accipitur, & ad eruditi- onem liberalem pertinet. Veluti si Scarabei for- mam, deindè quemadmodum è stercorebus na- scatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercorea protrudat, atq; id genus alia describent. Ad eundem modum, Aquilam regnum in avium genus obtinere, armigeram esse Jovis, non offundi fulmine, non connivere ad ardentissimos Solis radios, perniciosissimo volatu ultra nubes ferri. De- nique quæcunque vel ad scarabæorum humilita- tem exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Atque hæc in re non præmittendum, si quid animanti cuiquam fa- bulis Poetarum est attributum. Quod genus, è Lycaone natos lupos : Ex adolescente perdicem : Cycnum Appolloni sacrum esse, sub fatalem ho- ram suavissimè canere : Corvum ejusdem fuisse nuntium, & ob cessationem ex albo nigrum factum : Aut si quid proditum est historiis in- signiter ab his factum. Velut de aquila, quæ vir- ginem

ginem ad amavit apud Plinium lib. 10. cap. 5. De delphino apud Gellium, lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epistolarum 9. De Bucephalo Alexandri Magni equo apud Gellium lib. 4. cap. 2. Atq; item de cæteris. Deindè cum ad ipsum apologum fuerit ventum, fufius ac latius enarrare licebit. Id fiet citra rædium, si faceta quâdam imitatione, quod est in hominum vita ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias, dictaque adfingamus. Exemplum aptissimum est dilatati apologi apud Apuleium de Corvo & Vulpe.

Exemplum Apologi, breviter expositi.

Mus rusticus urbanum hospitio excepit, & amicum quibus potuit cibus exquisitis refecit. Urbanus agrestia fastidiens opsonia, rusticum in urbem secum duxit. Incunt, quod opiparè fuit instructum, *Fabula de convivium. Inter epulandum auditur strepitus in Muretu-* sera & latratus canum. Ambo trepidare, & fugi- *stico & ur-* tare, rusticus maximè, qui viarum ignarus ægrè *bano.* se tueri. Sed ad sese reversus, ait; Malo cum securitate meam inopiam, quàm istam cum tali anxietate sopiam.

Exemplum ejusdem dilatati apud

Horatium, lib. 2. Sat. 6.

Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum;
Asper & attentus quæsitis: ut tamen arctum
Solverit hospitii animum. Quid multa? neq; illi
Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ.
Aridum & ore ferens acinum, semelque lardi
Frustra dedit; cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere, tangentis malè singula dente superbo:
Cum pater ipse domus palcâ porrectus in hornâ
Esset ador loliûmque dapis meliora relinquens.

Tandem

Tandem urbanus ad hunc : quid te juvat, inquit,
 Prærupti nemoris parientem vivere dorsos amice,
 Vin'ca homines, urbemq; feris præponere sylvis?
 Carpe viam (mihi crede) comes terrestria quando
 Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
 Aut magno aut parvo lethi fuga; quo (bone) circa
 Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
 Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta
 Agrestem pepulère domo, levis exilit inde:
 Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
 Mœnia nocturni subrepere, jamquæ tenebat
 Nox medium coeli spatium, cum ponit uterque
 In locuplere domo vestigia, rubro ubi cocco
 Tincta super lectos canderet vestes eburnos;
 Multaque de magna superessent fercula cœna,
 Quæ procul extructis inerant hesternæ canistris.
 Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
 Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
 Continuâtque dapes, nec non vernaliter ipsis
 Fungitur officiis prælambens omne quod affert.
 Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonisque
 Rebus agit lætum convivam, cum subito ingens
 Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
 Currere per totum pavidi conclave, magisque
 Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
 Personuit canibus. Turti rusticus, haud mihi viâ
 Est opus hac, ait, & valeas; me sylva cavusque
 Tutus ab insidiis tenui solabitur arvo.

*Aliud dilatata fabula exemplum, ex
 Gellii lib. 2. cap. 19.*

Æ Sopus ille è Phrygiâ fabulator haud immerito
 sapiens existimatus est: cum quæ utilia moni-
 tu suavisq; erant, non severè, non imperosè præce-
 pit & censuit, ut philosophis mos est: sed festivos,
 delecta-

delectabilisque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animadversas, in mentes, animosque hominum, cum audiendi quadam illecebra induxit. Velut hæc ejus fabula de avicula nidulo lepide atque jucundè præmonet, spem fiduciâque rerum, quas efficere quis possit, haud usquam in aliis, sed in semetipso habendam. Avicula, inquit, est parva, nomen est cassita: habitat, nidulatûrque in segetibus, id fermè temporis, ut appetat messis, pullis jam jam plumentibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tempestiviores, propterea quòd frumentis flavescentibus pulli etiam tunc involucre erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut si quid ibi novi rei fieret, dicereturve, animadverterent, idque sibi, ubi redisset, renunciarent. Dominus, postea segetum illarum filium adolescentem vocans: vidésne, inquit, hæc ematurûisse & manus jam postulare? Idcirco die crastino, ubi primùm diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & messem nobis hanc adjuvent. Atque ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orârêque matrem, ut statim jam properet, atque alium in locum sese asportet: Nam dominus, inquiunt, misit, qui amicos rogaret, uti luci oriënte veniant, & metant. Mater jubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos rejecit, crastino seges non meretur: neque necesse est hodie, uti vos auferam. Die igitur postero, mater in pabulum volat: dominus quos rogaverat operitur, sol fervet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursus ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potius, imus, & cognatos adfinésque nostros oramus ut adsint cras temporì ad merendum. Eisdem hoc pulli pavefacti, matri nunciant. Mater

*Fabula de
avicula ni-
dulo.*

hortatur, ut tum quoque sine metu, ac sine curâ sint. Cognatos affinesque nullos fermè tam obsequibiles esse ait, ut ad laborem capescendum nihil cunctentur, & statim dicto obediant. Vos modò, inquit, advertite si modò quid denuò dicetur. Aliâ luce ortâ avis in pastum profecta est, cognati & affines operam, quam dare rogati sunt, supersederunt. Ad postremum igitur dominus filio: Valeant, inquit, amici, cum propinquis; adferes mihi primâ luce falces duas, unam egomet mihi, & tu capies alteram, & frumentum nosmet ipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pulis dixisse dominum mater audivit, Tempus, inquit, est cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul quod futurum dixit: In ipso enim jam vertitur, cuiâ est res, non in alio, unde petitur. Atque ita cassita nidum migravit, & seges à domino demessa est.

Morale.

Hæc quidem est *Æsopi* fabula: de amicorum & propinquorum levi plerumque & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quàm ut nobis tantùm ipsis nitamur; alia autem omnia quæ extra nos, extrâque nostrum animum sunt neque pro nostris, ueque pro nobis ducamus. Hunc *Æsopi* apologum Q. Ennius scitè admodum & venustè versibus quadratis composuit. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium esse herclè puto: Hoc erit tibi argumentũ semper in promptu situm, Nè quid expectes amicos quod tu per te agere possis.

Fabula.

Fabula de formicis atque cicada breviter narrata.

Appetente hyemè frumentum in arculâ ad solem trahebat formica: videns & cicada, accurrit, rogat granum. At formica, Cur non, inquit, & tu meo exemplo æstate trahis, quodcunque potes, atque addis acervo? Respondit illa. Sibi id temporis

cau-

cantando transactum fuisse. Ridens formico: Si ait, æstate cantitare soles, meritò nunc esuris. Monet fabula, ut dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustentetur senectus. Per ætatem, adolescentiam, & florem illum ætatis.

Moralis.

Eadem paulò fufius tractata.

Quotusquisque Philosophorum ratione suâ quantumvis arguta, bonarum ad literarum studia juventutem potentiùs adhortatur, quàm Æsopus hoc epidissimo de Formicis atque Cicadis, figmento? Etenim nullo tam efficaci, ad labores honestos capeffendos pellici posset, quàm argumento formicarum. Quæ, laboris exempla, trahunt ore quodcumque possunt atque addunt acervo, quem struunt, laud ignaræ ac non incautæ futuri. Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum, non proreunt, sed illis utuntur antè quæsitis potientes: Nec mirum, cum homines olim fuerint agrorum calores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiserint: antiquos enim mores obtinent, veterem naturam servant, reipublicæ rationem habent atque curam, rura frequentant, prata pererrant, arbores conscendunt, frumenta colligunt atque recondunt. Nam in iis (ut dixi) mens præfatur. Unde olim Midæ cujus imperio Phrygia fuit obiecta, puero dormienti in os grana tritici congestisse leguntur, ut apes Platonis dormientis in cunis arvuli labellis mel inseruisse, atque ita magnæ felicitatis indices extitisse non futiles. Hyemis igitur venturæ memores, adeò pertinaciter laborant, ut eam itinere filices attritos videamus, & in opere sevitam factam: ne quis dubitet, qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas. Ad eas igitur tanquam vitæ magistras, rex Solomon jubet abire populum, earumque mores contemplari, ut sapientior fiat:

fiat. Illæ tametsi nec principem, nec præfectum, nec ducem habeant: tamen æstate cibū pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta. Ac dissimilem naturam ignavæ referunt Cicadæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas, ex hominibus, qui natis ab initio Musis, cantūq; monstrato, usque aded delintri fuerunt voluptate cantūs, ut cantes cibum potūmq; negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantillantes, hyeme tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui juvenes è labore proclives ad libidinem, in æstate florida veterno torpent, in senectā premuntur rerum penuriā. At prudentes collaudantur, qui fornicarū exempla secuti, laboribus honesta quærunt viatica, miseris cicadis: ante oculos assiduò ponentes, ignaviæ comitem esse paupertatem, ut voluptatis dolorem. Atqui desidiosos non solum ab hominibus habitos odio, sed etiam à diis immortalibus; qui industrios adjuvant, ac spectant magnos viros colluctantes cum aliqua calamitate. Undè rectè Demetrius ille dixit: nihil infelicius eo, cui nihil unquam aliquid evenit adversi. Cujus rei memnit Seneca, in libro de divina providentia: Hinc est, quod Saturnus olim, foliis stillantia mella decusserit, ignem removerit, & passim rivis currentia vina represserit, *Non torpere gravi passus sua regna veterno.* Et Lycurgus pueros non in forum, atque deliciis affluentia loca, sed in agrum duci jussit, ut primos annos non in voluptatibus, more cicadarum, sed in omni opere & labore agerent, formicas imitari. Quippe negotia sunt horrida nomine, sed Reipub. mores in statu prospero continent. Contrā blandæ appellationis quies pluribus vitilis & periculis respergit. Exēplo sit Roma cujus præpotens imperiū agitatio rerū exitavit ad virtutem capeffendam, nimia quies in desidiam resolvit, ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebrò solitus

Solitus fuit dicere. Negotium populo Romano melius committi, quàm orium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis est via: virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laboriosa & aspera. Sed ut hujus ultima meta jucunda simul ac beata est, sic illius miserabilis & infaustus exitus.

Nam qui desidiam luxumque sequetur inertem,

Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsque simul miserabile transiget ævum:

At quisquis duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque decumque parabit.

Res quidem blanda nimis est, mellitus canor
atque voluptatis illecebræ; sed quos præstigiis suis
ceperunt, disperdunt, Ovidius 3. de Arte.

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canorâ

Quaslibet admissas detinuere rates. Harum una
Parthenope humanâ voce: Alia, cui Leucosia nomen,
tibiis: Tertia, Lygia, canebat lyrâ, atque tantâ
carminis dulcedine transeuntes nautas afficiebant,
ut alto somno premerentur, & cum sopitos persentiscerent,
submergebant, atque devorabant. Quare cum juxta illas
transiturus esset prudens Ulysses, cerâ sociorum aures
obturavit, & ipse se ad navis malum alligari jussit,
ut eâ ratione salvus evaderet, Unde Martialis lib. 3.

Sirenas hilarem navigantium poenam,
Blandasque mortes, gaudiumque crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Ulysses dicitur reliquisse.

Et Horatius:

Sirenum voces, & Circes pocula nôsti:
Quæ si cum sociis stultus, cupidusque bibisset,
Sub Domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri per amœnas Sirenû
voces intelligi voluerunt, quàm blandæ voluptatis
præstigias, quibus inescari homines submergi sole-

ant, atque funditus interire? Et quid aliud Æsopus per molles Cicadarum cantus significare voluit, quàm popinorum turpitudinem, miseriam, & infelicitatem, & breviter corporum atque animarum interitum, quæ pestifera secum trahit voluptas? Proinde studiosa juvenus utile propositum virtutis exemplar, Ulysses imitabitur, ut tanta periculâ declinet, atque fugiat perniciosam voluptatem, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cum virtutes atterat, animique pariter & corporis vires expugnet, ut luxuria Campana, quæ invictum Annibalem illecebris suis complexa vicendum militi Romano tribuit. Vide Livium de bello Punico: Valerium lib. 9. cap. 1. Imitabitur item P. Scipionem:

Qui juvenis plenus monitis ingentia corde
Molitus, vixit caluit virtutis amore.

Sprevit (voluptatem) Achæmenium spirantem
vertice odorem. Ambrosias diffusa comas, ut Silius Italicus inquit.

Non imitabitur illum cum cicadis otia sectantem
juvenem: quem dormientem in medios semper dies
objurgabant sui, & quidnā faceret in lecto tam diu,
quærebant. Quidnam igitur censeatis? ille inquit.
Dicere jussus. Quoties, inquit, manè evigilo, adsum
ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad
surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur,
& ostendit, quàm turpe sit juveni optimam diem
partem in lectulo conterere: atque interdum Græcum
versiculum accinit semisomni, cujus ut opinor sententia est, Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, Nugari hanc ait, & turbatricem
esse quietis, quàm nihil sit neque melius, neque dulcius, &
quàm vira hominum carere nequeat. Bonum si adipiscendum sit, quovis tempore rectè surgere: Malum si
impendeat, nimis citò surrexeris, inquit, quamvis

sero

serò reliqueris lectum. Hæc ego, inquit adolescens, inter convicia mutua & altercationes gravissimas disceptantes has audiens, cum dubitem utri assentiar, diutius soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui sacris in proverbiiis ita loquitur, Paululum modò dormiam, paululum modò dormitabo, paululum modò somno vacabo, paululum modò manus conseram, & componam me ad recubendum. Neque illos, quæ in libro Sapientiæ sic proclamant: Venite, fruamur bonis quæ sunt, & utamur creaturâ tanquam in juventute, celeriter vîno pretioso, & unguentis nos impleamus, & non prætereant nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quo non pertranseat luxuria nostra, ubiq; relinquamus signa lætitiæ nostræ. Non, inquam, imitabitur, ne interea ceu viator veniat inopia, atque obruat eum paupertas ac miseria. Quicumque ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus umbra comitari solet, gloriam aspirant, formicas magis Æsopicas studebunt imitari, quàm cicadas: hoc est virtutem potius, quàm voluptatem conabuntur amplecti.

Fabula Hæfiodi de Accipitre & Luscinia breviter prolata.

A Ccipiter Luscinia vario cantu argutam, in sublimi nubium summitate captam ferebat. Hæc unguibus transfixa, miserè plorabat: ad hanc raptor horrendâ voce, sic inquit: Quid exclamas misera, a multo quàm tu sis fortiore detenta? Huc adsis, quo ego te pertraham. Suave licet usque canas, cæna tamen mihi futura es, ubi voluero.

Desipit, qui potentioribus repugnat.

Eadem dilatata, ab auctoris laude.

Morale.

Tantâ sapientiâ & præclaris animi dotibus excelsit antiquissimus poetarum Hæfiodus, ut etiam

vitâ defunctum honore summo prosecuti sint viri sapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri nativitatem urbes permultæ sibi vendicabant: ita sepulcrum Hesiodi divinum asseriebant sibi Nemei simul & Orchemenii. Dignissimus autem honore tanto tantus poëta, qui pretiosa divini ingenii multa ad omnium hominum utilitatem spectantia reliquit monumenta: in quibus ut gemma nobilissima relucet, quam de accipitre atque lusciniâ protulit, fabula:

*A præfabu-
ri.*

Quâ sapienter docuit eos stultè facere qui potentioribus reluctantur, certantque cum iis, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcitrare, & juxta proverbium, *Θεομαχέειν*, hoc est cum diis pugnare.

*A naturâ
Accipitris.*

Non injuriâ scripsit Ovidius: Odimus accipitrem quia semper vivit in armis: Etenim Harpyis omnibus rapacior adunco rostro, & unguibus incurvis, ad vim inferendâ natus. Cui tanta est inscita atque à parentibus ingeniâ rapiendi ac dilaniandi fames, ut nulli avium generi parcat, nec ab ullis etiâ cognatis sanguinolentos abstineat ungues. Qui alitum sævissimus, aviculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedentes, persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in juniores solum crudelis ac injuriosus, sed etiam populator impius bellum internecinum cum aquilâ, cunctarum aviû rege, non expavescit gerere, ut coherentes sæpè deprehendâur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine quem assiduò sitit, se satiaturus, inoxiam adoritur lusciniâ, atque comprehendit. Capra imbellis & insons avicula victorem dulci quâ plurimum pollet voce, rogare coepit, & obsecrare, ut innocenti parceret, inquiens:

A sermone.

Fer mansuetè fortunam. Noli extinctam extinguere.

tinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulcissima sunt *natione per*
 in vita. Miserere infelicis. Respice innocentiam me- *Protopopesi-*
 am. Neminem unquam violavi: nunquā rapto vixi, *am.*
 ut jam par pari debeat referri. Quod si nulla mei te
 miserecordia cōmoverit, eximiā, quā nobilior, per-
 moveat virtus mea: noli perfectum musices orga-
 num, disperdere. Te permolliat flectātque vox tam
 dulcis atque magna, tam parvo in corpusculo meo
 regnans, & tam pertinax spiritus iram tuam fran-
 gat, in tam absolutā musicæ scientiā modularus so-
 nus, quem sæpius audisti continuo spiritu trahi,
 nunc variè inflexo, nunc distinguī conciso, copulari
 intorto, promitti, revocari, infuscari ex inopinato.
 Interdum plenum, gravem, acutum, crebrum, exten-
 tum, summum, medium, imum. Breviter, omnia
 tam parvulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibi-
 arum tormentis ars hominum excogitavit: quorum
 ex interitu majorem tibi & invidiam & infamiam
 conflaveris, quā utilitatem perceperis. At ille,
 • Quin tu, inquit, auribus meis opplorare definis?
 Quid, tu rere clamoris tui gratiā te omissum iri?
 Nihil gemitus, nihil lachrymas tuas moror, aut curo.
 Quiritatio tua, nisi forsitan animo placuerit, te
 meis de unguibus nunquam eripiet, ac conservabit.
 Exple meas inimicitias, & iracundiam sanguine
 tuo satura: statim eo dicto miseram discer-
 pfit.

Quid hoc factō potuit immanius esse? Caprivis a-
 liis tempus relinquitur, quo crimen obiectum dilue-
 re, aut aliquam causam in exultationem queant ad-
 ducere. Sed huic infelici omnis exclusa fuit miseri-
 cordia, omnisque negata purgandi facultas. Et quis
 tyrannorum tam fuit impius, ut aliquem occideret,
 nisi vel levi aliquā ratione permotus? Sed aliā nullā
 causā propulsus accipiter tantū facinus designavit
 nisi solā nocendi libidine. Animalium ferocissimus
 leo

leo traducitur. Huic tamen ex feris tanta est in supplices clementia, ut in prostratos non sæviat: est enim nobilioris animi parcere subjectis, & debellare superbos. At tyranni verso pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus sanguinolentas manus injiciunt, nihil homines, nihil deos ipsos curando.

Quemadmodum igitur præda insolenti victori visa gloriosa fuit, ac suavis; sic ærumna miserrimæ calamitatis acerbissima, ut poena, quæ venerat indignè, magis esse dolenda videatur.

Quæ crudelitas accipitris ostendit ipsam innocentiam apud maleficos tyrannorum greges nunquam fore turam. Nobis igitur ante omnia curandum, nè in melampygos (juxta Proverbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare vel effugere.

De Narratione, quæ Græcè Δύηγνα.

CAP. I I.

Narratio est expositio rei factæ, vel tanquã factæ. Dividitur autem in Poëticam, historicam, & civilem. Poëtica est, quæ habeat expositionem fictam Historica, quæ vetustam rerum commemorationem continet, atque veterum gesta narrat. Civilis, quã in controversiis Oratores utuntur.

Narrationi acci-
dunt sex :

Persona faciens.
Rex gesta.
Tempus, circa quod.
Locus, in quo transacta.
Modus, quo pacto.
Causa, propter quam.

Virtutes

Virtutes ejus quatuor :	{	Claritas, seu perspicuitas.	“
		Brevitas.	“
		Probabilitas, quæ dicitur πιθανότης.	“
		Electorum verborum pro- prietas.	“

*Exemplum Narrationis ab Angelo
Poldiano translatum.*

Qui Rosæ pulchritudinem demiratur, plagam
Veneris consideret. Amabat Adonin dea: “
Mars ipsam : quodque dea foret Adonidi, Veneri “
Mars erat. Deus deam adamabat, deaque hominem “
sequebatur. Par cupidus, tametsi genus dispar. Pe- “
rimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem “
putans amoris Adonidis necem. Ferit Adonin “
Mars, accurrit auxilio Venus, festinans in rosas in- “
cidit, ac se spinis implicuit, plantamque pedis per- “
strinxit. Qui vulnere manaret cruor, de se rosam “
coloravit. Sic rosa, quæ prius candida, rubrum in “
colorem, qui nunc cernitur, est conversa: “

SCHOLIA.

Primo Rhetoricorum libro Trapezontius tria po-
nit narrationum genera : Civile, Digressorium,
Remotum. Hoc pueris utilissimum, ita vocatur,
quod à causa civili remotum sit, in quo conveniat
juventutem exerceri quo commodius illas superio-
res narrationes in veris causis possit aliquando tra-
ctare. Ejus duo sunt, juxta Ciceronem, genera :
Alterum est positum in negotiis, quod habet
partes.

Tres

Fabulam, quæ neque veras, neque veris-
 miles continet res, ut ea, quæ tragœdiis
 tradita sunt.
 Tres *Historiam*, quæ est res gesta, sed ab ætatis
 nostræ memoria remota.
Argumentum, quæ est res ficta, quæ tamen fi-
 eri potuit, veluti argumenta comœdiarū.

Alterū in personis, quod habere debet sermonis
 festivitatem, animorum dissimilitudinem, levitatē,
 spem, metum, suspensionem, desiderium, dissimula-
 tionem, misericordiam, rerum varietates, fortunæ
 commutationem, insperatum, incommodum, subi-
 tam lætitiā, jucundum exitum rerum, ut in co-
 mœdiis videre licet.

Dividitur in Poeticam, &c. Quintilianus l. 2. cap. 4.
 Narrationes poeticas grammaticis attribuit, rheto-
 ribus historicas. Erant autem (autore Fabio Victo-
 rino) rhetores qui literas docebant, atque artes tra-
 debant eloquentiæ: quemadmodum sophistæ, apud
 quos dicendi discebatur exercitium: & oratores, qui
 in causis privatis & publicis plenā & perfectā ute-
 bantur eloquentiā. Porro narrationis poeticæ faci-
 unt tria genera: Aut enim activum est, vel imitati-
 vum, quod Græci δραματικόν, vel μιμητικόν ap-
 pellant: Aut enarrativum vel enunciativum, quod
 Græci ἐξηγητικόν, vel ἀπολογητικόν: Aut com-
 mune vel mixtum, quod Græci κοινόν, vel μίχρον.

Historicā, &c. Quæ rei gestæ continet expositio-
 nem. Est autem historia, res gesta, ab ætatis nostræ
 memoria remota. Quam earum propriè rerum esse
 volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is qui scri-
 bit, autore Gellio, lib. 5. cap. 18. Historiam Cicero
 de Oratore secundo eleganter vocat testem tempo-
 rum, lucem veritatis viram memoriæ, magistrum
 vitæ, & veritatis nuntiam.

Civilem,

Civile, &c. Quæ ab Oratoribus in exponendis sumitur causis, ut ait Priscianus: Qui fabularum adjicit narrationem, ad fabulas supradictas pertinentem,

Narrationi accidunt sex, &c. Narratio consumitur circumstantiis, quæ hoc versiculo comprehenduntur: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Fit enim copiosa, si circumstantiis amplifices, atque dilates, & à quo tempore, quòque loco. quomodo, quo instrumento, quâ denique causâ, factum aliquid sit, diligenter persequaris.

Clavitas, &c. Hujus virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidâ, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perspicuâ, pro verisimili probabilem credibilemque dixeris, ut ait Quintilianus lib. 4. c. 2. Eodem autore, aperta vel dilucida erit narratio, si fuerit primum exposita verbis propriis & significantibus, non sordidis & ab usu remotis: tum distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis. Item si ut quicquâ primum gestum erit, ita fuerit primum expositum, non ab ultimo repetitum.

Brevitas, &c. Narratio brevis erit, si nihil extrarem dixerimus. Si reciderimus omnia supervacanea, si non ab ultimo initio reperiverimus, nec ad extremum fuerimus prosecuti.

Probabilitas, &c. Hanc Cicero verisimilem narrationem, Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, si prius consuluerimus nostrum animum, nè quid naturæ dicamus adversum. Si causas ac rationes factis, de quibus queritur, præposuerimus: si personas convenientes, his quæ facta credi volumus, constituerimus: præterea loca, tempora, & similia: Quintil. lib. 4. c. 2.

Electorum verborum proprietas, &c. Hic considerandum erit, nè quid contortè, ne quid ambiguè, ne quid novè dicamus, sed utamur usitatis verbis, & propriis

propriis. Usurata sunt ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum auctorum consuetudine recepta. Propria sunt, quæ ejus rei verba sunt, aut esse possunt, quæ de loquemur: ut ait Cicero.

Qui rose, &c. Narrat quo pacto lacteus rosæ candor, mutatus sit in colorem purpureum.

Adonin dea, &c. Adonis, autore Tortellio, filius fuit Cynaræ Cypriorum regis, ex Myrrha ejus filiâ, pastor pulcherrimus. Virgilius in Gallo;
Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.

— Hunc ardentissimè Venus amavit.

Ovid. in Phædra.

Sæpe sub ilicibus Venerem, Cynarâq; creatum

Sustinuit positos quælibet hora duos.

Plura apud Erasmi in proverbio, *Adonidis horti*, qui Veneri sacri propter Adonidem ejus amatum,

Mars ipsam, &c. Martis ac Veneris amores Metamorph. refert Ovid.

Idem secundo de Arte;

Mars pater insano Veneris turbatus amore,

De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. Ovid. x. Metamor. scribit; Adonin ab apro interfectum, ejusque sanguinem mutatum in florē. Idem asserit Macrobius lib. Saturn. 1. cap. 21. Adonin, inquit, Solē esse non dubitatur. Ab apro autem tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fugientes, quod aper hispidus & asper gaudeat locis humidis & lutosi, pruinaq; contentis, propriæque hyemali fructu pascatur glande. Ergo hyems veluti vulnus est solis, quæ & lucem ejus nobis minuit, & calorem.

Plantam pedis perstrinxit, &c. Unde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ scribit de Venere, inquit—*sic facta doloris Carpit signa sui*, id est, rosas purpureas Veneris amore tinctas. Hujus meminit Politianus Miscel. 11.

Exemplum

*Exemplum Narrationis poetice copiosius apud
Ovid. Metam. 4. tractatum.*

DOcet autem ea fabula, nimis infelicem exitum habiturus, qui parentibus immoriegri scedis amoribus sese contaminarint.

Pyramus & Thisbe, juvenum pulcherrimus alter, *Pyrami & Thisbes historia.*
Altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
Contiguas habuere domos, ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.

Noticiam primosque gradus vicinia fecit:

Tempore crevit amor, tædæ quoque jure coissent;

Sed vernere patres, quod non potuere vetare:

Ex æquo capitis ardebant mentibus ambo.

Consciis omnis abest, nutu signisque loquuntur.

Quoque magis regitur, tanto magis æstuat ignis.

Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim

Cum fieret paries domui communis utrique.

Id viriū nulli per sæcula longa notatum

(Quid non sentit amor?) primi vidistis amantes,

Et vocis fecistis iter, tutæque per illud

Murmure blanditiæ minimo transire solebant.

Sæpe ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,

Inque vices fuerat captatus anhelitus oris:

Invide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?

Quantum erat, ut sineres toto nos corpore jungi?

Aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres,

Nec sumus ingrati, tibi nos debere fatemur,

Quod datus est verbis ad amicas transitus aures.

Talia diversa nequicquam sede locuri,

Sub noctem dixere Vale, partique dedere

Oscula quisque suæ, non pervenientia contra.

Postera nocturnos aurora removerat ignes,

Solque pruinosas radiis ficcaverat herbas:

Ad solitum rediere locum: tum murmure parvo

Multa

Multa prius questi, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, foribusque excedere tentant,
Cumque domo exierint urbis quoque recta relin-
quant,

Néve fit errandum, lato spatiantibus arvo.
Convenient ad busta Nini, lateantque sub umbrâ
Arboris: arbor ubi niveis uberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, & lux tardè discedere visa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab iisdem.
Callida per tenebras versato cardine Thisbe
Egreditur, fallitque suos, ad opertâque vultum
Pervenit ad tumulum, dictâque sub arbore sedita
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde læna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in undâ.

Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thisbe
Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum.
Dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit,
Ut leo sæva sitim multa compescuit unda,
Dum redit in sylvas, inventos fortè sine ipsa
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Serius egressus vestigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, toroqué expalluit ore
Pyramus: ut vero vestem quoque sanguine tinctam
Repperit, una duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus ila fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est: ego te miseranda peremi
In loca plena metûs qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum divellite corpus,
Et scelerato fero consumite viscera morsu,
O quicumque sub hâc habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thisbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lacrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis haustus,
Quoque

Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 Nec mora, serventi moriens è vulnere traxit:
 Et jacuit resupinus humo, cruor emicat altè,
 Non aliter quàm cùm vitiato fistula plumbo
 Scinditur, & tenui stridente foramine longas
 Ejaculatur aquas, atque ictibus aëra rumpit.
 Arborei foetus aspergine cædis in atram
 Vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix,
 Purpureo tingit pendentia mora colore.
 Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
 Illa redit, juvenemque oculis animoque requirit.
 Quantaque virarit, narrare pericula gestit.
 Urque locum, & visam cognoscit in arbore formam,
 Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit.
 Dum dubitat, tremibunda videt pulsare cruentum
 Membra solum, retróque pedem tulit, oraque buxo
 Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar,
 Quod fremit, exigua cùm summum stringitur aurâ.
 Sed postquam remorata, suos cognovit amores,
 Percutit indignos claro plangore lacertos,
 Et lanziata comas, amplexaque corpus amatum,
 Vulnere supplevit lacrymis, sterumque cruore
 Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
 Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit?
 Pyrame, responde, tua te charissima Thisbe
 Nominat, exaudi, vultusque attrôle jacentes.
 Ad nomen Thisbes oculos in morte gravatos
 Pyramus erexit, viâque recondidit illâ.
 Quæ postquam vestemque suam cognovit, & ense
 Vidit ebur vacuum: Tua te manus, inquit, amorque
 Perdidit infelix, est & mihi fortis in unum
 Hæc manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:
 Persequar extinctum, lethique miserrima dicar
 Causa comæque tui, quique à me morte revelli.
 Heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
 His tamen amborum verbis estote rogati,

Multa prius questi, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, foribusque excedere tentant,
Cumque domo exierint urbis quoque reſta relin-
quant,

Néve fit errandum, lato ſpatiantibus arvo.
Conveniant ad buſta Nini, lateantque ſub umbrâ
Arboris: arbor ubi niveis uberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, & lux tardè diſcedere viſa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab iſdem.
Callida per tenebras verſato cardine Thisbe
Egreditur, fallitque ſuos, ad opertâque vultum
Pervenit ad tumultum, diſtâque ſub arbore ſedit:
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde læna boum ſpumantes oblita riſtus.
Depoſitura ſitim vicini fontis in undâ.

Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thisbe
Vidit, & obſcurum timido pede fugit in antrum,
Dumque fugit, tergo vélamina lapſa reliquit,
Ut leo ſæva ſitim multa compeſcunt unda,
Dum redit in ſylvas, inventos fortè ſine ipſa
Ore cruentato tenues laniavit amiſtus.

Serius egreſſus veſtigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, torôque expalluit ore
Pyramus: ut vero veſtem quoque ſanguine tinſtam
Repperit, una duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus ila fuit longa digniſſima vita.

Noſtra nocens anima eſt: ego te miſeranda peremi
In loca plena metûs qui juſſi nocte venires,
Nec prior huc veni: noſtrum divellite corpus,
Et ſclerato ſero conſumite viſcera morſu,
O quicumque ſub hâc habitatis rupe leones.
Sed timidi eſt optare necem: vélamina Thisbes
Tollit, & ad pactæ ſecum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lacrymas, dedit oſcula veſti,
Accipe nunc, inquit, noſtri quoq; ſanguinis hauſtus,

Quoque

Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 Nec mora, serventi moriens è vulnere traxit:
 Et jacuit resupinus humo, cruor emicat altè,
 Non aliter quam cum vitiato fistula plumbo
 Scinditur, & tenui stridente foramine longas
 Ejaculatur aquas, atque ictibus aëra rumpit.
 Arborei socrus aspergine cædis in atram
 Vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix,
 Purpureo tingit pendentia mora colore.
 Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
 Illa redit, juvenemque oculis animoque requirit.
 Quantaque virarit, narrare pericula gestit.
 Urque locum, & visam cognoscit in arbore formam,
 Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit.
 Dum dubitat, tremibunda videt pulsare cruentum
 Membra solum, retróque pedem tulit, oraque buxo
 Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar,
 Quod fremit, exigua cum summum stringitur aurâ.
 Sed postquam remorata, suos cognovit amores,
 Percutit indignos claro plangore lacertos,
 Et laniata comas, amplexaque corpus amatum,
 Vulnere supplevit lacrymis, fletumque cruore
 Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
 Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit?
 Pyrame, responde, tua te charissima Thisbe
 Nominat, exaudi, vultusque atrolle jacentes.
 Ad nomen Thisbes oculos in morte gravatos
 Pyramus erexit, viâque recondidit illâ.
 Quæ postquam vestemque suam cognovit, & ense
 Vidit ebur vacuum: Tua te manus, inquit, amorque
 Perdidit infelix, est & mihi fortis in unum
 Hæc manus, est & amor, dabit hic in vulnere vires:
 Persequar extinctum, lethique miserrima dicar
 Causa comæque tui, quique à me morte revelli.
 Heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
 His tamen amborum verbis estote rogati,

O multum miserique mei, illiusque parentes,
 Ut quos certus amor, quos hora novissima junxit
 Componi tumulo non invidetis eodem.
 At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
 Nunc tegis unius, mox es tectura duorum;
 Signa tene cædis, pullósque & luctibus apros
 Semper habe scetus, gemini monumenta cruoris.
 Dixit, & aptato pectus mucrone sub intum
 Incubuit ferio, quod adhuc à cæde tepebat.
 Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes:
 Nam color in pomo est, ubi perimaturus, ater,
 Quódque rogis superest, unâ requiescit in urnâ.

*Exemplum narrationis historicæ, ex Orof.
 lib. 2. cap. 8.*

*Cyri histo-
 ria.*

CYRUS Persarum Rex Scythis bellum intulit
 quem Tomyris Regina, quæ tunc genti præ-
 rat, cum prohibere transitu Araxis fluminis posse
 transire permisit, primum propter fiduciam sui, de-
 hinc propter opportunitatem ex objectu fluminis
 hostis inclusi. Cyrus itaque Scythiam ingressus, pri-
 cul à transmissio flumine castra metatus, in super ar-
 eadem instructa vino epulisque deseruit, quasi ter-
 tus refugisset. Hoc comperto, regina tertiam parte
 copiarum, & filium adolescentulum, ad persequen-
 dū Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas invitati
 primum ebrietate vincuntur, mox revertente Cy-
 universi cum adolescente obruncantur. Tomyris
 exercitum ac filio amisso, vel marris, vel reginæ
 lorem sanguine hostium diluere promptius quam
 suis lacrymis parat. Simul diffidentiam desperan-
 tione cladis illarum popularumque cedendo superbū
 stem in insidias vocat. Ibi quoque compositis in-
 montes insidiis, C. C. M. Persarum, cum ipso Re-
 delevit, adjectâ super omnia illius rei admiratione

quæ

quod nec nuntius quidem tantæ cladis superfuit.
Regina caput Cyri amputari, atque in utrê huma-
no sanguine oppletum conjici jubet, non muliebri-
ter increpitans: Saria te sanguine, quem sitisti, eu-
jus per annos triginta insatiabilis perseverasti.

Exemplum narrationis civilis, ex Miloniana.

P. Clodius cùm statuisset omni scelere in prætura
vexare rempub. videretque ita tractata esse co-
mitia anno superiore, ut non multos menses prætu-
ram gerere posset, qui non honoris gradum specta-
ret, ut cæteri: sed & L. Paulum collegam effugere
vellet, singulari virtute civem, & annum integrum
ad dilacerandam remp. quæreret, subito reliquit an-
num suum, seq; in annum proximum transiit, non
religione aliquâ, sed ut haberet, quod ipse dicebat,
ad præturam gerendam, hoc est, everendam remp.
plenum annum atq; integrum. Occurrebat, mancam
ac debilem præturam suam futuram, consule Milo-
ne: cum porro summo consensu populi Romani
consulem fieri videbat: contulit se ad ejus compe-
titores, sed ita, totam ut petitionem ipse solus eri-
am invictis illis gubernaret, tota ut comitia suis, ut
dictabat, humeris sustineret: convocabat tribus, se
interponebat, coloniam novam, delectum perditissi-
morum scribebat civium: quantò ille plura misce-
bat, tantò hic magis in dies convalescebat. Ubi vi-
det homo ad omne facinus paratissimus, certissimū
consulem, idque intelligit non solum sermonibus
sed etiam suffragiis populi Romani sæpe esse decla-
ratum: palam agere cœpit, & aperte dicere occi-
dendum Milonem, servos agrestes ac barbaros, qui-
bus sylvas publicas depopulatus erat, Hetruriâque
vexarat, ex Appenino deduxerat, quos videbatis,
is erat minime obscura: etenim palam dictitabat,

consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse
 Significavit hoc sæpe in Senatu: dixit in concione
 Quin etiam Favonio fortissimo viro quærenti es-
 eo, quâ spe fureret Millone vivo: respondit tridu-
 illum, ad summum quadriduo periturum: quam vo-
 cem ejus ad hunc M. Catonem statim Favonius de-
 tulit. Interim cum sciret Clodius, (neque enim era-
 difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium
 ante diem XIII. Kal. Febr. Miloni esse Lanuvii
 um ad Flaminem prodendum, quod erat Dictator
 Lanuvii Milo: Roma subito ipse profectus pridie
 est, ut ante suum fundum (quod re intellectum est
 ut Miloni insidias collocaret: atque ita profectus est
 concionem turbulentam, in qua ejus furor desidera-
 tus est quæ illo die habita est, relinqueret; quam
 nisi obire facinoris locum, tempusque voluisset
 nunquam reliquisset. Milo autem, cum in senatu
 fuisset eo die, quoad senatus dimissus est, domum
 venit, calceos & vestimenta mutavit, paulisper du-
 se uxor, ut sit comparat, commoratus est: deinde
 profectus est id temporis, cum jam Clodius (si quis
 eo die Romam venturus erat) redire potuisset: ob-
 viam fit ei Clodius expeditus in equo, nullâ rheda
 nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, ut
 lebat; sine uxore, ut nunquam ferè, cum hic insi-
 ator, qui iter illud ad cædem faciendam apparâsse
 cum uxore veheretur in rheda penulatus, vulgus
 magno impedimento, ac muliebri, & delicato an-
 larum puerorumque comitatu: fit obviam Clodius
 ante fundum ejus, horâ ferè undecimâ, aut non mi-
 tō secus: statim complures cum relis in hunc fa-
 unt de loco superiore imperum, diversi rhedarum
 occidunt. Cum autem hic de rheda rejectâ pen-
 desilisset, seque acri animo defenderet, illi,
 erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurr-
 ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; per-

im, quodd huc jam interfectum putarent, cadere
incipiunt ejus servos, qui post erant: ex quibus qui
animo fideli in dominum erant, & praesentes fue-
runt, partim occisi sunt, partim, cum ad rhedam
pugnare viderent, domino succurrere prohibe-
rentur, Milonem occisum esse, etiam ex ipso Clo-
dio audirent, fecerunt id servi Milonis, (dicam
enim non derivandi criminis causam, sed ut factum
est) neque imperante, neque sciente, neque praes-
ente domino, quod suos quosque servos in tali re
facere voluisset.

*Aliud exemplum Narrationis brevis, dilucidae & veri-
similis, ex oratione Ciceronis Pompeiana.*

ATque ut inde mea proficiscatur oratio, unde
haec omnis causa ducitur: bellum grave & pe-
riculosum vestris vectigalibus atque sociis, à duo-
bus potentissimis regibus inferitur, Mithridate &
Tigrane; quorum alter relictus, alter laceffi us oc-
casionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse
arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris
afferuntur ex Asia quotidie literae, quorum magnae
res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis oc-
cupatae. Qui ad me pro necessitudine, quae mihi est
cum illo ordine, causam Reipub. periculamque rerum
suarum detulerunt; Bithyniae quae nunc vestra pro-
vincia est, vicis exustos esse complures, regnum
Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigali-
bus, totum esse in hostium potestate: Lucullum
magnis rebus gestis, ab eo bello discedere: huic qui
succurrerit, non facis est paratum ad tantum bel-
lum administrandum: Unum ab omnibus sociis
& civibus ad id bellum Imperatorem deposci atque
experi, eundem hunc unum ab hostibus metui,
praeterea neminem.

DE CHREIA.

CAP. III.

“ **C**hreia est commemoratio brevis alicujus per-
 “ sonæ factum vel dictum apertè referens; dictum
 “ autem est, quòd sit utilis. Et Chreiarum aliæ verba-
 “ les sunt, aliæ activæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt quæ
 “ utilitatem oratione demonstrant. Ut Plato dixit,
 “ Virtutis ramos è laboribus atque sudoribus produ-
 “ ci. Activæ sunt, quæ actionem aut factum solum
 “ recensent: ut Pythagoras interrogatus quantanum
 “ esset hominum vita, cum per temporis brevius
 “ spatium se conspiciendum exhibuisset, latebras pe-
 “ tiit, humanæ vitæ mensuram ex momentaneo con-
 “ spectu designans. Mixtæ, quæ ex utrisque conflata
 “ sunt, oratione & actione: ut Diogenes, cum vidis-
 “ set adolescentulum lascivientem ac indecorè se ge-
 “ rentem, pædagogum illius baculo percussit: super-
 “ addens; Quid talia doces, aut sic instrues? Chreia
 “ verò conficies hisce capitibus, atque tractabis à
 “   Laudativo.   Parabolâ.
 “   Paraphrastico: Exemplo.
 “   Causâ.   Testimonio veterum.
 “   Contrario.   Brevis epilogo.

*Exemplum Verbalis Chreie, quo Isocrates doctrinam
 rancorem amaram esse dicebat, fructus verò
 dulces: Oreditur autem ab En-
 comio hoc modo.*

*Encomica-
 stikon.*

“ **M**erito laudandus est Isocrates, propter eximi-
 “ dicendi facultatem, quâ sibi nomen clarissi-
 “ mum comparavit, & quanta vis eloquentiæ esse
 “ ipsam exercendo demonstravit, eamque illustra-
 “ fecit, non ipse ab illa illustratus. Quibus autem ve-
 “ reges admonens, vel instituens privatos, bene d
 hominum

hominum vita meruerit, longum esse recensere. " Verum, quod de eruditione protulit, haud abs re " fuerit commemorare. "

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspi- " catur, sed laboribus desinentibus in utilitatem: " quod quàm philosophicè dictum ab eo sit, hinc " licet perspicere. "

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi *A Para-* sanè cum professoribus ac ducibus studiorum con- *phrasi seu* versantur, ad quos accedere ut formidolosum est, *expositione.* ita relinquere stultissimum. Et pueri quidem nun- quam metu vacant, & cùm adsunt præceptores, & cum venturos expectant. Succedunt præceptoribus " pædagogi, visu terribiles, sed cùm verberibus sævi- " unt, formidabiliores. Qui etiam priusquam verbe- " rent, timentur. Metum punitio subsequitur, dum " omnia puerorum errata vindicantur, & rectè facta, " opera virtutis, tanquam ad ea nati sint, exactissimè " requiruntur. Jam verò pædagogis ipsis sunt mole- " stiores asperiorè que patres, in deambulationes " atque vias inquirentes, & veraptes in publicum " egredi, forum ipsum habentes suspectum. Quod si " opus fuerit in filios animadvertere, ita excande- " scunt, ut naturæ obliviscantur, nec se parentes esse " meminerint: verum hujusmodi rebus excitatus " puer, cum in virum evaserit, meritâ coronatur " virtute. "

At qui veritus ista fugerit magistros, devitârît *A contrario.* parentes, & pædagogos fuerit averſatus, prorsus " eruditionis expers, scientiâ privabitur. Nā merū " declinans, simul cum ipso doctrinam relinquit. Hæc " igitur omnia Isoeratem sentire, persuaserunt: Eru- " ditionis radicem amaram esse. "

Nam quemadmodum agricolæ summo cum labo- *A simili.* re terræ semina mandant, fructus verò majore cum " voluptate colligunt: ita qui ad studia accinguntur, "

Ab exemplo.

“ sibi laboris multum comitem gloriam comparant.
 Respice Demosthenis vitam qui ut Oratorum
 omnium laboriosissimus, ita clarissimus evasit: qui
 “ fuit adeo studiis intentus, ut comam nativum ca-
 “ pitis ornamentum. excundi potestatem sibi præri-
 “ piendo detonderet, ratus id pulcherrimum decus,
 “ quod à virtute provenisset. Quæ igitur alii profun-
 “ dunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus
 “ impendit.

A testimonio veterum.

Idcirco præclare hoc, ut omnia, Hesiodus; Aspe-
 ram esse ad virtutem viam, cacumen verò molle.
 Nam idem quod Isocrates protulit. Hesiodus enim
 “ viam, Isocrates autem radicem appellavit; diversis
 “ verbis eandem uterque sententiam demonstrantes.

Ab epologo brevi.

Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus
 evehemus Isocratem, ut qui sapienter de eruditione
 “ conscripserit optima.

SCHOLIA.

Chreia, &c. Quæ ab aliis utilitas, à Prisciano
 vocatur usus. Et est, eodem autore, comme-
 moratio orationis alicujus, vel facti, vel utriusque,
 celerem habens demonstrationem, quæ utilitatis
 alicujus plerumque causâ profertur.

Verbalis, &c. Orationales eas appellat Priscia-
 nus, quibus oratio sola inest: ut, Plato dicebat,
 Musas in animis esse ingeniosorum.

Item, Diogenes Cynicus ait, Nihil omnino in
 vitâ absque exercitatione perfici: Eam omnia ex-
 operare posse. Laertius lib. 6.

Item, Seneca dixit, Nulli sunt tam feri, sui que ju-
 ris affectus, ut non disciplinâ perdomentur. Vide
 Erasimum in proverbio, Exercitatio potest omnia.

Item, Xenocrates, Dixisse me pœnituit aliquan-
 do, tacuisse nunquam. Valerius lib. 7. cap. 2. Est
 silentii

silentii tutum præmium. Vide Erasmi proverbium.

Item, Anacharsis dixit, Leges aranearum telis similes esse. Valer. lib. 7. cap. 2.

Idem protulit, Vitem uvas tres ferre; primam voluptatis secundam ebrietatis, tertiam mœroris, ut ait Diogenes Laert. lib. 3.

Virtutis ramos, &c. Hoc est, ad bonarum literarum atque virtutis fructum esse viam arduam atque asperam. De quâ re carmen exstat elegans Virgilii de litera Pythagorica. Ostendit non cessantibus ac inertibus, sed industriis paratam esse gloriam, cum Dii, juxta Proverbium, facientes adjuvent, atque labore sua munera vendant. Etenim qui virat molam, virat farinam. Neque mel, neque apes. Vide Chiliades Erasmicas.

Activa, &c. Sunt, autore Prisciano, in quibus actus inest solus. Ut, Corus Thraciæ rex, ei, qui dono miserat *πίσδαλις*, vicissim dono misit leonem, nihil addens. Sed malam bestiam malâ pensando, prudenter ostendit, Par pari, juxta proverbium referendum esse. Meminit Plutarch. in Apophtheg.

Item, Heraclitus philosophus *Σκοτεινός* dictus, in seditione rogatus, ut apud populum sententiam diceret, quo pacto civitas redigi posset in concordiam; consensu suggestu, poposcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ insperxit, mox de glecho-ne admiscuit, i. vel, pulegii sylvestris, vel, leguminis genus, deinde epoto calice discessit, nec verbum addidit: hoc facto innuens, ita demum civitatem carituram seditionibus, si, repudiatis delicijs, assuescerent parvo contenti esse. Refert Erasmi. 8. Apophth.

Item, Lacones, si quando stragemate superassent hostem, Marti bovem immolabant; sin aperto prælio, gallum. Quo facto innauebant præclarior esse hostem ingenio, cetera sanguinem de jicere, quàm pugna, utrinque plerumque cruentâ.

Item,

Item, apud Gymnosophistas olim magnæ fuerat unus astimationis: Huic Taxiteles persuasit, ut ad Alexandrum se conferret, gentibus exteris jam bellum illatorum. Veniens proinde ad regem, bubulâ pellem aridam in medium coniecit, obambulanq; ejus extrema pedibus premebat. Pellis cum ad unam tantum partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, mediæ deinceps firmius insiit, atque ira pellis undique immota conquievit. Tali exemplo Alexandrum ille commovit, nè in longinquis locis tēpus tēteret, sed imperiū medium tueretur: ira enim in ejus finibus quietura omnia. Ut refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

Item exemplum est activæ Chreïæ, sed tyrannicum, de Tarquinio papaverum summa decutiente, quod describit Livius libro primo: & carminibus hisce Ovidius, secundo Fastorum.

Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat

Regna, vir injustus, fortis ad arma tamen:

Ceperat hic alias, aliis everterat urbes,

Et Gabios turpi fecerat arte suos.

Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,

In medios hostes nocte silente venit.

Nudarunt gladios. Occidite, dixit, inermem:

Hoc cupiunt fratres, Tarquiniūque pater,

Qui mea crudeli laceravit verbera terga:

(Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.)

Luna fuit, spectant juvenem, gladiosque recondunt,

Tergaque, deductâ veste, notata vident.

Fleat, quoque, & ut secum tueatur bella, precantur,

Callidus ignaris annuit ille viris.

Jânque potens, misso genitorem appellat amico,

Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.

Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,

Seprus humum rivo lenè sonantis aquæ:

Illic Tarquinius mandata latentia nati

Accipit,

Accipit, & virgâ lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussâque lilia dixit;
Filius, Agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæsis ex urbe Sabinâ,
Traduntur ducibus mœnia nuda suis.

Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones ostendebant servos, qui vino essent remulenti, quod *Ebrietus*,
magis abominarentur ebrietatem, videntes quàm deforme spectaculū esset homo immodico madens vino, quàmque dementi similis. Imò cogebant Helotas (hoc est, agrestes homines) quàm plurimū bibere: deinde ingurgitatos mero saltationes ineptas saltare, & carmina quædam ridicula canere. Ità quod alii prolixo sermone vix persuadent, sobrietatem esse rem honestissimam, ebrietate nihil esse homine indignius; illi compendio ponebant ob oculos, sed in mancipiis, ad quorum mores degenerare ingenuis turpissimū est. Refertur à Plutarcho in Demetrii vita. Meminit Erasmi. 2. Apoph.

Pythagoras interrogatus, &c. Pythagoram idcirco appellarum asserit Diogenes Laertius lib. 8. quòd veritatem perinde atque Pythius ipse loqueretur. Hic est qui vitam quoque humanam similem esse dixit panegyri, hoc est, solenni hominū conventui.

Idem fertur discipulos admonere solitus, ut ista quotidie, cum domum ingrederentur, dicerent:
Πῶς παρήβην τί δ' ἄρ' ἔλαβον; τί μοι δὴν ἐν ἐρατεινῷ;
Hoc est, Quò prætergressus? quid gestum in tempore? quid non?

Mixta, &c. Ut Diogenes die quodam cum populus theatrum egrederetur, adversus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere studeo. Sentiebat philosophum à populo dissidere; cum philosophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturque variis persuasionibus. Hinc ab Horatio vocatur, *Vulgi per- versitas.*

Bellua

Bellua multorum capitum.

Item, Rex Agefilus aliquando arundine pro equo conscensâ, unâ cum filioliis colludens, ait amico intervenienti, Nè cui dicas, priusquam ipse quoque liberorum parens sis factus. Festivè subindicans, cum lusum non esse levitatis sed pietatis; nec hoc, quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modò expertus esset quàm insons sit affectus charitatis parentum erga filios. Autor Plutarchus in viis. Refert Erasmi Apophth.

*Equestris
fastus*

Item, cum aliquando conscendisset equum Plato, mox descendit, dicens se vereri μή ἰσχυροφία λη-
εῖν, id est, nè equestri fastu corripereetur. Superbum animal est equus, & equitare quiddam habet magnificum, parùmque Philosopho dignum.

Item, Lacedemoniis ad publica convivìa ingredi-
entibus, qui natu erat maximus, singulis ostende-
bat foret. dicens, Per has nullus egrediatur sermo:
admonens nihil effutiendum, si quid liberius dictū
esset in convivio. Hunc morem instituit Lycurgus.

Item, Laconē hospes, quem pridie declinaverat,
postridie stragulis commodato sumptis splendide
excepit: at ille, stragulis conculcatis, dixit, Propter
has, heri nè stercis quidē indormire licuit. Lepidè
risit illorum morem, qui cum sint tennes, tamen
affectant videri divites, corrogatâ aut conductâ
supellestile. Quod maxime solent in excipiendis
hospitibus in nuptiis, aut alioqui solennibus epulis.
Porro cum ineptum sit, tuas ostentare divitias,
quanò magis ridiculum est, ostentare supellestilem
alienam ab utriusque sumptam?

Alius Lacon quidem, noctu præteriens monu-
mentum, cum sibi visus esse videre spectrum; accur-
rit lanceâ trajecturus, & in hoc nitens. Quò me fu-
gis, inquit anima bis moritura? O mentem verè
liberam omni formidine, quæ nec larvarum ac le-
murum

murum occurſu terriſſe potuerit!

Item, Cùm Dionyſius in convivio juffiſſet ut ſinguli in veſte purpurea ſaltarent. (purpura verò tum regum erat geſtamen, nunc ſutoribus etiam communis) id Plato facere recuſavit, his trimetris è fabula quapiam recitatis,

Ὅν κ' ἐν δυνάμει θῆλον ἐνδύσαι σολῆν,

Ἀρβύλον πεφυκός, εἰ γένος ἐξ ἀρβύλου.

Id eſt,

Muliebri ego haudquaquam indui queam ſolâ,

Vir natus ipſe, & ex virili germine.

Ariſtippus verò non recuſavit, ſed induitur purpurâ ſaltaturus, hos verſus recitavit:

Καὶ γὰρ ἐν βαλχεύματι ὁ νῦν σῶφρον ἔδειξάρισται.

Reſert Diogenes Laërtius de vita Philoſophorū.

Item, Plato frugalis erat, ſed tamen amans mundicie: contrâ, Diogenes ſordidus. Itaque calcans

*Diogenes
sordidus.*

Platonis culcitram, præſentibus aliquot Dionyſii amicis quos Plato invitârat ad convivium, dixit,

Calco faſtum Platonis: Calcas, inquit Plato, ſed

Faſtus.

alio faſtu. Nam hoc ipſum faſtus erat, quòd jactabat mundiſci contemptrum, Et qui ſortibus glori-

antur, non minus ambitioſi ſunt, quàm qui ſplendide veſtiuntur, ſed aliter. Turpior eſt autem am-

bitio, ex ſuco virtutis laudem capians. Unde So-

crates animadvertens Ariſtthenem ambitioſius o-

ſtendere veſtem laceram & detritam, facere hominem increpavit, ἢ πάσῃ, inquit, ἐγκαλλέμεθα

ἡμῖν; id eſt, Non deſines te nobis comere? Significans ejuſdem eſſe ambitionis, vililitatem a-

miſtūſt ostentare, & delicato cultu te venditare, ut reſert Eraſm. 3. & 8. Apophth.

Item, Scilurus Scythia liberos octoginta maſculos habens, cum eſſet moriturus, faſciculum jaculorum ſingulis porrexir, juffi que rumpere. Id cum ſinguli

recuſaſſent,

Concordia.

recusassent, eò quod videretur impossibile, ipse singula jacula exemit, atq; ità facile confregit omnia. Quo facto filios admonens, Si concordēs, inquit, eritis, validi invictique manebitis, contrà, si diffidiis & seditione distrahemini, imbelles eritis, & expugnati faciles. Recenset Plutarch. in Apophth.

Item, Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concavâ manu bibentem, Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superflvâ mecum circumferam: & ductum è pera poculum ligneum abjecit, Nesciebam, inquiens, & in hoc nobis providisse naturam. Cùm alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cavo panis excipere lenticulam, abjecit & catinum ligneum ut supervacaneum: ut scribit Diogenes Laërtius lib. 6. de vita Philosophorum.

Baculo percussit, &c. Idem refert Priseianus, & Erasmus. Apophth. 3. Et Quintilianus lib. 1. cap. 9. idem vel simile Crateri attribuit, ubi sic ait, Chreiarum plura genera traduntur. Unum simile sententiæ, quod est positum in voce simplici, *Dixit ille*, aut *Dicere solebat*. Alterum, quod est respondendo. *Interrogatus ille*, vel *Cùm ei dictus esset, respondit*. Tertium huic non dissimile, cum quis non dixisset, sed fecisset, ut Crates, cum indoctum puerum vidisset, pædagogum ejus percussit: Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimum imputandum esse: si adolescentēs evadant malè morati, aut indocti.

*Pædagogia.**Homo.*

Item, Diogenes in foro quodam stans, clamabat, Adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cùmque jam frequentes convenissent nec ille desineret clamare, Adeste homines: quidam indignati, En adsumus, inquirunt, dic aliud. Tum Diogenes baculo illos abigens: Homines, inquit, adeste jussi, non sterquilinia. Non putavit hominis cognomen in eos competere, qui non viverent juxta rationem,

nem, sed brutorum in morem agerentur affectibus.

Idem, adhibita interdiu lucernâ, rogatus quidnâ velleret, respondit: ἀνδραποῶν ζῆλον, hoc est, hominem quæro, quemadmodum testatur Diog. Laërt.

Isocrates, &c. Hunc Cic. de Oratore secundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magistrum: cuius è ludo tanquam ex equo Trojano eloquentiæ principes exriterint innumeri.

Radices, &c. Hanc Sententiam Diomedes lib. 1. in exercitatione Chreiarum ascribit Catoni, inquit, M. Porcius Cato dixit, literarum radices amaras esse, fructus jucundiores.

Reges Admonens, &c. In quorum numero fuit Nibocles, ad quem de regno scripsit Isocrates orationem admonitoriam: Similiter ad Demonicum λόγον ἀδελφικόν.

Punitio, &c. Apud Aphthonium habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi causæ, una est, quæ νηθεία vel παραινέσις, vel κόλασις, dicitur, id est, animadvertio; cum poena adhibetur castigandi atque emendandi gratiâ, ut is qui fortuito deliquit, attentior fiat correctus. Altera τιμωρία, cum dignitas autoritâsque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, nè prætermissa poena contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio παράδειγμα, cum punitio propter exemplum necessaria; ut reliqui meru cognitæ poenæ deterreantur à peccando. Hæc Gel. lib. 6. cap: 14.

Opera virtutis, &c. Aphthonius habet κατὰ φύσιν. Quemadmodum Græci rectam affectionem κατὰ φύσιν appellant, sic recta, aut rectè facta κατὰ φύσιν vocant, autore Cicérone de Finibus 4. Idem Officior. 1. Perfectum officium, inquit, rectum, opinor, vocamus, quod Græci κατὰ φύσιν appellant.

Demosthenis vita, &c. Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit.

Hic,

Hic, ut Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpè etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat, abrasâ parte capitis, ut exeundi facultatē sibi ipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obstantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum patientiâ, duratis, auribus in actionibus uteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuum proprius esset, ac solutius, ut ait Valer. lib. 8. cap. 7.

Hesiodus, &c. Hesiodi locus extans primo Georgicōn, hic est.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἰσθῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔδωκαν
Ἀδάναιοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄψιν οἴωσι ἐπ' αὐτῶν,
καὶ πρῶτος τὸ πρῶτον. ἐπὶν δ' ἡς ἀκρον ἵκηται,
Πρῶτον δ' ἑπτα πῆλον, χαλεπὴ περ ἐστὶν.

Chreia activæ exemplum, juxta prædictos locos tractatum studio exercendi: cujus argumentum tale est:

Cum patrem videret mortuum Joseph, flens ruit super faciem ejus, & deosculatus est eum Genes 50.

Ab Encomio facientis exordium ducitur hoc modo.

Quis non laudibus condignis evehere studeat factum hoc egregium Viri sanctissimi Joseph, quo præclaram eximiae pietatis specimen exhibuit, atque virtutis exemplum, non ore tenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem prosecutus est!

Ab expositione.

Cum bene dixisset nepotibus suis Jacob ægrotus, ac imposuisset finē mandatis, quibus filios instruebat,

bat,

bat, collegit pedes suos super lectulum, diemque suum obiit. Quod cernens Joseph, corruit super defuncti parentis charissimi vultum, ac mortuum deslevit. Quo facto vir piissimus admonuit nos, ut nobis charos vitâ defunctos lugeamus, non tamen ut Ethnici, nullam spem habentes.

Quippe hanc vim non solum hominibus, sed etiam feris indidit, ac ingenuit divina potestas, ut dissolutionem naturæ perhorrescant, ac ipsâ relinquenda luce moveantur, & discessu à suis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba charissimorum suorum funera provocent ad luctum? *A causa.*

Quod si corda pravorum hominû tangit luctus; *A contrario.* hoc est, ægritudo ex eorum, qui chari fuerant, intuitu acerbo: quis iniquum duxerit, si boni viri, qui juxta proverbium, lacrymabiles sunt, charissimorû suorum funera fleverint? Et si populus olim in deserto nimis luxit impios, qui murmuraverant, & insurrexerant contra Dominum Deum; cur fuerit à piis alienum piorum funera lacrymis prosequi?

Quemadmodum corpora nostra doloribus afficiuntur, si membrum aliquod fuerit resectum; ita non injuriâ, mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulcissimam aliquam familiæ suæ atq; generis partem amiserunt, hoc est, patre, ut amicum, qui fuerit alter ipse, ab eadem, ut Pythagoras, inquit, anima. *A simili.*

Quis prophetæ Samueli vitio vertit, quod mortuum Saul regem deslevit? Quis regem Davidem reprehendit, quod planxerit filium Amnon. & ejulavit in morte filii Absalom? Quis denique universo Judaico populo succensuit, quod in duro Josiæ casu fuerit lamentatus? *Ab exemplo.*

Et divinarum literarû monumenta nos instituunt & adhortantur, nè desimus plorantibus, sed cum lugentibus lugeamus. Et docent longè melius esse, *A testimonio.* in domum luctûs ire quàm ad domum convivii, *nio.*

D

quod

quod in illa finis cunctorum admoneat hominem
ut vivens cogitet, quid futurum sit. Unde cum
Abner à Joab esset interemptus, dixit rex David
ad omnem populum: Scindite vestimenta vestra,
& accingimini faccis, & plangite ante exequias
Abner in Hebron.

*A brevi
Epilogo.*

Rectè igitur Joseph supra defuncti parentis fa-
ciem ruens, planxit eum: & quod imitemur, no-
bis omnibus proposuit egregium veræ pietatis ex-
emplum.

*Chresæ verbalis exemplum, quo eadem sententia con-
tariis locis est variata, & cujus argumentum ejus-
modi est.*

*Eobanus
Hessius.*

Heliuss Eobanus Hessius poeta Marpurgensis A-
cademiæ professor, moriturus, hoc Ennii carmen
protulit;

Nemo me lacrymis decoret, neque funera fleat.
Faxit, Cur? Volito docta per ora virum.

*Exordium ab encomio præclaræ sententiæ ducitur
in hunc modum.*

Dignissima profectò memoratu ac laudatu sen-
tentia, quam duo poëtæ, Qu. Ennius & Eobanus Hessius celeberrimam reddiderunt: ille, quia
autor, hic, quoniam semper usurpavit. Utérque
proximus ingenio. Ille patriam Rudias nobilitavit,
dixit habuisse tria corda, quod Græcè, Oscè &
tinè. sciret loqui. Unde non immeritò charus
Scipioni Africano, & Qu. Nobiliori, viris clarissimis.
Hic eruditione suâ variâque rerum cognitione
triam suam Hessiam, & inibi civitatem, ubi
erat, Francobergiam fecit illustrem; id studio
consecutus, ut innumeros heroas atque principes
illustrissimos sibi parârit amicos, æternamque
minis gloriam fuerit adeptus.

Cujus ut multa præclarè scripta sunt, ita non pauca graviter dicta, cujus generis illud Ennianū, quod supremo tempore, veluti cantator cygnus fueris ipse fui, suaviter emisit. Quo vates eximiā sapientiā præditus noluit defferi hominum doctorum atque piorum mortem, quam à malis abducentem vita beata esset consecutura.

Ab expositione.

Sciebat pias animas corporeis vinculis, atque omnibus humanis incommodis exutas, perpetuò victuras. Noverat animos hominum esse divinos, iisque cum è corpore excessissent, reditum ad cælum patere, optimoque & justissimo cuique expediri, ut ait Cicero de Amicitia. Videbat res mundanas tot casibus atque periculis innumeris obnoxias. Animadvertibat, nullas domos esse in quibus non multi luctus olim fuerint, hodièque versentur. Videbat omnes urbes nihil aliud esse quàm miseranda, ut Solon apud Valerium inquit, cladium humanarum circumsepta: ut multi existerint, qui non nasci optimum censuerint, aut quàm occysimè aboleri.

A causa.

Quòd si lacrymis indulgendum est, si solùm flendi fuerint, quibus mors terribilis est, hoc est, iis quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem de flendi, quorum virtutis gloria nunquam est interitura, sed post mortem speciosior futura. Hinc ut ait Cicero, Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Hic enim cui cæca mens, qui nihil aliud considerat, quàm externa mortis opera, luget miserabiles sibi visos hominū casus: at ille metu mortis non exhorrescit, nec lamentatur, qui secum revolvit, nobis ex hac vita discedendum, tanquam ex hospitio, non domo. cum nobis natura diversorium commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis utilitatem, quæ dicitur ultima linea rerum, max-

A contrario.

C. p. 4. 2, 3. *lorum requies, & æternæ vitæ simul æsalutis origo.* Sapienter rex Ecclesiastes inquit: Laudavi magis mortuos, quam viventes, & feliciorē utrisque judicavi, qui non natus est, nec videt mala quæ sub Sole fiunt. In hoc ipsum qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere;

Cum volēt, illa dies (quæ nil, nisi corporis huius Jus habet) incerti spatium mihi finiat ævi:

Parte tamen meliōre mei super alta perennis Astra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cum ad illud animorum conciliū cœtūque proficiscar, & cum ex hac turba & colluvione discedam! Præ Dii immortales, quā oprabiliter iter illud ineundū, quo confectū nulla reliqua cura, nulla sollicitudo futura! Hæc Cicero in Catone majore, & 1. Tusculanæ quæst.

Quemadmodum illorum vicē non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è gravissimis præliis crudelium periculis, in patriam ad charissimos amicos cum triumpho revertuntur: ita bono jure debemus (ne meliōrem fortunam invidere videamur) illorum discessu gaudere, qui ex hac lacrymarum valle, atque vitæ (quæ super terram perpetua, S. Job ait, militia est) demigrarunt in coelestem patriam, ubi vera charitas, et pax æterna regnat.

Ab exemplo. Quæ jam omnia dicta non solum sancti Patres, sed etiam Ethnicorū philosophi animis reputant confirmarunt, mortem non modò flendā non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam, aux fortis contemnendam. Exemplo sunt tot hominum peritum millia, qui per vincula, verbera, flammæ, per atroces diversorum generum cruciatus inempti, cum gaudio concesserunt ad cœlorum regna. Sed iis omissis, quid de Socrate loquar, cui meta hilaritas in morte? Qui post sumptam cicutam, & frigen-

Socrates.

frigerent membra: Debemus, inquit, gallum Æsculapio persolvere: jocans perinde quasi sumptu positione medicâ convaluisset. Quid de Cyrenæo illo Theodoro philosopho? cui cum Lyfimachus rex *Theodorus.* crudelia minaretur; Istis, quætio, inquit, ista horribilia minare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest, humine, an sublime putrescat. Quo dicto genus omne moris contempsit, post hanc vitam longè meliorem expectando.

Divinæ literæ non mœroris plenam, sed potius *Aveterum testimonio.* pretiosam esse mortem sanctorum in conspectu Domini, prædicant: Et, eos qui docti fuerint, post hanc miserabilem vitam sulfuris, ut cœli firmamentum. Quod licet non cognoverint Thraces: tamen exequias & funera cum hilaritate celebrabant. *Thraces.* Qui sine ullis doctorum præceptis humanæ conditionis (ut Valerius inquit) habitum præviderunt, nempe mortem homini optimam, & ut omnium malorum finem optandam esse; vitam autem descendam, tot ærumnis refertam. Considerarunt nihil in terris homine miserabilius esse, quæ natura tantum nudum & in nuda homo natali die abjicit ad vagitus statim & ploratum, solumque tot animalium ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, (quod nè feras quidem inter nos genitas) vincula excipiunt, & omnium membrorum nexu; atque infelicitèr natum jacet manibus pedibusque devinctis flens, animal cæteris imperaturum, à supplicis vitam auspicatur, unam tantum ob culpam, quia natum est, ut ait Plinius.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi jam moriturus, *Ab Epilogo brevi.* famuliculos proferendos censuit, ut nullius boni viri mortem, iram suam non esse deplorandam: ut tot à malis eripiat, ac à miseris servitutis & privitate bonos asserens, in vitam æternam perducatur.

Aliud Chreia verbalis exemplum, cujus argumentum tale est: Ecclesiastæ cap. 10. dixit, Pecunie obediunt omnia. Exordium ducitur à laude.

Ab expositione.

REX Israel Ecclesiastes ex intimis divinæ sapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium opimarum cognitionem pertinentia, maximè veritatis, cujus est tanta vis, ut contra hominum ingenia, fictasque omnium insidias facile seipsam possit defendere.

Opibus, inquit, universa simul obediunt. Quo dicto quid verius esse possit, non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterit, reginam facimus omnes. Huic serimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expensa, huic omnia seruntur accepta: & in ratione mortalium sola utramque paginam facit.

A Causa.

Nec immerito Nam quicquid eximium, quicquid splendidum, quicquid venustum, quicquid denique gloriosum hominibus contingit, id à solius pecunie beneficio proficiscitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro: nec injuriâ, cum quicquid rerum vel bonarum, vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratiâ. Quâ ratione permorus apud Euripid. Bellerophon, inquit, Sine me vocari pessimum, ut dives vocer. Nemo, an bonus: an dives, omnes quærimus. Non quare & unde: quid habeas, tantum rogare. Ubique tanti qui que, quantum habuit, fuit. Quid habere nobis turpe sit, quæris? Nil. Aut dives opta vivere, aut pauper mori. Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit. Pecunia ingens generis humani bonum. Cui non voluptas matris, aut blandæ potest Par esse proles, non sacer meritis parens.

Tim

Tam dulce, si quid venerit, in vultu micat:
 Merito illa mors ~~est~~ ^{est} litum, atque hominum movet.
 Respice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis paucissimos, & eosdem pannosos, sordidos, squalidos inibi delirescere ministros, neminem ibi regnandi palmam obtinere, præterquam famem strigosam, cum canibus mures inedia consumentem. Considerabis loca cuncta squalentia siu, catilla cariola, patellas scabrosas, cibaria rancida, supellectilia rubiginosa, parietes fuligine atque araneis oppletos, stragula pediculosa, & breviter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab accessu inauspicato deterrere. At ubi fueris ingressus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia fervere opera, greges hominum innumeros in officio esse, nec eos sordidos, sed argento atque auro coruscos. Admiraberis apparatusum magnificentiam, gemmis pavimenta, tapetibus pretiosis muros, sedilia cocco, purpureis angulos omnes aulae, opificio denique citreo lacunaria resplendentia. Præterea coquinam genere ferinarum atque lautitiarum omni tenidentem, ubi suppetat abunde Jovis cerebrum, Attica bellaria, & breviter Deorum (ut proverbio dicitur) cibus. Etenim, ubi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium uberrima copia redundat, inopia proinus expellitur: quemadmodum olim, apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus solebant ejicere, dicentes: ἐξ ὧ βάλιμον, ἢ ἀπὸ τοῦ ὕμνου. Id est, foras famem, intro divitias atque sanitatem.

Quemadmodum in magnas, opulentæque beatorum principum aulas recipi certatim homines adlaborant, ut dominorum gratiâ ad honores atque divitias evehi possint: Sic quò potentior pecunia, tantò ferventiùs adflectant omnes sub ejus imperio esse, cujus beneficio non difficulter & opes & honores

Ab exem-
plo.

nores maximos poterunt consequi. Porro:
Prima ferè vota & cunctis notissima templis,
Divitiæ ut crescant, ut opes, ut maxima toto
Nostra sit arca foro. *ut Juvenalis ait.*

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare,
in quibus non modò privatorum innumerabilis, sed
etiam magnorum principum, atque Cæsarum mul-
titudine stipendia fecerit? Exemplo sit, ut alios in-
numeros præteream, ille, cujus vox in proverbium
abiit, Lucri bonus est odor ex re qualibet.

A testimo-
nio vete-
rum.

Verùm enim verò, non injuriâ serviunt omnes pec-
uniæ, cum ea vis atque anima sit mortalium, mul-
tòsque amicos vulgò conciliet. Unde Hesiodus:

Χρήματα γὰρ Λυγὴ πέλαται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander,

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi sententia
dixit:

O cives, cives, quærenda pecunia primùm est:

Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo

Perdocet, hæc recinunt juvenes dictata senesque.

A conclusi-
one.

Ergò verissima est, quam Ecclesiastes proutit sen-
tentia: quæ tam nationibus omnibus in orè, quàm
nunc etiam omnibus pecuniæ servis in usu.

*Aliud Chreie verbalis exemplum, cujus ar-
gumentum ejusmodi est.*

Plato Philosophus dixit, Tum demum beatum
terrarum orbem futurum, cum aut sapientes regn-
arè, aut reges sapere cœpissent.

*A Platonis laude sumitur exordium
hoc modo.*

Valerius Maximus prodidit memoria, Apo-
Platon

Platonis dormientis in cunis parvuli labellis mel inferuisse: Quâ re auditâ, prodigiorum interpretes singularem eloquii suavitatem ore ejus emanarurû dixisse. Indices illæ nequaquam vanæ, nec conjectores hi sutiles extiterunt. Nam tantas non solum eloquentiæ, sed etiam philosophiæ facultates assecutus Plato fuit, ut ejus sermone Jovem, si Græcè loqui vellet, usurum prædicarent: & Platonem alii philosophorum Homerum, alii philosophorum Deum appellarent. Scripsit autem omnium & elegantissimè & gravissimè complura, inter quæ relucet quod de reip. felicitate protulit.

Ingenii ac doctrinæ princeps tum demum fore beatas respub. putavit, si aut docti & sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne studium in doctrina & sapientia collocassent. Animadvertit nullâ fortunâ regna fore ea quibus stulti fuerint prædominati, non eruditione atque virtutibus præcellentes viri. *Ab expositione.*

Etenim feliciter omnia succedunt in repub. quâ gubernant viri sapientes, imbuti præceptis Philosophiæ. Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiolum expultrix, sine quâ hominum vita nihil poterit esse. Illa peperit urbes; illa dissipatos homines in societatem vitæ convocavit; illa eos inter se primò domiciliis, deinde conjugis, tum literarû & vocum communione junxit; illa inventrix legum, illa morum & disciplinæ magistra, ut ait Cic. Tuscul. 5. *A causa.*

Quis igitur Civitates non fortunatas prædicet, quæ sapientum reguntur imperiis? Contrâ, quis non infelices arguat, quas cæca stulorum temeritas administrat, cum è doctrinis sapientum plurima commoda proveniant, è stulorum autem ignorantia calamitates infinitæ? Etenim stulti stulta (juxta proverbium) loquuntur, ac faciunt. Sapientes autem *A contrario.*

rem sapienter omnia. Et viribus melior sapientia ;
& vir prudens, quàm fortis. Sapien. 5.

A simili.

Quemadmodum naves, quæ à naucleis excellen-
tibus reguntur, subortis tempestatibus extra pe-
ricula sunt, ac fortunatè vehuntur : Sic ubi respub.
à viris eruditione simul ac sapientiâ præditis ad-
ministrantur, beatæ florent vel pacis vel belli tem-
poribus. Porro, ut quilibet nantarum vectorumque
tranquillo mari gubernare potest ; at ubi sæva
suborta tempestas est, ac turbato mari rapitur
vento navis, tum viro & gubernatore opus est. Ita
quilibet in tranquilla repub. utcumque potest ne-
goriis præesse, sed in perturbato rerum statu sum-
ma cura providendum ac præcavendum est, quis
ad gubernacula sedeat, ut ait Livius lib. 4. secundi
belli Punici.

*Ab exemplo
Fab. Max.*

Respice duos animorum diversissimorum impe-
ratores, Qu. Fabium Maximum, & C. Terentium
Varronem : illum prudentem, hunc stolidum :
illum sapientia conspicuum, cunctando res afflictas
restituisse ; hujus temeritatem prodidisse ad Can-
nas. Et rempub. inauspicata nobilitas Catilinaria
contudisset, si non prudentissimus Consul Cicero
asseruisset in libertatem. Unde Juven. Sat. 6.

Cicero.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dicit.

Rectè Phocyllides.

Ἄγρε εἰς πόλιν οὐκ ἔστι καὶ ἡ ναυπηγία.

*A testimo-
nio veterū.*

Hoc est, Sapientia gubernat agros, naves arque
civitates : quo præclaro dicto significat, omnia
feliciter administrari, quæ sapientiæ præsidio re-
guntur.

Epilogus.

Dignis igitur laudibus evehenda Platonis est sen-
tentia, quâ respub. eas fortunatas prædicat, qua-
rum rectores philosophiæ studiis fuerint exculti.

Alia

Alia chreiarum exempla ex Stephano Nigro.

CHREIA PRIMA.

Hesiodus inter poëtas eminentissimus, cujus in dicendo ἡδύτης, hoc est, suavitatem, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur: qui plurima quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, divino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optime ac modestissime sit vivendum, oppidò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis decorum monitu, quàm longo etiam rerum usu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haudquaquam dubitavit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam. Ait enim,

Τὴν δ' αἰετὴν ἰδὼτα θεοὶ προπαύειν ἔειπεν
'Αδναίοι μακρὸς δὲ καὶ ὄρεθ' οἶμος ἐπ' αὐτῶν,
καὶ τρυχὲς τὸ πρῶτον, ἐπὶ δ' ἡς ἀκρον ἰκῆσαι,
'Ρῖσι δ' ἡπύα πάλιν, χαλεπὴν περὶ ὕστα.

Quibus mehercule verbis omnium prudentissimus poëta innuere voluit, socordiam ac segnitiam à nobis penitus rejiciendam, nihilq; esse, à quo immortales dii magis abhorreant, quàm cùm desidia pariter ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vires sibi comparaverit, ingentium ac turpissimorum scelerum causam suggerit. At virtus ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæque proficiscuntur, laborem requirit, diligentiam desiderat, vigilantiam exigit. Somnus enim multus, ut philosophorum sapientissimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis naturâ conducit. Nemo enim, quamdiu dormit, à

*Somnus
nimius.*

defunctis

defunctis differt. Hinc est quod Plinius ait. Profecto vita vigilia est. Quod & illa Græcorum sententia, quæ jam vulgo in omnium ore versatur, optimè indicatum est.

Τῆς δὲ ζωῆς περιλήψεις φιλεῖ.

Unde illud originem traxisse jure videri potest.

Stylrē, quid est sōnus, gelidi nisi mortis imago? Cum Socrates apud Comicum Aristophanem, Strepsiadem senem ad philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiam curamque desiderat, hoc præcipuè senario usus est.

Τῆς δὲ ἀπάσης γλυνύδους ὕπναις.

Socrates.

Hoc est, Oculis abesto leniens animum sopor. Quod si dormitando ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud deos, ac mortales tantū fieret. Apollo, cui cæteri dii divinationem concessere, propterea Socratem, à Chærephonte interrogatū, omnium sapientissimū respondit, quodd eum virtute præditum noverat. Quam Græci (ut Platoni placet) idcirco ἀρετία appellârunt; quodd omnium sit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à majoribus per successionem acceptū bonum. Divitiæ in maximo semper fuere prærio, sed fortunæ temeritati atq; inconstantiæ subjectæ. Gloria honestatis quiddē speciem præ se fert, at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi faciendā, verūm haudquaquam diuturna. Bona valerudo optabile quidd, sed mutatur facillē. Corporis robur magnum est quidd, sed morbis seniove tandem conficitur. Virtus verò clara æternāq; habetur, utpote quæ divina sit atque immortalis, omnēsque fortunæ incursus facillē contemnat atque despiciat. Scilpo Megarensis philosophus à Demetrio, qui ejus patriam solo æquaverat, interrogatus, nunquid amisisset, Nihil, statim respondit. Πολιτεὺς δὲ καὶ λατρεῖσθαι ἀρετῇ. Quæ utique verba significant, animi bona nullo bellorum imperu diripi unquam

unquam posse, solidumque in ipsa virtute consistere
 felicitatem. Quod ita se habere philosophorum
 parens Socrates evidentissime indicavit. Rogatus
 enim à Leontino Gorgia, quid de magno rege sen-
 tirer, utrum eum felicem existimaret? *ὅτι δὲ
 ἐπὶ τοῖς ἀρετῇ καὶ πλούτῳ ἐστὶν.* Quo urique
 responso prudentissimus philosophus induere voluit,
 se de maximi atq; opulentissimi regis felicitate eo
 ad amissim judicare haudquaquam valuisse, quòd ut
 erga virtutem ac disciplinas affectus esset, penitus
 ignoraret: utpote qui felicitatem ipsam non in for-
 tunæ, sed animi potius bonis positam esse existima-
 ret, unicamque virtutem cæteris esse rebus præpo-
 nendam arbitraretur. *Ἀπαι γὰρ ὁ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς
 καὶ τοῦ πλούτου ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, καὶ πλούτῳ.*
 Solon præterea de divitibus locutus dicere consue-
 verat: *Ἄλλ' ἡμῶν αὐτῶν δὲ διαμελόμεθα τῆς
 ἀρετῆς καὶ πλούτου.* Cujus quidem virtutis robore
 parva atque amplificata imperia, perquam facile, re-
 tinentur. Hinc est quòd historicorum princeps Sa-
 lust. ait, Quòd si regum atque imperatorum animi
 virtus, in pace, ita ut in bello valeret, æquabilis
 atque constantius sese res humanæ haberent, neque
 aliud alio ferri, nec mutari ac misceri omnia cer-
 neres. Itaque minimè mirum est, si ad eam com-
 parandam assiduo ac maximo opus est labore: *Χαλεπὴ γὰρ τὰ καλὰ.* Hoc est, quæ bona sunt,
 non sine maxima acquiri possunt difficultate.
 Quòd si mercatores modò lucelli spes aliqua ar-
 rideat, ingentia, procellisque exagitata, maximo
 cum vitæ discrimine, transeunt maria: si agricolæ
 sodiendis ac proscindendis arvis assidue incum-
 bunt, ut in brevissimum tempus fructus, ni
 calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant:
 cur non & nos omnem inertiam, desidiam, ac
 dilationem propellamus, quo virtutis perpetuos,
 nullique

nulliq; obnoxios calamitati, fructus consequamur? Herculem ferunt, cū adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblati viis utram caperet, diu secum multrūque dubitasse: duas autem, dum in dubio erat animus, ad ipsum accessisse matronas, Virtutem scilicet & Malitiam; illarūq; etiam dum silentium continebant, notam fuisse extemplo diversitatem. Videri enim alteram accuratissimē comptam atq; exornatam, deliciis diffuentem, & omnium voluptatū examen post se trahentem. Hanc itaq; multa ostentantem, longēq; etiam plura pollicentem, Herculem secum ducere tentavisse. Alteram verò asperam, ac duram, severēq; intuentem, huiusmodi verba contraxisse: polliceri se nec voluptatem aliquam, nec quietē, sed labores, pericula, sudorēq; infinitos terrā marēq; tolerandos, prāmium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni sublarā dilatione, huic Herculem adhāsisse memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo consilio usus, tot, ac tanta, tam brevī gessisset, Μὴ δὲ ἀναβάνομαι, respondit. Quæ verba significant, moram ac dilationem, ipsāq; desidiam, rebus esse gerendis longē perniciosissimam, quippe quæ maximarum sæpe rerum prætermittant occasionēs. Vetus est adagium, Dii facientes adjuvant. Quod significat, divinam opem non cessantibus sed industriis, & pro virili conantibus, auxilio esse solere. Aristoteles nunquam tantū sibi inter philosophos nomen comparāset; nisi sapientiæ studio diutissimē insudāset. Cyrus Medorum imperiū animi virtute ac solertiā ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius, immortales habiti. Quare cū cætera ferē omnia incerta sint ac caduca, virtus verò ipsa altissimis defixa radicibus, nullā unquam vi labefactari possit: omnes subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, ut eam pro vi-

Alexander
Magnus.

rili consequamur. Estque poëta hic eminentissimus diligentissimè lectitandus atq; in primis observandus, quodd certum nobis minimèque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicaverit.

C H R E I A I I.

CUM intermissis negotiis familiaribus ad literarum studium me tandem revocâssem, essetque in animo tam Græcos, quàm Latinos Poëtas percurrere, Homerum statim, quodd inter vates, omnium eruditorum testimonio principatum facilè obtineat, aggressus sum, ex temploque ἱλιάδῃ primo huic divino occurrimus carmini.

Ὅτχα θεοῖς ἐπιπείθεται μάλα τ' ἔχουσι αὐτοῖς.

Quæ verba significant, Deo optimo Maximo imprimis esse obtemperandum, si ab eo in adversis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quantopere sit ab omnibus probata, nemini esse dubium censeo. Quis enim usq; aded mente alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori, omnium primùm obtemperandum, cùm faciliùs ejusdè præsens rebus angustis auxilium consequamur, cùm præsertim divinis morè gerere mandatis volenti, quàm facillimum sit, idque præter omnia faciendum videatur? Nam si potentioribus imbecilliores seculò parère conantur assiduàmque ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, ut longis ac frequentibus obsequiis boni tandem aliquid adipiscantur; quantà uti diligentia debemus, nè quid præter ejus volupratè faciamus, cujus nutu tam cœlestia, quàm terrestria gubernantur, cujusque munera non modò non rejicienda, verùm etiam summopere exoprandà sunt? quippe quæ (ut Trojanus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus unquam diis ipsis non præbentibus sponte suà sumere posset. Nam quodd

vulgò

vulgò dici solet, Deus undecunque adjuvat, si modò sit propitius; quid sibi aliud vult, quàm ut omni pietate, omnibus obsequiis, purâ denique ac sincerâ mente deum nobis conciliemus, cuius natura non ejusmodi est, ut muneribus perinde atq; improbus scænerator capiat, sed solâ vitæ integritate, piensissimi q; placetur precibus, nec ullo pacto iniquorum ac flagitiosorum muneribus corrumpatur? Hinc est quod Porphyrius ait: *Θεὸς δὲ δέειν μὴ ἰσχυρὰ καὶ θάρος καὶ ψυχὴν ἀπαδῆναι*. Quæ verba significant, nullas Deo Opt. Max. gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentem, & affectibus ac perturbationibus liberum animum. Nam quod Ovidius ait:

Munera (crede mihi) placant hominésq; deósq;
Placatur donis Jupiter ipse datis:

Et Euripid. in Medæ:

Πῶς δὲν θάρσος καὶ θάρρος λόγῳ, Id est, Donis vel ipsos dictitant flecti deos: ad bonorum virorū dona referendum esse videri potest. Quod si quis fieri posse nonnunquam crederet, ut Deus scelestorum hominum donis moveretur, is profectò canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimilareret, quibus lupi rapinæ particulam concedunt, ut his muneribus placati atque allekti, diripi greges patiantur. Sed longè secus res habet: solos namque bonos respicit Deus, isque quàm libentissimè opitulatur. Nec fieri potest, ut viro bonitate prædito mali quicquam accidat: nec dum vitam degit, nec post mortem, ejus res à Deo Optimo Maximo unquam negliguntur. Æsopus interrogatus, Quid dii facerent? respondit, τὰ μὲν ὀνομαζέειν, τὰ δὲ καταβαλλεῖν. Quod significat, Deum ipsum hos quidē extollere ac celebrare, alios verò pro meritis obscurare ac deprimere. Unde haud immeritò Aristoteles de Magno Alexandro ad Antipatrem scribens,

Alexander
Magnus.

bens,

bens, ait: Dicere ipsum non propterea magis sibi placere quod multis imperaret, quam quod de diis optime sentiret. Nam qui bonam habent de iis opinionem, illisque quam libentissime obsequuntur, pietissimi ab omnibus existimantur, & numinum vice coluntur. Aeneam, quod in deos pietissimus fuisset, inter numina recensuit vetustas. Numa Pompilius cum omnium maxime ac religiosissime deos coleret ac veneraretur, tutissimam finitimum pacem divinumque Egeriae nymphæ commercium meruit: At deorum contemptor Mezentius, in prælio impie commissio scedissime trucidatus est. Capaneus, Hipponi filius, cum Thebana moenia, diis etiam invicis, se consensurum factanter gloriatus esset, fulmine ictus delapsus est. Quare, uni esse Deo omnium maxime parendum censemus, summiq; egregium hunc Poëtam laudibus afficiendum arbitramur, qui divino afflatus spiritu, unico versu nos quomodo Optimus Maximus sit placandus Jupiter, admonuit.

*Numa
Pompilius.*

Mezentius.

Capaneus.

C A P. III.

Magna est profecto Latinorum Poëtarum cohors, candidissimi auditores, multiq; nominis, sed longè major ac præstantior haberetur, ni oblivionis sicu, rerumq; edaci tempore, quam plurima veterum poëtarum monumenta intercepta fuissent. Quorum iacturam ne perpetuò lugeamus, eorumq; desiderio maceremur, divinus poëta Virgilius causam præbet, quippe qui multorum instar habeatur. Cujus eximia opera licet innumeris sint reſerta ſententiis, quæ proverbiorum vice in omnium ore ſungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna viſa eſt: Omnia vincit amor.

Quæ uſque adeo omnium conſenſu jam probata eſt, ut nullus ſit tam literarum ignarus, quin eam &

E

memo-

memoriâ teneat, & quàm sapissime prædicet: cum præsertim non modo cuncti mortales, sed & bruta ipsa immania, amoris violentiæ cedant, ejusque imperium etiam invicta patiantur. Cujus me hercule rei nullâ duci admiratione debemus. Magnus est enim deus Amor, nec minùs apud deos, quàm apud homines mirandus, cum multis aliis de causis, tum vel maxime ob ejus venustissimam originē: nam inter antiquissimos deos recensetur. Hesiodus, Omnium (inquit) primum natus est chaos, inde terra, tartara, & Amor. Parmenides ante deos omnes natum Amorem autumat. Acusilaus Hesiodo astipulatur: Eurip. Tragicorum præstantissimus omnium, deorum supremum esse Amorem his trimetris indicat

Ἐρῶτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγας,
καὶ οὐδ' ἀπ' ἀνθρώπων δαιμόναυ ὑπέρτατος,
ἢ κακὸς ἔστιν, ἢ καλῶν ἀμοιβῶν ἄν
οὐκ οἶδ' ἐπεὶ τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ovidius quoque de Amore locutus addit,
Regnat, & in dominos jus habet ille deos.

Quid de Lacedæmonijs ac Cretenfisibus dicam? Nōne & ipsi, quantam inesse amori vim arbitrantur evidentissimè indicârunt? Quorum alteri priùs quam cum hostibus manus confererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atque structuram cohortium amicitia ipsa esset victoriæ collocata. Cretenfes verò formosissimos in acie pueros exornantes, Amori per eos sacra faciebant, ut Socrates scriptum reliquit. Samii (ut Erxias auctor est) Amori gymnasium consecrârunt, cujus festus Eleutheria propterea cognominabant, quod per ipsum deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (ut Athenæus testatur) ὁ ἱερὸς ἀδύσθης appellatus, ex amatoribus atque amaris constabat, τὴν τῷ θεῷ σμυνίπτην ἑμφαίνων. Alexis Cupidinem ipsum nec sceminam, nec marem, non deum,

non

non hominem, sed multas in unam formam compactas species esse indicans, eosque qui amoris simulacrum effingere conantur, maxime arguens. De amore in Phædro hæc scribit: "Εστ γὰρ ἔτι θῆλυς, ἔτ' ἀρρεν, πάλιν ἔτι θεός, ἔτ' ἀνθρωπῶς, ἔτ' ἀβέλτερος, ἔτ' αὐτοῖς ἐμπαύων, ἀλλὰ σωπιεγμένως ταχέον, ἐνὶ τύπῳ ποῦν. Ἐιδὴ φέρων. ἢ τὸ λυαῖ δ' ἂν ἀνθρώπος, ἢ θηρία γυναικός, ἢ δ' ἀντοια μανίας, ἰδὲ ἀδύσσοφον, ἢ σφοδρόπνι δὲ θυγός, ἢ δὲ πόνος ἀδυναμία, φιλοτιμία ἢ δαίμων."

Plato igitur omnium Philosophorum præstantissimus, maximam amoris vim ac sapientiam cupiens indicare in Convivio, hæc dicit; Amor Poëta est aded sapiens, ut alios quoq; poëtas efficere possit. Quilibet enim, licet antè rudis, in poëtam evadit egregium, cum primùm Amor afflaverit. Ex quo perspicuè conjectare licet, Amorem peritum esse poëtam, omnēque musicos poësis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, divinandī peritiā duce Amore invenit Apollo, qui Amoris est Discipulus. Musicen similiter Musæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerva, Jupiter deorum hominūque gubernationem. Quare cum deorum vetustissimus ac maximus sit Amor, non immeritò æquē in cæteros deos, atq; in omnes homines suum semper exercuit imperium. Nam Jovem ipsum modò in cygnum, modò in taurum transformavit, quandoque in aurum conflavit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam inducere coegit. Apollinem, ut Admeti pasceret armenta, compulit. Venerem, ut ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quàm sæpissimè adegit. Quantopere autem miseros sit ludificatus mortales, veterum scriptorum monumenta evidentissimè indicant. Unde colligere licet, nunquam ferè humanum genus in extremas tam publicè quàm

privatim incidisse calamitates, quin Amor ipse causam ac materiam suggesserit. Nam ut à publicis ac perniciosis bellis exordiamur, Iliacum incendium munus atque incestus Alexandri & Helenes amor excitavit. Græcorum exercitum illa exitiosa pestis propter Chryseida graviter invasit: Achilles ad iram plurimis Græcorum perniciosissimam, Briseidis desiderio commotus est. Belli inter Thebanos ac Phocenses per decennium conflare (quod *i. p. d.*, hoc est, sacrum appellatum est) Thebano Thebana mulier à Phocense quodam amoris stimulis rapta, causam præbuit. Chrysaicum quoque bellum nuncupatum (quod inter Cyrrhæos & Phocenses, ut Callisthenes scriptum reliquit, decennium tenuit) propter Magisto, Pelaguntis Phocensis filiam à Cyrrhæo rapinam, imprimis contractum perhibetur.

Cambyses.

Cambyses Persarum Rex mulieris impulsu (ut Ctesias credit) in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cum Ægyptias mulieres in nocturnis congressibus à cæteris mirum in modum differre intellexisset, At Amasidis Ægyptiorum regis gnata, uxorem petiit. Amasis veritus, nè filiã pro pellere uteretur, ejus loco Hiterim Apriæ filiam misit, qui Cyrrhenensibus superatus Ægyptiorum regno ceciderat & ab Amaside fuerat occisus. Quã re cognitã Cambyses, puellæ etiam exhortatione quæ patulionem expetebat, Ægyptiis bellum intulit. Quis fuit in causa, ut Philippi Macedoniæ regis domus everteretur? Nempe Cleopatrz importunæ nuptiæ. Ut Herculis familia dissiparetur, Iole Euryti causam præbuit. Thesei domus propter Phædrã nihilum redacta est: Achamantis propter Themis Hypseo genitam: Jasonis, propter Glaucam Oiontis filiam. Agamemnon, post consecutam Troilion victoriam, cum in patriam sospes reversus esset, à Clytemnestra uxore, quod Cassandram

ferè deperiret, interfectus est. Nónne nostris quoq;
temporibus maxima hominum pars, quotidie amo-
ris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare
cúm multis jam periculis compertum sit, Amorem
ipsum tam apud deos, quàm inter homines pluri-
mum valere, illi omnino, quàm commodissimè fieri
potest, cedendum est: Virgilio poëtarum principi,
perquam assidue studendum, quòd hujusmodi un-
decuque scateat sententiis.

CHREIA IV.

Quandò sapiens ac frequentius Mantuani Virgillii
volumina repero, tanto illum magis, & suspi-
cio & admiror. Unus enim Virgilius characterum
diversitate, ea complexus est, quæ viri tres Græ-
corum præstantissimi, vix consequi potuere. Nam
Bucolico carmine Theocritum æquavit, Georgico
Hesiodum antecessit, Heroico divinum illum Ho-
merum ad amissim expressit. Quæ quidem
omnia cunctis fuisse Græcis præstantiorem Virgi-
lium ed indicant, quòd Græcorum nullus triplicem
hanc dicendi materiã ausus adhuc fuerit, sed unus-
quisque intra suum scribendi genus sese continue-
rit. Et præterea in Virgilio dicendi facilitas, & in
enarrandis candor; ut nemo sit tam rudis
literaria alienus, quin Virgilianâ lectione mi-
nus in modum oblectetur: cum præsertim aureis ac
viris inter legendum quàm sapissimè occurratur
sententiis, quæ legentium animis usque ad eò blan-
dantur, ut vix dum perfectæ, memoriæ inhæreant,
nequàm amplius excidant: qualis est, Non
omnia possumus omnes.

Quæ verba significant mortaliū neminem tan-
tè ingenio præditum, ut solus omnia sapiat atq;
nihilque eum penitus lateat. Cuncta enim
divinū esse potius quàm humanum noverat

poëta. Nam quandoque bonus dormitat Homerus.
 Hinc celebratū est apud Græcos proverbium, *Ἐὶς ἀνὴρ, ὡς δ' αὖτις ἀνὴρ*, hoc est, Unus vir, nullus vir: quasi
 velit innuere, nihil egregium ab uno homine præ-
 stari posse, si aliorum auxilio fuerit destitutus.
 Quod autem legitur apud Euripidem: *Ἐὶς ἀνὴρ
 οὐ πᾶσι δ' ἔρα*, id est, Unus yir haud videt omnia.
 Id sanè significat, Neminem unum nè maximo qui-
 dem rerum usu atque experienciā tantam unquam
 consequi posse peritiā ac solertiā, ut omnia per
 se despiciat, nec ullā in re hallucinetur atque deci-
 piatur. Socrates qui Apollinis oraculo sitæ ætate
 sapientissimus iudicatus est, se nihil omnino præter
 exiguam quandam æmandi disciplinam scire inge-
 nuè fatebatur. Hercules Jove genitus (quem Man-
 thonij, ut Pausanias, omnium, primi in decorum
 numerum propterea recensuere, quod non minus
 animi quàm corporis virtutibus excelleret) eodem
 tempore & adversus Hydram, sophisticam multi-
 rem certare non valuit, cui, ut Plato refert, pro-
 pter sapientiam, pro uno sermonis capite ampu-
 tato, repullulabant, & adversus Cancrum, &
 phistam quendam ex mari advenantem, à qua
 cum ad sinistram urgeretur, verbisque acriter mo-
 deretur, nepotis sui Iolai auxilium imploravit.
 Ius ope vehementer adjutus, victoriam vix tantū
 consecutus est. Quare, cum ii quoque quibus
 cælum quidem negatum est, per se omnia non
 tuerint, poëtarum præstantissimo procul dubio
 dendum est, Virgilianæque lectioni est omnia
 maxime inserviendum: unde hujusmodi sententia
 haurire quàm sæpissimè licet.

CHREIA V.

Nihil est profectò quod hominum quispiam
 propenso ac libenti agat animo, quin quædam
 fastidiū pariat, si modò nullā adhibita intermi-

ne, diutissime in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, ut Aristophanis illud jam diu apud vulgū proverbii vicem obtineat, Ἀπὸ τοῦ πολιορκίου, hoc est, Omnium rerum satieras. Quod ita esse cum sæpe alias tum vel maximè nudius tertius supra modum expertus sum. Nam cū in prædio nostro, quod haud multum ab urbe distat, una cum amicis, Dianæ studiis, quæ à teneris unguiculis mihi semper plurimum placuere, toto animo incumberem, cæterarumq; rerum oblitus uni Venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplo cepit satietas ac fastidium, ut relaxandi animi causâ, ad Minervæ studia me statim contulerim, Virgiliūque quem fortè mecum attuleram aggressus sim: in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè, & quàm sapientissimè memoranda visa est;

Usque adeo ne mori miserum est?

Quæ poetarum prudentissimus nos admonuit, mortem etiā ipsam minimè forti viro recusandam: quippe quæ, si honesta sit, vitam quoque turpem quandoq; solentem præferre, cum contra vitæ turpis ne morti quidem honestæ locum relinquat.

Quis, nisi penitus mente captus, honestæ morti turpem præferat vitam, cū præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est, quod Ajax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Ὅν αὖ πειρίμω ὕδους λόγῳ βροτῶν,

Ὅστις παραῖσι ἐλπίσιν δεσφαίνεται,

Ἄν' ἢ καλῶς ζῆν, καλῶς τ' θνήσκειν ἢ

Τὸν εὖ θυγῆναι.

Quid enim in morte est, quod sit jure formidandum? quam, si Euripidem divinum poetam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum

existimabimus: cujas hæc verba sunt;

Ἀκούοντες οὐ σὶ τίς ἦν ἐμβαλεῖν φρεσίν.

Το μὴ γινέσθαι θανάτῳ ἴσον λέγω.

Quod si fas est credere, non magis esset post mortem metuendum quàm priusquam nasceremur, unquam timuimus. Sin autem in morte ipsa non interitus, sed animi à corpore migratio est, cur non potius meliora, bonis præsertim viris speranda, quàm deteriora verenda sunt? Neque enim fieri potest, ut viro bono mali quicquam accidat, nec vivo, nec mortuo, nec ejus res à Diis immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum qui non sit sapiens; quippe cum id sit, Scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, utrum mors omnium bonorum summum homini contingat: Metuunt autem perinde ac si eam malorum esse maximum non ignorarent. Cui verò dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maximè vituperanda, per quam aliquis se putat scire, quæ nesciat?

Stultum est igitur, id temerè formidare, quod quale sit omnino nescias, & nullis precibus ac muneribus, nullisve maximis quidem viribus declinare unquam potest. Omnibus enim ex æquo moriendum est; quod Horatianum facile illud indicat;

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumque turres, ô beate Sexti.

Et Homeros hoc carmine non inficiatur;

Οὐ δὲ γὰρ ἐστὶ βίη ἡ πᾶσι κληῖς, οὐδὲ κτήνη,

Id est,

Nec vis Herculeæ sarum evitavit acerbum.

Quodd autem horrida mors muneribus non oporietur, lenariis hic indicio est;

Μὴν δὲ δῖα γὰρ δῶκεται, ὅτι δὲ πᾶσι.

Id est, Mors soladonis non evitatur.

Iraque forti ac libenti est animo obeunda, & ut gradum acceleret, nec ultimam atque imbecillam expectet senectutem, summis est precibus optandum.

Ὁ γὰρ φιλεῖ θεός, ἀποθνήσκει ἔτι. Id est, quem enim Deus diligit, juvenili moritur aetate. Quæ utique verba significant optime atque pulcherrime cum illo actum esse, qui hujusce miseræ atque infelicissimæ vitæ calamitatibus quàm celerimè ereptus fuerit, & ad sempiternam illam felicitatem, quâ animæ post mortem fruatur, quàm primum migraverit. Quod cygni (utpote qui ab Apolline, cui dicati sunt, divinationem accepere) plane providentes, tunc dulcissimos ac suavissimos edunt cantus, cum se citò sentiunt morituros. Codrus ille Atheniensium Rex, & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantum voluntariæ se morti diversis bellis obulere, ut civibus suis adversus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamque apud posteros assequerentur; sed quod in morte non modò nihil mali, verum etiam summam esse mortalibus felicitatem arbitrantur. Quod apud Romanos & M. Curtius, juvenis bello egregius, qui se armatum in altissimam illam voraginem immisit; & duo illi Decii, qui cum consules essent, se pro legionibus Romanis devoverunt, mihi proculdubio sensisse videntur. Neque enim tam alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbissent, si quid mali post mortem sibi futurum sperassent. Quare & mortem minime miseram esse credendum est, & Virgilius non modò assidue in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus; quippe qui sui studiosos tam belle instruat.

De Sententiâ, quæ Græcè Τρόπον
dicitur.

CAP. IV.

Sententia **S**ententia, est oratio brevi complexu aliquid
ex eo nomen **S** quod ad hortandum dehortandumve pertinet
accepit, explicans. Sententiarum verò alia exhortans, alia
quod simi dehortans, alia enuncians. Est item alia simplex, alia
lis sit cons- composita: Præterea alia probabilis est, alia vera,
liis aut de- superlata alia.

cretis, sicuti Exhortans Sententia est, ut:

Et γυναικῶν. Oportet amicum præsentem amare, volentem ve-
Quintil. rō demittere.

lib. 8. c. 5.

Dehortans, ut :

“ Turpe quiete ducem perdere noctes.

Enuncians, ut :

“ Pecuniis opus est, sine quibus nihil eorum quæ
“ necessaria sunt rectè fiet.

Simplex, ut :

“ Optimum id augurium est, patriam tutarier ar-
“ mis.

Composita, ut:

“ Multos esse malum reges, rex unicus esto.

Probabilis, ut :

“ Quales amicos quisque habet, talem scias.

Vra, ut :

“ Expers malorum vita nulli contigit:

Superlata, ut :

“ Infirmius nihil homine :

“ Hoc ergo pacto sententia dividitur. Tractabis
“ verò ipsam eisdem capitibus, quæ in usis explicati-
“ one diximus. Laudabis primum: deinde explicabis:
“ tum confirmabis, ex Causâ, Contrario, Similitudi-
“ ne, Exemplo, Testimonio veterum: Demum brevi
Epilogo

Epilogo concludes. Differt autem sententia ab usu, eo quod usus persæpe activus est: Sententia verò semper in oratione consistit. Deinde, quod usus semper habet additam personam: Sententia sine persona effertur.

Exemplum sententiæ exhortativæ Theognidis.

In mare cetiferum, nè te premat aspera egestas, Desili, & à celsis corruce, Cyræ, jugis.

Indignum Theognidi visum est, Poëticam velut rem ineptam accusari. Itaque relictis fabularum commentis, ipse ad formandos mores, vitamque instituendam, ipsam traduxit. Cum videret enim Poëtas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo invento gaudentes, ipse satius duxit, quomodo rectè vivatur, carmine completi. Laudandus certè ob utrumque, & quod Metri gratiam observavit, & quod meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed hujus ut alia omnia, ita hoc imprimis merito quis laudaverit, quod de paupertate dixit.

A laudabili.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miseria ducit, mori potius amer. Multo enim melius à vitâ discedere, quàm solem sui dedecoris testem habere. Hæc sunt quæ ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autem considerare, quâ ratione motus ista tam prudenter ediderit.

Degens enim in paupertate, cum adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutem: ut vero ad virilem pervenerit ætatem, improbissima faciet. Legatus enim pro patriâ pecuniâ corrumpitur: concionaturus, quo spes lucri duxerit eo flectet orationem. Jus vero dicturus, pro largiente pronuntiabit suscipiæque pro suffragiis dona.

A causa.

Vacui autem paupertatis curis, & pueri ad spem protinus honestissimam virtutis atolluntur, & viri facti

A contrario.

“ facti cuncta splendide administrant; jam in pace
 “ sumptum edendis publice muneribus faciendisque
 “ ludis præbentes, jam in bello impensas in tole-
 “ randa militiæ onera conferentes.

A simili.

“ At verò quemadmodum gravibus afflicti vincu-
 “ lis quò minus liberum ipsis sit, quod velint, agere,
 “ vinculis prohibentur: sic in paupertate degentibus
 “ obstat, quò minus exercere libertatem possint,
 “ ipsa paupertas, & inopia rerum.

Ab exemplo.

“ Irum vides, qui cum Ithacensium unus esset, non
 “ tamen id juris sibi, quod reliquis civibus erat. Cui
 “ tam molesta paupertas fuit, ut nomen quoque inopiæ
 “ permutaret. Arnæus enim primò vocatus est, postea
 “ Irus appellatus, id ab administratione cognomen-
 “ tum assecutus. Et quid oportet Irum dicere? Ipse
 “ qui Ithacæ quoque potiebatur Ulysses, postquam
 “ domum rediens paupertatem simulabat, ipsius eti-
 “ am sensit mala, domi suæ à remulentis ministris
 “ percussus, & injuriâ adfectus: adeò paupertas meo
 “ judicio dura res est.

*A testimo-
 nio vete-
 rum.*

“ Præclare ergò, rectèque Euripides inquit, Malum
 “ esse nihil habere, neque paupertatem nobilitate le-
 “ vari posse.

Epilogus.

“ Quomodo ergò quis satis & pro dignitate lau-
 “ dabit Theognidem, talia tamque graviter de pau-
 “ pertate monentem?

SCHOLIA.

Lib. 8. c. 5.

“ Sententiam, autore Quintiliano, veteres, quod a-
 “ nimo sensissent, vocaverunt. Nos autem hoc loco
 “ dicimus orationem, quæ ad mores & communem
 “ hominum vitam pertinet, ostenditque quid aut fiat
 “ in ea plerunque, aut fieri oporteat. Ut:

“ Feras, non culpes, quod vitari non potest.

“ Comes faciendus in via pro vehiculo est.

Furor

Furor fit læsa sæpius patientia.

Nimum altercando veritas amittitur.

Harum Publī sententiarum meminit Gellius lib. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligariō: Nihil est tam popolare quam bonitas. Aliquando ad personam, ut illa Afri Domitii: Princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quintilianus lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum, &c. Locus desumptus est ex Homeri 15. Odyssæ, ubi Menelaus ad Telemachum ita loquitur.

Χρὴ ξείνονα περιόντα φιλεῖν, ἐδάδοντα δ' ἰμπεριον;

Non ego te longius, inquit, hinc morabor redire cupientem.

Ægrè utrumque seram, si me nimis hospes amabit, Oderit aut nimis: at medium servantia laudo:

Nam semel exceptū ut nolentē impellere durum, Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: ut interpretatur Raphael Volaterranus. *Hospitalitas.*

Admonet autem Menelaus incivilem cum esse, qui non sit hospitalis: Incivilem item qui nimum hospitalis, abire contendenti penulam (ut aiunt) sciderit, atque nolentē pertinacius retinuerit. Iovium servare nec est mentis puto sanæ: Urait Erasmus in expositularione, Jesu.

Turpe quiete, &c. Locus habetur in Iliados, lib. 2.

Οὐ χρὴ παννύχον εὐδεν βέλτεβρον ἀνδρα.

Haud dignum duce id est, noctem dormire per omnem,

Ut reddit Erasmus in proverbio: Non decet principem solidam dormire noctem Docet vigilantiam ac sollicitudinem maxime convenire principibus; ut qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille iudiciū subtilis rex, qui traditum

turri sibi diadema, priusquam capiti imponeret, re-
tentum diu consideravit, inquit: O nobilem ma-
gis quàm felicem pannum, quem si quis penitus
cognoscat quàm multis sollicitudinibus & periculis,
& miseriis sit refertus, nè humi quidem jacentem
tollere vellet! Hæc Valer. lib. 7. cap. 2.

Pecunia.

Pecuniis opus est, &c. Locutus ex prima Demo-
sthen. Olynthiaca, quem in proverbio, Pecuniæ
obediunt omnia, sic vertit Eras. Breviter opus est
pecuniis, neque citra has quicquam eorum, quæ fa-
cienda sunt, confici potest. Quippe mortalibus ni-
hil est charius pecuniâ. Hæc una inter mortales
plurimum valet. Unde 1. Epist. Horat.

Scilicet uxorem cum dote, fidemq; & amicos,
Et genus, & formam regina Pecunia donat.

Ac bene nummatum decorat Sradela, Venusq;
Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum
usum contemplatus:

Sine me vocari pessimum, ut dives vocer.

Nemo an bonus, an dives omnes querimus.

Non quare & unde, quid habeas tantum rogant.

Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit.

Quid habere nobis turpe sit, queris? Nihil.

Sine quibus, &c. Fuerunt enim qui dixerunt, Im-
possibile pecuniis indigentem bene principari,
studioque vacare posse. Atque ubi non honoratur
virtus, ibi non est possibile firmam optimorum
esse in Repub. statum. Cujus rei meminit Aristo-
teles 2. Polit. cap. 9.

Optimum id augurium, &c. Εἰς δὲ δαδὲ ἀπὸ τοῦ
ἀμύρεδου τοῦ πατρὸς. Sumptus est ex Homer.
12. Iliad. ubi Hector auguria reliqua negligens lo-
quitur (Erasmo interprete) ad hunc modum.

Auguria.

Aligeris avibus ut me parere jubes nunc,
Quarum nulla mihi cura aut respectus, utrumne
Ad dextram Eoī veniant mihi Solis ad orum,

An Ixvam; ad solem occiduum, noctisq; tenebras.
Verum nos Jovis arbitrio parere necessum est
Altitonantis: hic imperium tenet unus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes.
Una avis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Qu. Fabius Maximus cum augur esset, dicere ausus est: Optimis auspiciis ea geri, quæ pro reipub. salute gererentur, quæ contra rempub. fierent, contra auspicia fieri, ut ait Cicero in Catone majore.

Cæterum olim apud gentes auguria vel auspicia summis studiis observabantur, ac major illis adhibita fides propter miraculum Aëtii Navii. Quo tantus honor accessit, ut nihil belli domique posset, nisi auspiciatò gereretur, ut ait Livius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Junius, quod auspiciis neglectis, classem tempestate amiserit: Et P. Claudius, quod cum auspicia more majorum perenti pullarius non exire pullos cavèa nuntiasset, eos in mare jusserit abjici, dicens: Quia esse nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Sunt autem sententiæ simplices, quæ simpliciter *Simplices*
sine rationis subjectione proferuntur: ut, Liber est *Sententia.*
is æstimandus, qui nulli turpitudini servit.

Item, Egens æquè is est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse.

Item, Optima vivendi ratio est elegenda, cum jucundam consuetudo reddet. Quæ sententiæ non sunt improbandæ, propterea quod habet brevis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subjectione rationis, hoc modo: Omnes bene vivendi rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quod sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem quarto ad Herennium, & Quint. lib. 8. cap. 5.

Composita,

Fortuna.

Composita, &c. Sunt sententiæ quæ duplices effe-
runtur, hoc modo, sine ratione: Errant qui in pro-
speris rebus, omnes impetus fortunæ se putasse su-
gisse: sapienter cogitant, qui temporibus secundis
casus adversos reformidant. Cum ratione, hoc pacto:
Qui adolescentium peccatis ignosci putant oportere
falluntur, propterea quod ætas illa non est im-
pedimento bonis studiis: at hi sapienter faciunt,
qui adolescentes maxime castigant, ut quibus vir-
tutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate
maturissima velint comparare.

Multos esse malum, &c. Ulysses Iliados secundo lo-
quitur ad Thersiten: ἐκ ἀγαθῶν πολυκαίραν, ἵς
καίραν & ἔσω. Quod Erasmus (in proverbio: Im-
peratorum multitudo Cariam perdidit) ita vertit:

Multos imperitare malum est, rex unicus esto.

C. Cæsar Caligula, cum audiret forte reges qui offi-
cii causâ in urbem advenerant, concertantes apud
se super cœnam, de nobilitate generis, exclamavit:
Εἴς καίραν & ἔσω, Εἴς βασιλείς, ut ait Sueton.
Uaus dominus sit, unus rex. Est autem triplex rei-
publ. status, Δημοκρατία, i. e. principatus populi,

Monarchia.

αὐτοκρατία, id est, unus principatus, & ὀλιγαρχία,
id est, status reipub. à paucis administratæ. Atqui
nihil est pejus licentiâ multitudinis, quâ nulli pa-
retur, sed pro suâ quisque libidine rem gerit. Hanc
Græci vocant ἀναρχίαν, malum ferme tyrannide
pejus. Par malum πολυαρχία.

Probabilis, &c. Priscianus verisimilem appellat.
Ue, Si quis cum malis conversatur libenter, nun-
quam de hoc bene interrogavi viro, sciens quoniam
talis est quales illi, cum quibus conversatur.

Quales amicos, &c. Unde Psal. 17. Cum sancto san-
ctus eris, & cum viro innocente innocens eris: Et cū
electo electus eris, & cū perverso pervertēris. Cele-
bratur & hic senarius à Græcis, κακοῖς ὁμιλῶν καὶ ἀ-
τῶν

ἡ ἐκ βίου κακός, id est, Malus ipse fiet, si malis
conjungeris. Corruptunt enim mores bonos col-
loquia parva. Et, Si juxta claudum habites, subclau-
dicare disces. Vide Erasmi proverbis. Plutarchus
in commentario de ratione dignoscendi verum a-
micum ab adulatore, scribit tantam habere vim
assiduam consuetudinem, ut imprudentes etiam
imitemur vitia eorum, quibuscum vivimus. Sic
Platonis familiares ejus gibbum imitabantur.

Expertus malorum, &c. Athonius Ἀλυπον βίον
habet, Vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inveniri.
Rectè Hesiod.

Ἄλως μηδὺν πέλει ἡμέρα, ἄλως μήτηρ,
Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; noverca est.

Proinde Plinius se dubitare dicit, utrum natura
sepius noverca sit, an mater, ut quæ tot venena,
tot item remedia progignat. Vide Chiliades E-
rasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis por-
tu naviget. Quotusquisque est hominum, quos non
teneat aliud atque aliud tanquam in panegyre
malorum infortunium? Ut sapienter Solon protu-
lerit: Si in unum locum cuncta mala sua contulif-
sent, futurum, ut propria deportare domum, quàm
ex communi miseriarum acervo portionem suam
ferre mallent, ut ait Valerius lib. 7. cap. 2.

Superlata, &c. Priscianus superlativas sententias
vocat, ut,

Fama malum, quo non aliud velocius ullum,

Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil, &c. Versus Homeri est:

Οὐδὲν ἄνθρωπος ποιεῖ γαῖα βίβει ἀνθρώπου.

Quem Erasmus in proverbio (homo bulla est) ita *Homo bulla.*

mutulic: Nil homine enutrit tellus infirmius alma.

Græzus, Debilius nil terra facit mortalibus ipsis:

Glauco Iliad. 6. verè loquitur in hanc sententiam.

Tale genus est hominum, quale foliorum, &c.

Indignum Totognidi, &c. Nomen est poetae Graeci, cujus (ut Tertullianus ait) saepe meminit in legibus Plato. Et Erasmus in proverbio (Optimum non nasci) carmen hoc ejus citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦσαι ἐκ χειρὸς τοῦ ἀέρος.

Idem proverbiali figurâ dixit,

Οὐτὶ γὰρ ἐκ οὐρανόθεν ῥέει τὸ φῶς καὶ τὸ δ' ἄκινδτον.

Qui vitam in miseria, &c. Hoc argumentum & styli, & ingenii exercendi causâ tractari solet. Non ut paupertati (quæ juxta proverbium sapientiâ fortita est) suspendio sit arbor diligenda, aut defiliendum à quinq; scopulis, vel rupibus in undam. Verum est, quod S. Chrysost. in Epist. ad Heb. scriptum reliquit. Paupertas est manu ductrix in viam quæ ducit ad cælum, sed hoc malum influxit humanis mentibus ut honori sit pecunia, & nemo nisi dives, honore dignus habeatur, ut ait S. Ambr. 2. Offic. c. 21.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, ut Juvenal. Satyr. 3. inquit:

Haud faciliè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi

Et Satyr. 7.

Neque enim cantare sub antro

Picriò, thyrsùmve potest constringere sana

Paupertas.

Paupertas atque æris inops, quo nocte dièque
Corpus eget.

Quippe, ut Aristotel. 1. Ethic. inquit, Feri non potest, aut non faciliè fit, ut is agat res præclaras, cui facultates defunt. Multa namque per amicos, per divitias, per civilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo, scribit sapientem in justum rebus his indigere, quæ necessariae sunt ad vitam. Idem (ut Laërtius Diogenes scribit lib. de Vitâ Philosophorum quinto) dixit, Virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis, exterioribusque indigere.

Improbissima faciet, &c. Unde Horat. Odarum lib. 3. Oda 24.

Magnum pauperies opprobrium, jubet
Quidvis & facere & pati.

Virtutisque viam deserit arduæ.

Mantuanus in Eucolicis:

Pauperies inimica bonis est moribus: omne

Labitur in vitium culpæ, scelerumq; ministra est.

Pecuniâ corruptetur, &c. Sed hæc sunt exercitii gratiâ dicta, cum è contrario divitiæ malorum sint irritamenta, stimulos majores subdant, atque fenestram aperiant criminibus, ut præstiterit honestâ paupertate laborare, quàm injustis divitiis affluere. Hinc Menander:

Καλῶς πένεσαι μᾶλλον, ἢ πλετὸν κακῶς.

Id est, Honestius est pauperem esse, quàm injuste divitem.

Duo sunt (ut inquit in novis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe compendium permovere; inopia & avaritia. Unde fit ut legati, atque causidici pecuniis sæpè corrupti causam deteriorem foveant, ac tueantur. Ergò lex erat apud Corinthios, Nè legatione fungentes acciperent munera. Et lege Corneliam cautum: Ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret, ut ait Pomponius Lærus. Inter cætera fuit objectum Æschini, quòd munera legatus acceperit, ut ait Quintilianus, lib. 4. cap. 4. Et Demosthenes ipse, acceptâ pecuniâ, contra Milesios loqui noluit, anginam sibi dicens. Vide Gel. lib. 11. cap. 9. & Erasmus in proverbiiis. Porro nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit. Unde Philippus Macedonum rex, an præsidium tam esset difficile accessu rogavit, ut asinus auro onustus accedere non posset.

Nontamen id juris, &c. In repub. divites plus & honoris & authoritatis habent, quàm pauperes: dat enim census honores, pauper ubique jacet. Quippe quemadmodum timiditatem atq; contemptum paupertas adfert, sic opulentia *παρρησίαν*, hoc est, loquendi confidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus divitum dulci, ut ait Horatius, fortunâ ebrium, hoc putat suis divitiis deberi, ut quicquid dixerit, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, & approbent, ut ait Erasmus in proverbio: *Ἀργύρε κήναι λαλῶσιν.*

Arneus, &c. Homer. Odyss. 12. loquitur in hanc sententiam: Prodit pauper publicus, qui per urbem Ithacam mendicabat cujus erat insigne, vacuum continuò veterem cibo potuque explere, vis alia ei nulla ceu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipsa genesi mater indidit. Juniores verò cuncti Irum vocabant, quoniam si quis veller, nuntium ferebat more Iridis. Ad id respiciens Ovid. in Ibin, inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis sensit mala, &c. Ulysses mendicus visus multa patiebatur contumeliis affectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antinous scabello petiit, Odyss. 17. Et cum proci cibis, vinoque essent obruti, in Ulysses debacchati sunt. Etenim Minerva, ut Ulyssis animum adhuc magis injuriis exerceret, procos ab injuria non permisit abstinere. Unde Cresippus pedem bubulum è canistro corripiens jecit in Ulysses, ut habetur Odyss. 20.

Paupertatem nobilitatem, &c. Extat & Menæsenarius: *Περὶ αὐτῶν καὶ τὸ εὐχρηστὸν περὶ αὐτῶν*, id est, Paupertas autem inhonoratum & nobilem facit, Vel clarum reddit paupertas inglorium, id est, claro loco natos, obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine divitiis magis deprimitur, quàm exaltatur.

Extat.

*Paupertas
nobilem ali-
oquin red-
dit inglori-
um, unde
illud Horat.
Ser. lib. 2.
Satyr. 5. Et
genus, &
virtus, nisi
cum re vi-
lior algæ est.*

*Exemplum sit sententiæ desumptum ex
Prisciano.*

ARGUMENTUM.

Non opoter per totam noctem dormire virum
multis consulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit, breviter. Deinde
simplici expositione explicabis sententiam; ut
Non decet virum in summâ potestate multis præ-
sidentem ab occasu solis usque ad ortum opprimi
somno, aut veterno torpescere.

Debet enim præses semper vigilare, et subdito-
rum suscipere curam, quam somnus aufert & officii
reddit immemorem. *A Causa.*

Contrarium est enim rex & privatus, & somnus
& vigiliæ. Sicuti ergo molestum non est, si priva-
tus homo per totum dormiat noctem: sic intolé-
rabile, si rex non vigilet, consulatq; sibi parentium
saluti. *A contrarie.*

Quemadmodum navium gubernatores, si cæteri
dormiant, soli pro communi vigilant salute: sic
oportet imperatores pro suis esse sollicitos. *A compara-
tione.*

Hector noctu vigilans, & reipub. providens, spe-
culatorem ad naves Græcorum mittebat Dolonem.
Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis castra
expugnavit. Livius lib. 10. belli Punici. *Ab exemplo.*

Quod Salustius quoque comprobatur, dicens, Mul-
ti mortales dedit ventri atque somno, indocti, in-
culique vitam, sicuti peregrinantes, transigunt.

Hæc habet exhortationem plerunque: ut, O.
portet & nos necessarias res suscipientes, summâ
curâ vigiliæ que eis consulere, quibus præfecti su-
mus. *Conclusio.*

Aliud exemplum meum.

ARGUMENTUM.

Est melius tumido mergatur ut æquore Cynus,
Quàm levium studiis sollicitetur opum.

*Exordium
à laude.*

Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & ingenia
formant, laudem suam merentur: quare car-
men illius, qui longè meliùs esse confirmabat, flu-
ctibus obrui, quàm honestâ paupertate rejectâ di-
vitiis congerendis jugiter insudare.

*Ab exposi-
tione.*

Quæ sibi quid velint considerare. Vitam pau-
peris cum honestate conjunctam longè præstantio-
rem innuit esse, quàm quæ perpetuâ contrahenda-
rum opum libidine divexatur, imò longè consultius
in mare præcipitem dari, quàm perversis opum
coacervandarum studiis distorqueri.

A causa.

Longè enim melius est parum cum timore Do-
mini quàm thesauri magni, & insatiabiles. Et quid
in se mali habet paupertas sacra? quid non potius
boni? Hæc à Deo profecta, manu ductrix quædam
est in via quæ ducit ad cælum, unctio athletica, ex-
ercitatio quædam magna & admirabilis, portus
tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem
sponte diligit, & alacritate suscipit, ut ait J. Chry-
sostomus serm. 18. super epistolam ad Hebræos. Di-
vitiis igitur paupertas anteponenda, quæ securita-
tis asylum est, viriorum expultrix & ingenii reper-
trix, ut Græci recte dixerint, Πείρα τῶν σοφῶν
ἐλαχέη, id est, Paupertas sapientiam adinvenit,
Cic. 5. Tusc. Dies me deficiet, si vellem paupertatis
causam defendere. Aperta res est, & quotidie non
ipsa natura admonet quàm paucis, quàm parvis re-
bus egeat quàm vilibus. Quid igitur prodest divi-
tiarum gloria fluxa & fragilis? Felices pauperes
sua bona norint.

Quam-

Quantum hominibus divitiarum incommodent, vel *A contrario*
 cæco manifestum est. Plene sunt curarum atque solici-
 tudinum. Juvenal. Satyr. X.

Pauca licet portæ argenti vascula porri,
 Nocte inter ingressus gladium contumq; timebis
 Et moræ ad lunam trepidabis arundinis umbram.
 Cantabit vacuus coram latrone viator.

Et, ——— Nulla aconita bibuntur

Fictilibus: tunc illa time, cum pocula sumes
 Gemmata & læto Setinum ardebit in auro.

Præterea stulticiam pariuntur opes, tollit amicos
 opulentiæ Satietas (ut proverbio dicunt) feroci-
 tatem parit.

Divitiarum superbos ac insolentes reddunt, vim infe-
 runt, libidine fomenta subministrant, largitionibus
 jura subvertunt, tyrannidem augent, ac rutantur.
 Breviter vitiis omnibus fenestram aperiunt.

Nullum crimen abest, facinusque libidinis ex quo
 Paupertas Romana perit; hinc fluxit ad * istos **Romanos*
 Et Sybares colles, hinc & Rhodos & Miletos, *colles.*
 Atque cornutum & petulans, madidumque Tarentum.
 Prima peregrinos obscena pecunia mores
 Intulit & turpi fregerunt secula luxu
 Divitiarum molles, ut ait Juvenal. Satyr 6.

Contra paupertas est tuta securitatis mater, om-
 nis virtutis atque sapientiæ productrix, omnium civi-
 tatum conditrix, omnium artium repertrix, omni-
 um peccatorum inops, omnis gloriæ munifica,
 cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta.
 Eadem enim apud Græcos in Aristide, iusta; in
 Platone, benigna; in Epaminonda, strenua; in Socra-
 te, sapiens; in Homero, diserta. Eademque paupertas
 populo Romano imperium à primordio fundavit,
 proque eo Diis immortalibus simpulo & catino sa-
 crificabant, ut ait Apulejus Orat. 1. August. super
 Psalm. 76. Omnis philosophiæ magistra nobis est
 inopia.

A simili.

Quemadmodum vinum (ut proverbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit; ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet atque pelliciat divitiarum affluentia atque luxus. Et quemadmodum divitiarum frons hilaris multis intrus amaritudinibus est referta: sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat, ut ait Valerius Maximus. Et quemadmodum Campania luxuria in victum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit: ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Arcefilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Ulyssis, quod juxta Homerum aspera quidem esset, sed bona *νεοσώφει*, id est, juvenum alitrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter vivere, & ad omnem virtutis functionem exercet eos.

Ab exemplo.

Respice divitem illum in Evangelio, qui pretiosi quotidie vestibus induebatur, splendidèque vivens genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quam divitiæ? Et quid aliud perditio illi filio peccandi præbuit occasionem? Quid Judæ Christum prodendi nisi vis pecuniæ atque iniquitatis mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat, Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim jam Cum pulchris tunicis sumet nova consilia & spes Dormiet in lucem, scorto postponet honestum Officium: ut ait Horat. 1. *Epist.*

Rectè Crates ille Thebanus, qui cum ad philosophandum Athenas proficisceretur, magnum auti pondus in mare projecit; inquit, Se non posse virtutes & divitias simul possidere. Hinc Moyses natu grandior noluit vocari filius filiarum Pharaonis, potius eligens paupertatem pari, et simul affici malit cum populo Dei, quam temporariis peccati com-

modi

modis frui, majores arbitratu divitiarum probrum Christi, quàm Aegyptiorum thesauros, Heb. 11.

Sapienter in Epistola Seneca: Aude, inquit, hoc *Attestimo-*
spes contemnere opes & te quoque dignum finge *nio.*
Deo. Non alius Deo dignus est, quàm qui opes con-
tempserit. Et in Evangelio Christus ipse testatur,
Camelum faciliùs transire per foramen acûs, quàm
divitem intrare in regnum cœlorum. Proinde
S. Bernardus in sermone de omnibus Sanctis: Vis,
inquit, obtinere cœlum? Paupertatis utilitatem
complectere: Regnum cœlorum est pauperum:
beatus qui post illa non abiit, quæ possessa onerant,
amissa cruciantur.

Quapropter cùm paupertas multorum causa sit *Epilogus.*
honorum, divitiarum autem complurium fons & origo
malorum, quid aliud restabit, quàm ut illam lau-
dibus evehendo amplectamur; has autem elevan-
do, flocci faciamus?

Aliud Sententiæ exemplum.

ARGUMENTUM.

Κοιμῶνς οὐδὲν ἔστιν ἄξιον ἀξιοῦ.

Hoc est,

Nemo dormiens ullâ re dignus:

Divinis ingenii frugibus abundans Plato. cò usque *Exordium*
sunt in eloquentia progressus, ut si ipse Jupiter à laude.

cœlo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore sa-
cundia fuisset usus. Tantam enim vim tantamque
copiam undique collegerat, ut invicem per totum
terrarum orbem dispergi atque dilatari possit ut ait
Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autem præclara pro-
tulit è quibus illud, quod in legibus scriptum re-
liquit, Nemo dormiens ullâ re dignus.

Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis *Ab exposi-*
fructum *tionne.*

fructum nunquam perventuros affirmabat eos, qui non per studia, atque labores dextrum illum virtutis arduum & difficilem callem ingressi fuissent, sed in lato atque molli voluptatis hærentes, vitam desidiosam exegissent.

A causa.

Etenim ὁ φεύγων μύλην, ἀλφεῖα φεύγει. Qui fugit molam, fugit farinam. Qui refugit industriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi contingeret honor, nisi tuam adjunxeris industriam. Bonatum literarum studia sequitur gloria: ignaviam autem contemptus & inopia. Cum igitur, quæ pulchra sunt, difficilia sint, qui nucleum (ut aiunt) esse vult, nucem frangat oportet.

A contrario.

Optimum aiunt opsonium senectuti laborem esse. Laborandum enim est in juventa, quod senectuti suppetat commodius vivendi facultas. Porro non inique comparatum est, ut desides & veterinosi juvenes in summam ignominiam atque paupertatem incurrant; honestis autem studiis intenti, & industrii, consequantur autoritatem, gloriam, atque divitias. Hæc virtutis sunt præmia, illa detestabili ignaviæ stipendia.

A simili.

Quemadmodum qui in certaminibus Olympicis non pugnassent fortiter, nullis afficiebantur honoribus: & agricolæ otio torpentes, & arvâ relinquentes inculta, nihil præter zizania consequuntur: ita desides adolecentes ad gloriam nullam evecti, bonis omnibus destituuntur. Etenim si quis apes, quod sint aculearæ, nolit perpeti, is nec melle quidem, quod optat, fruetur.

Ab exemplo.

Cleanthes.

Aristotelem considera, qui si torpuisset otio, excelsum illud eruditionis & honoris culmen non fuisset evectus. Contemplare Phantii filium Cleanthen, qui summâ pressus inopiâ noctu hausit in hortis aquam, ut interdiu studiis liberalibus operâ impenderet. Unde φρεσυχῆς appellatus, hoc est, per-

eos exhaustiens, secundum Diogenem Laërtium lib.7. Item Euclidem respice qui summo literarum amore flagrans, nullos subterfugiebat labores, imò grave periculum subibat, ut tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gel. lib. 6. cap. 10. *Euclides.*

Sapienter Græci dicunt: *Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνους πωλῶσι*, i.e. Dii sua munera laboribus vendunt: quo docent, sudore perveniendum esse ad gloriam. *A testimonio.*

Quisquis enim duros casus, virtutis amore, Hauferit, ille sibi laudémque decusque parabit. At qui desidiam luxúmque sequetur inertem; Dum fugit oppositos incauta mente labores, Turpis inópsq; simul miserabile transiget ævum.

Rectè igitur Plato censuit, Nulla munera desidiosis deberi, gloriam autem atque virtutis præmia studiosis esse parata. *Epilogus.*

Aliud Sententiæ exemplum.

ARGUMENTUM.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Tiberius Cæsar meritâ laude celebrandus esset, si quam bene cœpit vitam, bene transegisset. Qui, Diogene grammatico, ac Theodoro Gadareo rhetore præceptoribus usus, in doctum virum evasit. Inde principatus sui initio mirâ prudentiam præ se ferebat. Et procul dubio feliciter regnasset, si non cum vivendi licentia, nec (quæ hominum teterrima pestis est) voluptas transversum egisset. Ad quem scopulum priusquam secisset naufragium, principe dignissimam protulit sententiam. *Exordium à laude.*

Quâ monuit pecunias à subditis ita exigendas esse, ut relinquatur fors, unde res possit, crescere. Damnat *Draco* *Scopus*, qui purpurati omnia convertunt in lœcum suum, & quocunque se conferunt, abradunt ita *Ab expositione, & à causa.*

irā atque spoliant, ut cum carne pellem detrahā dicas.

Expilator homicida est. Necare is dicitur, qui alimenta aufert. Boni enim principis interest quā locupletissimos habere subditos.

A contrario.

A simili.

Ab exemplo.

A testimonio.

Etenim boni pastores irā tondent, ut lana detonsa possit renasci: at qui deglubiunt nihil reliqui faciunt. Quos expilatores crudelissimos non injuriā homicidas vocare possis, juxta illud Eccles. 34. Panis egentium, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est: Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

Pauperibus omnes facultates eripere facinus est omnium teterrimum: at subditorum fortunas augere præclarissimum. Unde Artaxerxes. Xerxes filius solitus fuit dicere. Regalius esse addere, quā adjungere. Sentiens Principe dignius, honorem & opes eorum, quibus imperat, exaugere, quā minuere. Et Ptolomæus Lagi filius, Regalius esse dicebat ditare, quā divitem esse.

Ut arbores frugifera, quarum radices evulserunt agricolæ, nullos poterunt ampliùs producere fructus: sic crescere non possunt populi, qui divitum pascua vocantur, quorum oppressorum facultates tyranni funditus exhausserunt, atque abstulerunt.

Exemplo sint miserabiles Christianorum populi, quos in suam potestatem redegit Turca, quos expilat & funestat irā, ut omnis recuperandarum virium spes sit ablata. Et Locrensiū opes sic attriverat olim Qu. Plemminius, ut de omnibus eorum facultatibus penè actum fuisset, nisi immaniter afflictis Romana succurrisset justitia.

Eandem Tiberii sententiam aliis verbis Alexander ille Macedonū rex, cognomento Magnus, proferens inquit, *ἐξήρωον μὲν τὸ ἐκ πίττων ἐκ τεύκων τὰ λείωνά, hoc est, Olicorē odi, qui radicitus excidit herbas, ac arbores ab ima stirpe revellit. Quā tyrannidis arguit eos, qui longè plus vestigalium,*

quā

quàm subditorum fortunæ queant ferre, solent à civitatibus inclementer extorquere: quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omnium malorum artem.

Meritis igitur laudibus, dignam principe Tiberij *Epilogus.* sententiam celebrandam esse confirmabunt, qui perdenderint, iniquissimas exactiones esse, quibus ita plebis vires exhauriuntur, ut ad se redire non possunt.

Aliud sententiæ tractate exemplum.

ARGUMENTUM.

E squilla non nascitur rosa, nec hyacinthus.

Tanta semper fuit Theognidis & doctrina & auctoritas, ut ejus scripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cum nihil protulerit, nisi quod splendidissimum ac verissimum esset.

Ejus imprimis sententia præclara circumferetur, quâ prudenter edocuit, è squilla rosam non nasci, è tribulis ficum, è sentibus uvam, ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis eruditos discipulos non productum iri.

Etenim quod in se nihil prorsum habet nisi fordidum ac ignominiosum, nihil dignitatis vel honestatis proferre potest. Quippe, κακὸν καὶ κακὸν ὄν : Mali corvi malum ovum. *A causa.*

Constat ab herbis salubribus salubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari. Item à virtute prædictis majoribus, honestam sobolem: ut nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (juxta proverbium) bonum filium procreari. *A contra-rio.*

Uc aquam ex pumice frustra postulaveris, & ficus è zizaniis: ita probos à vitiosis parentibus liberos *A simili.* incassum

incassum expectaveris. Quippe ut nihil aridius pumice nihilque ad fructus meliores producendos ineptius zizaniis; ita malitiosi parentes minus idonei sunt ad conferendam liberis virtutem, quam carent ipsi.

————— Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inventa per devia rura lacerta,
Illi eadem sumptis quaerunt alimonia penni.

ut ait. Juvenal. Sat. 14.

Ab exemplo
Tarquinii.
Livius dec.
1. lib. 1.

Respice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui urbe Tarquinii profugus, Romam petiit, ubi pecuniis dignitatem, & industriam sceleratam regis Ancie familiaritatem consecutus erat: à quo tutor liberis relicto regnum iniquis rationibus interceptit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes duodecim Tusciae populos innumeris cladibus attrivit. Cujus pessimi regis pessimus filius erat ut moribus Superbi cognomen meruerit: qui Servium Tullum socerum suum in curiam properantem, gradibus dejecit, ac domum refugientem, interfecit: mox regnum, patris exemplum imitatus, scelestè occupavit. Hujus item filius, Sextus Tarquinius, ut corpore patrem iniquum, iram pectore viriis omnibus corruptissimo, retulit: qui Gabios prodidit, & jure propinquitatis in Collatini domum receptus in cubiculum Lucretiae irrupit, ac pudicitiam expugnavit. Breviter Tarquiniorum progenies per malitiam à majoribus velut per manus traditam, eo processit, ut profligata fuerit, & veluti aurum (quod avari) Tolosanum funditus interierit. De qua re vide Augustinum lib. 3. de Civitate, cap. 10. Quibus rationibus commotus Euripides ait,

A testimo-
nio.

Φεῦ, φεῦ, παλαιὸς αἶν' ὃς αἰεὶ καλῶς ἔχει.
'ΟΥΚ ἂν γένοιτο χεῖρος ἐν γυναικὶ πατρός.

Id est,

Hec

Heus, heus ut illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium!

Et Horatius. 4 Odarum. 4.

Fortes creantur fortibus & bonis,

Est in juvenis; est in equis patrum

Virtus; nec imbellem feroces

Progenerant aquilæ columbam.

Bono igitur jure laudandus est Theognis, qui *Epilogus.*
protulit eam sententiam, quâ ut nihil elegantius,
ita nihil verius queat inveniri.

*De Destructione, sive Subversione,
Græcè ἀναστροφή.*

C A P. V.

Destruction vel subversio, est propositæ alicujus *Destruction.*
rei reprehensio. Subvertenda verò neq; ma- *Subversio*
iesta valdè, neque prorsus incredibilia, sed ea quæ *enim non*
valut mediæ sunt conditionis. *tantum in*

Oportet autem, cum subvertere aliquid voles, *fabulosas,*
omnium eos reprehendere, qui dixerunt: deinde *carmine*
subjicere rei expositionem: postea ipsam subver- *traditis fo-*
tere capitibus hisce: *eri potest,*

{	Obscuro,	}	Inconsequenti,
	Incredibili,		Indecoro,
	Impossibili,		Inutili.

*verumetiam
in ipsis an-
nualium mo-
numentis,
Quintil.*

Hoc autem præexercitamentum omnem prope- *lib. 2. cap. 4.*
modum artis vim in se complectitur. Exemplis "
argumentum erit, non esse verisimilia, quæ de "
Sophne dicuntur à poëtis. "

Poëtarum coarguere ineptiam, absurdum mihi vi- *Exordium à*
detur, cum vel ipsi fidē sibi detrahant his maximè, *reprehensio-*
preter alia, quæ de diis imprudenter fabulantur. *ne.*

Prorsus

" Prorsus enim supervacuum videtur, poetarum ul-
 " lam nos habere rationem, qui deorum, quorum
 " curâ omnia gubernantur, nullam ipsi habeant cu-
 " ram. Et grave quidem videretur, quisquis ab ipsis
 " deorum in fabulam missus esset: Apollinem verò
 " quem artis suæ ducem videri volunt, impudentiæ
 " materiam esse, qui erit, quid æquo animo perpeti
 " possit? Libet ergo audire, qualia de Apolline &
 " Daphnè consingant.

*Ab expositi-
 one.*

Daphnè, inquit, ex Terra Ladonèque fluvio
 procreata est. Hanc, ob egregiam speciem eximiùm-
 que oris decorem, Phœbus adamavit, cupiensq; deus
 restinguere desiderium suum, aspernantem fugien-
 tèmque secutus est, sed comprehendere nequit. Ve-
 rum Terra mater, assumptâ filiâ, florem eo quo pu-
 ella nomine, pro ipsa exhibuit, ipsam vero in arbu-
 stum verit, cuius rami propter desiderium puellæ
 in coronam Pythio tripodi dicati sunt; flos verò in
 mercedem cessit divinationis. Hujusmodi quidem
 sunt, quæ illi fabulantur, quæ quam sit in promptu
 confutare, hinc facillè liquebit. Daphnè ex Lodone

*Ab obscura
 & non pro-
 habili.*

& Terra procreata est. Quis oro tam demens, ut ex
 his quæquam nasci posse credat? Ipsa homo fuit,
 illi autem diversam & suam uterque habebant ma-
 turam. Quomodo verò Ladon Terræ conjunctus
 est? An quod aquis ipsam inundat? Quin omnes
 ergo fluvii terræ mariti dicantur, cum nullus ipsam
 non aquis suis irriget? Quod si ex fluvio homo
 nata est, quidni ex homine fluvium quoque nasci
 posse credimus? Qui minus enim tales ex filiis
 poterunt gigni, quam ex qualibus ipsi prodierunt.
 Jam quo pacto nuptias fluvii terræque nominant?
 Sentientium enim conjugium est. Terra autem flo-
 viusque sensus sunt prorsus expertes. Ipsa verò
 Daphnè utrū paternū secuta genus, inter fluvios
 numeranda est, an pater filiæ homo putandus?

Verum

Verum esto, concedatur poëtis natam Daphnem *A difficili*
ex Terra & Ladone. Nata ergo puella apud utrum
educata est? Ut demus enim nasci ita potuisse: ut
educaretur fieri tamen non potuit. Ubi enim ver-
sata est puella? Hercule apud eum qui genuit. Ec-
quis ergo hominum vitam in fluvio ducit? Oblivi-
scitur enim naturæ suæ pater, citiù que submerget
fluctibus, quàm alet. Verum sub terra apud matrem
habiravit. Latebat ergo nulliù que aspectui in oc-
culto posita patebat: cuius autem latebat decor, nul-
lius animum movere desiderio potuit.

Vis & hoc assentiamur poëtis? Quomodo ran- *Ab indeco-*
dem amavit deus, & impotenti affectu à natura sua *ro.*
degeneravit? Amor omnium rerum, quæ humanas *Amor res*
solicitant mentes, est pessima. Impium autem vide- *pessima.*
tur, gravissima naturæ nostræ diis quoque attribue-
re. Nam si omni ex parte nostris teneantur incom-
modis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil
autem malorum esse quod non experiantur, certù
erit, si amore, quod omnium pessimum est, torque-
antur. Sed neque divina natura hanc ægritudinem
capit, neque credibile est Phœbum adamasse.

Insequens verò puellam Phœbus quomodo ab *Ab in conse-*
ravictus est cursu? deus ab homine? Viri enim mi- *quenti.*
lilibus præstant, & deum scœmina superavit? Et
quæ reliquis hominibus par esse non potest, ei deus
existisse creditur. Quamobrem autem fugientem
puellam mater excepit? An quia malas nuptias pu-
tavit? Quomodo ergo ipsa facta est mater? An
vero bonas credidit? Cur ergo id bonum filiae
invidit? Aut ergo mater non fuit aut malam fuisse
matrem constabit

Quid ira verò Terra secum suis ipsa operibus dis- *Ab inutili.*
sensit, offenditque Phœbum, filiam auferens, rur-
sumque redditâ ejusdem nominis arbore ipsum ob-
lectans? Non debebat gratificari illi, si offendere
ipsum

ipsum volebat. Quare demum arbore illâ tripodam coronavit? Arbor enim voluptatis fuit merces; divinatio verò virtutis est indicium. Quomodo ergo deus conjunxit ea quæ naturâ repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator?

Pervoratio.

Sed finis sit: neque plura enim de poetis dicam, nè ipsorum ineptiam longius insectando, in eandem, quam in illis reprehendo, vanitatē videar incidisse.

SCHOLIA.

Destructio, &c. Quam alii nuncupant improbationem, alii confutationem. Quintilianus lib. 3. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem lib. 5. cap. 13. confutationem, Græci ἀνασχευήν, quibus σκευάζων est condere, componere, struere, ἀνασχευάζων destruere, labefactare.

Subvertendo verò, &c. Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, ut ait Priscianus. Non enim, quæ plane simè falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Quales sunt Æsopica fabulæ, vel historiae indubitabiles. Ut volueris refutare, bruta animalia atque bestias mortuorum aliquando fuisse locutas. Vel anno perterito flammis absumptam Hadamariam.

Mediæ conditionis, &c. Hoc est quæ medium servant ordinem, de quibus in utramque partem opinari poterit institui. Ut si confutes, Anripodas esse delphinem vectum. Annibalis exercitum manus carnes edisse.

Obscuro, &c. Ab incerto Priscianus ait: Ut incertum est tempus, quo vixerit Narcissus. Non manifestum est, quot annulos post cladem Cannensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat, cervi abjiciant cornua.

Incredibili, &c. Ut Incredibile est Arionem

affectum voluisse canere. Supra fidem est, Daphnen à flumine Ladone procreatam, aut Nioben in saxa conversam.

Impossibili, &c. Ut, impossibile erat Arionem à delphino servari. Impossibile erat Stentora quinquaginta alios sermone æquasse, sonitūque.

Non coherente, &c. Ab inconsequente secundum Priscianum. Quod & contrarium appellat : Ut, contrarium erat voluisse perdere libertatem eum, qui eam servasset.

Indecorum, &c. Hoc est ab indecente. Ut, Indecens erat Apollinem, cum sit deus, libidinosum voluisse virgini vim inferre. Non decuisset imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnatā novā Carthagine cepit) virginibus stuprū inferre, honestius erat injuriæ muliebri obnoxias, intactas custodire.

Inutili, &c. Hunc locum Priscianus ab incommodo vocat, cum dicimus, rem ineptissimam esse, quæ nulli vel ufui vel honori futura sit: ut Otia sunt abroganda, unde nulla commoditas, vel laus vera promanar.

Artis vim, &c. Etenim instrumentis omnibus rhetoricis opus habet, cum tota spes vincendi, ratioque persuadendi posita sit in confirmatione atque confutatione. Nam si adjumenta nostra exposuerimus, contraria autem dissolverimus, absolute nimirum munus oratorum confecerimus, ut ait Cicero.

Coarguere ineptiam, &c. Duplicem hujus declamationis formulam nobis proponit. Prioris est sententia, Absurdum esset, ineptias poetarū reprehendere, aut vatiibus contradicere, nisi ipsi in causa essent, fallaque confingendo nos adversum se concitarent. Alterius. Stultum esset poetis parcere, cum ipsi diis immortalibus non pareant, sed in deos omnes,

maximèq; artis suæ poëticæ præsidem Apollinem debachentur.

Apollinem, &c. Hic Musarum princeps, & dicitur est. Unde *μυσηγέτην* appellant, autore Macrobio lib. 8. de Somn. Scip. cap. 3. idem 1. Saturn. cap. 7. vocatū ait, *ἄπο τῆς λαμπρῆς τῆς ἀκτίνος* id est, à jactu radiarum Eundē Phæbum *ἄπο τῆς φωτὸς τῆς γλῶσσης*, quod vi feratur. Tortellius derivat à lumine vel nitore *ἀπὸ τῆς φωτὸς*.

Daphne, &c. Hanc Aphthonius ait filiam esse Ladonis, qui fluvius laurus circumseptus est in Arcadia. Ovid. autem 1. Metamorph. tradit filiam Penē unde Penēiam, & Penēida vocat. Est autem Penēus Thessaliæ fluvius, inter Ossa & Olympum currens, apud quem est locus amantissimus, Tempe dicitur; Unde Virgil. ait 4. Georgic.

—— Fugiens Penēia Tempe :

Ovid. 1. Metamorphos.

Est nemus Æmonia, prærupta quod undiq; claudens Sylva, vocant Tempe, per quæ Penēus, &c.

Fertur autē duas habuisse filias, Cyrenē & Daphnen. Vide Bocat. l. 7. c. 29. Porro poëtæ fixerunt Daphnen è Ladone procreatam, quod lauri, & robore proveniant nascunturq; de fluvialibus uis.

Item autore Fulgentio, laurum Apollini dedicant, quoniam si eam dormientibus ad caput ponas, vera somnia videbunt.

Pythio, &c. Python vel Phython horrendæ magnitudinis è terra calescente post Deucalionis diluvium procreatus serpens, quem Phœbus interemit unde Pythius est appellatus, & in honorem ejus dii instituti Pythia dicti. Ovid. 1. Metamorph.

Instituit sacros celebri certamine ludos,

Pythia perdomiti serpentis nomine dictos.

Sunt qui sic dictum asserant *ἀπὸ τῆς πυρὸς* id est, à

At Macrobius 1. Saturn. cap. 17. à *πυρρῶς*, hoc est, à

trahit, quòd nunquam sine vi aliqua caloris effici-
tur putredo.

Tripodi, &c. Tripodes, à tribus pedibus dicti fue-
runt, autore Servio super 4. Æneid. mensæ in Apol-
lōis Delphici templo, quibus superpositæ Phœba-
des varicinabantur, vel ex quibus responsa daban-
tur. Dicebatur etiam Cortina. Virg. in 6. Æneid.

— Neque Phœbi Cortina fefellit.

Fuerunt autem duo summæ fidei oracula, Delphica
& Pythia. Vide Erasmi in proverbio, ex tripode.

Jam quo pacto, &c. Non probabile est, inquit,
nuptias factas esse inter res inanimatas, cum Hyme-
neus eorum sit qui sensus habeant. Præterea, cum
in dubio sit an inter fluvios filia Daphne, an Ladon
pater inter homines recensendus.

Amor res pessima, &c. Unde Euripides.

— *Ἔρως ἐπὶ πάντας αἰσάνων μέγα!*

Mortalibus amores quàm magnum malum! Qui
bonis hominibus non conveniunt, nedum Apollini
Deo. Rectè apud Diogenem Laërtium Zeno: A-
mor est, inquit, concupiscentiæ quædam, in præ-
stanti ingenio viros non cadens.

Viri mulieribus præstant, &c. Ὑπερέχουσιν, viri su-
perant, vincunt scæminas. Etenim scæminæ debiliores
sunt maribus, quia frigidioris naturæ, ut de anima-
libus ait Aristoteles.

Refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Falsum esse quod Herod. l. i. scripsit super Arione
solicine. De quo vide Gel. l. 16. c. 89. Ovid. 2. Fast.

*Arion ve-
tus à del-
phica.*

*Exordium
à reprehen-
sione.*

PRimarum historiæ legem Cicero tradit esse, ut
vera sit, nec admisceat aliquid falsi, quam Græ-
ci non servando, sed creditu indigna turpiter con-
fingendo, fecerunt, ut fidem amiserint, & Græcia
mendax

*Est enim
lumen ve-
ritatis hi-*

mendax credatur, et Herodoti scripta vana, atque mendaciis confuta, maximè ea quæ super Arione prodita circumferuntur.

Ab expositione.

Arion, inquit, citharædus, grandi pecuniâ, & re bona multâ copiosus, Corinthum ex Sicilia, & Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæque cupidi ceperunt consilium de necando Arione. Hic pernicië intelledâ, pecuniam insidiatores haberent, vitam darent, oravit. Atqui nautæ imperârunt, ut jam statim coram desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perditâ, id unum rogavit, ut priusquam mortem oppeteret, induere permetterent sua sibi vestimenta, & fides capere & canere carmen casu illius sibi consolabile. Quod oraverat, impetravit, atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansque in summæ puppis foro, carmen, quod *6. d. 107* dicunt, voce sublatissimâ cantavit. Ad quod delphinum inter undas adnavisse, et dorso super fluctus edito Arionem vectavisse, incolomique eum corpore cum cithara atque vestimentis illæsis, Tænarum in terram Laconicam devexisse confirmat Herodotus.

Ab obscuro.

Ecquis asserat conspicuum atque planum esse, Arionem in mare præcipitatum fidibus cecinisse, ipsos fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aspergine marinâ corruptam, neque vestimenta procellis absorptas, sed omnia integra, ipsûmq; citharædû salvû evasisse beneficio marinæ belluæ.

Ab incredibili.

Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim collatam admitto, licet id ipsum multis difficillimû credidit; cum juxta proverbium, Bonus cantor bonus cupediarius, promûque magis quàm condus. At quis, oro, tam demens, ut persuasum habeat fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis constitutum se ornare, & canere potuisse? Porro quem

quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse, & Nioben in tanto natorum luctu saltavisse: sic nemo crediderit, hominem in extrema necessitate, capitisq; periculo fidibus delectatum cecinisse carmen non vulgare; rebus sicut requirentibus habitum potius lugubrem aut Musam quam vocant Caricam.

Verum esto, concedatur illum potuisse, canere, & delphinum musicâ demulsum, sed cum sit omnium non solum marinorum animalium velocissimus delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, juxta Plinii sententiam, quomodo ejusdē dorso potuit Arion pendere; ubi si commoda etiam fuisset retinacula, illi tamen fidibus intentæ manus uti non potuissent? Sed esto, non sit excussus, at quomodo vortices preferre potuit, & semper æstuantis, furenti que maris imperus, æquoriorque turbines atq; procellas, quæ remos frangere, proras avertere, & maximas naves devorare solent, atque submergere?

Ab impossibili.

Quid ab historico magis alienum quam ista mendacia confingere? Quid minus conveniret humanæ naturæ, quam in summo rerum asperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum belluarum ad feritatem natarum naturam minus quadraverit, quam eas, nativâ rabie deposcitur, mansuescere, placidorumque equorum officiis fungi, mariæque super-equitantem hominem dorso portare?

Ab indecoro.

Calamitatis dolor est comes, atque luctus, prosperioris fortunæ cantus & læritia: sed quomodo in summum vitæ discrimen adductus Arion, læritiæ vestimenta potuit induere, musicæque cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emerit, quomodo marinis humoribus periusus in horrore perculius, fides, quas inviles aqua reddit, tractavit? quomodo societatis humanæ atque rationis experts delphinum,

A contrario.

equum domitum imitatus, citharcedum veluti equitem vexit, & monstrator itineris in portum, quem optavit homo, deduxit:

Ab inutili: Quorsum ista tam absurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, unde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanet?

Epilogus: Finem modò faciam, ne in Herodotom invecus, calumniari videar, & prolixis verborum ambagibus usus, molestiis afficiam eos, qui crudelitatis vitio non laborantes, noverunt mera deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoriæ sunt prodica.

Aliud refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Vanum esse, Elpenora mutatum fuisse in porcum.

UT fabulæ poëtarum honestæ, delectandi gratia vel docendi causâ conscriptæ laudem mereantur: sic absurda, quorum nullus est usus, mendacæ carbone notanda, quorum nullus est usus, mendacæ farine sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Circes fabulam explicat apud Xenophontem, primo memo. Socrates. Quem sociorum Ulyssis unum fuisse perhibent, & à venefica Circe. Solis ac Persæ filiâ mutatum in porcum, atque ex homine per pocula bestiam quadrupedem factum: juxta illud Juvenal. Satyr. 14. Cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.

Ab expositione. ———— Circes, (inquit Horat. (pocula nostri,

Quæ si (Ulysses) cum sociis stultus, cupidulusque bibisset.

Sub domina meretrice fuisset turpis & excon-

Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Ab obscuro. Quod figmentum nemo, præditus etiam Atticâ eloquentiâ, perspicuum, aut planum fecerit hominum rationi.

rationis compoti. Obscurior enim res est, quam ut ulla dicendi facultate queat illustrari, & intellectu tam difficilis, ut nè Apollo quidem (ut proverbio dicunt) intelligat.

Quis tanto crudelitatis vitio laboravit, cui verum esse videatur, hominē in porcum transformari potuisse, idque per scēminam, quæ ut viris infirmior est ac ineptior, ita minùs idonea ad capeffendas atque sibi vindicandas divinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum spectacula solent exhiberi, & virgulâ, ut aiunt, divinâ suppeditari?

Ecquâ ratione vel efficacîâ fieri potuit, ut humana facies in ferosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes bisculos transirent, & breviter in animal deforme, terram semper spectans ac sodiens, converteretur homo?

Cui Deus os sublime dedit, cœlūmq; videre Jussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Non decuisset Circen id attentare, vel sibi potenter arrogare, quod solius divinæ virtutis est opificium.

Ad hæc indecens admodum fuisset, humani corporis figuram, ad Dei similitudinem factam, in porcina membra convertere, naturamque ratione divinâ præditam, sordidissimâ pecoris carne dehonestare.

Veneficiis potens Circe fuerit, esto. Sed quomodo à trivenefica porrectum (quod haustum in stomachum trājici, deinde in visceribus absumi, atque confici solet) poculum potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis unquam audivit sumpta pocula securas fuisse corporum transeuntium in alias transformationes, & non potiùs pristinâ membrorum figurâ permanente, sanitatem, vel adversam valetudinem concomitam?

Quæ malè feriatorū hominum deliramenta, cum nihil bonæ frugis afferant, miror, quid Herodotum juverit ista consingere: Quid item vates impulcrit

scripseris

scriptis suis rata facere, atque committere, ut verum perduret proverbium: πολλὰ ψεύδου ἡ ἀουδὴ, Multa mentiuntur poetae, Quibus quidlibet audendi semper fuit æqua potestas, ut Horatius ait.

Conclusio.

Desinam plura de rebus vanissimis verba facere, nè diutius in iis immorato, mihi aliqua vaniloquentia nota possit: inuri.

Aliud refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Quod vana fiat, quæ jactant barbari de Hieronymo, ob libros ethnicorum, in primis Ciceronis lectos, flagris cæso.

*Exordium à
dicentium
reprehensio-
ne.*

Politiorum literarum hostes Cerite, quod aiunt, ceratæ digni sunt, quod lapidem moveant omnes, ut studiosos à bonis literis retrahunt. Etenim multa comminiscuntur, ut bonos in erroris tenebras secum abducant. Sed videamus quænam inter cætera, quorum infinitus est numerus phantasmata consingant, ac immensa cavi spirent mendacia solles.

*Ab exposi-
tione.*

Divus Hieronymus, inquiunt, cum singulari disciplinarum studio flagrans, ethnicos scriptores, in primis Ciceronem, lectitaret, nec prophani studii finem faceret, per somnium ad Dei Tribunal raptus est, ubi accusatus, ad flagra damnatus fuit, ut documento esset, libros ethnicorum non esse legendos.

Ab obscuro.

Quod hominum à musis alienorum figmentum à veritate remotissimum, Cimerisque (ut aiunt) tenebris obvolutum est. Etenim cui poterit apertum atque clarum videri, hominem mortalem, non modò somno, sed etiam carne & ossibus gravatum in celos rapi, in Dei conspectum produci, atque ibi ad majestatis summæ tribunal virgis cædi, propter lectos cum judicio libros ethnicorum? A quorum studiis

studiis nemo bonus unquam, nemóque pius abhor-
rere solitus, sed potius omnia probare, quod bonū
est tenere. Quomodo manifestum ergò fuerit, virum
sanctum vapulasse, quòd velut è luto gemmas, hoc
est, quod in ethnicorum libris optimum erat, colle-
gerit, ac inde libris suis plurimum conciliarit lepo-
ris atque dignitatis?

Ultra fidem est singulari sanctimoniâ virum con-
spicuum, è lectulo suo raptum in cœlos, ut flagris
caderetur, deinde virgis percussum, in terras rela-
tum, fuisse. Quod si vere contigisset, proculdubio
semper à poëtarum lectionibus post datam tergo
pœnâ abstinuisset. At id ipsum minimè fecisse ejus
scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus,
per somnium damnatus atque cæsus. Per somnium
igitur res debent credi, quæ meræ verborum umbræ
sunt.

*Ab incredi-
bili.*

Quomodo carnalis homo super æthera ferri,
quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœlestis
splendoris atque flammæ radios perpeti, fulgu-
rantésque terribilis judicis vultus sustinere poruit?
Sed esto, potuerit id tolerare. Quomodo autem dor-
miens nihilque sentiens verbera poruit sentire?
Quomodo se tantâ formidine percussus, & in peri-
cula conjectum fuisse recordans, ad ethnicorum li-
brós redire?

*Ab impossi-
bili.*

Omnium pessimi sunt homines, qui nobis fingunt,
Deum illorum tortorem esse, quos è libris ethnico-
rum, quod habetur inibi salutare, non piget excer-
pere, & in utilitatem piorum memoriæ proderet: illis
interim parcentem, qui segnes & ignavi bonas om-
nes disciplinas, quæ Dei Op. Max. sunt munera,
contemnunt, pravæque suæ & vivendi consuetudi-
ne, & docendi ratione bonos offendunt, atque se-
cum trahunt in perniciem. Et viro sancto parum
convenerat autorum profanorum scripta legere,

*Ab indeco-
ro.*

fi

si cognoverat, ea sacris literis incommodare, aut legentibus nihil utilitatis suppeditare. Esto, sint in iis nonnulla prava dogmata: magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æquo damnare.

A repugnante.

Scriptit quidem D. Hieronymus, ob lectos Ciceronis libros se flagra passum, sed puellæ teneriori, quàm à nimio poëtices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis inde, precor, colligendum juraverit, eloquentissimos ethnicorum libros non esse legendos? Quod per somnium, quo rem actam intelligunt, pii credituri sunt; velut Græci dicunt, *ὅς δ' ὄναρ* Quo antiquo proverbio significarunt, id quod nullâ ratione, nullo tempore audeas sperare.

Sed quæ suis hisce mendaciis turpissimis cōmoda nobis afferunt bonarum literarum hostes? Comoda non videmus, experimur autem incommoda. Etenim dum omne suis similes hoc est, indoctissimos cupiunt habere, talibus terriculis juventutem à literis sincerioribus avocant, ut similes habeant labra lactucas. Ità grandiores hi facti, nulli vel rebus privatis, vel publicis usui poterunt esse.

Faceessant igitur elegantiorum literarum osores, ac desinant per vanissimas de D. Hieronymo confectas nugas juventutem ab ethnicorum utilissimis, & mores & ingenia formantibus scriptis detertere.

Petrus Mossellanus copiosius & elegantius tractavit, cujus verba non piguit ascribere.

ARGUMENTUM.

SI unquam hoc dubium fuit, hoc vitii mortaliū mentibus naturâ insitum esse, ut quantum quisque vel ipse jam sit assecutus, vel post se assequi possit

posse speret, tantum prober; & nihil, nisi quod ipse
 facit, rectum putet: nunc certè dubium esse desinet,
 posteaquam existunt, qui quoniam ipsi optimos
 quosque scriptores aut non legunt, aut si legunt
 non intelligunt, alios quoque ab eorum lectione
 deterrent; quia errorem suum veris rationibus
 persuadere nequeunt, muliercularum mare effictas
 supersticiosorum exemplorum minas confingunt:
 Nam quis desidiosissimis istis desidiæ patronis cre-
 deret propterea D. Hieronymum, ut Divinarum ita
 humanarum literarum peritissimum, quodd ethni-
 corum scripta legerit cælestis iudicii sententiã con-
 demnatum, de tergo satisfecisse? Operæ pretium
 autem est, quibus verbis bellam hanc suam, scilicet,
 historiam narrent, exponere. Nam si veri quid ha-
 beret res, longè aliam faciem narratio ipsa haberet.
 Nam qui bene adolescentes hanc fabulã ab ho-
 nestissimarum rerum studiis abducere conantur,
 quanquam mendaci veritatis tectorio obducere se
 posse profitentur, (sophistæ enim & sunt, & appel-
 lantur) tamen infelici adèd sunt ingenio, ut cautè
 mentiri, & fictionem celare non possint. Sic enim
 aiunt: S. Hieronimus cùm singulari quadam libe-
 ralium disciplinatum omnium studio flagraret, non
 satis habuit philosophiam, & theologiam deducisse,
 insuper curiositate quamdam provectus, ethnicos
 scriptores; & imprimis Ciceronem subinde legit.
 Placebant enim ei pulchra verba, quibus Paganus
 ille in suis libris frequenter est usus. Connivebat ad
 hæc aliquandiu Deus: sed cùm finem non faceret
 inutilis studii, per somnium ad Dei tribunal accer-
 situs, de Ciceroniana lectione accusatur. Quid mul-
 tis? Damnatu est ad flagra. Quibus mulcum diu-
 que cæsus, satis docuit, non esse legendos libros
 ethnicorum, præcipuè Ciceronis. Hæc est illa terri-
 fica historia, quam ubique adversum bonarum lite-
 rarum

rarum studiosos decantant. Nam ut indocti medici uno collyrio omnium oculos sanant, ita miseri isti, unum hoc habent, quo inscitæ suæ patrocinantur. Sed nunc quantum efficiant, videamus. S. Hieronymus, inquit, singulari quodam liberalium artium studio flagravir. Quid ego audio? Sanctus erat Hieronymus, & tamen liberalium artium studio flagrabat? Sancti sanctè omnia & faciunt, & dicunt. Vos verò hoc nomine in jus vocatum jactatis, quod liberales disciplinas avidius legendo sit sectatus. Aut ergò sanctus non erit Hieronymus, & disciplinae liberales erunt fugiendæ: aut si sanctus Hieronymus sanctum erit & liberales artes tractare. At quis est tam impudens, ut Hieronymo sanctitatis gloriam detrahat: Nisi fortasse dicitis tum eum sanctum non fuisse cum prophanos autores legeret. Dicite ergò mihi ullum tempus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit. An est aliquis liber, aliqua epistola, aliquis commentarius ejus scriptoris, in quo non prophana sacris adjunxerit? Quod si in scribendo ad prophanos autores sæpè respexit, quanto magis in legendo idem hoc secisse eum putabimus? Aut ergò sanctitati opinionem, quam ille sibi summâ eruditione, summâque pietate comparavit, ei detraheris; aut, si hoc non audietis, mendacium vestrum ipsi prodietis. Deindè si artes ab ethnicis potissimum & inventæ, & nobis traditæ, liberales sunt, flagitium non erit eas dedecisse. Vix me contineo quin hic sophistis istis insultem. Hæcne vester vocavit Aristoteles, liberale quod sit hoc idem & flagitium esse posse? Non virtus est liberalitas? Non novum acumen! Nam cum quod liberale appellant, hoc idem viriosum esse dicant, nonne ex virtute faciunt vitium? Ut cum vitium omne sit fugiendum, idem sit istis & liberale & illiberale; fugiendum pariter, & expetendum. Vide quàm bellè co-
hæreat,

hæcant, quàmque formalis fir, ut Gothi isti lo-
quuntur, hæc narratio: Sed Philosophiâ, ac Theo-
logiâ contentus esse debebat, sicut doctor sanctus,
& doctor subtilis, qui non curaverunt istas novita-
tes. Quam tu hîc philosophiam mihi somnias egre-
gie philosophiæ magister? Neque enim credibile
est vigilare eos qui ullam artem liberalem à phi-
losophia separant. Miseri homines non didicêre
philosophiam non esse dictata quadam nuper à ne-
scio quibus, quæ postea & in scholis alii aliis velut
per manus tradidêre, de inventionibus, de forma-
litatibus, de obligationibus, & similibus nugis; sed
latius patere augustissimæ hujus disciplinæ fructû:
Nam cum totum philosophiæ corpus ex tribus ve-
lut primariis membris constet, sermonis facultate,
naturalium rerum cognitione, & vitæ instituendæ
ratione, singula hæc deinceps plurimas in se com-
plectuntur partes. Etenim in sermone desideramus,
vel ut cum rectè loquentium exemplo consentiat,
id quod pollicetur grammatica; vel ut naturam
cujusque rei explicet, nunc quæ obscura sunt,
definiendo; nunc quæ multa & confusa sunt
dividendo; nunc quid cuique vel consequens vel
repugnans sit, colligendo; quam vim dialecticam
vocant, vel ut propriè, distinctè, copiosè, ornatè de
quavis re propositâ cum quadam audientium admi-
ratione dicamus, quæ facultas propriè est orato-
rum. Sed naturæ cognitio latius etiam fines suos
porrigit, cum cælum pariter, elementa, atque adedò,
quæ in elementis sunt omnia ambitu suo circum-
scribat. Vitæ verò humanæ moderatio non in
hoc est tota, ut quis suos ipsius mores ad virtutis
præscriptum formet, sed majus etiam quiddam præ-
stat; nimirum ut primum nos ipsi, vitæque no-
stræ, deinde domus familiæque curam, postremo
civitatis ac reipub. administrationem rectâ ratione
insti-

S. Thomas
Aquinas;
Joannes
Scotus.

Philoso-
phia omnis
ex quibus
constat.

instituiamus. Et cum ex uno philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarum humanarum rivi promanarint & nullus scriptor quantumvis ethnicus, tam sit inanis ut non scriptione suâ in aliquam philosophiæ partem incurrat; quæ (malam!) insania est, cum, qui Ciceronem in omni philosophiæ parte summa cum laude versatum, diligenter legat, perinde criminari, ac si philosophiæ terminos sit egressus? Quod si philosophiæ pars est Cicero, & qui philosophiæ student, vel vestro iudicio, non solum non flagra, sed præmia merentur; quâ, quæso, fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, causam flagris? neque verò libet hic quicquam exprobare vel Thomæ Aquinati, vel Joanni Scoto, quos tantopere venerati cuique per me sanè licet, illud tantum dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates invidere; sed quod additis, non curæ fuisse iis novitates (videlicet per novitates, Ciceronis lectionem intelligentes) agnosco Atticam istam vestram eloquentiam, & acumen miror, quòd, quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea præ nugis vestris nuper natis existimetis nova. Arque utinam vobis, quibus tantum displicent nova nunquam novus contingat cucullus, nunquam novæ crepidæ; sed semper pannis annisque obsitis, putridi pisces, & antiquata ova sint cibus.

*A consula-
tu enim
Cic. ad
Christi na-
talem anni
61. inter-
cessere.*

At suavius etiam est, quòd quò probabilius esset mendacium, causam lecti Ciceronis adjungunt; Quia, inquiunt, placebant ei pulchra verba. Ecce verò alterum sermonis sophistici florem. Quod autem peccatum est, malle pulchra quàm spurca? Video quorsum tendatis, Hieronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem. Deinde, ullumne verbum per se est pulchrum, an potius ut quodque rei vel pulchræ vel turpi inditum est, ita vel pulchrum vel

turpe

turpe habetur? Quod pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nonne in contrarium res vobis exir, ut quod pro vobis adduxistis, hoc maximè vos oppugnet? Jam, ut demus, causam hanc aliquid valere, illud quomodo consistet, quod, quæ in aliis laudat Hieronymus, eorum culpâ ipse plectatur? An non idè in epistolâ ad Magnum oratorem, & faretur se profana legere. sacrilq; intertexteres; & qui hoc ante se fecerant, suove eriamnũ tempore facerent, eorũ exempla non modo non reprehendit, verũ etiã imiranda proponit?

Nonne Lactantium hoc nomine miratur, quod ad Cicer. eloquentiam cæteris propius aspiraverit? Non Basilus, summus meâ sententiâ Theologus, nepotibus suis adolescentibus, quos ad divinæ sapientiæ perfectionẽ erudiebat, omne genus profanorum scriptorum prudenter legendum suavit? Imò, Non Augustinus in futuro Theologo omnium penè humanarum literarum cognitionẽ desiderat? Nonne idem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est liber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studium primum se pervenisse palã testatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis poenas graves adeo dedisse, credi vobis adhuc postulatis? Illi laudibus accollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templũ ornandum, populi Israëlitiçi exemplo, peregrinas conferunt opes: vobis non satis est vos ipsos veluti silcos quosdam, in alvearium nihil importare? Insuper & aliis in hoc genere laborantibus obstrepitis, & ficti exempli horrorem opponitis? Sed quid ego horum exempla commemoro? Ipse adeo Paulus qui Christi suo ore loquentis periculum minatur, ethnicorum poëtarum versibus in Evangelii gloriam abusus est. Quid autem, si ostendam, quod vos impudenter adeo asseveratis, hoc nè fieri quidẽ potuisse. Quid si hoc ex vestris ipsorum verbis convincam à

H

Quid

Quid si hoc vestrum commentum ab ipso adeò Hieronymo palàm rideri alicubi comprobem? Deincepsne tale aliquid studiosis hominibus obgannire audebitis? Per somnium vobis Hieronymus accusatur, per somnium damnatur, per somnium cæditur. O novum iudicium! In Areopago olim iudicia noctu habebantur, sed vigilanribus reis: hic reus cùm altum adeò dormiat, ut etiam somniet, ad tribunal prorahitur, accusatur, damnatur, cæditur. Qui fieri potest, ut dormiens causam dicat? ut omni sentiendi facultate destitutus, flagrorum ictus sentiat? Nónne ipsa somnii vox totum hoc quod iactatis somnium, aut si quid somnio vanus est, esse ostendit? Atqui venit in mentem, quo potissimùm nitantur fabulæ illius decanratores. Hieronymus, inquiunt, ipse scribit tale quid sibi accidisse. Fateor, sed scripsit juvenis, calentibus adhuc in eo rhetoricarum studiis, quorum professio est, fictis etiam narrationibus ad suum negotium abuti. Scripsit puellæ, cujus ingenium parùm firmum, talibus terriculis ab immodico ethnicæ lectionis studio absterre prudentis erat. Scripsit aptis verbis, aptis figuris, et præfatione somni pariter & febriculæ ut cauto firmoq; lectori commentum nè posset quidem imponere. Scripsit in familiari privatâq; epistolâ stylo ad puellarum infirmitatem accommodato. Alioqui ter perjurum facieris Hieronymum. Primum, qui post iudicium illud vestrum, quo lectionem ethnicorum abjuravit, ad libros profanos toties redierit. Deinde, qui alios ejus generis libros non modò legendos permittat, verùm etiam suadeat. Postremo, qui in defensione suâ multis annis posteaquam ad Eustochium de somnio hoc scripserat, exactis, Rufino lectionem ethnicorū pro crimine objicienti responderet, somniū esse, quod Eustochio scripisset: somniis autem scripturarum auctoritate fidem non ha-

ben-

bendam Quid expectatis amplius? ipse Hieronymus jam non minus eruditione vitæque sanctimoniam, quam ætate perfectus, quod juveni sibi ad Eustochium scribenti exciderit, merum fuisse somnium confitetur. Sed vereor planè, nè sint quibus prolixa hæc de somnio disputatio quendam tædii somnum adduxerit: tantum abest, ut, nè cui fabulam hanc persuadeam, metuum.

Elegantissima Posthumii Consulis ad Populum oratio, quæ secundum Bacchanalium ritum reprehendit: ex Tit. Livio, lib. 39. 15. 16.

N ulli unquam concioni. Quirites, tam non so- *Bacchanalia hæc Sp.*
lum apta, sed etiam necessaria hæc solennis *Posthumie Albino & Qu Martio Philippo*
comprecatio deorum fuit, quæ vos admoneret, hos *Coss. vigu-*
esse deos quos colere, venerari, precarique majores *erunt.*
vestri instituissem; non illos, qui pravis & externis *Qu Martio Philippo*
religionibus captas mentes, velut furialibus stimu- *Coss. vigu-*
lis ad omne scelus, & ad omnem libidinem agerent. *erunt.*
Ergo nec quid taceam, nec quatenus prosequar,
invenio: si aliquid ignorabitis, nè locum negligentiam
demonstravi omnino nudaverim, nè nimium terroris offun-
dam vobis, vereor. Quicquid dixerim, minus quam
pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote
esse: ut ad cavendum satis sit, dabitur opera à nobis.
Bacchanalia tota jam pridem Italiâ, & nunc per ur-
bem etiam multis locis esse, non famam modo acce-
pisse vos, sed crepitibus etiam, ululatibusque no-
cturnis, qui personant totâ urbe, certum habeo.
Ceterum quæ ea res sit ignorare: alios deorum
aliquem cultum, alios concessum ludum & laciviam
credere esse: & quaecumque sit, ad paucos per-
tinere. Quod ad multitudinem eorum attinet,
si dixerim multa millia hominum esse, illico necesse

est exterremini, nisi adjunxero, qui, qualesque sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is sors mali hujusce fuit: deinde, simillimi sceminis mares, stuprati & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibus clamoribusque nocturnus attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virium habet, quod in dies plures fiunt. Majores vestri, nè vos quidem, nisi cum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus eductus esset, aut plebi concilium Tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temerè coire voluerunt: & ubicunque multitudo esset, ibi & legitimū rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primū nocturnos coetus, deinde promiscuos mulierū ac virorū esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, sciat: non miserat vos eorum solum, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes, miseros faciendo censetis, Quirites? iis ex ob cæno sacrae eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis, alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent?

Minus tamen esse, si flagitiis tantum effoeminti forent (ipsorum id magnā ex parte dedecrat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex uno illo sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt edita facinora habent. Adhuc privatis noxia, quia nondum ad Rempublicam opprimendam satis virium est, conjuratio sese impia tener. Crescit & serpit quotidie malum: jam majas est, quam capere privata fortuna possit: ad summā respiciendum spectat, nisi præcaveris, Quirites. Jam huic diurno

legitimè ab consule vocatæ par nocturna concio ef-
 se poterit. Nunc illi vos singuli universos concio-
 nantes timent: jam ubi vos dilapsi domos & in rura
 vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salu-
 te, simul ac vestra perniciæ: tum singulis vobis
 universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque
 vestrùm debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si
 quem libido, si furor in ullum gurgitem abripuit; il-
 lorum eum cum quibus in omne flagitium & facin-
 osus conjuravit, non suum judicet esse. Nè quis eti-
 am errore labatur vestrum quidem non sum secu-
 rus. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm pra-
 va religio. Ubi deorum numen prætenditur scele-
 ribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis
 vindicandis divini juris aliquid mixtum violemus.
 Hac vos religione innumerabilia decreta pontifi-
 cum senatus consulta, aruspicum denique respon-
 sa liberant. Quoties hoc patrum, avorumque ætate
 negotium est magistratibus datum, ut sacra externa
 fieri vetarent? sacrificulos vaticinosque foro, circo,
 urbe prohiberent? vaticinios libros conquirerent,
 comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi,
 præterquam more Romano, abolerent? Judicabant
 enim prudentissimi viri omnis divini humanique
 juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quàm
 ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur.
 Hæc vobis prædicenda ratus sum, nequa supersti-
 tio agiraret animos vestros, cum demolientes nos
 Bacchanalia, discutientisque nefarios cœtus cer-
 neretis.

Omnia diis propitiis volentibusque ea faciemus:
 qui quia suum numen sceleribus libidinibusque con-
 taminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in
 lucem extraxerunt; nec patet fieri ut imponita essent
 sed ut vindicarentur, & opprimeretur, voluerunt
 Senatus quæstionē extra ordinē de ea re mihi col-

legæque meo mandavit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur; vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque æquum est quæ vestimenta sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare; & dare operam. nè quid, fraude noxiorum, periculi aut tumultus oriat.

*De Confirmatione, sive asseveratione, quæ
Græcis dicitur Κατασκευή.*

CAP. VI.

“ Confirmatio, vel Asseveratio, est propositæ rei
“ comprobatio. Confirmanda verò sunt, quæ
“ neque prorsus manifesta sunt, neque omnino fiden-
“ ut fieri possint, habeant; sed quæ medium ordinem
“ servant. Qui autem confirmare intendunt, omni-
“ bus capitibus confutationi contrariis utantur. Pri-
“ mum enim laudent eum qui dixit, quod confirman-
“ dum est; Deinde, rem exponant; Postea, à contra-
“ riis eorum quæ diximus, comprobent ipsum.

“	Pro	{	Obscuro Incredibil Impossibili Repugnante Indecoro Inutili	}	Quidem	{	Manifesto. Probabili. Possibili. Cohærente. Decente. Conferente.
“							
“							
“							
“							
“							

“ Sanè hæc quoque confirmationis exercitatio non
“ nem vim artis intra se complexa est; cujus exco-
“ plum, verisimilia esse quæ de Daphne referuntur
“ continens, tale erit.

Poëtas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare *Exordiū*
Musas videtur. Si enim quæcunque canunt poëæ; à laude
Musis instincti profundunt, quidni planè Musis *dicentium.*
bellum indicit; qui poëtarum reprehendere conatur
inventa? Ego quidem omnium præclararum senten-
tiam comprobo, illius autem maximè qui Daphnen
ab Apolline esse amatam, sapienter protulit. Sed
quænam sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne,
inquiunt, è terra nata est. & Ladone.

Cur hoc apud eos incredibile? Nonne rebus *Expositio*
omnibus aqua & terra sunt origo? Nonne semina *rei à mari-*
rerum omnium elementa præbent? Si verò quic- *festo.*
quid gignitur, procedit ex terrâ & aquâ; nimirum
Daphne eisdem orta est, quibus omnia, principiis,
Ladone & Terrâ; genita icilicet indè, undè cuncta
procreantur. Superabat autem Daphne facie reli-
quas omnes; rectè quidem. Quæcunque enim pri-
mò è Terrâ emittuntur, ea natura pulchritudine
producuntur, & primo velut nativo propitiòque
conspicua decore pulcherrima videntur. Mulæ
autem mutationes corporibus speciosissimis tem-
pore accidunt: quæ verò recens nata primùm - p-
paruerunt, ea formosissima, veluti quæ nullum ad-
huc decoris sui damnū passa sunt, blandissimè ocu-
los nostros morantur. Rectè igitur Daphne formâ
præstabat primùm ex Terrâ procreata.

Ob cujus admirandam Pulchritudinem Pythi- *A probabilis*
us amore caprus est, non injuriâ. Quicquid enim
in terris est, quo res ullæ sunt conspicuæ atque
admirandæ, id omne à diis ipsis tributum est. Si
verò bonorum omnium amabilis in primis est pul-
chritudo, quid mirum si jucundissimum deorum
munus, deum quoque habuit amatorem? Quæ
enim dii donant, ea omnes amore prosequun-
tur.

Conabatur autem amans deus suo desiterio me- *A possibili.*
deri;

“deri; sic enim res habet: Virtutes non sine labore
 “comparantur, & opus est sudore, quisquis eas asse-
 “qui velit. Hinc ergo laborat amator, nec tamen
 “desiderans amicam comprehendit. Ingens enim est
 “virtus, nec ad extremam ipsius merā quīquam po-
 “test pervenire. Aiunt igitur amare Phœbum, non
 “terram scilicet, nec deorum majestatem vanis com-
 “mentis dehonestantes, sed virtutis ostendentes na-
 “turam, ut Apollo sit qui virtutem quærit, ipsa verò
 “virtus, Daphne.

*A cohe-
renti.*

Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim
 quæcunque sunt, mortalem sortita naturam, ad ea,
 “unde orta sunt, festinant reverti. Idcirco in terram
 “occidit Daphne, ex terra prognata.

A decenti.

Accipiens autē puellam mater, pro ipsa reddidit
 “arbusum. Utrumque opus terræ proprium, ut in
 “hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

*A conse-
renti.*

Procreatum autem arbusum Apollinis honori
 dicatum est: dii enim extra providentiæ suæ com-
 “plexum nē arbusa quidem relinquerunt, sed com-
 “nantur ē natis, & primitiæ prodeuntium ē terræ
 “ipsis sacrantur. Sed & arbor divinationis facta est
 “merces atque symbolum. Hoc autem convenien-
 “puto. Daphnen enim poetarum multi *σφγόντων*, id
 “est, temperatam appellant, & oracula dare, à tem-
 “perantia provenit.

Conclusio.

Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit,
 “virtutibus consecratur. Neque enim posset futuro-
 “rum esse capax, qui laborat intemperantia, conti-
 “minatum habens fœdā libidine pectus. Quas ob
 “res poetæ admiror & laudo, ipsum venerat carmen

SCHOLIA.

Confirmationem Græci vocant κατασκευὴν à verbo κατασκευάζειν qd. est parare, fabricari, quo utitur Apostolus ad Hebr. 9. Ζηλωτὴ ὃς κατασκευάζει τὴν οὐρανίαν, ἐν ἡμετέροις τοῦ σώματος, &c. id est, tabernaculū factū fuit primū in quo lucerna. Est & probare, & confirmare. Undè ἡ κατασκευὴ probatio, astructio, demonstratio. item structura vocatur ab Halicarnasseo; hoc est, opificium rhetoricorum, & artificis compositio.

Quisquis vituperat, &c. In Aphthonio habetur, Πονηρὰς ἀντιρροῦν αὐτὰς ἀντιρροῦν δεκά τὰς Μουσας, unde locū hunc sic alii vertunt. Quisquis Vatribus contradicit, ipsis Musis videtur contradicere.

Musis instincti, &c. Socrates apud Platonem de recta nominū ratione dicit Musarum & musicæ nomen deductum ἀπὸ τῆς μῶδου id est, inquirere; si quis enim vult Musis familiaris esse, ei opus est indigne, & studio sapientiæ Etenim qui ad Musas aspirant, opus habent non parvā inquisitione atque labore, Unde Propertius lib. 3.

Non datur ad Musas currere lata via.

Musis autem instinctos, ait, hoc est, divino furore concitatos, & impulsos. Divinum enim poëtarum genus est, atque diis agitur, ut ait Plato de Legib. 3. Idem de furore poetico; Non arte inquit, sed divino afflatu mente capti omnia præclara poemata canunt; Quem furorē διθεσιασμοῦ appellant, numinis afflationem, quam Budæus de asse primo interpretur vim dicendi, & scribendi divinitus intervesctam. Hanc libro 1. de rap. Proserp. Claudianus intelligens inquit:

Raptores thalamos audaci promere canu

Mens congesta juber: gressus remove profani:

Jam

Jam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia Phœbum:

Huc item Ovid. 6. Fast. respiciens, ait;

Est deus in nobis, agitante calescimus illo.

Impetus hic sacrae semina mentis habet.

Idem libro de Arte tertio.

Est deus in nobis, sunt & commercia cœli;

Sedibus æthereis spiritus ille venit.

*Cui hoc apud Deos, &c. Græcismus est. θεός ὃς
θεῶν, θεός τῶ Διός. Hoc est, per deos, per Jovem.*

*Superabat facie, &c. Quoniam Daphne omnium
pulcherrima fuit, non dubium est quin Apollinem
potuerit in amorem sui sollicitare. Certe pulchritu-
dinem Aristoteles dicebat quavis epistolâ efficio-
rem ad commendandum. Theophrastus silentem
fraudem appellabat; Plato prærogativam naturæ,
quæ paucis soleat contingere. Carneades dicebat,
ἀδελφύουσαν βασιλείαν id est, regnū abiq; satelliti-
tis; Meminit Erasim. Apotheg. 6. Sunt qui pulchritu-
dinem in tria distinguunt; aliam referunt, laudabile
esse, ut formosam faciem; aliam uti deservire, ut in-
strumentum, & domum, quæ præterquā quodā spe-
ciosa sunt, usibus nostris commoda etiam sunt; ter-
tiam legibus studiisque constare, eamque humanæ
vitæ commodis maximè consulere. Cujus meminit
Diogenes Laërtius lib. 3. de vita philosophorum.
Hæc in æternum perdurans omnium est pretiosissi-
ma. Unde Ovid. 3. Tristium eleganter ait;*

Nempe dat, & quodcuncq; libet fortuna, rapitque;

Irus & est subitò, qui modò Cræus erat.

Singula quid referam? nil non mortale tenemus,

Pectoris exceptis ingenijque bonis.

*Multe mutationes &c. Hoc est, pulchritudo recens
producta peramabilis est, temporis autem cursu vi-
tiatur. Hinc pulcherimè Ovid. de arte amandi se-
cundo ait.*

Forma

Forma bonum fragile est; quantumque accedit ad annos,

Fir minor, & spatio carpitur illa suo.

Nec semper violæ, nec semper lilia florent,

Et riget amissâ spina relicta rosâ.

Et tibi jam venient canî, formosæ capilli,

Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.

Jam molire animum, qui duret, & astrue formam;

Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem 2. Tristium ad filiam Perbillam.

Ista decens facies longis vitiabitur annis,

Rugæque in antiqua fronte senilis erit.

Injiciæ que manus formæ damnosa senectus,

Quæ strepirum passu non faciente venit.

Notabis obiter, Aphthonium juxta suas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, ut fieri possint, non habent. Et Quinril. lib. cap. 6. Illud frequens est, inquit, ut ea quibus minùs confidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit Daphnen in undis educari, aut in mediis terræ matris visceribus viram exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratiâ possunt, cum confirmatio atque refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & justas causas incidunt; hic seorsim quasi per lusum, tractatæ ut in his juvenus exercita possit ad veras ac graves causas agendas accommodatior reddi.

Quæ dii donant, &c. Sic argumentatur:

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed deorum munus amplectitur.

Pythius amat pulchritudinem:

Ergò non hominū sed deorū munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur, &c. Trar fit ad eam tabulæ partem confirmandam, quâ poëtæ dicunt, Daphnen ab insequente Phœbo, teneramque puellam à deo non fuisse comprehensam. Quod difficile confirmatur

confirmatu visum reliquit, & ad allegoriā transit, Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui virtutem sequitur non faciliè comprehendit eam; ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem.
Difficilēmq;e aditum primo spectantibus offert:
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Terra omnium communis mater.

Mater excipit, &c. Etenim terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis. Nascentes enim excipit, sustinet, postremò complectitur gremio, ut Plin. ait lib. 2. cap. 65.

Apollinis honoris &c. Triplicem, inquit, potissimū utilitatem affert Daphne in laurum conversa, honorem & decus Apollini, diis reliquis coronas quibus exornantur, & divinandi artis indicium insigne.

Primitiæ, &c. Novæ fruges. Quas olim veteres non degustabant, nisi prius τὰς ἀπαρχὰς dis sacerdotes immolassent. Vide Erasmus in proverbio.

Μὴδ' ἀπὸ χυτῶν ὁδῶν ἀνεπὶ πικτῶν ἀπὸ βρωτῶν, μὴ δ' ἀδεῖται. — (τῶν)

Confirmationis exemplum paulò copiosius à Petro Mosellano tractatum.

ARGUMENTUM.

Quòd verum sit, quod Virgilius scriptum reliquerit, Didonem amoris impatientiā mortem sibi conscivisse; confirmationis exemplum.

QUANTA fuerit priscorū hominum industria in comparandis sapientiæ monumentis, quæ posteris suis relinquerent, cum aliis rebus multis constat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximie cujusdam philosophiæ documenta existimabant

mabant, ea non temerè literis mandabant, sed mu-
 sicâ numerorum suavitate condita, posteris legendo
 tradebant. Cujus laudis, ab Hebræis ad Græcos de-
 rivatæ. ut Latini quoque homines paticipes fie-
 rent; si quisquam alius, Virgilius certè effecit. Nam
 is cùm humanarum rerum imaginem in Ænea suo
 mortalibus proponere, ac per hunc; quod cuique
 vel sequendum vel fugiendū esset, docere statuisset,
 non satis habuit fictis interim personis veros affe-
 ctus representare, id quod alioqui poetæ spectare
 solent, verū etiam vera pluraque admiscuit, inter
 quæ verissima esse censenda sunt, quæ, at ab infano
 amore adolescentes deterreat, de Didone Cartha-
 ginensium reginā amoris impatientiā mortem sibi
 consciscente commemorat; graviusne an jucundi-
 us necdum statuo. Narrat enim Æneam, parte classis
 naufragio amissā, Carthaginem in Africam delatū;
 ubi cum hospitio Didonis uteretur, reginam pul-
 cherrimi viri primū admiratione, deinde & amore
 captam; postremo amorem consuetudine mutuā
 adeo confirmatum, ut cū Æneam alio vocantibus
 rebus persequi non liceret, amoris impatientiā fu-
 rere inciperet seque ipsa interimeret. Quid, obsecro
 appertius probabiliusque narrari posset? Quid omni-
 no est in toto hoc narrationis contextu tale, quale
 in fictis argumentis esse solet? Cohærent omnia,
 usitata sunt omnia, & jam multis consimilibus ex-
 emplis probabilia. Nec ullū est verbum quod men-
 dacii suspicionem facere possit. Constat enim, Trojā
 capā, Æneæ unā cū sociis domo profugi classem
 mari sursum ac deorsum jactatam. Constat Dido-
 nem fratris iram fugientem in Africam venisse,
 Carthaginem condidisse, regnum novum insti-
 tuisse. Et quid novi si regina similibus casibus ja-
 ctata profugum Æneam hospitio exceperit? Si tanti
 herois virtutes tum ex ipsius formæ dignitate, tum
 verborum

verborum gravitate mirata est? Si quem admirabatur, ejus etiam amore paulatim ardere cœpit? Primum mulierannis pariter & corpore virens? Deinde regalis luxus strepitu lasciva, & cui quod libuit etiā licuit? Postremò gustatæ quondam genialis dulcedinis desiderio jam dudū æstuans, ac maritum sibi destinans? ipse muliebris sexus per se infirmus, naturā suā lubricus est, & cū aliis affectibus, tum verò maximè amoribus est obnoxius. Nam ii quanquā tristem ferè exitū habent, tamen cū ad se homines incautos invitant, primā specie mirum quantum suavitatis, quantum diliciarum, quantū mellis pollicentur. Et quid attinet hic exempla cōmemorare, multarum, quæ non, ut Dido, ignoscendo, sed illiberali planè & pudendo amore superatæ sunt? Quis nescit Pasiphyën, Cretensis regis filiam, tauri amore correptam insanivisse? Quis ignorat Clytæmnestram Ægisthi adulteri amore pollui, quam Agamemnonis mariti laudatissimi principis triumphalem reditū expectare maluisse? Et credibile non erit Didonem ab omni parentum ac maritali iure liberam, reginam luxu barbarico diffluentem, Æneæ regis hospitis amore tactam fuisse? Sed datis Æneam Carthaginem appulisse hospitio Didonis usum, Didonem hospitis amore inflammata: ac flammæ ejus tantam vim non fuisse, ut cū Ænē suo potiri illa amplius non posset, tum vim ipsa sibi attulerit? Hoc verò incredibile vobis videtur? Quasi verò non sit tantus amoris furor ut ad moriendum viros etiam compellat, nedum fœminas. An non audistis Herculem ipsum fortissimū heroē (quo nomine in deorum numero à superstitionis antiquitate positus est) amoris impatientiā incendium sibi ipsi struxisse? Et qui affectus fortissimum viri pectus expugnavit, fœminā ad suam ipsius necem adigere non poterit? Vanum autem sin hoc exemplum, nisi minores etiā affectus

*Amoris
furor.*

affectus hoc à viris sapientiæ opinione clarissimis imperarunt. Quis inter philosophos laudatior Aristotele? At is cum quamobrem toties se reciprocaret Euripus, invenire desperasset, ipso desperationis morore scribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani gloriæ studio mortem voluntariam suscepere? Non Cato Uticensis superatarum partium ignominia, ad suam ipsius cædē impulsus est? Non Lucretia, erepræ pudicitia dolore ferrū in se ipsa defixit? Quid autem quod & levissimi affectus nempe gaudii immoderatus sensus, matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorrupti Titi Livii gravissimi rerū humanarū scriptoris monumentis. Quod ergo viris & fortitudinis & sapientiæ gloriā spectatissimis leviores animorū morus extorserunt, hoc vehementissimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita desipiet, ut hoc credat? Quis non audit vulgo jactori proverbium, Amanti nihil esse difficile? Quis non videt, hac causa cæcū pigni Cupidinem, quod qui hujus sagittis sunt faucii, sine sensu vel mortis vivant, nihil revereantur, neque parentes, neque amicos, nihil exhorreant neque infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se precipitent. sed cum poëta sunt Virgilius, & Vulgare est poëtas fingere omnia. Ridiculum verò non quid, sed à quo quid dicatur, attendere, perinde ac si dictorum factorūque veritas à dicentium scribentiumve persona pendeat. Poëta esse Virgilium non negamus, sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc verò contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Æneæ sui clypeo de Romanis expressit, vanum est? neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrant poëta, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versu mensura non nisi mendaciis adhibetur, quid faciemus Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas

*Cupido cur
cæcus pignatur.*

turas versibus sunt persecuti? quid Lucano belli civilis historiam hexametris numeris canenti? Imò quid Davidi, & quibusdam aliis, qui divino spiritu afflati, divinæ sapientiæ arcana vario carminum genere contexuere? Eant ergò qui veri fidē poetis detrahunt, in primis Virgilio, ut quem cum aliis multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse, post hac non nisi impudentissimus negare possit quisquam.

Aliud confirmationis exemplum.

AMGUMENTUM.

Arion.

Verum est quod Herodotus scripsit.

Arionem fidiciam à delphino Tænarum de-
vectum,

*Exordium
ab auctoris
laude.*

[Niquus rerum æstimator, & ad faciendam injuri-
am natus videri potest, qui mendacii coargueret
audeat Herodotum. Cujus historiæ magna semper
cum voluptate atque commodo sunt lectæ. Quem
dilectum & candidum acerrimi viri judicii Quintilianus
prædicat. Hujus vel unius censuram longe plu-
ris quam iniqua multorum Zoilorum judicia, facere
merito debent omnes studiosi, & credere omnia
quæ memoria prodiderit Herodotus, ut candidissima,
sic verissima esse, maximè quæ super Arione
conseripsit.

Ab expositione.

Citharædum Arionē multas arte musicā diviti-
as contraxisse memorat, cumque ab inhianribus
prædæ nautis Corinthiis in mare desilire compulsum,
cecinnisse. Præcipitem autem datum, à delphino ex-
ceptum, & cum pretiosis vestimentis, atque cithera
salvum in terram Laconicam devectum.

Manifesto.

Satis admirari non queo, tam obtusi quempiam
ingenii esse, cui subobscurum videatur citharædi
narrari.

itari, maximè eum, qui in summo pretio habitus
 ob singularem artis musicæ cognitionem, oculos
 omnium in se converterit, qui non deliciis affluens,
 nec prodigus, sed virtutis studiosus fuerit, amans
 patriæ, & amicorum, ad quos venire ut copiâ suâ
 horum inopiam sublevaret, decreverat. Et Electro *Nautæ sce-*
 pellucens est, nautas hominum ejusmodi senti- *leratissimi.*
 nam esse, qui lucri gratiâ omnium facinorum gene-
 ra patrare non exhorrescant. Delphinos autem
 placidissimos hominum amoris capi; atq; gestato-
 res peramico vehendi studio patienter hominem
 ascensorem ferre, non est novum nec obscurum.
 Nam & Athenæus refert, dilectum à delphino
 puerum, qui ubi cum alijs ex palestra ad mare pro-
 cessisset, natabat, natanti autem ex pelago delphinus
 occurrebat, & dorso susceptum in altum ferebat,
 deinde continenti restituebat. Et Pausanias lib. 1.
 memorat, Melicertam in mare cadentem, susceptū
 à delphino, & vectum usque ad Corinthiacum Isth-
 mum. Hæc si cui nondum aperta satis videbuntur,
 paulò post adjiciam, quibus intelliget ea longè
 planiora facta.

Atqui non verisimile est, inquit, hominem in *Acridibilia.*
 supremo capitis periculo, summoque luctu canere
 potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine
 controversia fuit Arion) sapientem, nullis adversis
 casibus succumbere, nec animum despondere, sed
 omnia fortunæ truculentioris ludibria, velut jocos
 meros, ac ludos æstimare solitum, ut non immeritò
 Horatius dixerit :

Ad summum, sapiens uno minor est Jove: dives,
 Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
 Quem neque pauperies, neque mors, neque vin-
 cula terrent,

Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus.
 Qui igitur à fide alienum videatur, adversitatis

tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis contemptu se, velut & nuptiales epulas iturum, vestimento exornasse, cecinisse item voce latâ quò viri fortioris intrepidum animum declararet? Imbutus philosophico studio didicit mortem non fore timendâ, nec malam putandam, quam bona vita præcessisset. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam jocatus est. Nam cum frigerent ei præcordia, Debemus, inquit, ô Crito, Gallum Æsculapio : perinde quasi sumptâ portione medicâ convaluisset.

A possibili.

Sed quo pacto fieri potuit, inquit, ut à belluâ & eadem velocissimâ potuerit per fluctuum procellas deportari? Memorabilium cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorsum delphino repandû esse, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulsu tutum concedisse. Ignorant delphinum non tantum hominis amicum animal, verum & musicâ arte mulceri, symphonie cantu, & præcipuè hydraulii sono capi. Hominem non expavescit ut alienum, pro voce gemitus humano similis obviam navigiis venit, alludit exultans, certat etiam & quamvis plena præterit vela. Divo Augusto principe, Lucrinum lacum investit delphinus, pauperis cujusdam puerum ex Balano Puteolos in ludum literarium intrantem cum Meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allecisset, miro amore dilexit. Quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamvis ocultus, atque ablitus) ex imo advolabat, passusque manu præbetur ascensuro dorsum, pinnæ oculos velut vaginâ condens, receptumque Puteolos per magnam æquor in ludum ferebat: simili mobo revehens pluribus annis; donec morbo extincto puer, subinde ad consuetum locum ventitans, tristis & morosa

acerenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitarit) desiderio expiravit. Alius in Africo littore Hippo-
nis Diarthyti simili modo ex hominū manibus ve-
scens, præbensq; se tractandum, & alludens natan-
tibus impositosque portans, unguento perunctus à
Flaviano Proconsule Africæ, & sopitus, ut apparuit,
odoris novitate, fluctuantisque similis exanimi, ca-
ruit hominum conversatione, ut injuriā fugatus, per
aliquot menses: mox reversus, in eodem miraculo
fuit. Similia de puero in Jasso urbe Cariæ memo-
rantur: cujus amore captus delphinus, dum abeun-
tem in litus avidius sequitur, in arenam inVectus,
expiravit. Puerum Alexander Magnus Babylone
Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum aumi-
ni propitii fuisse interpretatus. In eadē urbe Jasso
Egesidemus scribit, & alium puerum, Hermiam no-
mine, similiter maria perequantem, cū repen-
tine procellæ fluctibus exanimatus esset) relatum,
delphinūque causam lethi fatentem, non reversū
in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem &
Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec mo-
dus exemplorum. Eadem Amphilochoi & Taren-
tini de pueris delphinisque narrant. Quæ faciunt,
ut credatur esse possibile, Arionem citharædicæ
artis, interficere cum nautis in mari parantibus, ad
intercipiendos ejus quæstus, eblanditum, ut prius
cineret citharā, congregatis cantu delphinis, cū
ejecisset in mare, exceptum ab uno, Tænarūque
in litus perVectum, ut ait Plin. lib. 9. cap. 8. Plura
quid Plin. lib. Epist. 9. ad Caninium. Eadem habet
Gel. lib. 7. cap. 8.

Quare non hiulca nec dissoluta videantur Hero-
doti scripta, veluti pulverem, ut aiunt, oculis offun-
denti, quibus, asserit infracti pectoris Arionem in
summo discrimine rerum cecinisse, præclarūque
virtutis suæ specimen atque documentum dedisse.

*Ab inconsé-
quenti.*

A musices item amatore delphino cirharcedum per maria vectum, incolumemque conservatum.

A decoro.

Jam inter vehendū quid magis Arionem deesse potuisset, quam grati animi specimen exhibere, ac animalium amicissimum homini vectorem dulcedine cantus oblectare? Et quid delphino magis convenire, quā quod cum hominibus habere gaudet amicitiae foedus, ipsis rebus cumprobare, officioque vehendi gratiam, quam optimè novit, atque potius referre? Testimonio sit Coeranus ille Milesius, qui delphinum à piscatoribus captum jam interficiendum pretio redemptum, mari reddidit. Postea nam, in qua Coreanus erat, submersa, & omnibus necatis, ab eodem delphino conservatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo ac in litus elato, delphinarum agmen apparuit non procul, tanquam funus praesens, & opem laturum, ut scribit Athenaeus.

Ab utili.

Quodd si praesentis historiae memoratu dignissima nullus alius esset usus aut commoditas; tamen magna satis illa, quod non solum minimarum, verum etiam maximarum bestiarum naturas scire nos discerimus, ipsum rerum conditorem Deum Opt. Max. in suis operibus admirari, atque in mirabilibus ejus exercitus glorificare. Etenim, cuius Baeotica (quod aiunt) auris est, vel ingenium, quod contemplatus formicarum, aut apum naturas, non admiretur ipsum creatorem? Et qui considerans docilitatem, clementiam, & intellectum Elephantum atque delphini, non rapiatur ad Dei omnium providentis observantiam? Deinde iudicii sanioris adolescens, cum perpenderit, tantam in bestiis mansuetudinem, statim colliget, se cum homo sit, humanitas singulari praeditum, hominemque non hominibus esse debere; secum reputando, caetera animalia rationis expertia non tantum in suo genere potè vivere, sed etiam dissimili tantam benevolentiam

exhi-

exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior, quam hominis. Bruta congregari videmus aliquando, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentem. At herculè plurima homini sunt ex homine mala, ut Plin. ait lib. 7.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin ad omnes veritatis, rerumque memorabilium studiosos, Herodoti scripta sacrosancta, velut Appollinis oracula sint futura. *Conclusio.*

Aliud confirmationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Verum esse, — cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.

Cum in poetis numen quoddam affulgeat, & *Exordium* eorum spiritus sedibus ætheriis veniat, quis *à laude.* tam impudens vitiligator qui maledictis audeat hos proscindere, divinosque homines genuino denegare mordere? Ego certè vates ut sacros veneror, & osculor eorum scripta, maximè quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore.

Quam pulcherrimo veritatis involucro finxerunt unum sociorum Ulyssis, in porcum à Circe *Ab explicatione.* per pocula transformatum?

Et puero perspicuum est, καὶ πρὸς δῆλον (id est, *A manifesto.* & eo clarum) belluinis moribus ac ingenio ferino præditos homines, ab omni humanitate atque ratione vacuos, in brutorum animalium naturas transire.

Ratio præstantissima hominis pars est, atque lumen unicū: Quā si libido vel ebrietas exinjerit; quid aliud, quæso, nisi sub humana specie latitans Epicuri de grege porcus, relinquetur? Etenim in secundum, ferarumque animalium numero habetur *A credibili.*

A possibili.

Vinum

dolosus luctator.

Temetum

enim ex eo

appellatum

est, quod

tentet atque

labefaciet

mentem.

A coha-

renti.

A decenti.

A conse-

renti.

Epilogus.

quisquis est serinis voluptatibus prævinctus.

Cum dolosus luctator vinum non modò pedes soleat constringere, sed etiam omnes animi vigores profligare, atque mente captos tenere, ut ab antiquo significantissimo vocabulo temetum sit appellatum. Præterea, cum animi clavo cupidinis transfixi, rationis omnis expertes evadunt, cur, quæso, Elpenor ad pocula & libidinem proclivis, sub hominis figura porcus, hoc est, ratione carens animal esse non potuit?

Sus gaudet volutabro luti, scædus ut Elpenor homo voluptates belluinas sectatur, ac porcina vorandi aviditatem, cumque Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gell. lib. 19. cap. 2.

Porci natura maxime quadrat in libidinosos & ebriosos, quos proverbio porcos Acarnanios vocant, qui sensus tantum cum bestiis communes habent, in pecudes suam sponte conversi per libidinem, & quæ Seneca vocat insaniam voluntariam, ebrietatem.

Jam quæ commoditas ex præclaro isto poetarum figmento promanet, audi. Elpenor in pecudem transformatus monet omnes bonarum literarum & que virtutis studiosos, ut pocula Circeæ, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant, ac ipsum Elpenora, non secus atque Helorum Spartiarum unum, detestantes, turpissima libidinis & ebrietatis crimina devitent. Illud Virgilis semper fixum in pectoribus habentes?

Compeditibus Venerem, vinclis constringe Lyones.

Ne te muneribus perdit uterque suis.

Merito igitur honore prosequi debemus, ut alia præsentia de Elpenore scripta poetarum, quos in injuria sacros, & divinam curam Ovid. appellavit.

Exempla variis ex autoribus multa consimilia ingenii & styli exercendi gratia poteris colligere, atque juxta præscriptos ab Aphthonio locos tractare.

re: ut, Verum esse quòd Horatius Cocles armorum pondere gravatus, Tiberim tranaverit. Cujus meminit Liv.lib.2.ab urbe.Valerius lib. 3.cap. 2.

Item, verum esse, quod M. Valerius Corvinus pugnae victoriam auxilio corvi obtinuerit: De quo Livius ab urbe septimo. Val.lib. 8.c.16.Gell.lib.9. cap.11.vel etiam falsum esse,ex Quint.lib.2.cap.4.

De loco communi, qui Κοινὸς τόπος.

CAP VII.

Locus communis,est oratio,bona aut mala,quæ alicui insunt, augmentans. Dictus autem est communis,quod omnibus,qui ejus rei, de qua igitur participes sunt, communiter conveniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in commune proditioni obnoxiiis aptatur. Deuterologiz,id est,argumentationi jam peractæ, & epilogo similis est. Quare locus communis non habet proœmium, attamen juniorum exercendorum causâ quandam procemil formam licebit fingere, cui subdere capita, primum ex contrario huic rei expositionem non tanquam docens, res enim nota est, sed ut audito rem incites aut exasperes. Post hunc afferes comparisonem,qua ex collatione id, de quo agitur, in majus extollas. Post modum collocabis sententiam,vel mentem,caput sic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis intencionem, Deinde conjecturali digressionem vitam præteritam criminum suspicionem devocabis, deindè misericordiz exclusionem. In fine autè hujus præexercitationis,pones capita finalia.

{	Legitimum	{	Possibile,
	Justum,		Honestum,
	Utile,		Eventurum.

Exemplum loci communis contra tyrannidis affectationem; cujus proœmium primum tale est.

“ **Q**uemadmodum legibus constitutū est, ipsaq;
 “ apud nos judicia censuerunt, legibus poenā
 “ luat is, cujus scelere leges nullæ fuerant amplius
 “ permanfuræ. Quod si, præsentī liberatus supplicio,
 “ foret æquabiliorē sese præbiturus, aut vitam popu-
 “ larem ducturus, illi forsitan aliquis poenas remitte-
 “ re posset: cum verò elapsus in præsentia, sit longè
 “ violentior evasurus, injustum cerè fuerit, insecuta-
 “ ræ tyrannidis initium præsentī delicto condonari.

Secundi proœmii forma.

“ Ex aliorum absolutione reorum non magnum
 “ fortasse iudicibus periculum fuerit emergens: ve-
 “ rùm si tyrānnus abierit impunitus, certū est, ad ip-
 “ sos iudices præcipuum discrimen devolutum in-
 “ quos cum ipsis legibus è medio tollent porientis
 “ rerum tyranni.

A contrario. Videmini autē mihi, Iudices, in ejus solūm quod
 “ in præsentia est, contemplatione mentem habere
 “ defixam, virtutis severitatēque majorum nostrorū
 “ oblivis; quorum justius erat reputare, animoq; pro-
 “ ponere sententiam, qui nobis velut maximum, in-
 “ comparabilēque munus, remp. omni dominatione
 “ vacuam solutamque reliquerunt. Optimè quiden
 “ illi atque rectissimè. Quando enim fortuna ipsa va-
 “ rietate suā inconstantem se diversāq; hominibus
 “ præbet: proindè mentes quoque hominum ad recte
 “ secūsque agendum multiplici flexu trahuntur. Hinc
 “ inæqualitati fortunæ legum æqualitatem opposue-
 “ runt instituerūque rempub. velut unam civium
 “ omnium

omnium sententiam facientes, ut fortunam nunc prementem res cuiusque, nunc extollientem, legum constantia æquaret, essetque in civitatibus lex correctio malorum quæ fortuna patrasset.

Cujus iste aut immemor, aut contemptor potius, scelestissimo secum consilio instituit, ut rempub. dederet, taliaque secum differebat: Quorsum hoc ergo per deos immortales? Supra omnes positus omnibus me patior æquari? Frustraque permitto cumulare divitias mihi fortunam, si eadem quæ vulgus faciam, eadem feram? & collecti pauperes judicant, quodque multis videtur, id mihi tanquam lex observandum erit? Quosque ego hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem & pessime perituras longè abigam leges, eroque reliquis ego lex potius quàm reliqui mihi. Hæc ipse secum revolvebat, nondum verò votorum suorum finem affecutus: obstitit enim benevolentia deorum. Quid ergo? non iniquissimum est, si propter ea, quæ frustra conatus est, summam diis gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodiè conservari?

Ab expositione.

Sceleratus est homicida, sceleratior tamen multo tyrannus. Ille enim unum, quisquis is fuerit, perimit: hic verò totas convellit civitatis fortunas. Quantò ergo minus est, parum offendere, aut unum necare, quàm omnes occidere: tantò minus est homicidæ malum, quàm atrox tyranni crimen.

A comparatione.

In aliis autem reis evenit plerunque, ut tamen si gravissima admiserint, mentem eximant delicto, animoque defendantur. Solus autem tyrannus fiduciam non habet, ut invitum se dicere queat tantum scelus suscepisse. Iraque si invirus tyrannidem fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua hujus ipsius conatus absolvere. Verum cum ante rem attentatam ipse multum secum diuque deliberaverit; quomodo justum cuiquam videtur, culpam carere ipsum qui

A sententia.

*A digressio-
ne in conje-
cturalem
causam.* " qui ante opera, mente quoque factus est tyrannus?
" Alii ergo, quicumque in jus vocantur rei, præsenti-
tis solam criminis rationem reposcuntur, & propter
prioris vitæ rectè facta sæpius absolvuntur, præsenti-
busque delectis ignoscitur: Solus verò tyrannus
utriusque temporis iudicium subeat, oportet. Lique-
" enim quàm immoderatè vitam præteritam & quàm
" crudeliter præsentem exegerit ipse. Itaque utrorum-
" que det poenas, & eorum quæ antè, & eorum quæ
" præsentis sceleris conatu deliquit:

*Ab exclu-
sione misere-
cordiæ.* Libet autem videre cujus preces præsentem ipsum
discrimini sint exempturæ. Liberatorum nempe? Verum
cùm supplicantes vobis, flentésque illos videbitis,
" putate vobis assistere leges, quarum vos respectu
" moveri multò rectius est, quam liberorum ipsius. Il-
" los enī speratæ dominationis fuerat relicturus hæ-
" redes, leges verò quòd iudicandi, decernendiq; de
" ipso potestatem habetis, præstabant. Itaque per quas
" quòd iudices estis vobis datur, pro eis iustius fuerit
" vos sententiam ferre.

A legitimo. Si enim rectè leges jubent eos, qui patriam in li-
bertatem asserunt, honoribus afficiendos esse, neces-
" sario relinquitur, eos, qui in servitutem redigere co-
" nantur, esse puniendos.

A iusto. Iustum autem est, ut tantum vobis det poenarum,
" quantum ipse sceleris admisit.

Ab utili. Quòd si tyrannos occubuerit, id magno vobis
" usui futurum est. Quoniam firma præstructio con-
" firmandi leges erit.

*A facili &
possibili.* Facile autem & expeditum erit, de ipso sumere
supplicium. Neque enim quemadmodum ipse ad asse-
" rendam tyrannidem satellitibus, ita vos ad oppri-
" mendum ipsum auxiliis opus habetis. Sed sufficiet
" (iudices) sola vestra sententia, cujus cùm à repub.
" ius potestatemque acceperitis, pulcherrimum quoq;
" erit pro reip. salute ipsam experiri.

Qua

Quâ facili cognitione totam hanc præsentem ty- *Conclusio ab*
 monidis potestatem auferetis. *eventura.*

SCHOLIA.

Locus communis, &c. Principiò loci communes sunt, quas rerum formas appellant, quæ serè in usum rerum humanarum & literarum cadunt; ut fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iustitia, liberalitas, temperantia, & his contraria, ut ait Melanchthon 1. Rhetoricorum. De quorum usu optimè scripserunt Rodolphus Agricola in epistola de ratione studii. Et Erasmus secundo Copiz.

Sunt item qui alia in causa à defensoribus, alia ab accusatoribus communiter tractantur. Horù locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere misereri: Illorum, misericordiam captare, & illara crimina extenuare.

Item; communes loci cùm accusatorum, tum defensorum; A testibus, contra testes, à questionibus, contra questiones, ab argumentis, à rumoribus, & contra; de quibus Cicero ad Herenn. 3. Et Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

Item; communes loci (de quibus potissimùm Aphthonius loquitur) sunt, quibus citra personas in ipsa vitia moris erat perorare; ut in adulterum, aleatorem, peculatorem, ut ait Quinsil. lib. 2. cap. 4.

Communes autem dicti sunt ideo, quia quamvis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad universos criminis reos efferantur necesse est, ut ait Trapezuntius.

Augmentans, &c. Hoc est, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes quæ bonis, vel crimina quæ sceleratis insunt; illic per conquestionem misericordia captatur; hic peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus

bus fieri debeat, ostendit Cicero, in fine lib. 2. ad Herennium.

Lib. 2. c. 4.

Denterologia, &c. Agricola secundam orationem reddidit. Quoniam locus communis post accusatorum argumentationes, quibus primò noxi manifestantur, & convicti suppliciiis digni relinquuntur, let tractari. Unde Quintilianus ait, ex mediis iudiciis esse. Et priscianus ita definit: Locus communis exaggerationem habet manifestæ rei, quasi ex argumentationibus jam peractis. Non enim quærimus, in hoc, an iste sacrilegus, vel vir fortis sit, sed rei convictæ, & manifestæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus supplicium sit definitiū, vel præmiū, Rodolphus Agricola. lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, ut rhetores vocant, non sunt aliud quàm majores ratiocinationū propositiones, ut quæ in proditorem, invenificum, adulterum, sicarium dicuntur. Cùm volumus enim probare, Cælium Damnum, ostendimus venificum esse: quod ubi explicatum est, quid restat aliud, quod ratiocinationi desit, nisi major? venificus est damnandus.

Epilogo similis, &c. In conclusione, præter Enumerationem sunt Amplificatio & Commiseratio. Illa per locos præscriptos à Cicerone communes, investigationis auditorum, augendique criminis causâ sumitur: Hæc item per locos suos commovetur misericordiâ animus auditoris, Ergò conclusioni similis est locus communis, quem item bonorum & malorum quæ alicui insunt, nos amplificativum sermonem appellamus, λόγον ἀυξητικόν Græci.

Res enim nota est, &c. Hoc est postquam formæ quædam procemii fuerit posita, & à contrario locum subjunges ἐκ δευτέρου, Id est, expositionē, ut auditorem in odium maleficii rapias ac instiges, non probes, nec doceas rei declaratum crimen.

In majus extollas, &c. Hoc est, flagitium, in quod fueris invecus, ostendes longè gravius esse atque atrocius illo cum quo contruleris, ut sacrilegum peculatore deteriore.

Sententiam vel mentem, &c. Sententiam veteres, quod animo sensissent, ut supra dictum, vocaverunt, Græci γνώμην appellant. Quod consilium mente conceptum, atque voluntatem quoque significat. Vult igitur Aphthonius ut aperiamus, quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consiliis reus ad maleficiū accesserit.

Conjecturali, &c. Conjecturam à conjectu, id est, *Conjectura* directione quadem rationis ad veritatem, appella- *Conjectu-* tum ait Quintil. lib. 3. c. 7. Hinc conjecturalis causa *ralis causa.* cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, dividitque in causam, & in vitam; illa ratiocinationem, hæc ex ante factis suspiciones administrat.

Misericordia exclusionem, &c. ἐλέη ἐκβαλόν. Amovendam ait misericordiam esse, & neminem justum oportere malorum misereri.

Leges nulla, &c. Tyranni periphrasis est, in quem præfens hic locus communis est, institutus. Verum tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in subditos potestatem habens. Unde Virgil. in 7. Æneam suum, quem pium semper esse voluit, tyrannum dixit, inquit,

Pars mihi pacis, eris, dextram tetigisse tyranni.
Postea viribus imperii per superbiam exasperantur. Unde tyranni nomen ad eos restrictum est, qui per insolentiam abutuntur imperiis, & repub. opprimunt, rediguntque in servitutem. Cum his, inquit Cicero Officiorum 3. nulla nobis est societas, sed porius summa distractio. Omne hoc genus pessimum atque impium ex hominum communione ex-terminandum est, &c. Idem 2. Philippicis. Satis est

viris

viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum beneficio gratum, famâ gloriosum, tyrannum occidere. Idem pro milone; Græci homines deorum honores tribuunt iis viris, qui tyrannos necaverunt. Quæ ego vidi Athenis? quæ aliis in urbibus Græciæ? quæ res divinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam consecrantur, &c. Præterea lex olim erat. Tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur. Cujus meminit Quintil. lib. 7. cap. 8.

Videmi & Aphthonius Δοκεῖτε ὅ μοι μάλλον περὶ τῆς τοῦ πατρὸς διαβολῆς ἀκρίβετερον κείνῃ ἐν ταῖς ὡς περὶ τὸν λογιστὴν γνώμας, Longè inquit, diligentius, & exactius (meâ sententiâ, judicaretis in re præsentī, si majorum nostrorum judicia ante oculos vestros ponere velleris. Judices nimium indulgentes ac remissos arguit. Majores autè ἐ contrario diligentiores asserit enituisse. Illos pati remp. opprimihos in libertatem asseruisse & legum justitiam opposuisse injustis fortunæ impulsibus ad maleficia. Est enim locus à contrario.

Fortuna.

Hinc illud

Horat. lib. 3

Odor. od. 29

Fortuna

sevo lata

negotio Lu-

dum inso-

lentem lu-

dere perti-

nax.

Transmu-

tat incertos

bonores.

Fortuna varietate sua, &c. Fortuna potens, ac variabilis appellatur à Virgilio, quam deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium solam utramque paginam facere putabant, & omnes casus humanos assignabant illi, ut hominum mentes impellend, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum studia. Unde Quint. Cur. lib. 3. de rebus Alexan. inquit, Etiam, naturam plerunque fortuna corrumpit. Et lib. 8. Quis negat eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ quàm virtutis esse beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudenter à majoribus institutum, ut leges decernerent malis pœnas, bonis autè præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. Id est, Misericordiam tyrannus mereretur, si peccâisset imprudenter & inconsultò, sed cùm factus sit studiosè, atque deditâ opè-
rà

tyrannus, erit puniendus; voluntario enim crimini nulla debet esse veniæ spes, nec ignoscendi facultas parata.

Inuitum se dicere, &c. Hoc est, crimini suo nihil poterit prætexere non dicere, quod inuitus, vel per imprudentiam scelus susceperit. Et in testamento veteri legimus iis urbē profugii paratam fuisse, qui nescientes aliquem percussissent, ut si ferrū in sylva manū succidentis ligna fugerit, & occiderit hominem, Deut. 19.

Liberorum ipsius, &c. Hoc est filiorum atque filiarum. Vide. Gel. lib. 2. cap. 13.

Quarū respectu moveri, &c. Τὴν ἰσχυρὴν ἐμπροσθεν, id est, suffragia ferre. Multo iustius est, inquit, pro legibus suffragia ferre, easque defendere, quàm tyrannorum liberos favore prosequi. Illarum enim beneficio iustitia floret, & iudices libere sententiam pronuntiant, sed horum maleficio, cum iudicibus æquitas è medio tollitur.

Locus communis in villarum ac urbium incensores.

EXORDIUM.

Hominum impiorū nulli gravioribus suppliciis afficiendi sunt, quàm hi, quorum maleficio contingit, ut funditus per incendia pereat, quod à iustitia suum unicuique fuit attributum.

Quorsum atineret deorum clementiā datas esse facultates, si liceret impunè maleficis eas per crudelissima scelera tollere, vel omninò flammis abolerè? *A contrario.*

Quid in rerū natura poterit atrocius esse, quàm omnia loca miserabilibus lamentis, cunctasque domos ejulationibus querulis complere, urbes incensio- *Ab expositione.*
fioni-

fionibus internecione cives, vastitare regiones, ruinâ crudelissimâ respub. perdere, & breviter, omnibus quibus humana vîta carere non potest, flammis absumere?

A comparatione.

Quibus longè mîtiores sunt fures, aut sicarii. Nihil unius atque alterius bona diripiunt, aut rerum inopiâ protrufi, unum aliquem occidunt: at illi respub. omnes evertunt, & universa tollunt è medio.

A sententia.

Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, imprudentiâ justa est deprecatio. Nullâ igitur veniâ digni sunt isti, qui consule maledicia susceperunt, ac suâ sponte omnia immaniter excusserunt, solâ nocendi libidine & perversitate mentis impuls.

A conjecturali digressione.

Cum vitâ præteritam ad eò turpiter exegerint, ut nulla spes melioris sit insequentis, Judices, iniuste facietis, si eos dimiseritis. Quippè vix unquam bonam frugem perventuri sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

Ab exclusione misericordie.

Quis poterit istorum misereri, quos non publicus luctus ad misericordiam traxit, non tot matronarum ac puerorum ejulatus flexere, non tot virorum singultus atque calamitates maximè permovere, nondum à teterrimo crimine potuerint deterrere.

A legitimo.

Fas & jura sinunt, voluntque, ut ii poenas se dignas exolvant, qui justitiæ leges violando crudeliter universam rempub. afflixerunt, fortunâsq; omnium irreparabili damno funditus perdidierunt.

A iusto.

Quis tam perversi iudicii poterit esse, cui videatur mihi quum, eos tantis incommodis atq; poenis excruciare, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantis suppliciis excruciare, quanta meruerunt eorum maledicia?

Ab utili.

Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio, ut respub. liberata possit respirare: item boni vires quibuscumque rationibus valuerint, sua cetera

staurant

florare & in meliorem aut saltem pristinam conditionem, arque dignitatem restituere.

A possibili & honesto.

Tanta vobis, Iudices, est divinitus concessa potestas, ut citra magnum negotium maleficos tollere; datur item facultas, ut pro jure vestro tempus afflicti suffulcire possitis, & in libertatem asserere.

Hoc enim est proprium ejus officium qui

Nihil magis poterit iudices æquissimos decere, quam rerum publicarum hostes opprimere: nihil magis gloriosum æstimari, quam prospicere, ne quid damni boni cives capiant.

ad reipublicam administrationem accedit.

Postquam pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterrii cessabunt à peccando, qui aliàs, ad nocendum promptiores sunt furari. Resipiscunt multi, ubi cognoverint mala consilia consultoribus pessima cecidisse.

Ab eventuro.

Aliud loci communis exemplum, in ebrium.

EXORDIUM.

IN repub. vestra, Iudices, prudenter instituta, non ferre soletis ulla etiã levia crimina: quanto minus vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerum terrima, undè velut alto gurgite profluunt omnia vitiõrum genera, promanãtque corporum & animarum perniciēs certa?

Ebrietas.

In homine rem præstantissimam novimus esse rationem, bonãque valerudinem, utrumque obnuhilat, imò disperdit, foeda temulentia: utrumque conservat divina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum.

A contrario.

Tolerabilius rei præsentis esset causa, si vino rationis sese ingurgitaret: sed nullam mereretur veniam, cum bestia quotidie cothoniassans sese poculis obruat.

Ab expositione.

K

Qui

Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab omnibus objugatus non cessat ebrietatem sectari, & juxta proverbium, ut canis ad vomitum reverti, & semper ad volutabrum cœni. Noctes atque dies in gancia, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A comparatione.

Quemadmodum amor turpis nihil boni potest procreare: sic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis solent corripere, non divinam in homine particulam adoriri: pestilentissimus omnium est ebrietas, hoc est, rationis privatio, quæ temulentia dicta, quod animi vigorem debilitet. Veteres enim temerum appellavere vinum, ex eo quod tener, atque labefaceret mentem.

A sententia.

Alios imprudentia, casus, atque fata ad peccandum trahunt; ebriosi sponte suâ rapiuntur ad malefaciendum. Unde Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse, quam voluntariam insaniam, Epist. 12.

A vita antecedente.

Incontinentiæ incommoda

vide ex Socrate apud Xen. Memor.

lib. 1.

A misericordiæ exclusione.

A legitimo.

Non potuit vitam presentem honestè transigere, qui præteritam turpissimè traducendo, se putat, quod aiunt, argenteo non desinit ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, palor, gæpendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia ebrietatis & Vitæ turpiter exactæ evidentia signa. Vid. Plin. lib. 14. cap. ult.

Nulla ratione parcendum est illi, qui consulto facinus patrat, & suâ sponte se convertit in bestiam: quod facit ebriosus homo, cujus turpissima flagitia sine ulla misericordia reprimere debetis, & exemplo innocentem editis reliquos à peccando deterrent.

Cum juxta Ciceronis sententiam, Lex sit recti præceptio pravique depulsio, rectissime feceritis, si (quod leges vestræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio sustuleritis: quo facto, vinum omnibus repurgatam rempublicam estis habituri.

PROGYMNASMAT A.

144

Vos ideo magistratu fungimini, & gladios geritis, ut fontes puniatis, & innocentes tutamini. Nihil igitur iustius, nihil honestius facere poteritis, quam si forriter officio vestro functi, in bestiam hanc ebriosam graviter animadvertetis. Nec erit quod ab illa vobis metuere debeatis, cum neminem sui criminis defensorem habeat, & ejus omni vigori corpus exhaustum, vinoque debellatus sit animus. Noxium igitur dignis modis tractare, quod non solum rei pub. vestrae futurum est utile exemplum atq; salutare, sed etiam gratum Deo, qui maximo odio persequitur ebrietatem. Unde apud Esaiam inquit. *Pe qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam & potandam usque ad vesperam, ut vino aestuetis, &c.*

*A justo, bene-
nesto, utili,
possibili.
Gladios cur
gerant ma-
gistratus.*

Sed non opus oratione longâ vobis, quibus persuasum esse scio, ebrietatem crimen terribissimum, nec levi supplicio tollendum.

Epilogus.

Petrus Mosellanus vanaensis ac copiosius

tractavit.

ARGUMENTUM.

Vereor plurimum, ne qui sobrii sunt, operam hanc meam in ebrios dicendi, seu supervacaneam, videant. dicent enim, sobriis castigatione hac nihil opus esse; ebrios autem sic vino sepultos, ut nullus vocem exaudiant, nullius admonitionem intellegant, nullius oburgationis asperitatem sentiant. Nimirum quod, ut corpus morbo nullis punctis, sic et animus nullis monitis excitari posse videatur. Quamquam autem optabile esset, non sepe opera iustitiae in corrigendis iis, qui in vitis suis sic obdurnescunt, et omne medicinae spem excludunt, tamen quia sunt inter cetera in intervallis ex tanti malis opprobrii exasperati, ad se redeunt, seq; sanabiles per hoc, quod morbus

subinde agnoscant, præbent, vel horū gratiā, quāta sit in hoc vicio perniciēs, paucis ostendam. Nam ut pulchrius nihil est homine sobrio, & ad quid quovis tempore, quovis in loco parato; itā nullum monstrum scedius ebrio, cuius, ut Terent. Chremas ait, neque pes, neque manus satis suum officium facit. Principiō mirari succurrit Græcorū prudentiam, qui suā etiam linguæ proprietate quanta virtus, quāmq; ingens bonū sit sobrietas satis declarat. Siquidem ut ostenderent mentem humanam in sua dignitate consistere sine sobrietate non posse, virtutē hanc insighi vocabulo σωφροσύνη nominaverunt.

σωφροσύνη.

Quid enim aliud sonat σωφροσύνη, quā mens conversationem: ut quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus sit sublimior censenda. Quanquam autem Stoicorum disputatio est, qui unam virtutem habeat, ei & cæteras non deesse; tamen in usu vitæ humanæ, sæpe compertum est, fortitudinem habuisse eum, qui amicitia sua non præstiterit. At sine sobrietatis fundamentum nullus unquam virtutum domicilium in animo suo construxit. Nam ut ea oculorum acies sola colorum discrimina discernit, qui nullo vitiosi humoris fluxu lippiant: itā quid quaque in re fugiendum, vel sequendum sit, ea tantum mens cernit, quam cibi et potus moderatio ab omni onere semper servari cæditam. Hæc prudentibus consiliorum, omniorum mater, hæc rectè consulta maturè exequitur, cum hac florent res pub. hac discedente sensim optima quæque dilabuntur: ut vel hinc appareat, quanta sit pestis in republica civis ebrius, qui neque virtutis locum apud se relinquit, nec ullam in rebus consilium aut invenire ipse, aut ab alijs inventum ratione exequi possit: qui nec præterita recordari, nec presentia moderari, nec futura prævidere solet.

quæta:

eat, qui denique nihil aliud fit quàm quod de otio-
 sit poeta, — Telluris inutile pondus.
 Pinge autem tibi cogitationis penecillo talis homi-
 vitam. A vespera ad multam noctem clamatur,
 ludatur, cantatur, ululatur, pugnatur, fran-
 guntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur: succe-
 dit somnus alii gravis, adeò ut morti plusquam si-
 milis appareat; alii somniorum terrificis spectris ir-
 roscit: tum æquissimum ebrietatis supplicium,
 veniens capitis dolor, ac membrorum omnium
 debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum vi-
 tum surgere vetat, in medium usque diem in stra-
 tu detinet. Quòd si quid operis urgeat nimis fra-
 ctus, & vel semimortui ad illud accedimus. Quis au-
 tem cum laude in negotio aliquo gravi versatur, ad
 quod invitus, fractus, ac totus languidus ingredi-
 tur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter
 faciet languidus? Quem laborem feret hesternò
 acri non solum fatigatus, verum totus fractus?
 Anrectandum est aliquid? Tremunt manus. Euti-
 dum aliquo? Genua labant. Res poscit eloquenti-
 am? Lingua hæret, vocis meatus est impeditus.
 Quid multis? inter tot morborum genera, quot
 humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix ullum est,
 quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, &
 animam pariter atque corpus prosterнат. Bona
 morborum pars cum, vel corpus, vel corporis ali-
 quam partem affligat, talem immortalem hominis
 partem, nempe animum, impetere non audet. Sunt
 qui soporem, sunt qui torporem, sunt qui frigus, *Animum*
 sunt qui æstum immittant, salva tamen interim rati- *cum diis*
 cæ dignitate. Anqui illud ipsum, quod commune *commu-*
 nemus cum diis immortalibus, quo solo homines *nam habe-*
 mus, & rectè appellamur, quo à brutis diff- *mus, eoque*
 rimus, hoc verò labefactare ebrietas & potest & solet. *solo à brutis*
 Anqui sapè & horrenda pestis est *ἀνθρωπότης*, qua differimus.

correpti plerique aliquoties vim sibi ipsis afferunt, dum
sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vel-
lunt, dum se in luta volvunt ipsi. At nullis verbis
consequi queas, quanto scediori, quantoque immu-
niori malo laboret ebrius. Quē *ἐμπροσθεν* corripit,
hunc paulo momento deserit, arque ei mentis usum
reddit: ebrius autem cum diu multumque per ebi-
etatem jactatus fuerit, seque indigna multa tum fe-
cerit, tum passus fuerit (si non, quod saepe numero
accidit, in totum extinguitur) totumque penē vi-
dum sepulto similis jacuerit, vix tandem ad se ur-
cunque redit. Illi mali sensum lenit, quod nulla sui
culpā, sed morbi vehementiā poenitenda multa tum
dicit, tum facit: huius verò malum conduplicatur,
quando, quo mali culpam à se transferat, non ha-
bet: & minus premere solent, quæ nihil commen-
tis graviora accidunt. Jam inter animi vitia, nullum
est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum
aliorum seges pullulet. Quid enim tam est horren-
dum, quod non ebrii audeant? Fide & taciturnitas
in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrius ni-
hil recte credideris, effugit omnis, neque quicquam
tam religiose arcanum est, quod celare is possit, qui
ad cuiusvis compotatoris stulticiam invitatus mens-
sæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non pro-
deret is, qui illud, quod charissimum habet, ad alie-
num affectum, cumque stultum, amittere vel cum
aviditate paratus est? Cui autem ignotum est, risu-
rum, vulnorum, stuprorum, adulteriorum, homicidi-
orum uberrimum fontem esse ebrietatem? Qui
enim nescit pugnam Lapitharum factam, ut Hor-
atius ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios non
calentes primùm ad stuprum nefandum processisse,
mox & regno amplissimo excidisse? Quis igitur
Alexandrum Macedonem, cetera quidem regi
laudatissimum, compotandi studio, cō prolapsum

*In vino ve-
ritas. hinc
Horat. Ser.
1. Sa. 4. &
10. Conditum
cum verax
aperit præ-
cordia.
Liber.
Vide Cur.
lib. 10. &
Plutarch.
in vita
Alex.*

ut iis, quibus familiarissimè utebatur, interfectis, & per hoc procerum suorum omniū animis à se alienatis, veneno tandem exstingueretur? Sed nā ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustis complecti studeo.

aliud exemplum loci communis in sacrilegum, juxta præscriptos ab Apthibonio locos, cujus bona pars ex Prisciano deprompta est.

EXORDIUM.

Non omnes maleficos oportet animadvertere: maxime in eos qui contra deos aliquid audent, sacra violando.

Alia exordii formula.

Quod si vultis committere, Judices, ut cæteri quoque homines vestrā indulgentiā pessimi fiant, sacrilegum impunitum relinquit, sin hoc non placeat, suppliciis afficite.

Alia principii forma.

Qui in conspectum vestrum adductus est reus, videtur non solus in periculum venisse, sed vos quoque in discrimen præcipitami. Juris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, deorum iram in homines excitat.

Ut dii placarentur majores nostri cæremonias instituerunt, aras condiderunt, templa diis immortalibus voverunt, hostiis donariisque exornarunt, ac festis diebus redeuntibus celebrarunt: iste autem ut deos exacerbatos in capita nostra instigaret, aras solavit, templa profanavit, & omnia donaria crudeliter abstulit,

A contraria.

Esquid aliud animo revolvit, quid aliud machinatus sacrilegus, quam deos irritando universæ civitatis malum accersere, publicisque ac privatis rebus in-

Ab expositione.

commodare? Etenim ex sacrilegio, & deorum contemptu solet agrorum sterilitas provenire, omniumque rerum penuria: item seditiones, praelia, regionum devastationes, urbium excidia, atque pestes.

A comparatione.

Ex reliquorum maleficiis tolerabilius malum videmus nasci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur; stupratorum adulterorumque criminis solum, qui faciunt, molesta & acerba sunt, & eos maximè, quorum interest, excruciant; sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimum incommodat, qui tyrannus est similimus; sed tamen ex illis non omnibus, sed pessimus omnium. Illorum enim facinus est sævissimum, quod eorum immortalium donaria spoliant, sacræque divitias auferunt. Iniquissimum igitur esset, furem, vel injuriosum affici supplicio, sacrilegum vero absolvi.

A sententia.

Sed quid suis ut prærendat flagitiis habere potest? Invitus ad scelera non accessit; sed cum mala semper in eo mens, malus animus fuerit, non sine multis, sed impiis conciliis atque conatibus fores templorum effregit: Jam quali præditum animo censeatis eum, qui deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imò divina sacra profanando, exacerbaverit? Quod designare solent, qui bomolochorum pessima nunquam laboribus honestis ut victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes atque sacrilegia maluerunt ad divitias pervenire.

Bomolochi.

A digressionis conjecturali imò naturâ potentioris consuetudinem asserit.

Homines alii qui peccant, maleficii præsentis bene vitæ prioris melius exactæ sanctimoniam vel excusare, vel expurgare possunt; at qui tam horrenda crimina committunt in deos, satis ostendunt se habere peccata, quæ ab ineunte ætate nulli pietati sueverunt, sed assiduo criminum usu tam contumaciter nata sunt, ut ad meliorem frugem, si capiant eum,

nequeant

nequeant reduci. Lignum enim tortum haud unquam fiet rectum. Et difficile est resistere consuetudini, quia assimilatur naturæ, quam licet expellas fuscâ, tamen usque recurrit. Quare nihil jam aliud restare constat, quam dignum meritis supplicium, ut sic arbor mala semel excidatur, nè malos fructus producere pergat.

Qu. CNYT. lib. 5.

Undè si cum maximo ejulatu ad pedes vestros sese abjecerit, nihil opploratione ejus commoveamini oportet, nè crimen impunitum aliis similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra deorum iram in publicæ dispendia calamitatis exacuat.

A misericordie exclusione.

Quòd si leges volunt, ut qui status hominum inquietant, pacemque publicam interturbant, puniantur; quantò magis animadvertendum erit in eos, qui nobis immortales deos iniquos & hostes faciunt, ut eorum amicitia spoliati, funditus intereamus?

A legitimo.

Et quid magis equum esse poterit, quàm deos placare, religionem tueri, ædiumque sacrarum expilatores damnare, ac meritis suppliciiis afficere?

A iusto.

Quod si faceritis, deos placatos habebitis, & reipsum statum longè tranquiliorem atque prosperiorem. Etenim in iis imperiis feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conservata, scelera puniuntur, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum.

Ab utili.

Nec erit, quod vindictæ vestræ justissimæ impedimento esse possit. Neminem enim iste habet, cujus patrocinio nitatur; nec credo fore aliquem, qui tam sit divum contemptor, istum è manibus vestris ut cupiat eripere, sed potius omnes instabunt, & urgebunt ut reus omnium suffragiis morti destinatus, meritas poenas exolvat, nè ex eo conservatio rerum impendat.

A possibili.

Quid igitur moramini? quid cessatis in eo tollendo,

Epilogus.

do, qui jampridem omnibus videtur esse dampnatus?

Aliud loci communis exemplum, in contumacem aut δυσκολον.

EXORDIUM.

Contumacia

*A contra-
rio.*

*Ab exposi-
tione.*

INter varia criminum genera non infimum est contumacia atque morositas, omnium diffidorum uberrimus fons & origo.

Morum æqualitas amicitiae vinculum atque glutinamentum est, unde natum proverbium, Æqualitas haud parit bellum. Et obedientia vel sola virtus est, quæ menti ceteras virtutes inserit, infertisque custodit. At morositas & contumacia pertinax, amicitiae pacta rescindunt, omnemque concordiam è medio tollunt, ut Pythagoras rectè dixerit, Æqualitatem amicitiae parentem, & altricem; contra, inæqualitatem discordiarum, bellorumque matrem esse.

Ab omni mansuetudine & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminemque ad honesta vocantem adire. Secum igitur assidue loquitur, atque exequitur ista. Ego satis sapiens, satis est iudicii, ut queam cum aliis certare, imò vincere, nolo alicui morem gerere, cum longè meliùs quam alii noverim quæ convenient ætati meæ; nec maximopere alienam sapientiam operarim; valeat monitorum odiosa prudentia; ego, quod mihi visum erit, aggrediar; præceptoribus, cum se feroces præstiterint, oppedam; quæ veniêre, faciam rejectis etiam libris indulgebo genio, prægrebabor indices, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut ficarius in plateis prævagabor, obviam venientem

venientes laceſſam, atque poſternam, aut velut Achilles in fugam compellam, exclamabo etiam, ut Sventora vincere poſſim.

— aut propriâ mercede canoros

Curetum ſonitus, creperantiâque æra ſecutus,

Tarva Mimalloniiſ implebo cornua bombis.

Hæcce digna ſunt adoleſcentibus exercitia. Melancholicorum eſt ſtudiis impalleſcere, & damnosos ſapere ungues.

Grave crimen eſt ambitio, ſed multò gravius obſtinatio, & pertinacia procax, quâ *audacia* appellant. Illud ſubtile malum, ſecretum virus, & occulta peſtis infeſtans ſolos cupidos, quorum animos invaſit. At homo contumax, in perverſa ratione perſiſtens, exemplo peſſimo multis eſt aliis, quos velut contagione viroſâ corrumpit, & ad ſeditionem, reip. perniciem, inſtituit, atque trahit.

A comparatione.

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facile, ſi veller, bene monentes audire poſſet, ſed perſicax; & obſtinatus animus reſiſtatur, ac velut aſinus calcitroſus reverberat. Cæterum ut *audacia* *inimicus* *tristis* *contumacia* *inobedientia* *crimen* & pertinaciæ ſcelus, omnium in repub. perverſitatum opigo.

A ſententia.

Præſentis criminis poena remitti poſſet, ſi non turpem ex vitâ præterita laberem, adeoque contraxiſſet, nec vitium ex prava conſuetudine verſum eſſet in naturam, ex cujus genuina malitia nihil, niſi quod reipub. peſtilentiſſimum, poteſt enaſci.

A digreſſione conjecturali.

Quis judiciî tam perversi vir eſſe poterit, qui rubo (quod aſiunt) arefacto rigidiores atque præſtrictiores à meritis prædis liberatos velit, id effecturus ut omnis beque monentium, ac gravium virorum auctoritas in ſummum adducatur diſcrimen?

A miſericordie excludione.

Quod ſi non facta modo, ſed in voces etiam petulantiores olim publicè vindicatum eſt, ut C. Fannidanius

A juſta.

danus & Tiberius Sempronius ædiles Appii Cæci filia multam ob incivilia verba duntaxat dixerint, ut Gell. lib. 10. cap. 6. quantum æquius erit constringere os infrangere, & coercere pestiferam rebellandi libidinem ejus, qui responsator teterrimus oblatratione, fractoque suo scelerato omnia civilitatis atque pietatis officia tollit?

A-legitimo. Quod si vestrum nonnulli judicaverint vitium contumaciæ non capitale crimen esse, arguerint igitur leges jubere, nè major poena sit, quam culpa, Officiorum 3. Non petam ut in reum exempla crudelia nimis edatis sed per *vestra* aut *timore* occursuri vitis, ita puniatis, ut accepto malo resipiscat, peccandique licentiam cohibeat, atque compescat.

Ab utili.

Ad crimina leviora etiam nihil connivere, sed aliquando ad vivum rescicare, quantum in repub. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est.

A possibili.

Res ardua non erit, de præsentis reo judicium, censuramque facere: sola sufficit autoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copiis auxiliariis opus habituri estis, cum vel solo nutu confundere possitis, cumque nemo sit, qui cupiat illi subvenire.

*Ab eventu-
ro.*

Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio judicii vestri remoratur.

*Aliud loci communis exemplum, in avarum:
cujus emordium.*

Vetus dictum est, judices, avarum, nisi cum moritur, nihil rectè facere. Quod vel solū vobis persuadere poterit, ut hunc hominem, ipsam avaritiam, si non capitali poenâ afficere, saltem extra patriam aliquò, unde ad nos, vel contagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis ablegare.

Admo-

Admodum bene ac prudenter olim Romani sapientes instituerunt, ut in Ægei maris insulam Gyaros nōxii deportarentur, ne lacefferent, ac divexarent innocentes, pauperum sudores, atque sanguinem hauriendo. Contrā vos perperā ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potius hominē pessiferum & injarium ex hominum communitate exterminaveritis, nè ejus præsentia perniciosā miseri cives non modò videntur, sed etiā perdantur. Universum enim mortalium genus devorare. & omnibus, ut sibi solis profint, esse maximo detrimento solent avari; per omne genus injuriarum suos explendo loculos, alienos expilando.

A contrario.

Devoratur is, inquit Quint. lib. 6. cap. 8. cujus patrimonium consumitur.

Cujus rei gratiā secum animo revolvere solitus, Quorsum virtutes? quorsum probitas? quæ laudatur quidem, sed alget. Unicum ego pecuniæ studium amplectar. Hæc rerum omnium regina, donat formam, nobilitatem, uxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hæc vel dii capiuntur. In pretio pretium nunc est, dat census honores, qui divitiis parantur. Has igitur consecutus ego, omnibus (qui nunc quæstus uberrimus) assentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel deos, vel homines curaturus.

Ab expositione.

Luxuriosa quidem res est vinum, & tumultuosa ebrietas, sed longè nocentior avaritia fuerit, quā nihil scelestius esse rex sapientissimus Solomon asserit. Et quò liberalitas gravior, omniumque studiosorum encomiis celebratur atque laudatur magis, tantò detestabilior avarus est; qui non satis, non patriæ, non reliquis omnibus, sed sibi tantum, quasi hominis portentum vivit, se solum pascit, & horrendum dictu, nunquam satiatur; quemadmodum infernus, & perditio non replentur, Proverb. 28.

A comparatione.

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac poenitentiam

A sententia.

tentiam agit; homicida in furoris vim ac iram transferre crimen, & factis maleficum assignat. Et uterque, non semper, sed raro & casu quodam & inviti peccant. At avarus nihil habet, quo noxium repurget animum, cum avaritia penitus insita permaneat in venis, & in imis pectoribus inhaereat, ut avelli non possit; nullum relinquens poenitentiae locum, nullamque de hominum genere bene merendi facultatem.

A conjecturali digressionem.

Præteritæ vitæ sanctitas aliis sæpe reis non vulgarem apud iudices æquos benevolentiam conciliat; verum si totam hujus rei vitam ad amissum excusseritis, ipsissimum invenietis *Avyels Besdotox* monstrum, non unâ gravi correptione vel supplicio dignum.

A miseri cordia ex- clusione, at- que justo.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quæ hujus rei miserescat Familiam, quam sui similitudinem habet, ad pedes fortasse vestros provolutam videbitis; sed vos legum & justitiæ ratio magis permoveat, quam iniqui sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ crocodili lacrymæ.

A legitimo.

Cum leges reipub. gratiâ conversandæ jubeant in sonres animadvertere, non illegitimum fuerit, imò justissimum, acriter hunc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cum nihil eo scelestius, ut dixi, reperitur.

Ab honesto & possibili.

Quo facto nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod judicium vestrum possit remorari, video; nam, modo volueritis, dictum aut factum reddet.

Ab utili.

Duplicem inde reipublicæ commoditatem promanaturam speriemini. Primum iudices integri, teterumque peccata reipublicam liberaliter prædicabimini. Deinde prudenter effecisse, ut præsentis rei supplicio deterriti reliqui, ad consimile maleficium non faciliè sint accessuri.

Epilogus.

Plura dicere non arbitror operæ pretium, cum ipsi

ipſi ſatis intelligatis, non leuibꝫ pœnis afficiendum
avarum, cum eo nihil ſit in republica peſtilentius,
arqꝫ magis pernicioſum.

De laude, quæ ἐγκώμιον Græcè
dicitur.

C A P. VIII.

T Aus est oratio, bona alicujus enumerans.

Proprium
est laudis
res amplifi-
care, & or-
nare.

f Personæ ut Thucydides, aut Demo-
sthenes.

Quint. lib.
3. cap. 7.

Res, ut iustitia, aut temperantia.

Laudandæ Tempora, ut ver, æstas.

verò sunt   Loci, ut portus, horti.

Ratione carentia animalia, ut equus
aut bos.

Plantæ, ut vitis, aut oliva.

Laudamus verò & communiter & fingulatim. Communiter, ut omnes simul Athenienses. Singulatim, ut Atheniensem unum aliquem. Hæc verò definitio est laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto.

Primum procerium pro qualitate rei pones.

Deinde subicies ge-
nus, quod dividitur in { Gentem,
Patriam,
Majores,
Patres.

Post educationem explicabis ; quæ continentur

- Institutione,
- Arte.
- Legibus.

Hinc

Comparationis exercitatio duplicat materiam & virtutum vitiorumq;

non tantum naturam, sed etiam modum tractat.

Quint. lib.

2. cap. 4.

“**Æ** Quum est eos, qui utilia nobis adinvenire suis ipsorum inventis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditum, iisdem quoque ceu autoribus cum gratia reponere, acceprumque referre. Non igitur injuriâ Thucydides oratione mihi celebrandus est, qui nobis plurimum attulit ornamentum. Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene meritos decet venerari Thucydidem, verò eò magis, quòd pulcherrimæ omnium illustrandæ curam suam impendit. Neque enim quidquam eloquentiâ pulchrius: neque Thucydide quenquam bene dicendi gloriâ præstantiorem invenire est.

A patria. Athenas in-
ventrices
& altrices
bonarum
artium vo-
cat Cic.

Nactus autem Thucydides eam est patriam, quæ & vitam pariter sibi, & eruditionem præberet. Neque enim in alio loco natus est, quàm unde omni bene dicendi ratio profluxit, originemque vitæ sortitus Athenis.

Reges generis sui habuit autores. Itaque ab ultimâ protinus origine, clariore majorum fortunâ

Animi, ut quæ fortitudinis sunt, quæ prudentiæ.

Corporis in pulchritudinem, velocitatem, robur.

Fortunæ, ut principatum, potentiam, divitias, amicos.

Addes deinde comparisonem, quâ id quod laudatur, alteri collatum tollatur in majus.

Postremò Epilogo, qui precationi similior sit, concludes.

Exemplum in Thucydidis laudationem.

est illustratus. Utraque ergo habens & generis am-
plitudinem & civitatis statum popularem, quo clari-
or utrinque fieret, est ab utroque adjutus. Etenim
ne ad injustas opes, potentiâmq; delaberetur, æqua-
litate legum prohibitus est, neve in obscura reliquæ
plebis vilitate delitesceret, felicitaris generè est
consecutus.

Talibus igitur procreatus parentibus, in republi-
ca Atheniensium, interq; leges educatur, quas certè
optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter le-
ges autem armæque vivere instituens, eruditioni si-
mul atque rei militari operam dare decrevit, neque
studia armis deferens, neque arma (ut præcipuam
prudentiæ partem) relinquens, unoq; conatu dua-
rum diversarum artium curam habebat, conjungens
ingenio pariter ea, quæ naturâ sunt separata.

Ut tandem ad virile pervenit robur occasionem
quæsitivè proferendis eis, quæ pulchrè fuerat in æta-
te meditatus. Nec defuit casus bellumque protinus
est ortum, ipsæq; res ab universa gestas Græcia liti-
ris complexus posteritati mandavit, conservator
eorum, & velut restaurator, quæ bellorum delevit
inuria. Nec passus est, quod quisque gessit, tempo-
rum situ aboleri. Ex ipso ergo cognoscitur captam
esse Platæam, scitur Atticam esse vastatam: tenetur
Atheniensium classibus Pæloponnesi oras esse navi-
gras; certarum esse navali prælio apud Naupacton,
non est nos Thucydides id passus latere: Lesbum
ab Atheniensibus esse captam, id quoque ab ipso in-
dicatur; cum Ambraciotis pugnarum esse, hoc &
ne diuturnitas aboleret, effecit. Judicium Lace-
dæmoniorum non ignoratur: Sphacteria & Py-
los, ingentes Atheniensium labores non latent.
Concionantur Corcyra Athenis, Corinthii ip-
si contradicunt: Æginates, ut Athenienses ac-
cescent, Lacedæmona proficiuntur: Jam verò à

*Ab educa-
tione.*

*Legis vitæ
optimæ
magistræ.*

*A rebus
gestis.*

L

belli

“belli consilio Lacedæmonios Archidamus ab-
 “rens, contra Stenelcidas ad bellum suscipiendū in-
 “pellens: Ad hæc Pericles legationem Laconicam
 “contemnens, neque passus deficere animo prop-
 “pestilentiam Athenienses; Cuncta hæc Thucydides
 “operâ, ingenioque in omne ævum ab oblivione
 vindicantur.

*A compara-
 tione.*

Herodoti.

Thucy-

didis cam-

parationem

pulcherri-

mam vide

apud Ql.

10. cap. 1.

Epilogus.

Quis autem Herodotum illi comparaverit? Ille enim ad voluptatem legendum scripsit; hic omnia ex rebus ipsis, atque veritate deprompsit. Quin- vero quod ad alienam sit gratiam, infra id est quod sit ad veritatem, tantò post se Thucydides Herodo- tum relinquit.

Erant alia quoque permulta, quæ de Thucydide dicerentur, nisi quò minùs omnia diceremus, lau- dum suarum nobis obstarèt multitudo.

ALIUD EXEMPLUM.

Laus Sapientie.

PROOEMIUM.

Sapientiam adipisci, felicitatis est; laudare autem pro dignitate ipsam, majus est quàm ut nostrum id viribus assequi possimus. Tantum enī illi superest gloriæ, ut commune quoddam deorū immortalū bonum esse credatur. Cū enim deorum unusquisque velut descriptam officii sui tueatur partē, Janu- nuptis præsit, bellis Mars cum Pallade, Vulcanus inter ignes fabriles suas exerceat partes, ducat No- ptunus navigantes, & quisque alius aliud sibi vindicat sapientiam in commune sibi asserunt omnes; præ- puè verò præ omnibus Jupiter, quanto reliquis ma- jor est, tantò omniū quoque sapientissimus æstimatur.

A genere.

Unaque sapientia est, quæ vel maxime æternam Jovi præstat potestatem. Et illi quidem naturam ipsam

ipsam cognatamq; sibi habent: munere autem ipso-
rum in terras quoque delata est; & deorum filii
sapienciâ suâ maximam humanæ vitæ utilitatem
attulerunt. Quapropter poëtæ laude merentur,
qui Palamedem & Nestorem, & si quis alius sapiens
olim fuisse canitur, deorū fuisse filios tradiderunt. *ut Hercu-
lem, Mino-
a, Perseum
& reliquos.*
Non quidem illi vano commento deorum naturam
velut permutare conari, quàm nè dii quidem ipsi
permutare possent, sed generis permixtione com-
municationem indicantes virtutis; ut qui divinâ
quadam cæteris admiratione præstarent, deorum
filii crederentur. Nec immerito illorum in deos re-
serebant genus, quorum sapientia major, quam hu-
mana originem videbatur affirmare divinam.

Sola autem ipsa utroque rerum statu æquas habet
rerum vires. Nam reliquarum aliæ bello solum pro-
biantur, alias laudamus in pace: sapientia verò præ-
cipua est utriusque temporis moderatrix. Sic in
bello versatur, tanquam prorsus artium pacis igna-
ta: sic pacem continet, tanquam nunquam agitata
strepitu bellorum. Denique tam aperte utrique sese
accommodat, ut in utro horum æstimes, ei soli vi-
deatur esse dicata. Fert pacis temporibus leges, &
omni tranquillitatis utitur more: in bello verò vi-
ctoriam præbet. Neq; armis solum superiorem facit,
sed in concionibus quoque præstat invictum. Itaque
& inter bellantes, & inter pacatos sola præcellit,
primâsque sibi vindicat sapientia. Sola quoque divi-
nitatis proximè exprimit similitudinem: sola enim,
velut Deus, futura prospicit. Quin ipsa quoque ter-
ram agricolis attribuit, navigantibus assignavit
mare: adè non fruges colligere sine sapientia, non
vivim, nisi sapientis gubernatoris præsidio freti,
ascendere auderemus. Itaq; quicquid exhibet mare,
quicquid hominum usibus terra profert, merito sa-
pientiæ munus cuncta censentur.

*A sapientia
effectis.*

“ Nè cœlum quidem, & si quid in ipso latet, dimi-
 “ sit in occulto, quantum solis se porrigat ambitus,
 “ quod sparium stellarum unaquæque circumscribat,
 “ ipsa pervestigavit. Despexit intra terras etiam, &
 “ quo pacto virâ defuncti agemus, ipsa nobis aperuit.
 “ Trojam quam capere temporis diuturnitas non po-
 “ tuit, sapientiæ astus subegit, & unius consilium,
 “ adepta, universam Persarum potentiam dissolvit.
 “ Cyclopi oculis erutus est, prudenti Ulyssis inven-
 “ to, sicque quicquid est, quo quisquam vincat, ab
 “ ipsa sapientia derivat.

*A compara-
 tione.*

Quis ergo ipsi fortitudinem comparasse velit,
 cum quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapien-
 tia præster? Addeoque si ipsam fortitudini ademeris
 “ per se fortitudo culpanda videatur.

Epilogus.

Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur,
 “ nisi majora essent quàm quæ possit modica oratio
 “ complecti.

SCHOLIA.

L *Aus. &c.* Alii laudationem vocant, hoc est, ora-
 tionem bona exprimentem quæ alicui insunt,
 Ἐγκώμιον Græcè appellatur, quod juxta Aphthonii
 sententiam dictum eo quod ἐγκώμιαι id est in viâ
 antiquitus canebant. Nam antiqui κώμιαι angipor-
 tus dicebant. Differt ad Hymno & epæno, quod
 hymnus deorum sit, encomion verò mortalium;
 præterea epænus paucis verbis sit, encomion autem
 secundum rhetoricæ artem profertur. Postremo,
 cum in loco communi quoq; laus fit, hoc differunt,
 quod in loco communi pro viro fori dicentes, eo
 consilio dicimus, ut præmium petamus: laus autem
 per se virtutis testimonium, ut ait Priscianus.

Laudanda sunt, &c. Porro præterita, instantia,
 atq; adeo omnia quæ nunc laudamus, nunc contra
 vito-

vituperamus, res sunt omnis generis quæ aut cerni tangique, ut homo, equus, urbs, flumen; aut animo intellectûque cognosci, atque percipi possint, ut facta dictaque. Virtutum item vitiorûque, tum arrium varia genera, ut prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, scientia rei militaris, aliaque id genus multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facîle potest, nempe iniustitia, luxuria, invidia, &c. Ipsius autem Dei laus (quanquam quid huic aut nostrâ laude accedat, aut vituperio adimatur, non video) tora huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangique possunt, primas partes homines tenent: qui cum ceteris animantibus brutis, rebûsque mutis, ratione & sermone, tum multis aliis animi naturæque donibus antecellant, laudem imprimis sibi vendicant. Laudamus igitur præcipuè personas, urbes, portus, loca, & his similia: præclarè item facta dictaque quæ cum virtutibus conjuncta, atque indè orta esse constat. Jam & juxta virtutes artésque aut incertis hominibus, aut seorsim suis ipsas laudibus exornamus.

Res, &c. Ut Erasmus laudavit Moriam. Et ad ingenii vires periclitandas artémq; ostentandam Phavorinus laudavit quartanam febrim; cum enim constantius valiturum qui febris liberatus vires integras recuperaverit: Laudavit etiam Thersitem. Cujus meminit Gell. l. 17. c. 12. Et Politianus in Epistola.

Loci, &c. Ut Baiæ, Tempe.

Portus, &c. Ut in Liguria Lunæ, vel Carthaginiensium, cujus meminit Virgil. in 1. Æneid. Item laudari poterit Stoa porticus Atheniensis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno philosophus discipulos docebat, unde & secta Stœica. Item Aulis Ægeoriz cujus meminit Ovid. 12. Metamorph.

Horti, &c. Ut Adonidis, qui proverbio locum fecerunt

cerunt. Item Hesperidum, quos amcenissimos in Africa fuisse memorant. Item Senecæ prædivitis horti, ut ait Juvenalis Satyr. 10. Item Alcinoi sylvæ, quarum Virgilius Georgicorum 2. meminit. Item:

Adeste Musæ, maximi proles Jovis,
Laudes feracis prædicemus hortuli:
Hortus salubres corpori præbet cibos, &c.

Equus, &c. Equos laudare poterimus? ut Pollucis equum Cyllarum, & Graii quorum meminere poëtæ, ut ait Virgilius Georgicorum 3. Item Buccephalum Alexandri, de quo Gellius lib. 5. cap. 2. Item, Solis equos, &c.

Bos, &c. Virgilius in Georgicis.

—Optima torvæ

Bos pulcher: Forma bovis cui turpe caput, cui plurima cervice,
Et crurum tenuis, à mento palearia pendent.

Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam: & camurh hirtæ sub cornibus aures.
Vitis, &c. Ut Thasiæ vites, sunt & Mateotides albæ,

ut ait Virgilius. Vide Plin. lib. 14. cap. 3.

Olea, &c. Quæ laudari poterit ab inventrice Minerva, & quod signum fuerit pacis. Unde Virgilius in 7. *Æneid.*

—Ad mœnia regis

Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes.

Item, Brassicam laudat Cato, malvam & album Hesiodus.

Subjiciens genus, &c. Sunt qui hoc loco jubeant addenda esse ea, quæ nativitatem, vel miracula, vel prodigia præcesserint, ut si laudaturus Scipionem dicas in matris cubiculo anguem visum, unde conceptus, & Jovis ille filius fuerit creditus, cujus meminit Livius lib. 6. belli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas facem, quæ prædixerit incendium,

et excidium Trojanum. Item, quid natis evenierit
numeres; ut, Midæ formicas, apes Platonis, Valē-
rii lib. 1. cap. 6.

*De laudibus ductis ab animi, corporis, atque
fortune bonis, ex Bucoldiano.*

LAUS HOMINIS
à FORTUNIS.

DE fortunis, quæ externa bona sunt, subinde no-
bis est dicendum. Hæ autem quantæ sint, quot
numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, si-
vel dono data, si-ve suorum testamento legata, paren-
tibusve relicta acceperit, emerisse; ex adjunctorum
loco narrandum locupletandumque erit. Deinde
ex descriptionis loco situm prædiorum, atque hor-
rorum ad flumina, seu fontes, & factas hic ad volup-
tatem structuræ pluribus licet verbis depingas; quod quis
quemadmodum Homerus Alcinoi hortos; & ma-
xime si is, quem laudas, princeps sit, urbésque, in
quas imperium habet, describas. Quin & hujus
fortunas cum aliorum facultatibus conferendo,
ex comparatorum loco, mirè locupletabitur o-
ratio; ostendendoque, aut genere, numero,
fertilitatēque majores amplioresque putandas; aut
situ ad flumina, seu fontes, rebusque manufa-
ctis atque ad voluptatem structuris jucundiores
venerioresque. Quid si verò eorum, quibuscum
nostras conferimus, omnium judicio amplissimas
esse copias constiterit, pares ostendisse conten-
dē esse possumus. Spectandum etiam, atque cum
materia deliberandum, ecqua & à dissimili con-
tinentur copia peti possit. A dissimili hoc pa-
do; nostra prædia esse, agrósque suburbanos,
unde certus fere quotannis fructus redeat; illos

non modò longiùs domo, sed & aliena in ditione
 tos, iisq; expositos fluminibus, quæ sæpiùs inu-
 dando fata omaia obruant, atq; convellant. A con-
 trariis: nostros flumina fontésq; irrigando agri
 utilitatem asserre maximam, illis in fata erumpen-
 do, eadèmq; convellendo incommodum adducere
 summum: huic aquarum cursum prodesse, illis eun-
 dem ipsum obesse, huic voluptatè asserre: illis mor-
 rorem tristitiámque dare; huic vel exorto bello
 omnem ex agris fructum redire, illis nullum; huius
 prædia urbis horreum alimentúmque in hostes esse.
 Illorum contrà hostium in urbem; his patriam de-
 fendi, illis oppugnari. Quod si verò principem la-
 dandum suscipias, potentiámque ejus, gentis su-
 urbiúmque genere & numero prædices, quo res ma-
 jor illustriórque fuerit, hoc magis his ex locis ex-
 tendas.

*Quæ corporis bona in homine ex locis amplifi-
 candi ratio sit.*

HAtenus de externis bonis ejus quem lauda-
 mus; quæ quidè pro personarum varietate
 alia atq; alia existunt: quæ persequi, cum infinitum
 tum mindis fructuosum foret. Quare ad fontes ipso
 ducere, consilium fuit, usúmque locorum in in quibus
 omnibus communia sunt laudèmq; merentur, mon-
 strare, ut horum usu cognito, pro causæ conditione
 quantam quisq; velit moram ubiq; facere in augen-
 do possit. Corporis aurem bona esse diximus, staturam,
 figurámq; corporis, valetudinem, robúr, et
 sam denique formam. Hæc quancquam leviora sunt
 suam tamen laudem merentur, certáq; interim in
 morum indicia esse solent. Unde Homerus cum
 Therfite garrulitatem animiq; vitium nobis depin-
 vellet, nescio quo modo non tam malefacta quæ-
 co

*Vide Quin-
 dict. loc.
 lib. 7. cap. 7.*

corporis deformitatem vitiâque explicando vitio-
fissimum ipsum introduxerit. Idē staturam grandi-
orem, robûrque in principibus magnopere prædi-
cat, ut qui Agamemnoni staturam magnam, cui ma-
jestas inesser regia, tribuit. Ulyssē illo quidem mi-
norem sed latissimis humeris & pectore describit.
Jam verò Ajacem illum non ambobus modò his,
sed cæteris Achivis omnibus corporis staturâ & ro-
bore antecellentem introduxit. Nec noster Home-
rus hanc in suis laudem neglexit; qui cū & in cæ-
teris, tum maximè in Ænea & Turno principibus,
corporis dona laudat. Et Dareta cū altâ staturâ, la-
tissimisque humeris, quod certum virium argumen-
tum esse solet, in singularem certamen produxisset,
ejus tamen antagonistam Entellum vel senē, mag-
nitudine corporis viribusque adedò superiorem fa-
cit, ut illum non secus ac qui frustra urbem, aut ca-
stellam oppugnet, hunc temerè infelicitèrque ag-
gressum dicat. Forma plus laudis meretur; præser-
tim in principibus viris gravitas oris, majestâsq; in
vultu; hæc inprimis pondus orationi autoritatēq;
tribuit; tantūq; in animis Gallorum hostium va-
luisse Titus Livius scriptum reliquit, ut cū urbe
captâ, avidi prædæ in principum atria irruerunt, *Liv. Decad.*
cernerentque hos cū ornatu habitūque paulo hu- *I. cap. 5.*
mano augustiore, tum maximè oris gravitate atque
majestate diis simillimos, domi sedentes, ante horum
ora, sicuti deorum simulacra, velut venerabundi
constiterint; nihîlque in hos ferro gravius facturi
fuerint, nisi M. Papyrius principum unus prior iram
movisset. Atqui & hinc augendi modum usūq;que
locorū explicemus. Staturam, robur corporis orisq;
decus quantū sit, ubi ab adjunctis satis expresserimus
à causis & eventis deinde dilatemus. Fuisse hujus
majores, homines cū insigni staturâ & robore, tum
quadam modestia orisque gravitate præditos sem-
pèrque

pérque operam dedisse hunc, ut quæ à natura ad sui nominis dignitatem amplitudinemque acceperit, certâ vivendi ratione aleret proverberetque, nulla ut Venus, Bacchusque immoderatio corporis vires vigorémque auferet. Quare eâ jam valetudine esse, ut nulla corporis imbecillitas obsit, quò minds in rebus cum gravitate agendis suo, amicorum & reipub. tempori serviat. Quinetiam comparatione rem extendas, si cum aliis amplissimis hominibus conferas, ostendâsque in hoc nostro aut similitudinem aut excessum esse, aut etiam dissimilitudinem, si aut proceritate, ipsóque robore, & valetudine, aut ipsius vultus gravitate majestateque multis partibus sit superior.

Idem
Quint. lib.

3. cap. 7.

*utra sit
autem ha-
rum via u-
tilior, in-
quit, cum
materia de-
liberabi-
mus: dum
sciamus
gratiora es-
se audienti-
bus, que so-
lus quis,
aut primus,
aut certè
cum paucis
fecisse di-
scit.*

*Quæ ratio animi bona ex locis
amplificandi.*

REstant animi bona, quæ ut cujusque propria sunt, ita præ cæteris laudè meriti suo jure maximam solent. Hæc laudandi duplex via est; aut enim ad sua virtutum genera, ut supra visum est, quæque referuntur; sua prudentiæ, justitiæ, fortitudinì, & temperantiæ tribuendo facta; aut, quod non minus commodè fiet, temporum servabitur ordo. Itaque dicendum, qui pueritiam adolescentiamque transgessit; quæ secutus studia; quantumque in his & quam brevi sit assequutus. Atque hic, si forte insignis ingenii specimen indolisque haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendû; quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, aliisque id genus additis circumstantiis, quas adjunctorum locus suppedirat. Quòd si forte operæ prætiû videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos plurimum extendas. Ætate autem jam magis invalescente, si qua scripta honesti sui studii voluntatisque testimo-

nia

nia in lucem dedit; primùm qualia quantàque ipsa
 sint, narrandum, quantũque indes ad plures fructus
 redeat. Quæ item ceu doctorum, seu multitudinis,
 seu universorum de iis testimonia judiciàque ex-
 stant. Quæ ubi ex adjunctorum testimoniorũque
 loco, quem eundem esse diximus, prosequutus fueris,
 à causis subindè augebis; quòd à multis magnique
 nominis hominibus sive rogatus, sive ultrò juvandi
 studio ad scribendum se contulerit. Ab eventibus non
 modo hominum de se expectatione respondisse, sed
 & vicisse; nec in una atque altera, sed in pluribus
 nationibus ipsius scripta legi, laudarique. Atque hic
 & enarrandum, quorum expectatione majora emi-
 serit, quibusque in provinciis plurimùm probentur.
 Jam verò & hujus cum probatis magnorum auto-
 rum scriptis conferas; ostendàsque potiora mul-
 to, melioràque hominum consecuta esse judicia; aut
 maximis summorum autorum monumentis paria
 esse, atque judicari. A dissimili etiam amplifices, si
 in iis quibuscum conferes scriptis, dissimilitudinem
 esse ostendas; ut si Hippocratis & Galeni medico-
 rum opera, cum Pauli & Pomponii Jurisconsulto-
 rum scriptis conferas; illos rerum naturalium, hos
 civilium scientiam tradidisse, illos de vita, hos de
 fortunis sollicitis bene contulisse; illos præcepta
 dedisse nè moribus vincat, & æger moriatur, hos
 nè avarus triumphet, & suum alteri eripiat: deni-
 que illos cavisse, nè ipsa præmaturè vita, hos de
 sua cuique res injustè auferatur. Hinc mirè Cicero
 non sine delectatione corpus orationis auxit, dis-
 similitudinem studiorum Murenæ & Sulpitii plu-
 ribus verbis explicando. Hunc in modum singula
 quidem tam domestica quàm publica facta, quæ
 laudanda videbuntur, servato temporis ordine enar-
 tanda amplificandàque erunt; quâ ratione domi-
 vixerit, liberòsque educarit; ad quæ studia miserit
 libera-

liberalitèrque aluerit; quos in viros aut abierint, aut se evasuros certam de se spem patri patriæque præbuerint. Quæ si persequaris omnia, ducâsque per locos incrementum res ipsâ sumet maximum. Jam & quid commodi ipse sive se operâque, sive consilio reipub. præstiterit. Quale est, si dum aliquando, ut sæpe, maximis de rebus bene reip. consulendû fuit, inopsque consilii multitudo ea facili momento sequenda putâset, quæ probata reipub. statum evertera penitus fuissent, hunc in concionem prodîsse dicas, & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, malâve reip. impenderent, edocuisse eâque suscipienda persuasisse, quæ cum singulis tranquillitatem utilitatêque, tum universis nomen gloriâque attulerunt. Atque hæc aperienda, pluribûsque verbis ex locis aliis atq; aliis explicanda erunt, quæ res ad ita consulendum animum potissimum impulerit; quæ si honesta, utilisque fuit, eventa votis respondisse pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentâque indè reip. evenerint, quis item ad consultorem fructus honôisque ab universis vicissim redierit, copiosè erit exponendum. Postremo comparationibus rem extendas; cum urbis conditoribus aut munitoribus hujus factum conferendo, & aut majus, aut simile, dissimilêque, ostendendo. Illos urbem quidem condidisse, hunc conditam prudentiâ suâ ab exitio conservâsse; illos partim fundamenta jecisse, partim mœnia turrêsq; in hostes propugnacula non sine summis oppidanorum impensis laboribûsque altius eduxisse; hunc unum ipsâ modò ratione consiliôque, non mœnia solum, urbemque, sed & fortunas omnium virâque servâsse. Quantum etiam cives grati vicissim postea huic honorem, gratiâque habuerint, cum iis conferas licet, quibus ob præclarissima in rempublicam merita non ingrati extiterunt; doceâsque, aut ma-

jora

ora, aut paria huic contigisse omnia. Quòd si verò
is quem laudas princeps sit, exercitumque duxit,
præterquàm quòd ex his locis omnibus, ab adjun-
ctis quæ larè patent, passimque usui sunt, à testi-
moniis, à causis, ab eventis, ex comparatione ma-
jorum, minorum, à simili, à dissimili, à contrariis,
copiam petas, etiam à descriptionis loco amplifies
maximè; cùm aut stratagemata, genúsque mili-
tum & armorum, aut urbes quas cepit, regionésque
& gentes, mores, alæque id genus suo quæque loco
describas. Porro cùm temporis hic servandus sit
ordo, danda est opera, ut leviora aut omittamus, aut
paucis perstringamus. Quæ verò magna sunt, &
prudenter, & justè, & fortiter, modestèque facta,
laudèque in animis hominum maximam meren-
tur, per plures ducenda locos, plurimùmque dila-
tanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat;
horùmque numerum, personæ, quas laudandas sus-
cipies, secum adferent; in quibus singulis augen-
dis, cognitis his locis, quantam ipse voles, moram
trahas.

*ut ea ex locis augenda quæ post mortem
acciderunt.*

Cum igitur hunc in modum, quæ toto vitæ cur-
su rectè fecit verbis extuleris, dilataverisque;
non negligendū quomodo excessit è vivis, & quæ,
vitâ jam defuncto, virtutis ergò magna acciderunt.
Nam cùm magnis viris, dum vita manet, laudè-
que sequentibus, comes sit invidia, sit, ut morte
jam sublati, ereptisque quos nocitura sequitur, se-
se avertat, patiatúrque mortuis quem vivis noluit,
suum honorem deferri. Quare si & huic vitâ defun-
cto aut tumba publicè magnificentius sit extructa,
aut statua erecta, aut denique quo: annis ad sempi-
ternam

ternam hujus memoriam, rerumque ab isto gestarum aliquid statis diebus fiat; quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, aliisque id genus explicatis circumstantiis, quarum adjunctorum locus nos admonet copiose erit exponendum. A causis item, & hæc si voles, amplifies; quæ ipsius in reip. merita constent; cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab eventis hic nihil sumus, cum explicata, ex adjunctorum loco causas suas præcefferint, nisi præterea hæc defuncto contigisse dicas, ut statuto præclare factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur; exponasque ea ita ex sententia evenisse, plurisque, honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem veneri. Quinetiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè, si virtutis præmia monumentaque huic post mortem constituta, cum regum parentationibus funebrisque honoribus conferas, æque ostendas studio hominum ultro hæc præstantium illos superasse; rerum autem magnificentiam æquasse. A dissimili item; illis à regis. regiæque pecuniâ funebria magnificentius ad ornata; huic ab universo populo, æreque publico, splendide instructa; illis quia reges vixerunt, mortuique sunt; huic quod patriæ conservator extitit, mortuusque sit, habitus est honos; illis nè regum nomen leve in animis vulgi putaretur, huic, nè sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrariis; illos subditi maximè oderunt, hunc sui summo honore prosequuti sunt; illos novæ constituendo vestigalia, annonam, victumque communem aggravasse agnoscunt; hunc virtute, prudentique consilio plurimum levasse intelligunt; illos vivos tyrannos execrari sunt; hunc patriæ patrem conservatoremque appellantes amplexi sunt. Illos post mortem, vel ab aliis honorari ægrè feren-

Laus hominum in tria tempora dividitur: in tempus quod ante eos fuit, quod ipsi vixerunt, & quod factum eorum est secutum. Quint. lib. 3. cap. 7.

tes, quantum in sua positi potestate impederunt; hunc contra inversi æquali studio summis honoribus ultro affecerunt. Quæ ratio sit personas laudandi, ab externis corporis, animique bonis, atque ad eò ab iis quæ has tempore antecedunt, simul juncta, & post insecuta sunt, ostendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria parentes: cum iis conjuncta sunt, fortunæ, corporis, animique bona omnia; post autem insecuta sunt, habitus post mortem honores, præclaræque de iis hominum judicia. Quâ autem viâ singula ex locis copiosè instrui, augeri que possint, utcunque aperuimus; non quidem eo consilio, quod tantam copiam (quanquam paucis rem perstrinximus?) in cuiusvis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendum putemus, sed ut monstrato locorum usu pro causæ conditione, quantam quisque indè velit copiam peteret. Neque enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præscribimus, sed quid possit.

*Eadem quæ laudandi & vituperandi
hominis ratio.*

PORRÒ vituperandi quæ ratio sit, hinc facillè intelligi potest. Siquidem idem ordo, eademque per omnia via in vituperandis externis corporis, animique malis erit sequenda. Patriâ igitur parentisque bonos habuisse, atque indè degenerasse, patrimoniumque dilapidasse, tam virium, dedecusque est quam cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem si qua sit deformitas, ut in Therſite, suis erit verbis exaggeranda; si nulla, formâ viribusque malè usum fuisse, odio dedecorique erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiaque, servato temporis ordine (nisi in sua vitiorum genera spargere quæque minus perpetuâ oratione, quod in L. Pisone facit Cicero) erunt explicanda, atque exaggeranda. Quod

*Hac in re
idem præceptum,
quod in
laudatione
servandum.*

fi

si fortè & jã virã defunctis aliquid accidit, quo turpitudine odiũq; augeatur, non erit silentio prætermittendum. Singula autem eãdem ratione, quã superiora ex locis augenda amplificandãque erunt.

Postremo epologo, &c. Sunt qui præmittendum esse tradant vitæ modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem sint consecuta, ut communem luctum, honores, exequias, statuas, sepulturam magnificam.

Dispositio laudis tetraſticho comprehenſa.

PRincipium sequitur genus; ut gens, natio, partes, Vita micans studiis legibus atque bonis, Res gestas animus, corpus, fortuna ministrant.

Comparat in majus. Vorãque finis habet.

Thucydides, &c. Hic (ut ait Cicero de claris oratoribus) erat Atheniensis summo loco natus, summuſque vir, qui ad Olorum Thraciæ regem ceu ad progenitorem suum retulit nomen; affinem habuit Miltiadem, necessarium Cimonem, ut ait Marcellius Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc authore fuit aded delectatus Demosthenes, ut eum octies transcripserit.

*Thucydide
quantum
deleſtauus
Demoſthẽ.
Offic. 1.*

Athenis, &c. Cicero de Oratore lib. I. Omnium doctrinarum inventrices Athenas vocat, ubi omnis dicendi vis inventa sit, & exculta; & ad filium scribens, ait urbis auctoritatem eam esse, quæ possit exemplis augere, &c. Quodd autem Attici sint acutiores in causa, aiunt esse tenue cœlum, quod qui crassum habent, crassos cenſeri, ut in libro de fato Cicero. Porro Atheniensis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illustrandum; undè apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themistolem non suæ, sed patriæ gloriæ splendorem aſſecutum aſſumabat. Et apud

apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile, civem Romanum fuisse. Unde Divus Paulus se Romanum esse dicebat, quam urbem tribunus maximam summam compararat. Actorum 22.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & maius populare, quam eloquentia. Hanc Cicero de in Epist. ad Oratorem 3. vocat unam de summis virtutibus, & de Brutum, & claris oratoribus, ingenii lumen. *Quin. lib. 2. cap. 20.*

Vite magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem civium, civitatumque incolumitatem vitamque hominum & quietam, & tranquillam, ut ait Cic. 2. de leg.

Posteritati mandavis, &c. Id est, memoriz prodidit, idque lib. 8. quos scripsit de bello Peloponnesi. & Atheniensem.

Plateam, &c. Platza vel Platze pluraliter clarissima fuit Bœcorum civitas, quam Stephanus dictam ait, *πλάτση τὴν πλάτσην*, hoc est, à remo. Statius l. 7. Thebaid.

Nunciat excubiis vigiles atfisse Platzas.

De bello Platzenfi Thucyd. lib. 2. & 3. Et Plut. in vita Aristidis, & Cimonis.

Atticam, &c. Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ civitas philosophorum alumna, ubi primus omnium regnavit Cecrops, unde Athenienses Cecropidæ, ut infra patebit. *Attica;*

Peloponnesi, &c. Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine, Achaia, alio, Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope rege, Hippodamiz viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sitâ sitâ inter duo maria, Ægæum & Ionium, platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucyd. lib. 2. Plut. in Nicia. *Peloponnesus.*

apud Naupacton, &c. Naupactus Ætoliz, quæ Ætoliz, Phocidi, & Locris contigua, civitas, nomen habens à navium compaginatione: *ναυπηγία* *Naupactis*
M navium

navim fabrico, *ναυπηγία* fabricator navium. Meminit Erafm. in Proverb. Excubias agere in Nau-
pacto, cujus navale prælum apud Thucyd. lib. 1.

Lesbos.

Lesbos, &c. Celeberrima fuit Egæi maris insula ante Troadem. Vide Plin. lib. 5. cap. 31. Athenien-
ses duce Niciâ receptos Lesbios multârunt, mo-
ros demoliti, naves & agros ademunt, de quâ re
Thucyd. lib. 2.

Ambracia.

Ambraciotis, &c. Ambracia urbs Epiri fuit aspero
subjecta tumulo, ut ait Livius lib. 7. belli Macedoni-
ci. Hujus cives Ambracioræ, quorum historiam
Thucydides libro secundo complexus est.

Judicium, &c. Hujus meminit Thucydides lib. 4.
& 5. Aphthonius habet *Δίκην Λακεδαιμονίων ἐν
ἀγροῖς τῆς ἀμπελοῦς*. id est. Lacedæmoniorum
sententia injusta scitur.

Sphaëria.

Sphaëria, &c. *Σφαῖρα* quas juglo, vel mædo, est,
unde Sphaëriam Insulam ab Heracleotarum mo-
statione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Spha-
æriæ, Thucyd. habet lib. 4.

Pylos.

Pylos, &c. Hæc fuit olim urbs Nestoris à Neleo
condita: unde Ovidius,

Nos Pylon antiqui Neleia Nestoris arva,

Misimus

Distabat à Sparta stadia circiter quadraginta, in
agro Messenio. Hanc olim Demosthenis consilio
munitam, Lacedæmonii oppugnârunt. Meminit
Thucydides lococitato.

Corcyra,

Corinthior.

fuit colonia

quam ii de-

duxerunt

circa O.

lymp. 18.

Corcyraei, &c. Corcyra secundum Thucydiden
Peloponnesi civitas fuit. Item insula Alcinœ patriæ

Lucanus l. 2.

Vela ferantur.

In portus, Corcyra, tuos.

Hujus cives Corcyraei Athenis orationem habu-

runt, quâ contra Corinthios petebant auxilia: qu-

bus compertis & Corinthii miserunt Athenas leg-

atos.

101

qui Coreyarorum orationes refellerent. Vide
primum Thucydidis librum.

Aginates, &c. *Aginates*, alii vertunt *Aginenses*,
qui Athenienses accusaturi Lacedæmonia profecti
suerunt, ut ait Thucydides, lib. 4. *Aginam* autem
Peloponneso contra Atticam civitatem adjacentem
sunt: & insulam Piræeo portui propinquam, ab *Æ-*
gina *Asopi* Boeotiz regis filia nomen trahens. Ovi-
dius 7. *Metamorph.*

Oenopiam veteres appellaverunt, sed ipse
Æacus *Aginam* genetricis nomine dixit.

Archidamus, &c. Hujus meminit Thucydides
lib. 1. & 2. Hic fuit orator, dictus quasi princeps
populi. Fuit & rex Spartanorum quem cives mul-
târunt, quod exigua staturæ sceminam uxorem
duxisset, ut ait Plutarchus in vita *Agessilai*. Et ab
Archidamo Thucydides interrogatus, uter ipse an
Pericles luctâ præstaret; respondit, Ubi luctando
illum videro, mox ille dicendo, se cecidisse negat,
idque spectatoribus persuadet. Plutarchus in *Po-*
liniciis. *Archidami*
Rhetoris
mement
Quin. lib. 3.
cap. 9.

Absterrens, &c. Lacedæmonii bellum propter so-
cios Corinthios injuriis affectos illaturi erant Athe-
nensibus: quod *Archidamus* dissuasit; affirmans
eorum vires pares esse adversum Peloponnesos
atque finitimos, sed adversum hostes præcul habitan-
tes esse omnino impares: Quare legatos Athenas
mittendos esse, qui nomine sociorum injurias de-
precarentur, atque pacem exposerent.

Stenleidas, &c. Qui finit *Archidami* oratione
apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos ne
socios haberent contemptui, nec ultionem differ-
rent, sed protinus arma sumerent. Fuit autem
unus Ephorum. Hi apud Lacedæmonios erant
tribuni plebis, regibus oppositi, sicut apud Ro-
manos consules. Vide *Cic. 3. de Legibus*.

Pericles.

Pericles, &c. Hic fuit Athenienfium dux, philofophus & orator, difcipulus Anaxagoræ. Vide Juftin. lib. 3. Valer. lib. 8. cap. 9. Quinril. lib. 12. c. 2.

Peftilentiam, &c. Athenienfes bello atque morbo preffi Lacedæmoniis erant ceffuri: fed oratione Pericles ad bene fperandum eos exhortatus eft. Vide Thucyd. lib. 1. & 2.

Ad voluptatem, &c. Quinrilianus lib. 10. cap. 1. inquit, Hiftoriam multi fcripfere preclare: fed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorum diverfa virtus laudem eft penè parem confequuta. Densus & brevis & femper inflans fibi Thucydides: dulcis & candidus & effufus Herodotus. Ille conclutatis, hic remiffis affectibus melior: Ille concionibus, hic sermonibus: Ille vi, hic voluptate.

In fapientie laudem.

*Sapientia
Ians.*

Exordium ductum à fapientiz præftantia, eamque laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. fcientiam appellat rerum humanarum atque divinarum. Vide Tufcul. quæft. 4.

Adipifci, &c. Sapientiam adeptum afferunt eum, qui cum vituperatur, non irafcitur, & cum laudatur non extollitur. Plato (ut fcribit Laertius Diogenes) interrogatus, quomodo quis fapientiam adipifcetur, refpondit; Si non expectarit, quæ non evenire poffunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Juno.

Juno, &c. Cicero de Natura deorum 2. diftum ait à juvando: nuptiis præeft, unde pronuba. A parturientibus invocatur, unde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat quàm aër. Vide Macrobi. de fomnio Scip. cap. 17.

Mars.

Mars, &c. Quem apud Thraces natum affirmant; hoc eft, apud bellicosos atque feroces homines. Cujus meminit Cicero de re militari.

Palladi,

Pallade, &c. Hanc alio nomine Belloniam voca- *Pallas.*
bant. Lactantius lib. 1. cap. 21. Minervam à minu-
endo vel minando, secundum Ciceronem: Pallada
autem quòd hastam vibret, ἀπὸ τῆς πάλλης. Na-
tam a sunt è Jovis cerebro, de qua plura Macrobius 1.
Saturni. cap. 17.

Vulcanus, &c. Cicero de Natura deorum tertio, *Vulcanus.*
scribit quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus
Cælo natus: secundus Nilo progenitus fertur,
Opus dictus: tertius Jovis & Junonis filius, qui Lem-
ni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphthonius
hoc loco videtur intelligere: quartus Menalio na-
tus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit.

Neptunus, &c. Ut Portunus à portu, sic Neptunus *Neptunus.*
à nando paulùm primis literis immutatis derivatur;
Saturni & Opis filius, qui & Παλάμων inter deos
celebratus. Vide Ciceronem libro de Natura deo-
rum, 2.

Dii cognatam sibi habent, &c. A diis progenitam *Sapientia*
sapientiam asserit. Gellius autem lib. 13. cap. 8. ex *usus &*
Afranii sententia, sapientiam scribit Usus & Memo- *Memoria*
riæ filiam, quòd usu vitæ multaque rerum experi- *filia.*
entiâ paretur prudentia. Unde proverbium Solonis
nomine celebratum, Τηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδά-
σκωμεν &c., quod sic vertit Erasmus; Quotidie addi-
scens plurimâ, fio senex.

Palamedem, &c. Hic Nauplii regis Eubœæ filius *Palamedes,*
erat, unde Naupliades. Ovid in Ibis.

Naupliadæque modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruisse juvet.
Deorum filius habitus, quòd ingenio divino prædi-
tus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras in-
venit. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. Philostratum
lib. 4.

Nestorem, &c. Hujus pater Neleus & mater Chlo- *Nestor.*
tis egitur. Deorum filius putatus propter eximiam
M 3 pruden-

prudentiali & eloquentiam. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consultorem. Cicero tale Senectute: Dux Græcia non optat ut Ajacis similes decem habeat, at ut Nestoris quinque.

Homerus Iliados 4.

τοῖσι δὲ Νέστορι

Ἡδὲ πῆς ἀνέρου ἀπὸ Πυλίων ἀγορήτης,

Τὸ δὲ ἀπὸ γλαυκῆς μέλαινα γλῶσση πρὶν εὐδῆ.

Deorum filius &c. Ut Herculem, Aesculapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberum, Cæsarem. Etenim gentilitas olim magnates atque reges deos appellabat, siue ob miraculum virtutis, siue ob prudentiam, siue ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compositi, siue in adulationem. Vide Lactant. lib. 1. cap. 13.

Deorum naturam permutare conati, &c. Sunt qui hunc locum ita reddunt ex Græco: Non illis deorum naturam attribueris, ita enim veri dii fuissent, commutatione generis commune bonum sortiti, sed quatenus id bonum sibi comparauerunt, deorum filii existimati sunt.

utriusque temporis, &c. Id est, divinum munus ac progenies sapientiae principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorrescere metu non sinat: & hac præceptice in tranquillitate rectè vivere possumus. Vide Ciceronem de Finibus bonorum & malorum.

Futura prospicit, &c. Docet enim sapientia, nihil temerè & præcipit agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cujus proprium est, nihil cuius poenitere possit, facere, ut ait Cicerò Tuscul. quest. 3. Et non committere, ut aliquando dicendum sit, Non putatam, ut inquit idem Cicerò de sic. 1. Valerius lib. 7. cap. 2. Porro, sapiens affuerit futuris malis; & quæ aliis diu patiendo levis faciunt, hic levis facit diu cogitando. Præcogitant enim

Nullum mali molliis ictus venit. Ideo stultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur nova rerum inopinata facies, ut ait Seneca ad Lucillum, Epist. 77.

Cælum, &c. Id est, sapientia nobis revelavit, quæ sunt in cælis arcana, &c. *Imperta*, ineffabilia mysteria.

Vita defuncti, &c. Ut & Galli sapientes, qui persuasum habuerunt animas hominum immortales esse, soliti pecunias mutuas, quæ apud inferos redderentur, dare. Valer. lib. 2. cap. 1.

Actus sapientie, &c. Ad molem immanis equi respexit: Virg. *Æneid.* 2.

Instar montis equum divinâ Palladis arte
Ædificant, lætæque intexunt abiete costas.

Et unius consilium, &c. Aphthonius sic habet: *ἡ*

Περσῶν ὅλῳ δόλῳσε δύναμιν δι' ἐνὸς κυρῆσα

βαλεῖται. Rodolphus Agricola pro *κυρῆσα* vi-

detur legisse *Κύρου*. Fuit quidem sapientissimus Per-

sarum rex Cyrus, qui dicere solitus, Neminem debe-

re principatum suscipere, nisi melior esset his in

quos acciperet. Is, Astyage Medorum Rege, avo ma-

gno victo, regnum Persicum auxerat, non ademe-

rat. Vide Justinum lib. 1. Sunt igitur qui hunc lo-

cum referant ad Alexandrum, qui legitur Persas in

Asiam convertisse. Alii malunt ad Aristidem refer-

re, sub quo dux Persæ victi, eorūque dux Mardo-

nus ab Arimnesto Spartiata sano caput saucius, ut

Amphiaraï oraculo sibi prædictum erat, occidi-

tur, ut Plutarch. in vitis refert.

Cyclops, &c. Dictus ab uno, quem habuit in fron-

te, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Vir-

gilium in tertio *Æneidos* libro,

Nam simul expletus dapibus, vinōque sepultus,

Cervicem inflexam posuit, jacuitq; per antrum

Immensum, summi eructans, ac frustra eruento

Cyrus reg-
num à Me-
dis ad Per-
sas translu-
lit, circa
Olymp. 56.

Cyclops

Per somnum commixta mero. Nos magna precor
 Numina, sortitque vices, una undique circum
 Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
 Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
 Argolici clypei, aut phœbeæ lampadis instar.

Propertius lib. 4.

Gessit & Aetnae Neptunius incola rupis,
 Victa Maronæ sedarus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyss.

Fortitudo. *Fortitudo culpanda, &c.* Sine sapientia, inquit,
 fortitudo non est fortitudo, sed temeritas, propterea
 quod fortitudo est contemptio laboris & periculi
 cum ratione utilitatis, & compensatione commo-
 dorum. **Temeritas.** Temeritas est, considerata dolorum perpe-
 sitione, gladiatoria periculorum susceptio, ut ait Ci-
 cero ad Herennium 4.

*Exempla Laudationis: & primò laus
 Demosthenis.*

Exordium. Qui parentibus obscuris pari ad decus præclarum
 virtutis propria ascenderunt, non inferiorem
 laudem merentur, quam qui nobilitate majorum
 superbi se jactant. Major enim est gloria, virtutibus
 propriis niti, quam alienis intumescere.

A genere. Demosthenis quidem pater Demosthenes fuit, vir
 honestus atque probus, sed plebeius, ab officina gla-
 diorum Machæropæus appellatus, vir seculo suo
 notus, ut Valerius inquit. Atqui filius ad summum
 decus evehctus, omnibus majoribus suis præluxit.
 Illis ille adversis genitus, fatoque sinistro,
 Quem pater ardentis massæ fuliginis lippus,
 A carbone, & forcipibus, gladiosque parante
 Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetorâ misit:
 ut ait Juvenalis Satyr. 10.

A patria. Sortitus fuit patriam, ubi invenit & exercitæ bonæ
 disciplinæ.

disciplina. Unde velut ex equo Trojano complures viri celeberrimi prodierunt.

Majores parum illustres habuit; sed ipsos eloquentiâ atque virtute suâ nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus.

Honestè fuit educatus ac bonis disciplinis institutus, sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus à Thrasio Eunomo.

Ingenli specimen sub prima juvenia statim emittit. Vis in eo dicendi mirabilis & gloriosa rempublica tutata fuit. Nactus in republica mater iam uberem & honestam pro Græcorum libertate adversus Philippum, & in ea præclare decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est; nec solum ut disertus, verum etiam ut fortis vir suspiciebatur, ut admiraretur ipsum Græcia, observaret Persarum rex, plurimûsq; apud Philippum sermo esset, confiterentur adversarii sibi adversus præclarum virum esse certamen.

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atque doctrinâ compensavit, atque resarsit. Etenim commemorato nomine Demosthenis, maxima eloquentiæ consummatio audientis animo obnotabatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negaverat, à labore mutuatus est. Qui cum rerum natura præliatus, & quidem victor abiit, malignitatem ejus pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit, ut ait Valer. Max.

Patrimonium abundans relictum erat, sed id tutores malè administraverant. Partem enim surripuerant, partem neglexerant. Ipse tamen satis opum studio consecutus, & iis præstantiora bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed estimanda animo quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium,

Demosthenem legem orandi vocat

Quint. lib. 10. cap. 1. A majoribus.

Ab educatione.

A bonis animi.

In quem ejus Philippiæ extant

A bonis corporis.

Humerorum jactationem quomodo.

ille emendavit. Vide apud Quint. lib. 11. ca. 3.

A bonis.

fortune, & a morte.

Adversus tutores suos puer adhuc pupillares actiones habuit.

uit Dema-
sthenis, ut
testatur
Plutar. in
ejus vita;
& Quint.
lib. 2. cap. 6.

mortalium, nec deorum manibus labefactari qu-
unt, & ut manentibus præsid sunt, ita fugientes non
deserunt, ut de Bia Valer. scribit.

Pro salute reip. vitam amisit, unde ejus mortis
diem omnium moestissimam egerunt, & inter sacra
Cereris jejunarunt mulieres. Populus item Atheni-
ensis, honorem illi reddens, statuam, utq; maximus
naru sui generis publicè stipendia haberet, decreve-
runt.

*Aliud exemplum in laudem Philippi
regis Macedonum.*

Exordium.

EX Græcorum regibus, meo judicio, nullus fuit
quem non Philippus Macedonum rex, vel in-
genii dexteritate, vel virtutum meritis exuperarit.

*A genere &
Patria.*

Patrem habuit Amyntam, summæ prudentiæ vi-
rum, patriam celeberrimam, atque regnum adeptus
centum & quinquaginta populorum. Plin. lib. 4.

*Ab educa-
tione.*

Epaminonda strenuissimo imperatore, & summo
philosopho usus est præceptore (Orosius lib. 3. cap.
12.) A quo & bellicis artibus, & philosophiæ præ-
ceptis præmunitus ad regnum accessit.

*A rebus
gestis.*

Thessaliam domuit, Græciam penè totam consi-
liis præventam viribus vicit, nec ita bellicis tumult-
ibus præpeditus, & victorius affectus, ut à liberali
Musa & studiis humanitatis abesset. Quin lepidè co-
miterque pleraque & fecit & dixit, & egregia inge-
nii monumenta reliquit. Argumento sunt epistolæ,
munditiæ, venustatis & prudentiæ plenissimæ, velut
illæ, quibus Aristoteli natum sibi filium, & ab eodem
instruendum denunciavit. Quibus omnibus ea, quæ
fortasse juveniliter patrâ se criminari posset, abunde
satis deleuit.

*Ab animi
bonis*

Clémentia singularis in eo fuit ac benignitas in
victos; unde quibusdam ipsi consulantibus, ut cum
Atheni-

Atheniensibus asperius ageret, respondit, illos ab-
surdè facere, qui homini, cuncta, ad gloriam tum a-
genti tum patienti suaderent, ut gloriæ suæ thea-
trum abjiceret: significans sese hoc agere, non ut
Athenas everteret, sed ut civitati celeberrime Do-
cissimorum virorum copiâ florenti, suas virtutes
probaret. Item, Quidam petulantioris linguæ ma-
ledicta conficere solebat in Philippum: hunc ami-
ti hortabantur ut ejiceret in exilium. At ille negavit
se hoc facturum; demirantibus quid ita: Nè, in-
quit, oberrans inter plures malè de me loquatur.
Quod maledicum non est in crucem; vel cle-
mentia erat, quod ignovit, vel magnanimitatis, quod
contempsit: quod noluit expellere, prudentia; plus
enim nocuisset. Vide Erasmus. 4. Apophtegmatum, &
Diodorum Siculum lib. 3.

Quis autem Hannibalem Carthaginensem du-
cem Philippo censuerit comparandum? Ille multa
quidem gessit, sed pleraque perfidiosè ac crudelliter;
hic omnia sapienter, ac cum animi summa mode-
ratione.

*A compara-
tione*

Longe plura de tanto Imperatore dicenda essent:
sed finem facto, contemplans meam dicendi facul-
tatem longè inferiorem esse, quam aut tantis Phi-
lippi virtutibus par esse possit.

Epilogus.

Aliud exemplum in eloquentia

Exomium.

Cum, autore Gellio, turpius sic frigidè laudare,
quam insectanter vituperare; valde metuo ne
encomium eloquentiæ minus aptum ego dicturus,
ingenii magis inopiam proditorus sim, quam dignis
illam laudibus eveكتورus. Atamen si libet princi-
pium considerare, reperiemus, eam honestissimâ
productam origine, optimisque rationibus pro-
ductam.

Exordium.

Quæ

A genere.
Quin. lib. 2
cap. 20. de
eloquentie
autem pre
stantia vi
de apud
eundem lib.
2. cap. 26
Ab iis quas
perficit re-
bus.

Quæ cum una sit de summis virtutibus, ut ait Placero, nemini dubium esse debet quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo Optimo Max. cujus, ut sacra Scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnesque sapientiarum, ac sententiarum sermones: ex quo, per quem, & in quem sunt omnia.

Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatēque accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam: Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Unde poëtæ Orphea & Amphionæ finxerunt demulcisse feras, & cum arboribus montes traxisse. Ait enim Horatius,

Agrestes homines sacer interpretēque deorum,
 Cædibus, & sædo victu deterruit Orpheus:
 Dictus ob id lenire feras, rabidosque leones;
 Dictus & Amphion, Thebanae conditor arcis,
 Saxa movere sono testudinis, &c.

Occupatio.
Hac de re
uberrimè
apud Quin-
til. cap. 16.
lib. 22
Redditio.

Sed, inquit, Eloquentia scelestos poenis eripit, falsis veritatem expugnat, status reip. evertit: ut bono jure Lacedæmonii rhetores videantur expulisse.

Esto: sed eadem ratione omnes bonæ artes, omnes magistratus, cum utrinque aliquando proveniant mala, possent expelli. Item è medio tolli ignis & aqua, unde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res malæ non sunt, si bene utamur.

Comparatio.

Quis eloquentiæ prætulit liberalitatem? hæc paucis poterit prodesse: illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.

Epilogus.

Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vix ullius dicendi facultas responderit.

ENCO.

PROGYMNASMATA.

ENCOMIUM MARPURGENSIS

Academiæ.

Ingratissimus omnium haberi meritò possem, si *A dicentis*
 concionis hujus hodiernæ autoribus, nempe his *officio.*

quibus meipsum debeo, non in præsentiarum morem
 gererem, in dicendis, quem scopum hujus orationis
 esse voluerunt, beneficiorum laudibus, atque summis
 in nos meritis. Rationis omnis experti volatile, cic-
 culam novimus omnes officii mutuam rependere vi-
 cem solere, ut hinc *ἀντιμεταρρύσις*, natum sit prover-
 bium. Quanto æquius, ac justius nos, qui ratione
 duclmur, gratiam nobis benefacientibus, si propter
 culpam fortunæ iniquioris non parem referre po-
 tuerimus, tamen aliquam scribendo, saltem, bene
 sentiendo, atque assiduis illos extollendo laudibus,
 & habere & agere non detrectaverimus! Cùm autem
 Academia Marpurgensis, veluti mater omnium no-
 stra communis benignissima, nos tanquam alumnos
 suos & charissima pignora sinu blandiore foveat,
 nos bonis literis instituat, nos probatis moribus ex-
 ornet, nos denique maximis honoribus afficiat; quis
 vel pietatis ullo tangi confirmet illum affectu, qui
 rogatus, aut jussus, parentem tam officiosam pro
 virili sua nolit, ut ingratitude morosæ filius, ad
 sydæra ferre? Hæc cùm ipsi vos optime teneatis me-
 ditata, nihil omnino dubitandum erit mihi quin jam
 silentium pollicentes, vos omnes ornatissimi atque
 iidem integerrimi viri ac studiosa juvenus, me pa-
 tienter sitis audituri.

Injunctum est mihi Academiæ nostræ Marpur- *Ab audito-*
 gens encomium dicere. Imprimis autem gauden- *rum atten-*
 dum, ac lætandum mihi video, paritè quòd vos ad *tione, &*
 audiendum tam avidos contemplar, vos omnes tam *argumenti*
 attentos: (quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, *fertilitate.*
 quàm

quàm tremebundus ego, primum huc ascondi-
 num autem vestris, quo me omnes prosequimini
 favore, atque hilari aspectu longè redditus ala-
 crior) partim, quòd talis oblata sit dicendi mate-
 ria, in qua etiam erudito parum, hoc est, mei, si-
 millimo literaturæ levioris humuncioni, non deesse
 possit oratio, ut longè difficilior videatur exitus
 inventio, quàm principii; nimirum ut non tam
 copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus
 existat.

*Ab autori-
 bus ac fun-
 datoribus
 Academiæ.*

Nam si protinus ab initio ipsos gymnasii nostri
 celeberrimi auctores & patronos consideres, ac por-
 pendas, sive Deum Opt. Max. cujus cœlesti provi-
 dentia, ac divino nutu instituuntur, eriguntur, ac go-
 vernantur universa, quæ in terris sunt, sive illustris-
 simum nostrum Hessorum principem: statim tibi
 tam inundans verborum ac rerum flumen occurret,
 ut te magis obrutum copiâ quàm inopiâ pressum
 iri fatearis. Quid? (ut illum *δυνατόντων ἀρετῶν*
πρῶτον, ἀνέβητο, καὶ ἄγει, καὶ ἄγει, καὶ ἄγει, qui extra omnem eloquentiæ
 cœlestis, nedum terrestris, aleam est positus, cujus
 gloriæ nullum principium, nullus finis existit, De-
 um Opt. Max. præteream) vel solæ cujus terrore
 numinis, quo domino ac fundatore nostra Academi-
 meritis gaudet, jubilat & exultat, principis illustris-
 simi dotes, tantam dicendi copiam offundunt, ut
 spiritus dicturi citius defecerit, quàm incrementis
 beneficio rerum orationis cursus.

*Ab illustri
 principis
 Hessorum
 genere, fa-
 ctis atque
 virtutibus.*

Quid enim memorem tot antiquissima stemma-
 ta, tot magnorum imagines, tot belli clarissima faci-
 nora, atque parva trophæa? Quid tantam viræ intor-
 gitate, clementiam, tantam prudentiam, tantam
 pietatis, ac veræ religionis curam? Quid denique,
 innumerabilia? Quæ omnia ac singula, tam
 splendida, tam lucida, tam illustria sunt, ut si aliæ
 claritatis polities ac pitor fuerint adjuncta, plus
 obscu-

curitatis sine allatura quam lucis. Ideoque tam
 milia, tam copiosa prædicam omnia, ut centum
 equas, imo centena principum eloquentiæ millia
 regere possent.

Quis enim, ut alia transcam omnia, quis, inquam,
 Nestore, vel ipso Pericle facundior, eloquentia
 signa satis expresse, quantâ disciplinæ militaris
 contemneret horridos Sichingiani terroris insul-
 sa? quanto pristinum in regni statum animo ressi-
 merit duce Wittenbergensem? quanto peiore
 compesuerit seditiosos rusticorum tumultus? quan-
 to denique spiritu vicerit duces Brunswicensis, pa-
 trem & filium?

*A discipli-
 na militari*

Quare digna satis laudam, satis gloriosa Marpur-
 gensis Academia videretur, si vel solum tot & tantis
 fundatoris sui decoribus & ornamentis conspicua
 floreret. Sed, ut Universitatis nostræ amplitudo fiat
 admirabilior,

Acedunt complures, quos omnes enumerare
 longum esset, natalium claritate, facultatum laureis,
 ac virtutum meritis, præstantissimi patroni, quorum
 suavia plurimum apud exterarum nationes promo-
 vit, quorum gravitatis excellentia protexit, digni-
 tatis denique tituli protulerunt & exornaverunt
 Academiæ nostræ pomœria. Quibus omnibus ro-
 bustissimis veluti columnis suffulta, quibus tutela-
 ribus divis Academia Marpurgensis undique cir-
 cūmunita, quid ulterius excogitare poterit, quod
 origini suæ & fortunarum primitiis, vel splendidius
 vel excellentius adjicere possit.

*Ab aliis
 Academiæ
 præsidibus
 atque Me-
 cœnatibus*

Jam si tempora, quibus instituta fuit à primo, di-
 ligenter excusseris, Invenies profecto Saturni secu-
 la non infeliciora, quibus bonæ artes atque virtutes
 ubique gentium antea proculcatæ, capita sua se-
 liciter exerverint, quibus homines nullis inquietati-
 bus bellis, nullis intestinis seditionibus lauciati,
 nullis

*A temporis
 opportuni-
 tate.*

nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis denique præliis funestati, sed velut optimis fortunatis finit foras pulsantis ævi auspiciis. Atqui si qua tunc prisce vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere: ea statim omnia ab illustris principe nostris procul à finibus propulsata fuere.

*A qua sita
loci commo-
ditate.*

Quod si locum, ubi Marpurgensis Universitas erecta perscrutatus fueris, vix ullum profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Ubi Marpurgum, Hessiæ metropolim, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda, prudentissimorum incorrupto senatorum ordine conspicienda, florentissimo simul ac honestissimo rerum privatarum ac publicarum statu nobilitata resplendet: cujus forum curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excelsa devehustat; & aqua fontana, tot fistulis ac siphunculis jam recenter artificio mirabilifacis, emissa, & murmure blandore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat.

*A contra-
dictione.*

Verum, ut occasio reprehendendi semper est obvia, si quis calumnietur ipsam urbem plus æquo fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille Lacedæmoniorum rex, percontanti, quam ab causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit ostendendo cives armatos, inquit; Hi sunt Spartanz civitatis moenia: quo significavit, respublicas nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse, quàm civium virtutibus. Marpurgum ergò tutissimum est ac firmissimum, tot studioforum, tot fortissimorum civium virtutibus: nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia compensant, & quod hominum artificijs, id natura loci tot præruptis undique montibus refarcit commodissime circumsepiendo, ubi celeberrimus iste fluvius Lanus instructum orientali lateri dorsum accommodat.

Qd

Qui alias etiam quasi Nilus fecundans omnia, *Ab aquarum*
 plurima delicatissimorum genera piscium educat, *salubritate*
 atque producit: Cujus item tanta potentia in medica *& piscium*
 celebratur, ut cum multis nominum minimè vulga- *copiā.*
 rium thermis contendere possit. Etenim psorath
 ac Impetigines omnes, quibus communiter studio-
 si divexantur, præsentissimè sanat, ut nemo tantā
 scabie laborans huc veniat, qui non semel atque ite-
 rum lotus, ocyssimè curetur. Hinc complures audi-
 es, qui quem curis glabellæ ni:orem assiduè alibi la-
 vacris experiri non potuerint, cum sese fateantur hîc
 vel citra negorium assecutos solius beneficio Lanî,
 maximè peculiarem pratorum & alvei Marpurgensis
 virtutem haurientis.

Ubi præter jam dicta, tot amœni prospectus, tot *A loci qd*
 hortorum decora, tot agrorum lumina, ut illud, *mœnitate*
 Nullus in orbe finis Marpurgo, non Bais præluet *& ubertate.*
 amenis, dubio procul scriptum reliquisset Horatius
 si mxdò cognitum habuisset, & versus non relucta-
 ius: equidem,

Aureus hic annus, biservique rosaria Pæsti:

Hic propius ductum credas frondere Tarentum.

Hic denique Musis omnibus gratissimus locus,
 ubi rerum omnium uberrimus provētus, ut non
 solum innumera civium ac studiosorum multitudo
 victum acquirere facillimè possit, sed etiam fertili-
 tas nativa misetrimæ locorum exterorum sterili-
 tati suppetias ferendo, non parvas alienarum civita-
 tum sitarchias expleat, respublicas alat, sustentet,
 lætificet.

Ubi denique maxima aëris salubritas, ut ipsa *A cœli*
 pestis, aut acutus alius (nam quæ de pleuritide *clementia;*
 modò feruntur, puerilia sunt) morbus nunquam,
 nisi fortasse, quod tamen rarissimum, decennio
 toto elapso, grassetur. Cujus rei causa poterit evi-
 dens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tam

serenus totius machinæ cœlestis aspectus, quibus Marpurgensem, ut omnium sibi delectissimam, æternus illè Pater, singulari quâdam clementiâ commotus prosperare dignatus est civitatem. Quæ non solaribus nimium æstibus subjecta jacet, nec frigoribus nimium borealibus propinqua, sed temperatior sub climate constituta.

*Ab aëris
horridioris
commodi-
tate.*

Veruntamen si tempestuosior aliquando ac imitior aër (ut omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere; longè plus utilitatis ille semper, quàm incommodi solet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assueverunt, sic ad morbos superandos, sic ad durissimos labores perferendos exercentur, ac edurantur corpora.

*A clivose
regionis u-
tilitate.*

Porrò si quispiam conqueratur, regionem istam montosam, asperam, ac lapidibus confragosam lahorrescere, hic mihi sapiens Darii majoris factum animo præsentì revolvat. Ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac mollior tractu commutare cupientem, minimè permisit: confirmans hominum habitus, ut semina ac plantas ad regionis naturam immutari, sentiendo se multo duros homines, & laboribus accommodos, quàm molles, quàm ignavos, quàm effœminatos, quàm regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectum discusserit, nullam in orbe diuinam fore confitebitur, quam cum sua permixta debeat illustris. Hæstorum Princeps, innumera eorum millia possidens, qui tempore pacis bellis studia ac virtutes excolere noverunt: bellis autem imminetibus, qui labores perpeti, qui maximè exercitum ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter arma tractare, qui munitissimas urbes cingere qui denique præcellas arces demoliri possent. Quare Poenorum acerrimus dux Annibal, in viam ab initio per Alpes per tot frigora ac nives

præ-

arvus, maximis olim stipendiis coëmisset tales vi-
rum manus, quales producit Marpurgum, ubi cor-
pora vegeta, robusta, præstantiâque proveniunt, ac
procera grandescunt.

Sed ne proverbium *αὐρὸς ὁ μακρὸς*, id est, amens *Ab ingeni-*
qui longus est, in eisdem quadret, accedit acutior *orum dex-*
mentis, & ingeniorum sagacissima perspicacitas. *teritate;*
Non enim Marpurgensi multum aversus equos sol-
angit ab urbe. Quæ nec, ut aliæ quædam, in valli-
bus profundis, in locis cavernosis, in lacunis, atque
peluacis palustribus est condita; ubi perpetuo foc-
ure graviter olentes nebulæ, ubi putres exhalatio-
nes, ubi pestiferæ mephites virosâ crassitie hebe-
ant, & Saturnias quasi lemas offundentes, ingenio-
rum vires obnubilant, ubi ferarum latibula, luporum
& ursorum spelæa, ubi horrenda denique serpen-
tum ac draconum antra belluinam ad naturam ani-
mos transformant humanos: sed potius, ut nobiliss-
ima regina Marpurgensis civitas, bonarum artium
omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem,
& ingeniis bonis aptiorem cœli partem elegit, &
hæ solertem sese composuit, ut proximè ad figu-
ram hominis, ad virtutis simulacrum accedere vi-
deatur.

Enim vero quemadmodum à Deo Opt. Max. vi- *Ab urbis*
demus hominem effectum erectâ facie rigidum, ut *figura vel*
scilicet ea speculetur, unde ejus origo est, nempe *habit.*
celestia; reliquum autem universum animantium
genus prorsum, & ad terram versum; quod etiam
vidius innuit dicens,

Metam. I.

*Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit; cœlumque videre
jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Sic clarissimum, ubi nostræ Academiæ pulcherri-
ma sedes est, Marpurgum, non aliter atque homo
prin-

princeps, caput erectissimum ac eminentissimum
 suis turribus, ut diademate regio coronatum habet,
 nempe quam admiramini toties ἀρεστόν, arcem
 istam quæ candidam frontem suam velut inter nubila
 condit : cujus collum monili baccato suis velut
 unionibus irradians prominet ; illinc nitidis clarissi-
 mi domini Cancellarii Joannis Flicini palatium,
 hinc illustrissimi Principis sapientiæ domicilio,
 quod βουλευτήριον aut δ. κατήριον, appellamus, exor-
 natum. Corpus est tot membris & articulis, id est,
 domibus ac palatiis, insigne, quicquid intra civitatis
 Marpurgensis moenia situm esse novimus. Pectus,
 est ipsum templum. Curia ista, ut alimentorum dis-
 pensatrix est stomachus. Utrumque collegium,
 Pommerii, & (ubi jam hæc dicimus) Lani, sunt præ-
 cordia. Duovici, alter quem duo vulgò *den Grien* ; al-
 ter, quem *Bilgenstein* appellant, femora sunt aquæ
 proxima, quod circum ea corporis partes crebris lo-
 tionibus indigeant, ideoq; mediastinis assignati. Bra-
 chiorum alterum, nempe dextrum, est ista platea,
 quam vernaculâ linguâ *den Steinweg* vocitant : Si-
 nistrum, quod suburbium, *uvriden hausen*. Pedes
 autem instar fortissimi bovis (juxta proverbium)
 altius in terræ viscera defixit. Sic dispersis velut
 manibus & commodissimo suæ vastitatis immobili-
 oris anfractu studiosos omnes, quasi gremio simo-
 so, ut benignissimo, sic tutissimo complectitur &
 exosculatur.

*Amicitiam
 compensa-
 tione, si d.
 oq; justifi-
 ca.*

Cæterum ut honestate conspicuos peculiari qua-
 dam humanitate, quæ suæ est benignitatis excellen-
 tia, prosequitur, sic in dyscolos ac nebulones omnes
 meritam ac justam (ut æquum est) severitatem exer-
 cet ; ut suis flagitia, suis ipsam virtutem præmiis con-
 decoratum iri cognoscas. Etenim cum alterum bra-
 chium, nempe dextrum, id est, platea *den Steinweg*,
 jucundior quidem sed ascensu difficilior videatur,

non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorum præmia traduntur homines. Contrà, cum *Uveiden hausen* ostendet viam latam, decliviorē, & facie tenus molliorē, sed ubi progressus fueris, satis lutosam, ac etiam calamitosam, ubi lictores & carnifices habitant, sceleratorum calli nobis devitando poterit assimulari, juxta illud :

Hæc via virtutis (nimirum den Steinyeg) dextrum petit ardua callem,

Difficilēmq; aditum primum spectantibus offert;

Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Molle ostentat iter via plana (Uveiden hausen) sed ultima meta.

Præcipitat captor, volvitque per ardua saxa:

intellige cruces ac tormenta. Cujus Virgiliani carminis quasi dilucidam paraphrasin cernis, si Marpurgum ipsum penitus aspexeris. Nonne metain callis dextri & requiem vides, Germanicam istam domum, ubi præstantissimus Dominus Commendator, vir ut nobilitate clarus, sic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum ac virtutis cultores, itineris difficultate ac studiorum assiduitate subindè defatigatos curisque confectos, comiter excipere, generosissimo vino, quod cum spe divite manet in venas, animūmq; tuum, quod verba ministrat, reficere, & curas diluere semper est assuetus?

Quoties ad cœnas Academiæ nostræ fautores ille vocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigeravit, & non semel ita bonæ fortunæ calicibus exhilarans obruit, ut neque mentes illorum, neque pedes officio suo satis functa conspexerimus? Quoties ad prandia musarum antistites studendo defessos, & laboribus exhaustos, velut literarum fructum percepturos, invitans, humanissimè tractavit, & fereulis recreavit opiparis? Et nè longius exempla petantur,

A liberalitate domini Commendatoris ædium Teutonicarum.

quoties ille M. Casparum, jam Academia nostrae
Decanum dignissimum tot piscibus delicatioribus
utpote carplionibus ac lupis exornavit, atque
aliis lautitiis labore publico & domestico delassatum
refecit, ut vel ille solus satis abundè testari possit,
aedes Teutonicas esse dextri apud Marpurgum calli
æmuli virtutis, metam & requiem inibi placidissi-
mam. Quo admoneri possumus, Radices literarum,
ut Isocrates ait, amaras esse, fructus vero dulciores;
callem virtutis ascensu difficiliorem, sed metam
omnium jucundissimam. Atqui te non moveat,
quòd hic illius terminus & apex summo vertice
non pendeat, sed magis ad locum inferiorem re-
cesserit: id enim mysterio non caret, quo sapientis-
simus ille quicumque fuit primus architectus admo-
neri voluit, eam virtutis naturam esse, ut elata nun-
quam superbiat, nec summo fastu, quod habet pul-
cherrimum, vulgo profanis oculis ostendet, sed po-
tius thesaurum, ceu vili cortice dissimulans, quod
habet eximium intimis penetralibus recondat & oc-
cultet. Hinc est, quòd Elisabethica domus fastigio
sublimitatis posthabito, locum humiliorem præoc-
cupando, sectantibus virtutem maluerit in oculo
munera digna conferre, quàm in excelsò loco glori-
am sortiri.

*Ab alterius
literæ Py-
thagorice
callis ex-
plicatione.*

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, *Uveidn*
hausen illud sese offert, quod quàm miserabilis, quàm
flebilis vitæ sceleratæ sit exitus, luculenter ostendit,
ubi *Εἰς κυνὸς ἀγῆς, εἰς καυαρίαν, καὶ εἰς νόραν*.
Ubi ipsissimum fustuarium, ac teterrima tot mori-
cinorum porcorum ac cadaverum vorago atque lu-
rathrum ubi fames, & atris volitans infamia pen-
nis, ubi sera poenitentia, ubi damnatorum gemis
& ejulationes sæpius audiuntur, ubi tortorum fen-
cia, ubi carnificum crudelitas jam fontes virgis ex-
dit, jam cauterio, vel candenti ferro buccas facinor-

forum

rum perforat, jam sicariorum membra rotis dis-
tingat ac contundit: Jam furti reos in crucem
tollit, jam latrocinii aliorumque criminum con-
victos, alio atque alio mortis genere dilaniat atque
immaniter obtruncat.

Ergo ex his omnibus, ornatissimi viri, & studiosa
juventus, opinor, intelligitis, quanto consilio, quan-
tis rationibus adductus Illustrissimus Princeps no-
ster, voluerit apud Marpurgenses Academiam erigi
atque fundari, quod inibi vicus penè omnis, omnis
angiportus, omnis platea studiosos homines virtutis
admonere, turpissimos autem nebulones à vitio-
rum ac scelerum maleficiis deterrefere possit. Hæc
de patronis, origine, & loco Marpurgensis Acade-
miæ.

Nunc ad ea digrediar, quorum utilitate provecta
cum omnibus ferè Germaniæ totius Academicis cer-
tare possit. Quænam igitur hodie nobis Universi-
tas uspiam proferri poterit, ubi tanto labore, ac si-
delitate genus ovis studiorum tradatur, ubi puris-
sima majore cum fructu Theologia doceatur, ubi
facultas medica, ubi jurisprudentia ferventiore cultu
tractentur, & sic omnia, ut nihil prorsus in lingua-
rum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus,
nisi unam (cujus me vel invirum Professore esse
voluistis) excipiendam puteris rhetoricam, nihil
(inquam) in omnibus artibus bonis, & optimis
disciplinis desiderari possit.

Ubi tot & tanti professores, tot novi, tot veteres
doctores effulgeant, gravitate, doctrinâ ac vitæ san-
ctimonîâ, non solum apud nostrates, sed magis apud
exteros nobilitati? Atque adeo, quotque hic vide-
as, quotque intuearis, tot Homeros, tot Aristot-
eles, tot Apollines, tot denique numina quædam te
juraveris videre. De singulis jam nominatim disse-
rere, & illo rum prohibet modestia, & temporis op-
portunitas

*Ab epilogo
dictorum.*

*Ab uberrimo studio-
rum, bonarumque
disciplinarum pro-
ventu.*

*Ab optimo-
rum præ-
ceptorum,
atque doctissi-
morum ce-
lebrissima
turba.*

opportunitas non concedit. Sed ut generatim & modeste dicam, purissima vasa sunt & habitacula, in quibus omnia studiorum optimorum genera vigant, regnent, ac triumphent, à Deo Optimo Maximo clementer erogata. Quare si jam Apollonius ille viveret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos, dirissima India regna, tantis cum periculis, bonarum literarum gratiâ, denno penetrare. Item si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in vivorum adhuc contuberniis agerent, non haberent necesse Persida, Lacedæmona, Cretam, Aegyptum, tot denique regiones alias studio:um causâ peragrarè; cùm omnia Marpurgi quàm plenâ manu habere, & multo minore temporis ac rerum jacturi consequi possent.

*A discipu-
lorum copia,
studiis, &
officiis.*

Quo fit, ut numerosissima semper discipulorum turba adsit, quorum indies tantam diligentiam experimur, ut nec Cleanthis, nec Aristophanis, quorum utriusque pertinacissima fecit proverbio locum vigilantia, major unquam extiterit. Unde non opus præceptoribus ultro currere, ut doceant, aut manè ad fores sedere, & opperiri (ut Gellii verbis utar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant: sed potius & literarum & præceptorum adolescentes avarantissimi, quicquid officiorum jura exigere non pudibundos, atque adeo ut longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam revertantur, quàm inde fuerint egressi. Quorum rerum portenta hîc penitus nulla conspici, nostra bono jure poterit Academia gloriari.

*A magistro-
rum bene-
factorum pio-
rumq; consa-
crudine ut-
que com-
municio*

Nam cùm à conversantibus, autore Seneca, mores sumantur, non præceptores hîc otiosi degunt, quorum veterno discipuli perdantur: non ebriosi, unde pessimum convictores exemplum bibendi trahant: non blasphemî, qui virosam pravitatem

statem in proximos transferant: non impudici qui pueros emolliant, atque effœminent: Nulla denique improborum commercia, quorum contagio serpat in cohabitantes, sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos, juxta proverbium, comites reddunt; hoc est, ad manus habentur omnium candidissimi magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformant discipulorum gregem. Quorum magna satis (licet non tam numeri quam ipsius honestatis hic habeatur ratio) studiosorum corona præsens non minuitur, sed bonis avibus indies augetur.

*A studiosorum
præmiis.*

Et tantus, qui bonas, ut aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hic deferitur, ut in spectaculis, (ubi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus diis æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam major exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima novorum doctorum festivitas: exemplo tot magistrorum novorum solennitas, quos ornatissimis, ut eorum studia ac virtutes meruerunt, insignibus officiosissime nostra, ut vidistis omnes, condecoravit Academia.

Adde quòd tantâ & diligentia & industria studiosi omnes hic in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur indies ut majoribus non possint: Nullus enim est dies in quo linea non ducatur: nulla septimana, in qua non aut publicè disputetur, aut declametur: atque adeò,

*A scholasticorum
exercitiorum
assiduitate.*

*ut schola nostra Luni, convulsâque marmora clament
Semper, & assidua disruptæ voce columnæ.*

Missam facio frequentissimi, quo nullum liberaliùs erectum, nullum accuratiùs administratur, pædagogii disciplinam. Missa facio tot saluberrima veræ pietatis studia, quæ cum alibi aut omnino squalida luceant, aut penitus è medio tollantur, hic non solum

solum

solum ferventer extolluntur, sed etiam adamata in pretio habenter maximo. Unde fit ut eruditiores multò, longèque meliùs nostram juventutem moratam ad suos redire percipiamus, cum laude & gloriâ Marpurgensis Academiæ summa.

*Ab inter-
rupta vi-
vendi ra-
tione.*

Neque id mirum, cum, hic sanis doctrinis & honestate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illectamenta surrepant, sed ubique sit probissima (ut dixi) societas & consortia sancta, quæ indissolubile religionis Christianæ vinculum solidis adco atque adamantinis constrinxit retinaculis, ut nullâ ratione dirumpi queant.

*Ab amoli-
tione ca-
lumniae.*

Quare vanitatis illos pudeat, qui dissidere, ac mutuis odiis conflagrare scholam nostram calumniati sunt, centonum sartores; cum nusquam conjunctius, nusquam denique amiciùs vivi queat, quam in gymnasio nostro, quod non ex morosis cerdonibus, aut Lycambeâ sectâ conflatum, sed optimis virorum eruditissimorum ordinibus selectum consistit: quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos philosophia plus quàm homines reddidit, quos medica facultas officiosos informavit, quos jurisprudentia civiles effecit, quos denique sacra Theologia divinos effinxit, concordi studiorum omnium harmonia, virtutumque unione conglutinatos.

*A frugali
victu atque
temperan-
tia.*

Quibus omnibus non incommodum adjecero frugalissimam (ut hinc Germaniæ gravitatem ac temperantiam agnoscas) studiosorum dietam. Nusquam enim Sybariticus ille (nè & calamitas ejusdem comiteretur) luxus & insani conviviorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiosorum pestes, prædominantur.

Nam ut edulia præteream quæ munda quidem & simplicia in studiosorum hospitiiis apponuntur, non ambiciosa, non luxuriosa, sed interdum ejusmodi, quæ apud nonnullas scholas ventri deditas, squali-

PROGYMNASMATA.

us in magna (ut cum Juvenale dicam) fastidiret
compede fossor, Qui meminit calidæ sapiat quid vul-
va popinæ : ut fercula, inquam, magis salubria quàm
artificiosa, aut luxuriosa consuem. Jusekerz propter
excellentiâ appellatione nobilitatis sic vocitatæ,
studiosis ut bibitu jucundissimæ, ita saluberrimæ po-
tionis crebrior usus adhiberi solet, vini rarior: quòd
in illo castitas & sobrietas, in hoc impudicitia &
elrietas regnent. Unde D. Paulus, Nè, inquit, ine-
briemini vino, in quo luxus est.

Ergo vinum quod clavo, juxta proverbium, ca- *A vini*
ret, ubi, paulò largior interdum usus administratur, *tempera-*
non merum infundi solet, quòd optimam hominis *mento.*
partem, hoc est, rationem, debilitet atque enervet,
sed prorsus innoxium, nempe aquâ infusâ tempera-
tum, sic longè melius redditum, & humanam ad na-
turam maximè appositum. Quo præclaro beneficio
qui præcellunt apud nos ænopolæ, hoc est, qui
aquis diluere egregiè vina callent, ad summos &
honores & opes jure optimo provèhuntur. Sed hoc
ipsum adhuc ignorare nostrum D. Præpositum æger-
tynè ferens doleo, cùm una ista faciat inscitia,
quò miser & inhonorus pauperiorem apud nos vi-
tam sese degere conqueratur: Indignam quidem, sed
promeritam tamen ignorantiz pœnam auferens
qui locupletior evasurus, si tam utilem, tam pro-
batam, tam insignem illius Staphyli Sileni filii dis-
ciplinam, ut alii, consecutus esset. Hic, autore
Plinio, cùm rudis ac simplex olim vetustas mera-
cius non sine plurima noxa biberet, vinum aquâ *Lib. 7. c. 56.*
miscere, & Bacchum temulentum deum nymphis
deabus sobriis temperare docuit; ut sic mansue-
factus ac domitus ille cornutus pater, fieret mo-
deratior, mansuetior, multòque sapientissimorum
testimoniis salubrior. Et quid aliud innuit fabula
de Baccho, qui fulmine conflagrans, in nympha-
rum

rum aquas fingitur injectus, nisi vini ardorem, vi-
tales juvenillum ingeniorum succos exurentem
sobrio elemento restinguendum esse? Quod etiam
illud epigramma Meleagri testatur ac comprobat,
sic dicens;

Ἄνρμαί τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐν πυρὶς ἦλαθ' ὁ κύρθ,
Νίψαν ἕρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τῦνε καὶ σὺν νύμφαις Βρόμιθ' φίλθ'· εἰ δ' νῦν ἀργῆς
Μίτγιδαι, δέξῃ πῶς ἔτι καίόμενον.

id est,

*Bacchus, ut è flammis puer exiliisset in undas,
Tinxerunt nymphae sordidum adhuc cinere.
Hinc junctus nymphis est Bacchus gratus: at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.*

Sed quorsum iste verborum excursus tendit? (inquit)
Nempe ut ostendam hinc esse, quod neminem apud
nos studiosum cupidineis facibus incendi; hinc esse
quod neminem aestu venereo captum ut laqueis in-
retitum ab honestis artibus turpiter abduci, & velu-
ti bovem ad lanienam rapi comperiamus: hinc esse
quod nulla Circe referatur eminere, quæ beneficiis
adolescentes in bestias convertat, id est, nulla præsti-
giatrix voluptas, quæ suis affectuum illecebris illos
dementans ad pudicitiae naufragia perpetranda
blandiatur, aut libidinem venenis adeo pervertat, ut
in brutorum transformati naturam: præter hominibus
vacabulum, nihil hominis habeant. Sed contra,
multi Ulysses fortes videlicet ac constantes hic vi-
ri præsto sunt, qui jam longâ rerum experienciâ sa-
pientum habitus sibi induerunt, majestate veneran-
dâ perspicui quibus imbecillior ætas invitatur,
quorum exemplis informata discat Sirenum voces
dulce-

salcedine mellisâ venenum inspirantes aversari ab omnibus spurcarum cupiditatum alimentis alienissimis.

His igitur rebus omnibus evecta juvenitus nostra, *A studio- rum fructu.* & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens ubiq; specimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet. Unde laudatissima civilitatis ac omnis honestatis observantia promanat, ut animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nusquam mentis apicem à rationis amussi delirare videamus: tantum abest, ut cum aliarum quarundam Academiarum cessatoribus nostri adolescentess pessimè vivant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, utpote tempus, inhonestis rebus vecorditer insumant: sed potius quo charius, quo pretiosius est illud, tantò diligentius ab illis asservatur, tantòque circumspectius impenditur, nè sine bonis frugibus effluat. Dii faciant ut in nostris discipulis exteri, sic rerum suarum satagentes, resuspicant, ac ratione simili revolvant, amissas opes aliunde refarciri posse, temporis irreparabilem jacturam non posse: de illis nequiter, impensis fortasse rationem parentibus sese reddituros, de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquò si fieret, nemini dubium foret, quin multò fertiliore plantaria studiorum proventu accrescentia res humanas jam ubique gentium afflictas, restauratura, atque prosperatura essent, cum fortunatissimo disciplinarum omnium successu, qualem apud nos (invidia dictis absit) emergere videmus Indies. Argumento sunt optimi optimarum arborum fructus, nempe sanctissima vitæ instituta, modeste, justè, pièque viventium, tum universorum tum singulorum; atque adeò, ut nihil in factis, nedum dictis audiat, quod vel ipse Momus reprehendere possit. Quare cum utrumque,

utrumque, hoc est, non modo facta, sed etiam
voces petulantiores olim Romani vindicasse lega-
tur, ut nobili etiam sceminae Appii Cæci filia per-
lò levids & inconsiderantiùs loquuta, C. Fundanius
& Tiberius Sempronius multam dixerint æris ve-
ginti quinque millia; nihil profectò in Academia
nostra reperiri confirmaverim, in quod prisca illa
severitas, ac rigor animadvertere possent, cum
omnis non modo perperam videndi licentia, sed
etiam inconsulta loquendi temeritas videatur ex-
clusa, ut omnium cordibus illud Hesiodi credatur
inscriptum,

Γλώττης τοὶ θησαυροὶ, ἐν ἀνδράσιν εἰσι, ἄριστος
Φειδωλῆς· πλείων δ' ἡ χάρις καὶ μέτρον ἰούσης.

*Optimus est homini lingue thesaurus, & ingens
Gratia quæ parcis mensurat, singula verbis.*

Unde contingere cernimus, viri ornatissimi, quod
ubique gentium Academia nostra non immerito
plurimum celebretur. Hinc etiam multi non obsc-
ri ac tennes, sed opulentissimi aliarum urbium cives
ac Satrapæ, liberos suos huc, ad omnium velut
bonarum literarum ac virtutis mercaturam certa-
tim assiduò transmittunt; perspectum habentes
quantum utilitatis ac gloriæ è studiis Academia
nostræ profuit.

*Ab uberri-
mo docto-
rum pro-
ventu.*

Nec illi falluntur, cum vel cæco appareat, pluri-
mos hinc prodire, & velut ex equo Trojano tur-
matim emergere, qui facundè concionentur in tem-
plis, qui sapienti eloquentiâ moderentur senatum,
qui prudentissimè jura dicant, qui cum laude pub-
licis de rebus legationes obeant, qui denique qua-
vis in re & iudicio valeant & eruditione.

Cæterum si quisquam Zolus obijciat, nonnullos
aliquando

quando à literario nostro ad sodaliticum nescio *A contra-*
 quod exoticum deficere discipulos, huic commo- *ditione.*
 dum responderi poterit illud Agefilai; quo interro-
 ganti qui fieret, ut ab aliis sectis deficerent ad Epi-
 cureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, soler-
 ter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fi-
 unt, ex Gallis viri nequaquam: Gallos disciplinarum
 ac virtutis ofores, & voluptatum mancipia vocant.
 Apud nos igitur permanentes, viri sunt; qui studio-
 rum ac virtutis amore jam sudare, jam algere non
 gravantur, imò paulò diutius etiam exerceri non
 molestè ferunt. Desciscetes autem Galli fiunt, aliò
 concedentes solùm, (ut sunt à labore ad libidinem
 procliviores) ut apud sponfos Penelopes, nebulo-
 nes, Alcinoosq; multò liberis ventri ancillentur,
 disciplinarum bonarum excutiendo jugum inservi-
 ant abdomini, ad nullam ingenti bonam frugem
 perventuri, coelum duntaxat, non animum mutaturi
 etiam si trans mare currant.

Verùm quantò turpior horum est defectio, qui *A meliorum*
 ut liberiùs, imò licentiùs alibi ætatem exigant, hinc *discipulo-*
 & ingrati & perversi discedunt: tantò major illo- *rum virtute,*
 rum est gloria, quos longè doctiores & honestio-
 res vel hic præsentes habemus, vel hinc consultò
 dimittimus, Academia Marpurgensis encomion
 per totum terrarum orbem decantaturos. Ergò
 quis nostram satis commendare poterit Academi-
 am, quam velut è locupletissimo cunctarum lau-
 dum penuario, longè uberiora dicendi argumen-
 ta suggerere videtis, quam ut humanæ vocis or-
 gana sufficiant eloqui? Artemisia quondam, rese-
 rente Gellio, dicendis mariti Mausoli regis Cariz *Lib. 10.*
 laudibus, agona fertur instruisse, atq; præmia pecu- *c. 18.*
 niz posuisse aliarumque rerum amplissima. Ad quas
 laudes decantandas venisse dicuntur viri nobiles in-
 gepio atque linguâ præstabili Theopompus, Nau-
 crates,

crates, Theodectes, in quo certamine vicisse Theopompum judicatum est. Atqui de laudibus Academiae nostrae certaturos non tam facilis partu victoria sequeretur, sub Judicibus lite ac victoriae palmae semper invicta remanente. Illic Mausolus nullis, aut omnino paucis rebus praeclaris famosus sed delicatulae duntaxat uxoreulae plus aequo dilectus, certandi materiam. & eam valde jejunam praebebat: hic autem Academia celeberrima, tot rerum gravissimarum argumentis exuberans, tantos ἀγῶνας (ut Graeco proverbio dicam) τὰς πύξεις δάδους ἡ θείας οὐσίας offundit, ut omnes eloquentia potentes non solum delassare, sed ad nihilum etiam redigere possit. Hic enim ipsissimum est omnium Musarum domicilium. Quarum vel minimarum laudes singulatim promulgandae, maximos omnes eloquentiae buccinatores obrunderent. O ter foelicem igitur Academiam Marpurgensem! quae quoniam amoenitate praefulges, omnium rerum ubertate praeponderas, dignitate praecellis, merito dicata es omnibus, quae orio gaudent, honoribus aluntur, bonis Musis: quae tot propriis tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris fastigia conscendisti: quae tot Meccenatum tuorum virtutibus illustrata, ac patrociniis circumvallata, propediem ad altissimos amplitudinis tuae perfectissimae gradus es progesitura, cum tot heroes & Atlantes fortissimi, ut charissimam humeris suis fulciant atque sustentent, nunquam humi prostraturi, sed potius inter sydera feliciter collocaturi.

Conclusio.

Habetis jam viri ornatissimi, quae inpraesentiarum de Academiae nostrae laudibus dicere constitui. Longè plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mentem dicenda: sed malui brevior haberi, quam prolixa nimis oratione vestram audiendi patientiam offendere. Et ineptum planè videri potuisset,

et praeſumpſiſſem verbis exprimere omnes illius A-
cademicae laudes, quae tactis Principis illuſtriſſimi
virtutibus, quae tot celeberrimis patronorum tan-
torum titulis, quae tot profeſſorum doctoribus, quae de-
nique tot ſtudioſorum decoribus illuſtrata, totius
orbis terrarum oculos in ſe converterit. Vos igitur
omnium diſciplinarum generibus inſtruſtiſſimi viri,
Academiā noſtram excolite, & quam eſtis ſortiti
(ut ſedulo faciris) Sparram exornate: Vos ſtudi-
oſa juventus, quo ſoletis honore merito proceres
& magnates Academicos aſſiduo proſequimini, &
vos ita gerite, ut bonis literis & probatis moribus
diligenter ſtudiſſe deprehendamiſi. Sic omnes ap-
parebitis grati, ſic magiſtratus, ſic leges & ſtatuta
Academica, quae proximo Solis die praelecta ſunt,
vobis virtutum calcaria magis ſubditura, quam ter-
rorem ſunt incuſſura. Sic denique Academia noſtra
plurimum (ut auდიſtis) ornata, indies magis atque
magis erit ornatior futura.

DIXI.

*Copioſa urbis laudandi ratio, ex
Bucoldiano.*

URbes laudantur non ſecus atque homines. Prin-
cipio ſunt ea ſpectanda, quae tempore praesen-
tem urbis celebriatē antecellerunt; ut conditor,
civesque qui adminiſtraverunt inhabitaveruntque; deinde
quae ipſi ſunt tempore conjuncta, ut ager, flumina,
montes, mare, portus, moenia, foveae, teſta, cives
qui inhabitant: poſtremo quae inſecuta infortunia,
quibus commemorandis commiſerationem move-
mus, ipſiſſque everſoribus odium conſtat. Ut ſi
quae Athenas aut Romam, ut quondam fuit, laudet,
ſed & quibus artibus jam inde à primis jactis à Ro-
mulo fundamentis eo incrementum acceperit, ut
non

*Quae urbem
laudes ſunt
celebranda
copioſe do-
cet. Quint.
lib. 3. cap. 7.*

non modò Italix urbium celeberrimas, sed totius re-
 tarum orbis caput, luménque extaret : & quorum
 deinde vitio, inertiaque concidere, retròq; labi com-
 perit. Sed cum ferè laudem sibi hæc potissimam
 vendicent, quarum celebritas dignitasque in omni-
 um posita oculis elucet maximè ; quæ hæc, ab illis
 quæ tempore antecedunt, simulque juncta sunt,
 prædicandi via sit, indicabimus.

*urbis laus
 à conditio-
 ne.*

Conditorem igitur commodè primum ex descri-
 ptionis loco, atque adgò ab adjunctis describemus ;
 unde cognosci potest, quæ ipsius potentis, & præ-
 sertim quæ animi virtutes prudentia, iustitia, for-
 titudo, temperantiaque fuerit. Deinde à causis con-
 augendum, cur eo in loco urbem locarit : quæ si ma-
 ritima, fertilisque in agro posita sit, eo nimirum
 consilio fecisse dicendum, ut hinc mari, hinc agro
 magna vis hominum ali, sustentarique posset. Tum
 eventa erunt explicanda, quæ jam inde à conditi-
 urbe! hominum multitudo victum hæc, quomodo
 & quàm facilè quærat. Postremò, conferendo hæc
 cum aliarum urbium agro, situque mirè rem ex-
 tendes, ostendendoque hujus agrum, aut fertili-
 rem, aut certè parem esse, nullaque in re deterio-
 rem. Dissimilitudinem autem ex situ fortè col-
 ges : hanc maritimam, illas esse campestræ : hæc
 cum terrâ magna, tum navibus maxima onera
 vehi ; illæc plaustris modò res asportari. Jam & de
 in primo illo urbis conditore spectandos esse, &
 junctorum idem nos locus admonet. Quid si
 tur legibus & religione rem publicam novam
 mus bene constituit, à causis extendenda res ex
 eo nimirum consilio fecisse, ut iustæ, piæque
 retur, & quos lex non posset, religio in omni
 teneret. Deinde eventa explicanda erunt : &
 mores ex eo usq; tempore iustæ, modestæ, piæ
 ventium, tum universorum, tum singulorum civi-

Quæ omnia si, ut gesta sunt, copiose exponis, incrementum sumet oratio; majus quidem, si quæque & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc, si quid rectè instituit, considerandum, ut si idem simul cum urbis primordiis literarum bellique studia invenire: illis ut animi divinarum humanarumque rerum cognitione imbuerentur, his ut suas suorumque fortunas tuerentur. Consilia ubi exposueris, eventa idè ab urbe condita enarranda erunt: quot quantisque viros undecunque doctissimos, & quo quæque tempore tulerit: quæ cujusque crudelitatis reliquias, aut scripta extant. Atque hæc sub idè comparando dilatabuntur maxime. Hunc in modum & quæ interim belli studia, & fortia facta extiterint, prosequendum erit, quæ nunc universorum, aut singulorum militiæ fortitudo virisque, & quo tempore, quo in loco cogita peractaque sit. Atque hic non solum ex comparatione loco, si voles, quæque variè extends, sed & personarum describes, consiliaque faciendi aperies. Brevis, quæ ratio urbes laudandi, ab his quæ tempore precesserunt, utrumque hic decorum, ostendimus. Verum si, ut sæpe, de comitate, bonisque ejus institutis, nihil certi in medium afferre poterimus, fortisque in confesso sit, urbem vetustam esse, semperque serè incrementum suppsisse: nihilominus nec id administratione virtutisque contigerit, mirandum erit; quæ nunc singulorum, nunc universorum prudenter, iuste, piè, fortiter, temperatque facta exierint; quo respublicæ nomen vitæque acciperit. Atque hic singula cujusque facta, ex adiutorum loco copiose omnibus expositis circumstantiis enarrari personarumque describi possunt. Tum quæ causa tam universos, quam singulos ad faciem impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem unumquodque amplificare, cum

aut excessum, aut similitudinem, aut dissimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatemque ostendes.

urbis laus ab iis qua huic simul tempore conjuncta sunt, & primum ab aëris temperie, per locos ducitur.

REstant ea persequenda, quæ urbi, quam laudamus, simul tempore sunt conjuncta. Hoc primum spectandum quo in climate, cœliq; parte sit posita, unde aëris temperies cognosci potest. Neque enim parùm refert, languidioribus, an ferventioribus, seu temperatis Solis radiis sit subjecta, ut ferè omnes hæc, quæ inter Cancrî, Ursæq; circuli sunt posita. Deinde dicendum erit de agris, qui adjacent: de fluminibus, stagnis, piscinis, montibus, ipsoq; mari, si aut vicinum est, aut urbem alluit. In his autem omnibus ea quæ fructuosa, amœnâq; laudibus evehenda esse, idem, qui omnium adiutorum nos locos admonet. Siquidem agros fertiles, fluviolos pisciferos, navigabilesque; montes vinis confitos, tum mare navibus frequentatum, hoc quod fructus voluptatisq; maximas afferant, & nomen dignitatemque in primis conservare, durum non est. Spectari item potest, in orâne an ditullio provinciæ sit posita: quod genus circumstantias copiosè Græci, ut quos verba non dicunt, persequuntur: præsertim Menander rhodius, qui de laude urbium seorsum scripta reliquit. Primum dum hic in laudando ex loci positione circumstantias, quod infinitum est, studiosè perquiratur; eorum, quæ omitti minimè debuissent, videlicet publicæ munitiones, interiorque civitatis structura esset, ne mentiar quidem.

Atqui nos ad locos, atque adeo ipsos ad fontes lau-
daturus ducimus : unde, quantum pro suo quisque
arbitrio volet, hauriat. Nam cum ad laudem urbium
pertinentes circumstantias explicare infinitum sit ;
quod unicuique serè præter diversa hominum flu-
dia, rationemque querendi victus, sua quædam pro-
pria à natura sint attributa, aliis nempe aurisodinz,
aliis thermæ, aliis alia id genus innumera : cognito
adjunctorum loco in hoc instructus sit, ut sciat,
cæcunque præterita præsentiaque splendorem ur-
bis, commodumve, seu proprium, seu cum cæteris
commune, afferant, laudari oportere ; quæ per rell-
quos deinde ducta locos augmentur plurimum. Po-
terit igitur de publicis munitionibus, interiorique
urbium structura, & ipsis civibus erit dicendum. Hæc
autem ab adjunctis ministrata, copiosè erunt singu-
lis omnibus enarratis circumstantiis, explicanda, &
per reliquos subinde locos ducenda amplifican-
tique. Itaque si in bono climate sita sit civitas, pri-
mum æris temperies, cælique clementia, & tempe-
ra sub ipsa solstitia, dierum noctiumque longitudo
tribus erit describenda. Deinde à causis hæc
locupletanda : non enim aut Solis ignibus, aut
polarionibus frigoribus nimis esse subjectam,
sed in medio positam, hinc frigora, hinc æstus su-
per, unde & illud dierum, noctiumque suo tempore
ut majus, nec minus justo incrementum, quorum
unum sub Arcto, alterum sub Solis cursu positus
indit. Ab eventis, quare homines nullâ æris in-
conferie impediti, quò minus toto anno victum
suum & fors quærant ; omniaque in agris felici-
tatem proveniant. Accedit eò, & ipsa ingenia, co-
mmodum beneficio, præsentiora perspicacioraque reddi.
Hæc quidem omnia multis explicari possunt.
Potest & ex comparatione petenda copia est :
hæc rursum salubriorem hominibus, maturæ-
scendique

scendique fragibus accommodatiorem delectat
 quam ejus, quā cum conferat urbe. A simili autem
 extendes, si cum ea urbe conferas, cujus possumus
 pluribus notum, maximēque probatum vides. Hoc
 in modum, si voles, & dissimilitudinem repugna-
 tiāque collatione aperies. Quod autem hac vi
 ordinēque ex locis amplificandi commodē utamur,
 tamen cū & aliter rectē fiat, nemo sibi hic legem
 praecribi putabit. Nam postquam ex adjunctorum
 loco (qui omni rei de quā agitur, adjunctus est
 maxime) quae voles ob oculos posueris, deinde ex
 comparatione copiam sumas, & si magis augere vo-
 les, subindē à causis augeas licet. Verū id aliter
 atque aliter fieri posse, in universum sit dictum
 lo: adeo ut saepe dum uno in loco longiorem ma-
 ram trahimus, plures interim alii ex suo aliquid,
 antequam indē digrediamur, communicent.

*Laus urbis ab agris, fluminibus, publicis item
 munitionibus, sectis, ipsisque
 civibus.*

Hec de terris temperie: de agris subindē dicitur
 dum, de fluminibus, stagnis, montibus, piscibus
 & ipso denique mari, aut vicino, aut urbem alluen-
 tantique ex singulis utilitas, voluptasque caper-
 tur, ab adjunctis copiose erit exponendum: nunc
 ipsa describendo, nunc aut classicorum auctoritate
 fieri potest, aut vicinarum gentium testimonio
 confirmando. A qua hac viā res quidem ipsa
 augebitur. Quod si vero magis hac exigendi
 singula celeberrimis urbibus comparando ostē-
 des, hanc sive agri ubertate, sive fluminum copia,
 voluptasque, sive denique ipso maris usu alia
 superiorem, aut certe per omnia parem esse
 candam.

quidam. Jam & de publicis urbis munitionibus, relique dicendum: quasque sit fovearum, aggerum, murorumque altitudo, latitudoque, erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumque numerus, quæ magnitudo firmitasque: quod bellicis machinis rebusque ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc ubi pluribus proposita verbis, descriptaque fuerint, à caudâ erunt agenda, cur foveas, mœnia, aggeresque ita ducti, etque placuerit: quo consilio hæc distantia, hoc in loco turres propugnaculaque locarint: cur tantis sumptibus, tot tantisque laboribus eò omnia evexerint, nempe, ut quàm minima manu hostiles incursiones impetusque sustinendo, propulsandoque vitam, fortunamque suas defensarent. Atque hæc subinde evenire narrabuntur: quorum hostium impetum, oppugnationemque, quo & quanto tempore fortiter sustinuerint, furoremque fregerint, discedere demum cum hominibus pauci plurimos coegerint. Quin & potestem comparatione omnia majora amplioraque reddes, maximis, munitissimisque urbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis vicinioribus partibus superiorem. Atque hæc vicinarum gentium testimoniiis, præclarisque regum, atque sanctorum hominum judiciis dilatari possunt. Lecta autem civium frequentiora magnificèque extracta, tum plateas, forasque ad hominum usum latioribus, divorumque templa angustiora esse, quod non parva laus sit. Ut quæque maximè excellunt, ita vicinioribus erunt verbis oranda, hominumque de iis testimonia judiciisque afferenda: tum cum vicinis celeberrimisque civitatibus conferenda: quo ipso aut parem, aut longè maiorem huius celebritatem magnificentiamque edoceas. Quod si lubet, hæc ipsa ex aliis locis licet extendas. Restat de civibus esse dicendum: horum jam viventium,

(cū de vita defunctis dixerimus) quæ studia, quæ mores, quæ præclaræ facta existant, spectandum. Commodè autem quæque in sua virtutum genere sparges: & sua prudentiæ, sua iustitiæ, quæ erga deos religio, erga parentes pietas dicitur, sua irem fortitudini, temperantiæque assignabis. Cæterū cū suprà in patriæ laudibus laudandi amplificandi-que rationem ostenderit, quæ insistenda hîc via sit, indè peti potest. Hæc de urbium laudibus: unde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facîle colligi potest.

*Que facta
ex locis co-
piose lau-
dandi sit
ratio.*

FACTA ornandi, & amplificandi quæ ratio sit, sub-
iōdè Intueamur: in quibus laudandis, vituperan-
disque, tū rhetores, tum maxime historici, heroi-
cique vates versantur. Temporis autem servatō or-
dine laudari oportere ipsa nobis præscribit ratio:
poëtis tamen id de industria mutantibus. Præcipi
autem hi loci sunt, causæ & eventa: (quanquam
alii omnes, qui suprà, & huc adhiberi possunt) ut
expositis primū causis, deinde quæ evenerint ex-
plicentur. Quare Virgilius, postquam paucis pro-
ponendo, Musasque invocando, hominū animos
sibi benevolos, attentosque reddidit; causas statim
commemorat, cur Æneam Juno, insignem pietatis
virum, tot labores periculæque adire cogerit.

*Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere colani,
Carthago, Italiam contra, Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli;
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo: hîc illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnū Dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed nimis Trojano à sanguine dūcē
Andierrat, Tyrias olim quæ verteret arcēs.*

*Hinc populum latè regem, belloque superbum,
Venturum exitio Libyæ: sic voluit Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis,
Nec dum etiam causa irarum sevitque dolores
Exciderant animo. Manet ultra mente repòsum
Judicium Paridis, spretæque injuria forma:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, jactatos equore toto
Troas, reliquias Danaùm, atque immitis Achilli
Arcebat longè Latio, multòsque per annos
Errabant, æsti fati maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.*

His irarum Junonis è causis, quæ infortunia Æneæ
Trojanisque evenerint, dum complures annos per
mare errare, & deinde in Latio bellum gerere co-
guntur, poëta subinde fusissimè narrare occipit, &
vix duodecim libris absolvit.

*Vix è conspectu Siculae telluris in altum
Vela dabant lati, & spumas salis ære ruebant, &c.*

Sic & ante hunc in utroque suo opere Homerus
primùm causas, deinde insecuta canit eventa. Hunc
in modum & T. Livius secundo suscepti à Pœnis in
Romanos belli, antequam eventa, resque gestas e-
narraret, causas primùm dicit, quòd videlicet Sicilia,
Sardiniaque, illa nimis celeri rerum desperatione
Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta
esset: tum quòd Annibal, eùm puer adhuc esset, à pa-
tre Amilcare Imperatore aris admotus jurasset, se,
quam primum per ætatem posset, hostem fore Roma-
nis. Quin & Salsitium idem facere, ipsius argumen-
to est historia. Quid? Non igitur aliò hic causarum
locus valet, quàm ut causas rerum, quæ evenerunt,
quòd

quod ab his autoribus factitatum esse videntur, primum exponendas esse sciamus? Est profectio multiplex hujus passimque nec certo in loco usus: cum nunc precedant, nunc suos sequantur eventus. Nam quamquam primæ quædam, principalisque summæ rerum causæ sint, quas nolle principio lector, auditorque cupit: tamen cum subiinde aliæ atque aliæ adiones casusque existant; & ipsorum alias atque alias causas esse constat: unde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cum suam se laudem minus gravem scriptorem fore intelligeret, videretque L. Luceium Qu. F. insignem sui temporis historicum, bellum civile scribendum suscepisse, scriptam ad eum epistolam, omnibus petitis modis, suas ut res, exemplo Græcorum seorsum perscribat, atque in se orando historię leges negligat. Posse autem inde, si à continentiis suis scripsit se jungat, & à causis, eventis, adjunctisque amplifcet, quoddam corpus confici. His porro ex locis augeri rem oportere L. Luceium admonet, dum causas, consiliaque rerum suarum; casus etiam, & eventa explicanda esse scribit: Adjuncta autem sunt, tempus, testimoniisque Luceii, quem ea, quæ suo judicio laudanda putaret, ornare, quæ contra vituperanda, reprehendere voluit. Atque hæc etiam pertinet multorum in Cicero-nem perfidia, insidia, proditiōque, quæ & putantur esse notanda. Hic nemo mirabitur consilia & adiones, quas supra in locorum expositione adjunctorum loco complexi sumus; hic causas & eventa dictum sunt namque his, quorum consilia & facta sunt, adjuncta maxime. Verum causarum & eventorum nomen accipiunt, cum sumpta ab adjunctis, unde omnis rerum dicitur copia, inter sese componuntur: & causas effectus, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & eventa magnam cum adjunctis cognatio-

*Lib. 5. epist.
fam. ep. 69.*

Adjuncta.

long.

nem

nam habere, nomen mirabitur. Inde namque hili-
tati loci sint tamē & ipsi latiffimè placeant. Inque
his locis, unde ornatur historia, si & comparatio-
nis locum adiecit, non video non modò unde
historici, sed rhetores, poetæque qui maxime
solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, ut Bru-
tus apud Ciberonem disputat, quia minis re-
rum suarum historiam vestit, commentarios in-
scripsit, ceterisque scribendi ansam præbuit, ut qui
vellent, easdem copiosius tractarent & quasi calam-
istis quibusdam inurerent. His ipsis ex locis hæc
illa Titi Livii ubertas est petita, unde tamen Diony-
sium Halicarnæsem, qui & ipse Romanas res per-
scripsit, multò magis auxisse intelligas, ut mihi is,
quod de Demochare Brutus Ciceron. iudicat, non
tam historicum, quàm rhetoricum esse videatur.
Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpti-
runt, quibus que voluerunt, non tam dilucidè
enarrasse, quàm facta ubique morà omnia ob o-
culos posuisse videantur, hic fusissimè, ille modo quo-
dam usus; id quod is facile animadvertet, qui cog-
nitis locis & amplificandi ratione, utrumque cum ju-
dicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco: nunc,
quod volumus, usum locorum, augendique ratio-
nem in celebrandis factis diligentibus & ad eorumque
magis captum indicemus. Unum igitur factum si
oratione laudandum sumamus, sit Theodosii Impe-
ratoris, quod insigne maxime gymnasium Bono-
niæ instituit; primum ex descriptionis loco, atque
adco ab adjunctis ipsum describamus, unde inge-
nium morèque principis eluceant, & causa tam
honesti & utilis facti quasi per transfennam appare-
at. Fecit id & Tit. Livius principio historię suę
de secundo bello Punico, ubi pluribus Annibalis
depingendo animique bona, vitæque plurima ex-
primendo, quicum viro Romano summa res esset,
lecto.

lectorem statim instruit. Secundum hæc ab adiun-
dis rei ipsa erit explicanda, quantum & unde sumen-
dis fructibus, qui in professores expendereantur, hanc
scholam adornarint, confirmarique. Deinde à cau-
sis, cur hoc in loco, & tot, tantæque stipendia pro-
fessoribus constituerit: ut certe hinc in reliquam to-
tam Europam, qui rectè republ. administrarent,
docti mitterentur. Tum ab eventis mirum in mo-
dum augeas, si, quæ inter eà loci emolumenta alia
nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie
capiant, persequaris: qui, quibus in locis, hinc missi,
sive cognitione rerum humanarum, physicarum-
que, utiles reipublicæ existerint, sive legum scien-
tiâ quid æquum & iniquum esset edocuerint, sive
denique medicinæ beneficio laborantibus opem tu-
lerint. Postremò ex comparationis loco quam
voles copia sumes, factum hoc aut cum aliis ipsius,
aut cum aliorum Imperatorum præclare factis con-
ferendo.

*Exemplum facta ex locis amplificandi apud
Ciceronem.*

Interdum factum laudamus, & dilaramus, non tam
ferè à causis, & quæ has sequuntur eventis, quam
ex adiunctorum & comparationis loco: id quod Ci-
cero fecit, gratias Cæsari agens, ipsumque laudans,
quod Marcello ignovisset. Postquam igitur exordi-
um à tempore, ejusque, quo dixit, dei circumstan-
tia, duxisset, clementiam, sapientiâmq; Cæsaris ab
adiunctis statim laudat, ornâtque: nempe à sua, ro-
tiûsque senatus lætitia, factum hoc probantis, &
propterea de republ. subindè melius sperantis. Au-
spergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipsum
& ex hoc loco est ductum: & id valet, ut clarius il-
lustriusque factum ejus reddatur, quod præstan-
tissimo,

tissimo, amplissimoque viro ignovisset. Deinde ex
comparationis loco Cicero amplificat, & confert
hoc Caesaris factum cum maximis ejus bellis, re-
búsque gestis; quibus omnibus jure anteferri oport-
ere, pluribus ostendit. Porro hac in comparatione
orator tantam moram trahit, dum interim ab ad-
junctis circumstantias admiscet, ut omnia quæ ad
laudem pervineant, totaque oratio, nisi quod pauca
ad finem aliò spectantia adjecit, hoc solo ex loco
vestita, amplificatæque deprehendantur. Quare
quantum ex loco res extendi possit, cum plurimis
apud Ciceronem exemplis, tum hoc, studiose perspi-
cuum esse potest.

*Exemplum res ex locis amplificandi, apud T. Li-
vium historicum, breviterque ejusdem
Explicandi.* Lib. 21. c. 4

Hinc autem quis locorum usus, quæ laudandi
amplificandique ratio sit, quanquam satis li-
quere putem, tamen non abs te fuerit, & hæc ipsa in
historia, classicisque autoribus paucis indicare. Nar-
raturus T. Livius contra Romanos res ab Annibale
gestas, ut statim intelligi posset qualis is esset qui
tantum in discrimen Romanum nomen adduxerit,
primum ipsum ducem ex descriptionis loco depin-
xit his verbis: Missus Annibal in Hispaniam, primo
statim adventu omnem exercitum in se convertit,
Amilcarem sibi redditum veteres milites credere,
eundem vigorem in vultu, vimque in oculis, habi-
tum oris lineamentaque intueri. Deinde brevi ef-
fecit, ut pater in se minimum momentum ad favorem
conciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad
res diversissimas, parendum, atque imperandum, ha-
bilis fuit. Itaque haud facile discerneres, utrum
Imperatori,

Imperatori, an exercitui chorior esset. Neq; militi alio duce plus confidere: plurimum audacie ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par: cibi, potionisq; desiderio naturali, non voluptate modus finitus: vigiliarum, somnique, nec die nec nocte discriminata tempora; id quod agendis rebus superesset, quieti datum. Ea neque molli strato neque silentio accersita. Multi saepe militari sagulo operam, humi jacentem inter custodias stationesq; militum conspexerunt. Vestitus nihil inter aequales excellens: arma atque equi conspiciebantur. Equitum, peditumque idem longe primus erat. Primus praelium inibat, ultimus conferto praelio excedebat. Has tantas viri virtutes ingenis viria aequabant: inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Dei metus, nullum jusjurandum, nulla religio. Haftenus mores ingeniumque descripsit: quae quidem omnia ab eo, qui tam audè explicare voluisset, omitti potuissent. Subjicit autem ex adiutorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutum ac victorum triennio sub Asdrubale imperatore militavit, nulla se, quae agenda, audendaque magno futura duci esset, praetermissa.

Hac quidem eam illud tempus praecedens, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent. Quae sequuntur ex adiutorum, seu, qui inde nascitur, causarum & eventuum loco sumuntur; cur videlicet Annibal in suscipiendo bello nihil prolatandum arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Olsadum fines exercitum ducat. Sic ille. Cateram ex quo die dux est declaratus, velut Italia ei provincia deante, bellumque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoque, ut patrem Auxilorem, deinde

deinde Asdrubalem, cunctantem casus aliquis oppri-
meret & Saguntinis inferre bellum statuit. Quibus op-
pugnandis, quia haud dubie Romana arma move-
bantur, in Olcadum fines prius ultra Iberum (ea
gens in parte magis quam in ditione Carthaginien-
sum erat) induxit exercitum: ut non potuisse Sagun-
tinos, sed rerum serie finitimis domatis gentibus,
jungendisque, tractus ad id bellum videri posset. His
demum subiicit eventa, gesta que rei narrationem.
Carteiam urbem opulentam, caput ejus gentis ex-
pugnat, diripitque: quo metu percussa minores ci-
vitates, stipendio imposito imperium acceperunt.
Victor exercitus, opulentusque prædâ Carthaginem
novam in hiberna est deductus. Ibi largè particundo
prædam, stipendia præterita cum fide exolvendo,
cunctis civium suorum sociorumque animis in se
firmatis, verè primo in Vacceos motum bellum.
Nuda hæc satis narratio est: nisi quod obiter petitis
ab adjunctis circumstantias inferat nonnullas: quod
genus sunt, urbem esse Carteiam opulentam, & sue
gentis caput: tum exercitum opulentum prædâ de-
ductum esse. Prosequitur autem narrationem tempo-
ris, cujus mentionem facit, servato ordine. Herman-
dica & Arbacala Carteiorum urbes, vi capte Arba-
cala & virtute, & multitudine oppidanorum illa de-
fensa. Ab Hermandica profugi, exulibus Olcadum
(priori æstate domita gentia) cum se junxissent,
concitant Carpetanos, adortisque Annibalem re-
gressum ex Vacceis, non procul Tago flumine,
agmen grave prædâ turbavere. Pura hæc, nudaque
sunt omnia, nisi quod ab adjunctis est, oppidano-
rum virtute & multitudine Arbacalam illud esse
defensam: neque procul Tago impetum in Anniba-
lis agmen esse factum. Quæ sequuntur paulò copio-
siora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit: pro-
pterea annem trajicientis, ut in transitu fluminis
hostes

*Carthago
nova in
Hispania.*

hostes invaderet; & causas ferociz hostium Carpetanorum, tum sua multitudo, tum fuga Annibalis minus timentium. Atque hic Livius & a suo obiter testimonio amplificavit, dum Invictam aciem dicit, si a quo certaretur campo. Sic ille, Annibal praelio abstinuit, castrique super ripam positis cum prima quies, silentiumque ab hostibus fuit, agmen vado trajecit; valloque ita producto, ut locum ad transgrediendum hostes haberent, invadere eos transcentes statuit: equitibus praecepit, ut cum ingressos aquam viderent, adorirentur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpetanorum cum appendicibus Olcadum Vacceorumque centum millia fuere. Invicta acies, si a quo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudo freti, & quod metu discessisse credebant hostem; id morari victoriam rati, quod interesset amnis, clamore sublato passim, sine illius imperio, quae cuique proximum erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia, causasque exposuit: quibus subjicit eventa, nempe infelicem Carpetanorum pugnam, & deditionem. Et haec quidem ipsa satis a circumstantiis, quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripae, vis ingens equitum in flumen immissa, medioque alveo, haudquaquam pari certamine concursus. Quippe ubi pedes instabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite equo temere acto perverti posset: eques corpore armisque liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminisque remgeret. Pars magna flumine absumpta: quidem voracoso amni delati in hostes ab elephantis obruti sunt. Postremi quibus egressus in suam ripam melior fuit, ex varia trepidatione cum in unum colligerentur, priusquam ex tanto pavore reciperent animos. Annibal agmine quadrato amnem ingressus fugam ex ripa fecit: vastatisque agris, intra paucos dies

Carpetanorum
et a quo
certaretur

dies Carpetanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore, alia magis, alia minus ut quæque res postulat, his ipsis, ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes sunt locus, in hoc præsertim genere, omnino ad ornatum amplificationemque accommodatissimus: unde potestis, rhetoribusque copiam sequentibus crebrior; historicis, nè ad ornandum magis quam ad narrandum, orationem sumpsisse videantur, minus familiaris. Porro Sagunti oppugnationes, excidiumque quod proxime sequitur, pluribus adjectis, persistibus copiosissime explicantur.

Verum hæc ipsa Liviana ex locis aucta amplificataque, nuda omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus: unde quid inter se junctam necessariamque narrationem, & copiosam locupletemque intersit, cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam, postquam mortuo Adrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello perit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit. Cartelam urbem expugnat, diripitque. Minoribus deinde civitatibus meru subactis, exercitum Cartaginam novam in hiberna deducit. Hic largè prædam partiendo, præteritaque stipendia cum fide exolvendo, cunctis civium suorum locorumque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum Hermandica & Arbacia Cartholorum urbes vi capta. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Olcadum cum se iunxissent, concitant Carpetanos, adortique Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine agmen turbare. Annibal autem trajecto amne, temere insequentes hostes ad certamen nulla partim equitatu in flumine oppremit, partim in fugam convertit: partimque agris, & Carpetanos paucos intra dies in deditionem accepit. Brevis hæc, nudaque narratio, ut in me eloquentissimus ex locis locupletat, jam visum est. ;

DE VITUPERATIONE.

ῥῶς Græcè.

C A P. IX.

Vituperatio est sermo exponens mala quæ al-
cui insunt. Differt autem à loco communi vi-
tuperatio, quod locus communis poenas exposcit,
vituperatio verò solum habet velut nudum convi-
tium.

Dividitur autem in eadem capita, quibus Lau-
des possunt; vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

Personarum,

Re,

Tempora,

Loci,

Bruta animalia,

Plantarum.

Vituperamus verò & communiter & singulariter.
Ubi verò proemion feceris, adjunges genus, quod
divides eadem, quæ in laude, ratione. Deinde edu-
cationem, & res gestas, & epilogum ita facies,
quemadmodum in laude.

Vituperatio Philippi.

Exordium.

Neq; virtutes merita laude frui debent, sed
neq; idem, sine reprehensione deinde
inquit: quoniam si non ita sit, id quod princip-
um est amorum premium utriusque auctoritas: lau-
dandis quidem gloria, reprobis vituperatio.

¶ verò scelerum turpitudine. Omnes autem male au-
dire æquum est, qui malos sese præbuerunt: tanto
magis verò omnibus Philippum, quanto omnes
improbos longè omni scelere superavit.

¶ Natus est ex ea gente, quæ pessima est omnium
barbarorum, & quæ non certis consistere sedibus
potuerit propter ignaviam, sed coacta sit, locum è
loco permucans, variis erroribus jactari. Argivi e-
nim primùm ipsos finibus exorbaverunt: hinc diu
vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt, regio-
nem perlati sunt. Duplici itaq; infelicitate imple-
xi, & quod melioribus coacti sunt cedere, & quod
in imbecilliores violenti, iniustis fuerunt, nunquàm
tunc habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

¶ Et cum ex gente ignominiosa oriundus sit, ta-
men ex civitate magis etiam infamius natus est. Ut
enim abjectissimi barbarorum censentur Mace-
dones, ita Macedonum, ejusque terræ velut quæ-
dam sentina est Pella, ut in qua civitate næ frugi-
quidem servorum ullus sit proventus.

¶ Hæc ergo progenitus patriâ, majores habuit pa-
trî ipsa longè magis pudendos. Philippus enim
inter majores ipsius fuit, cui quod minus ejus terræ
regnum obtingeret, obscuris generis indignitas at-
que dedecus. Huic successit pater Amyntas, qui
regnum alienis opibus tenuit: pulsam enim in
regnum Athenienses reducerant.

¶ Tali igitur ortus patriâ, tales sortitus generis
auctores, apud Thebanos moratus primùm obles-
cit fuit: nec quavis media in Græcia versaretur,
¶ mores convulsu mutans, ad meliora deflexit, sed
barbaricam semper impotentiam inter Græcæ
civilitatis institutionem. Cumq; sit omne humanum
genus in Græcos atque barbaros divisum, ipse, ve-
lut ex utrisque commixtus, similem improbitatem
in dissimilibus generibus exercebat.

*A genere
vel natione.*

*A Patria.
A Majori-
bus.*

*Philippus
hic sextus
fuit Mace-
donum rex;
Huic autem
non imme-
diatè suc-
cessit Amyn-
tas, sed
Europus;
Europo Al-
cetas, Alce-
te Amyn-
tas.*

*Ab educa-
tione.*

*Genus om-
ne huma-
num in
Græcos &
barbaros
divisum.*

*A rebus
perfidè ge-
stis.*

Orsus ergò primùm à cognatâ gente, ipsam in servi-
tutem redegit, velut à perfidia rerum suarum in
auspicatus. Inde & finitimos aggressus populos, per-
domuit: captisque deinde Pæonibus, Illyricis et
adeptus. Triballorum quoque gentem invadens, &
quicquid præterea in proximo erat terrarum, omni-
um velut uno impetu devicit. Et corpora quidem bar-
barorum pugnando cepit, mentes autem cum corpo-
ribus nequivit capere, nec eorum animos pactat-
ibus sibi conciliare. Quamobrem subinde deficie-
bant, & quanquam victoris crudelitatem horrebant,
tamen rebellionem per omnes penè dixeram no-
ctes somniabant, ut qui opere foris servirent, in
cogitatione essent liberi. Subactis ergò finitimis
barbaris, ad Græcos castra movit, atque adeo at-
tequam ipsam Græciam invaderet, civitates, quæ
in Thracia Græciæ ditionis erant, everit, cepit.
Amphipolim, Pydnam subegit, istisque Poridæam
adjunxit, neque Pheras extra Pagasas, neque
MagneSIam extra Pheras omisit: sed cunctæ urb-
es Thessalorum capiebantur, & velut generis mer-
cedem servitutem ferebant.

*A mortis
genere.*

Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius re-
censere. Postea enim quàm pleræque, quas invasi-
m oppresserat, subjeceratque contra fœdera eos
fuerant fœderibus devincti, offensi violatis fœde-
rum sacris dii, convenientem perfidiz suæ, finem
dederunt. Neque enim in prælio pugnans eci-
dit, quo fortissimum aliquem mortis suæ: resiste-
re reliquisset, sed in medio sursum voluptatum
gurgite suffocatus, sic dignum sepulchrum in earum
fœditate invenit. Videlicet, ut quemadmodum
ejus vita, sua & mors intemperantiæ secundum
emplum posteris esset.

*A compa-
ratione.*

Quis autem est, qui Echetum illi putet posse con-
ferri

ferri? Echeto enim præcis extremis aliqui us
corporis membris, reliquum saltem corpus retin-
quebat: at Philippus totos cum corporibus ipsis ho-
mines perimebat: quantoque sævius est totum de-
ferri hominem, quam partem aliquam auferri: tan-
to perniciosior est Echeto Philippus.

Cessare autem à sceleribus suis Philippus nescie-
bat; cum mihi, victo, magnitudine flagitiorum
ejus, necesse sit, ut plura de ipsis facere verba de-
finiam.

Peroratio.

SCHOLIA.

Omnia quæ laudantur, contrariâ vituperari pos-
sunt ratione. Ab Aphthonio causa exercitatio-
nis reprehenditur Alexandri pater, Amyntæ filius,
Philippus; qui tamen vel dictorum urbanitate, vel,
ut relatum est supra, dexteritate ingenii superabat
seculi sui reges omnes. Vnde Erasmi, 4. Apophthe-
gmatum. Quemadmodum autem laudari, ita vitu-
perari possunt Personæ, ut Therfites: Res, ut ebrie-
tas: Tempora, ut hyems: Loca, ut Euxinus: Nota,
apud Plutarchum in Eumene: Bruta animalia, ut
cocodilus: Plantæ, ut crambe.

Claritas e-
nim generis
notiores
circa vitia,
& invisos
magis facit.

Adjungens, &c. In genere nationis, patris, majo-
rum atque parentum circumstantiæ sunt excutien-
dæ: Quæ omnia si clara contingere, ostendendum
est, illa vitiorum omni genere contaminasse, quem
vituperandum susceperis.

Quint. Ad-
notavimus
suprà ex
Quint. hæc
non ideo

Educationem, &c. Quod si is, quem vituperare
constitueris, claris natalibus & egregiis animi cor-
poris atque fortunæ donibus conspicuus præfulserit, di-
ces à majoribus illum degenerasse: Animi donibus
ad dolos & fraudes abusum: bonis corporis ad libi-
dinem, cædes, rapinas: divitiis ad multorum perni-
ciem, & publicas seditiones fovendas.

laudari,
quod habu-
erit quis ea,
sed quod iis
honestè sit
usus.

Frustrari, &c. Frustrum activum, & frustror, commune verbum legitur. Est autem sensus: qui crimina non accusant, il non minus peccant, quam virtutes non laudant: non enim decet virtutem laude, nec malitiam sine vituperatione, atque reprehensione relinqui.

Aequum male audiri, &c. Ut sementem, juxta proverbium, quis fecerit, ita metet. Et qui, quæ vult efficit aut facit, quæ non vult, audiet: bene dictis factis qui certat, audiet bene.

Pessima barbarorum, &c. Hujus gentis barbaries Stratonius musicus Atheniensis notare solitus fuit, qui ad discipulum stupidum solebat exasperatus dicere, *Eic Macedonias*, pro *Eic Macedonias*, quod est proverbiali precamur exitium. Meminit Erasmus 6. Apophtheg. Macedoniae autem descriptionem habet Pomponius Mela, lib. 2. cap. 3. Livius lib. 2. belli Maced.

Ad historiam verò præsentis cognitionem pertinent ea, quæ Justinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Alexandri Paulus Orosius lib. 3. cap. 11. ad 15.

Argos.

Argivi, &c. Argos & Lacedæmon duæ clarissimæ urbes, Græciæ quondam lumina fuerant, ut Livius lib. 4. belli Macedonici. Ab argos Argivi Argolici, inde Macedonum reges oriundos fuisse Livius testatur.

Duplex, &c. In duplex, inquit, malum inciderunt, & quod Argivis fortioribus cedere, & exules ad inopiam redacti, aliis imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignorantia, hoc rapacitatis atque impletatis evidens fuit argumentum.

Pella.

Pella, &c. Urbs est Macedoniae, quam, autem Pomponio Mela, fecerunt maximè illustrem Philippus, Græciæ dominor; Alexander etiam, Alexander

hic Pellaeus Alexander dictus juvenis Sisyra ro-

anus Pellaei juveni non sufficit orbis:

est infelix angusto limite mundi,

atque Gyræ alatus scopulis, parvæque Seripho.

Philippus, &c. Philippus, inquit, qui Alexandri pater erat, avum habuit ejusdem nominis, hominemobilem, sed in Græco *πρόγυμναστος* est, hoc est, pro-
gen. Ex Justino igitur Philippi genealogiam ita colliges. Coranus in Ænathia urbem Edyssiā, op-
idaniis non sentientibus, per imbres & nebulas ca-
varum greges secutus, occupavit. Corano successit
Medes, hunc Ægeus qui successorem filium reliquit
Philippum hujus proavum; Philippus autem par-
mum reliquit Euripum patrem Amyntæ: Amyn-
tum Philippum genuit, Alexandri patrem.

Apuð Thebanos obses, &c. Obsides ob fidem ser-
madam dabantur obsidionis tempore: Thebis au-
tem obses fuit Philippus, Orofius lib. 3. cap. 12.
Justinus lib. 6. Philippus, inquit, obses triennio The-
bis habitus, Epaminondæ, & Pelopidarum virtuti-
bus eruditus. Aphthonius ait, *πρόγυμναστος* *ἀπὸ τῆς*
ἀπὸ τῆς id est, apud Atheniensibus obses fuit, ut intelli-
git, à patre Atheniensibus obsidem datum.

Pæoniæ, &c. Sunt enim Mædonibus finitimi,
Macedonia enim à Macedone Osiridis filio dicta,
Pæoniam habet à septentrione, Illyriam ab occi-
dente, Thraciam ab oriente, Thessaliam à meridie.
Fuit olim centrum quinquaginta populorum, ac duo-
bus in clyta regibus, Philippo scilicet, & Alexandro.
Vide Plin. lib. 4.

Illyricos, &c. Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: *Illyris.*
occupat enim Adriatici latus Illyris, ut ait Pompo-
nius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primam cer-
tamen fuit cum Atheniensibus, quibus per insidias

visis, in Illyricos bellum transtulit, multa millia hominum occidit, urbemque nobilissimam Larissam cepit, ut ait Iustinus libro 10. Diodorus lib. 2. de rebus Alexandri, ait, Philippus anno secundo regni sui habitâ concione, & militibus animatis, in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & sexcentis equitibus intravit.

Triballi.

Triballorum, &c. Illyricorum id genus est, ut ait Livius lib. 7. belli Punici, qui scribit Philippum, eum urgeri suos videt, in cohortem Romanam incurrisse, atque ibi equum palo tractum in caput regem effudisse. Plin. lib. 4. cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.

Ad Græcos, &c. Nulla fuit apud Philippum ratio vincendi: securis omnibus Thermopylas occuparat. Vide Iustinum lib. 8. & 9. Græciam totam prope consiliis præventam viribus domuit. Orofius lib. 3. cap. 12.

Thracia.

Thracia, &c. Antè Sythion fuit dicta. Vide Gellium lib. 15. cap. 7. de qua Plin. lib. 4. cap. 11. Appellata fuit ab asperitate, vel secundum Tortellium, à feritate, *απαχὺς*, ferum & temerarium.

Amphipolis

Amphipolin, &c. Inter Neston & Strymona, fuerunt Apollonia & Amphipolis, ut ait Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Nestos autem & Strymon fluvii sunt in Thracia. De Amphipolitanis Diodorus Siculus lib. 3.

Pydnam, &c. Ab Amphipoli subito Pydnam occupavit, & Olynthis ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, ut ait Diodorus Siculus.

Opideam, &c. Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Palene, inquit, soli patentis, ut quinque urbium sedes sit atque ager, tota in altum abiit, angusta satis unde incepit: ibi est Potidæa. Huius meminit Plutarchus in Alexandro.

Pheras, &c. Pheræ civitas in Thessalia, Plinius *Phere.*
lib. 4. cap. 8. Hinc Pheræus, Ovid. *Epist.*

Ipse repertor opia vacans pavissi Phraas

Fortur, & à nostro sanctus igne fuit.

Extra Pagasas, &c. Mosellanus ita reddit hunc *Pagase.*
locum: Victorias cumulare adproperans non quievit
donec Pheræ, Pagasæ, Magnesiæque, imò Thessa-
liæ civitates omnes barbaræ servitutis jugum acci-
perent, & generis ipsius veluti notam portare susti-
nerent. Pagasam autem Plinius lib. 4. oppidum
Thessaliæ tradit. Meminit ejus Pomponius Mela,
lib. 2. cap. 2.

Magnesium, &c. *Μαγνησίαν*, Magnesium, Græc. *Magnesia.*
ciæ regionem annexam Thessaliæ, Plinius tradit
lib. 4. cap. 8. Argo Magnetida, hoc est, Thessalicam
appellat Ovid. in *Epistolis*.

Fœderibus devincti, &c. Cùm Philippus se ex-
clusum ab ingressu Græciæ, perstructis Thermopy-
dis vidisset, paratum in hostes bellum vertit in socios.
Nam civitates, quarum antè dux fuit, sibi granulan-
tes & excipientes, hostiliter invasit, crudeliterque
omnia diripuit, liberos conjugésque sub corona ven-
didit. Orosius lib. 3. cap. 11.

Voluptatum gurgite, &c. Etenim destinato læti-
tias die * fuit interfectus in theatro per Pausaniam, * *Celebra-*
cùm regnasset annos quatuor supra triginta. Diodo-
rus viginti quatuor annos duntaxat regnasse Philip-
pum scribit. De eo hæc Orosius lib. 3. cap. 14. Cùm
ad ludos magnificè apparatus, inter duos Alexan-
dros, filium atque generum contenderet, à Pau-
saniam nobili Macedonum adolescente, in angu-
stias sine custodibus circumventus, occisus est.
Morris ejus meminit Valer. lib. 1. cap. ult. de mira-
culis.

*bantur & nim nuptiæ:
Philippo
succensibat
Pausanias,
quod is
stuprum sibi
illatum
vindicare*

Echetum, &c. Ec hetus Epirotarum tyrannus qui
regionem ingressus, hominibus nares, aures atque
pudenda

Echetus.

pu'denda rescindere solebat, & obijcere canibus. Unde Antonius Odyss. decimo octavo apud Homerum ait ad Irum; Si te vicerit mendicus, mittam ad te Echeturum, ut tibi nares & pudenda præcidat, & castribus obijciat.

Vituperationis Phalaridis exemplum

UT virtute præditos gloria, sic vitiis contamina-
tos perpetua comitatur ignominia: quâ dignissimus Phalaris, cujus crudelitas, antequam nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem primo de Divinatione libro.

A majoribus.

Cujus parentes turpissimos, ut indignos æternâ famâ, sed tenebris Cimmericis obruendos, plerique autorum silentio præterierunt.

A Patria.

Natus præclaram Agrigentum patriam: quam ut Empedocles eximius animi doctibus illustriorem, ita magis famosam crudelitate suâ reddidit ille.

A rebus gestis.

Phalaridis imperium tam fuit truculentum, ut proverbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torreat, & igne subjecto cruciabat. Meminit Plinius lib. 39. cap. 8. Ovid. in Tristibus. Valerius lib. 9. cap. 2.

A Morte.

Factis igitur dignâ morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occidit, & tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum 2. Valer lib. 3. cap. 3.

A comparatione:

In paricidas hoc est inventum supplicium. Epilogus.

Crudelis quidem Procrustes, sed longè crudelior Phalaris: Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere; post, ut Plutarchus refert, à Theseo interfectus: hic autem eò crudelitatis processit, ut ejus supplicio non debeat una parari simia, nec serpens unus, nec culeus unus.

Finem dicendi faciam, perpendens meam dicendi facultatem

facultatem imparem esse tot criminibus illius recen-
sendis, necum oratione condigna vituperandis.

ALIUD EXEMPLUM

Vituperationis Paris.

Cum nullam hominibus immortales ulli capita-
liorem pestem dederint, quam voluptatem, so-
no jure vituperandi sunt, qui posthabitis omnibus
virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium
escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epi-
curi de grege porcus.

Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, *A Natione.*
sed quos tympana & buxus juvit, non classica, ut ait
Virgil. An nono. Hinc barbaris, servilibus, ac stu-
pendis ingeniiis horrentes prodierunt homines, ut
proverbis locum fecerint: Phryx plagis emendatur.
Et, Serò sapiunt Phryges,

Patriam foris Trojan, quam, cum illustrare *A Patria.*
virtutibus deberet, omnique beneficiorum genere
beatam reddere, funditus perdidit.

Nulla refulsit in eo majorum claritas, & si quæ *A Majori-
bus.*
fuit, eam turpissimis factoribus conspurcavit, ac
tenebris (ut aiunt) Cimneriis involvit. Avis fuit
Laomedon insignis perfidia: qui pacem pro con-
structis Trojæ moenibus mercedem negavit Apolli-
ni atque Nepruno, violavitque sacram jurisjurandi
religionem, quæ semper ab aliis inviolatè sanctissi-
mæque habita est. Vide Gell. lib. 7. cap. 18.

Patrem habuit, qui servitutem perpetuam ser-
viffet, si non pretio fuisset redemptus. Ftenim puer *A parenti-
bus.*
ab Hercule captus cum Hesione sorore, pecuniâ
solus redimi potuit, unde Priamus dictus, qui pridè
appellabatur Podarces. Porro si qua fortasse fue-
runt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab iis
dofleuit.

*Ab iis que
nativitatem
præcesse-
runt me-
minit,*

Quint. lib.

3. cap. 7. ex

Hom. lib. 6.

Iliad.

*Ab educa-
tione.*

*A vita in-
stitutione;
ut etiam*

*Hercules a-
pud Prodi-
cum: de quo*

Xeno 1.

*Memor. &
Cicer.*

Offic. 1.

*A discipli-
nis.*

*Alludit ad
vulgatum*

*Paridis
judicium.*

*A dotibus
corporis.*

*A fortune
bonis.*

deflexit ad omnem libidinis turpitudinem.

Cum in utero mater Hecuba gestaret Paridem, somnavit se faciem parituram, quæ totam incendio Trojam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium. Unde fortunatiores floruisse Trojani, si responsis aruspicum, & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum e medio sustulissent.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, ubi seginam inter pecudes & lustrarum barbariem imbibit, turpissimoque libidinis crimine animum coinquinavit, usus infami turpis Oenones consortio.

Cum duæ sint viæ, altera virtutis asperior, altera vitiorum planior, & amœnior; non illam, ut Scipio Africanus, apud Sil. Italicum lib. 19. sed hanc, quam stulti solent, ingressus, consequutus est. digna meritis præmia, nimirum Iliada malorum.

Studia virtutis averfatus, neminem audivit recta monentem: unde salutarem Palladis exhortationem respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris, quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permultum rapuit ad crudelia factorum discrimina. Vide Plutarch. in Homeri vita.

Egregiâ formâ conspicuus enituit; atqui juxta Socratis præceptum, inspecto sæpius speculo non cavit, nè quid illâ committeret indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg. Accessit tantum robur, atque laterum firmitas, ut in agonali certamine vicerit Hectorem: sed omnia luxu, atque voluptatibus exhausta defluerunt. Hinc non immerito reprehensus ab Hectore apud Homerum Iliad. 2.

Quas opes habuerat, in turpissimos amoris scædoris abusus profudit, & quibus patriam debebat juvare, iis perniciem adduxit.

A Priamo receptus in regnum, non virtute regiâ dignum aliquid meditatus fuit, sed teterrimæ libidinis

nis

nis impulsu navigavit Spartam, ubi hospitibus Mene-
lai in Cretam abeuntis, uxorem illecebris expug-
natam abduxit, & in patriam ipsissimam malorum
lernam invexit.

*A rebus
gestis.*

*A genere
mortis.*

*Hoc est,
cythere mo-
riens asper-
sus est.*

Condigno, quod flagitiis meruerat, supplicio af-
fectus, mortem obiit, qualem tyranni, scilicet non
siccam.

Annibalis vituperatio.

Exordium.

IN repub. libera magnam saepe numero contumaci-
tatem afferunt convitiatores. Solent enim effice-
re, ut ex vitiorum hominum reprehensione parior
vita cum oratione, tum moribus exoriantur. Unde
Philippus ille Macedonum rex, calumniarioribus
suis plurimam se dicebat habere gratiam, quod suis
convitiis effecerint, ut ipse melior evaderet: dum co-
nor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacii
convincere. Et Annibal ipse aut ejus similes homines
improbi, non excandescunt, imo gratiam habe-
bunt, quod iusta vituperandi libertas meliorem
afferat vivendi rationem.

Natus est ex ea gente quae factio Barchina dice-
batur, à Barcha Didonis solo, qui nate solum in
arida Libya tenuit, ita obscurum, infecundum,
barbaricisque hostibus referum, ut id relinquere, &
in Africam transmigrare compulsus esset, vel re-
rum inopia coactus, vel hostium metu perculsus.
Jam in Aphrica talis contigit populus, ejus propter
insignem perfidiam suspecta fides proverbio locum
fecit.

A genere.

Orjundus itaque ex horrido, & tam infausto loco
patriam sortitus est Carthaginem. Cujus civis nullis
semper atque vitis prope majoribus certant,
quam viribus aut virtutibus. Unde per ignaviam &
ceram omnium imperitiam, amiserunt Siciliam, &
Sardiniam,

A patria.

*A Majori-
bus.*

*Regulus ca-
ptus est an-
te ab urbe
condita
466. autore
Polybio.*

*A parenti-
bus.*

*Ab iis quæ
nativitatem
Genga.*

Sardiniam, provincias omnium florentissimas.

In majorum ejus numero, quem laudandum ma-
gis existimatum, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo
fuerat crudellior: cuius effrata sevitia dolo & infi-
diis Xanippi, Marcum Attilium Regulum, spiritus
religiosissimi virum cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus
dii videre non potentes servum immiserunt, qui de
viro deterrimo penitus sumeret, & divinum factum
quasi miraculo comprobaret. Hic enim quod do-
minum suum occidisset, tyrannum subito aggressus
interemit: cumque comprehensus omni modo cru-
ciroretur, latissimam tamen quam ex vindicta ceperat,
in ore constantissime retinuit, eoq. suis habitu oris,
ut superante lætitiæ dolores, ridens etiam speciem
præbuerit. Valerius lib. 3. cap. 3. Livius Imperatores
ne bellorum Puniceorum.

Patrem habuit Amilcarem tyrannum pestilen-
tissimum, qui ut sui similem, hoc est nativum crude-
litate heredem filium relinqueret, undecim annos
naturæ artis admoveit, ut odium in Romanos perenne
juraret. Et hic maturè patriæ vestigia sequutus, odii
magnitudinem ostendere cupiens, inflexit in terram
pedem, suscitavitque pulverem, dicens: Tum belli
finis erit cum alterutra pars in habitum pulveris re-
ducta fuerit. Vide Valer. lib. 9. cap. 3.

Patri igitur vestigia subsequutus, ecriæ predicti-
onis somnium vidit, necq. suis convenientem ima-
ginem hausit. Existimavit enim nullum sibi à Jove
mortali specie excelsiorem juvenem invadenda In-
liæ ducem, cujus monitu primo vestigia nullam in
patrem secutis oculis, mox humani ingenii proba
voluntate vestigia scrutanda pone respiciens, animad-
vertit immensæ magnitudinis serpentem, cum in-
genti arborum ac virgultorum strage, furti condito
to impera. omne quicquid obvium fuerat prætere-
missis.

tem,

tem, postque eam magno cum coeli fragore erumpentes nimbos, lucemque caliginosis involutam tenebris: attonitus deinde, quidnam esset monstrum, & quid portenderet, interrogavit: Hic, dux Italiae, inquit, vastitatem vides, ut ait Valer. lib. 1. cap. 3. Eadem Livius habet primo belli Punici 2. Silius lib. 3. Cicero de Divinatione lib. 1.

In pratorio patris educatus fuit, ubi nihil præter *Ab institutio-*
mera tyrannidis exempla vidit. Eum Asdrubal, vix *tione.*
dum puberem, ad se accersivit, ut militiæ assuesceret, inque paternas opes succederet. Sed optimus vir Hanno factionis alterius princeps, animadversus pessimam adolescentis indolem, ipsam domum tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, vivere æquo iure cum cæteris censebat: ne quandoque parvus hic ignis incendium ingens excuscarret. At pauci, ac ferme optimus quisque Hannoni assentiebantur: sed (ut plerumque fit) maior pars meliorem vicib, ut ait Livius. Prudenter autem Hanno: nam Annibal ferus, immanisque natura, adjuvit a pueritia primam disciplinam, quæ non iura, non leges, non civiles consuetudines, sed bella, caedesque & hostiles proditioes tractare didicerat. Itaque crudelissimus evasit dux, & fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendum hostem semper inremus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, ut refert Plutarchus.

Optimos quidem præceptores consecutus erat, *Ab educ-*
sed omnes naso suspendens per arrogantiam, in *tione.*
bonis disciplinis nihil promovit. Etenim oratorem atque philosophum eloquentissimum Peripateticum Phormionem laudavit Ephesi, de imperatoris officio, & de omni re militari copiosissime differentem, pauloque post rogatus quidnam de illo philosopho iudicaret, respondit, multos se dehiros vidisse

disse senes, sed qui magis quam Phormio deliraret, vidisse neminem. Cujus rei meminit Cic. Orat. lib. 2.

A legum contemptu.

Legum justitiam nihil curavit, fœdera rupit, legatos P. Valerium Flaccum, & Qu. Fabium Paphilum à sociis & pro sociis missos, contra jus gentium non audivit; nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, ea astutia mirè solitus est avertete. Sic à Duilio consule navali prælio victus, timensque classis amissa (capitale enim Carthaginiensibus ex publico legum decreto fuit, si quis ducum injussu populi pugnasset infelicer) pœnas dare; ex illa infelici pugna prius, quam cladis, quædam domum pervenerit, quendam ex amicis compositum & instructum Carthaginiensium misit. Qui postquam civitatis ejus curiam intravit, Consulit, inquit, vos Annibal, cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias advennerit, an cum eo configere debeat. Acclamavit universus senatus, non esse dubium quin oporteret. Tum ille; Confluxit, inquit, & superatus est. In liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisset judicaverant, ut ait Valer. lib. 7.

CAP. 3.

A rebus gestis.

Rupto quod primo bello Punico fuit idum fœdere, socius Italix agros ferro & igne vastavit: quod scelus ut pro sua libidine patraret, occasionem quaesivit, nec quaesita defuit. Erant in Hispania Saguntini, quasi medii inter Romanorum & Carthaginiensium fines, jure fœderis in libertate relictæ. Hi postea totos se Romanis addixerant, in utraque societate Romani imperii fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil opportunius fieri posse ad eliciendam Romanorum iram, ac incendium quod sibi optatissimum erat, concitandum, quam Saguntinos armis belloque lacessere. Sed priusquam socios

scios populi Romani aperte adoriretur, statuit in
Oleadas, aliosque trans Iberum populos exercitum
ducere, ac eis ad deditionem compulsis, aliquam
sugunto nocendi causam reperire; quâ non tam
meditato consilio à se illatum, quàm à Saguntinis
contractum bellum videri posset. Primum igitur
Oleadum gente ad deditionem compulsâ, Vacceos
deinde aggreditur, agros depopulatur, oppidâque
multa expugnat, ut ait Plutarchus.

Annibalis maiore ex parte virtus savitiâ consta- *Ab animi*
bat: argumento fuerunt multa, cum primis illud, *dotibus.*
quod in flumine * Gello corporibus Romanis ponte * *Al. Ver-*
fecto exercitum traduxit, ut æquè scelestum terre- *gello.*
strum Carthagenensium copiarum egressum terra,
quàm mariumarum Neptunus experiretur. Idem
captivos operibus, & itinere fessos, primâ parte pe-
dum succissâ relinquebat. Quos verò in castra per-
dlexerat, paria fratrum & propinquorum jungens,
ferro decernere cogebat: neque antè sanguine ex-
plebatur, quàm ad unum victorem omnes redegisset.
Iusto ergo illum odio, veruntamen tardo supplicio
ignatus, Prusiæ regi factum supplicem ad voluntari-
am mortem compulit, ut ait Valer. lib. 9. cap. 2.
Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus
erat, sed eas ingentia vitia æquabant, inhumana
crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, ni-
hil sancti, nullius dei metus, nullum jusjurandum,
nulla religio, ut Livius scribit.

Nulla quidem labore aut corpus Annibalis ab in- *A corporis*
idio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & *dotibus.*
frigoris patientia par, cibi potûsque desiderio natu-
rali, non voluptate modus finitus, vigiliarum som-
nique nec die nec nocte discriminata tempora;
id, quod gerendis rebus superesset, quieti dabatur:
ea neque molli strato, neque silentio accersita: sed
tantum id corporis bonum luxuria fregit; maxime

Catopana, perquam utilis imperio Romano. Iam
 tunc enim armis Annibalem illecebris suis com-
 plexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa va-
 lentissimum ducem, illa exercitum scerrimum
 pibus largis, abundanti vino, unguentorum fragran-
 tia, Veneris usu lascivior ad somnum ac delicias
 evocavit. Ac tum denuum fracta & confusa Punica
 feritas est, cum Seplasia ei, & Albana castra oc-
 coeperunt. Quid ergo his vitilis sedius? quibus vi-
 tus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in
 infamiam convertitur, animique pariter & corporis
 vires expugnantur, aded ut nescias ab hostibusne, an
 ab illis capi perniciosius habendum sit, ut ait Va-
 ler. Max. lib. 9. cap. 1.

*A fortuna
 bonis.*

Opes, quas apud milites plebemque plusquam
 modicas habebat, assiduis rapinis auxit; quibus
 hominum animos sollicitavit, & corruptis, ut largi-
 tionibus sibi favorem aucuparetur, viamque ad
 dominationem praestrueret. Libido enim maxi-
 ma invalerat reipub. capienda, sibi que regnum
 parandi.

*Ab iis que
 supremum
 vite diem
 præcesse-
 rant.*

Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Max.
 quod in animum induxerint & conspectu suo im-
 movere Annibalem, qui pro eorum victoriis tot im-
 peratores, totque exercitus Romanos trucidaverat.
 Sed illi iudicio meo prudentes, iustis rationibus ad-
 ducti, nocentissimam bestiam religarunt, totum turba-
 torem publicæ pacis, totum cladium autorem truci-
 dentissimum.

Ejectus igitur in exilium, ad Antiochum regem
 Syriæ confugit: quo viſto, ad Prusiam Bithyniæ
 regem concessit: unde Romam legatione repetitus,
 hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno
 absumptus est: ita morte non gloriosa succubuit,
 vitam infecuta turpissimam.

Pestilens & crudelis C. Flaminius erat, qui mis-
 rabilis

bellis illius ad Thrasymenum pugna causa fuit. *A comparatione.*
 et longe pestilentior, atque crudelior Annibal: il-
 lum semel rempubl. affligere stultitia coegit, hunc
 autem furor ad maximas clades saepenumero per-
 traxit.

Plura dicere susperfedeo: ineptus enim haberi *Conclusio.*
 possem, si crimina Annibalis omnia, quae nullum no-
 cendi finem habuerunt, studerem exigua, quam ha-
 bet oratio mea, facultate complecti.

De comparatione, quae ubi xerxis

Gracè dicitur.

C A P. X.

Comparatio est oratio, ex collatione aliquid
 disquirens, quo id, quod comparatur, in ma-
 ius extollat, aut ostendat æquale.

“Comparantur autem vel bona bonis, vel bona
 malis, vel mala malis, vel parva maioribus, conse-
 rantur. Prorsusq; comparatio duplicem habet vel
 laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex
 laude, vituperationeque compositum. Omnis au-
 tem comparationis locus admodum difficilis est,
 praesertim si parva maioribus conferat.

“Comparari verò omnia possunt, quae laudari,
 quaeque vituperari;

“Personae,

“Res,

“Tempora,

“Loci,

“Irrationalia animalia,

“Plantae.

Q

Non

“Non oportet autem comparantem totas res totum
 “conferre; id enim supinum, inefficax, & nequa-
 “quam est pugna: sed capiti caput conferendum,
 “hoc enim vehemens. Atque dividere totas, laudis
 “est, non comparationis. Comparatio autem in hoc
 “non est posita, quando totum hoc præexerci-
 “tamentum comparatio vocatur: ut,

Comparatio Achillis & Hectoris.

Progenitum. “Volenti mihi virtutem conferre virtuti, cum A-
 “chille haud immerito componendus fuerit He-
 “ctor. Sunt quidem ipsæ per se virtutes nimirum
 “abundè honestæ, comparatæ tamen, admirabilio-
 “res videntur.

A loco. “Patriâ ergo nati sunt non eâdem laudatâ tamen
 “interque. Ille enim in Phthia, unde Græciæ ipsius
 “primum prodit cognomentum: hic verò Troiæ,
 “cujus conditores deorum quoque primi fuerunt.
 “Quod si pari natum esse loco affert aliquid ad
 “laudem, nihil quidem hac in parte Achilli pos-
 “habendus est Hector.

A parentibus. “Nati autem uterque præclarâ patriâ, parem quo-
 “que generis habuerunt dignitatem: uterque enim
 “ad Jovem originem suam initiumque generis sui
 “refert. Peleus enim filius Achilles fuit, Æaci verò
 “Peleus, & Jovis Æacus. Sic quoque Hector Pri-
 “ami, Priamus autem Laomedontis, & Dardani La-
 “omedon filius, Dardanus quoque Jove progenitus
 “est.

A majoribus. “Progenitore autem Jove nati uterque, reliquam
 “quoque majorum seriẽm habuerunt claritudine
 “æqualem. Ut enim Achilles Æacum habuit & Pe-
 “lea, quorum ille Græcos a fœditate, penuriâque li-
 “beravit; hic Lapithis devictis ob egregiam virtutem
 “æquæ conjugium est affectus: Sic Hectoris Darda-
 “nus

"nus progenitor fuit, deorum primùm dignus habi-
 "tus convictu; pater autem Priamus imperavit urbi,
 "cujus muros ipsi quoque dil' fundarunt. Quod si
 "non minus est, quam deo sortitum esse conjugii,
 "deorum, idque optimorum mensâ conviviôque
 "usum esse; nihil est quod quisquam majorum glo-
 "riâ Hectori præferat Achillem.

"Talibus autem uterque majoribus procreati, an-
 "te ad fortitudinis sese studia consulere: & ille qui
 "dem à Chirone educatus est; huic Priamus ipse
 "præceptor, velut naturæ quidam viâ, virtutis mo-
 "numenta tradebat. Par itaque similisque educatio
 "parem utrique conciliat laudem.

*Ab educa-
 tione.*

"Ue autem ad virile pervenire robur, eodem in
 "bello par uterque animi, virtutisq; specimen præ-
 "buerunt. Hector enim Trojanos ducebat, solusque
 "velut obex, propugnaculumque civitati datus, quo
 "batur ipsam, sterisque, quam diu faventibus diis &
 "auxiliariis est usus. Cadens deinde, ipsam quidam
 "Trojam post se traxit atque evercit. Achilles vero
 "Græcorum præerat armis, terrorq; omnes vinces
 "bat Trojanos, Palladis fulcrum numine atque auxi-
 "lio, decumbentisque spem victoriæ in reliquum ab-
 "tulit Græcis.

*Aræbus ge-
 stis.*

"Ex ille quidem victus à Pallade interit: Hic un-
 "dem cecidit ab Apolline confusus. Natiq; ambo ex
 "diis, ambo quoque deos habuere mortis auctores,
 "atque divinitus generis initium, viri etiam ex-
 "tra accepere. Quod si similes utrique vita fuit,
 "similisque mors utrumque abstulit, quid est quod
 "non Hector par sit quoq; cedere debeat Achilli?
 "Plura erant, quæ dicerem de utriusque virtute mi-
 "si quemadmodum in his, quæ dixi, ita in reliquis
 "per omnia ipsorum gloriâ esset æqualis.

A morte.

Epilogus.

SCHOLIA.

Comparatio secundum Priscianum est, vel similium, vel diversorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ, inter schemata, sententiæ numeratur à rhetoribus; quodd hæc brevis sit exordia, illa exercitationis studio, suscepta, instar laudis vel vituperationis fusiâ tractari solet.

Bona bonis, &c. Ut si Æneam Numæ comparaveris, sapientiæ fortitudinem, iustitiam pierati.

Bona malis, &c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget; ut, sapientiâ comparata stultitiæ, pax discordiæ, sobrietas ebrietatiq.

Mala malis, &c. Ut si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procrustes Phalaridi.

Paria maioribus, &c. Res exiguæ verbis attolli possunt, ut si ex troica foceris elephantum.

Duplicem habet tandem, &c. Per loca laudis processuri, comparabimus & urbem urbi, ex qua viri, & genus generi, & victum victui, & professione professionibus, & gesta gestis, & ea quæ addunt extrinsecus, ut diversos mortis modos, & quæ

cum sunt secum. Similiter si arbores comparare volueris, conferet etiam præsentia eis, numina, & loca in quibus nascuntur, & fructus, & utilitatem, & similia. Res quæque si comparas, & duces quæ

priducis invenerint, & eos conferes. Pastores quibusque animæ & corporis.

Illudendum, &c. Absolutum aliquando, & inopertum, ut cum nimis laudamus, ut si cum comparamus iustitiam & divitiis.

Locus difficilis, &c. Modè fortem, ut Priscianus, in oratorem exigit, & callidum & celerem, ut agiles semper facere transitiones.

Personæ, &c. Ut in oratione pro Cluentio, ubi
Mileſia & Oppianicus conferuntur. Illa à ſecundis
credibus pro abortu pecuniam acceperat, hic idem
ſecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Erafm.
Copia.

Res, &c. Ità conferri poterit Academia aliqua
cum alia, urbs cum urbe, locus cum loco, &c.

Itæſ res totæ, &c. Non fuerit neceſſe, inquit, ut
aliquam rem per omnes ſuas partes cum alia confe-
ram, ut caput Demotheſis cum capite Ciceronis,
humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes
cum pedibus: Sed magis, ut ſecundum locos gene-
ris demonſtratum, compares genus Demotheſis
cum genere Ciceronis patriam cum patria, educa-
tionem cum educatione, res geſtas cum rebus ge-
ſtis, &c.

Non leſt poſtū, &c. In hoc comparationis pro-
gymnasmatate non eſt comparatio caput, quia com-
paratio eſt tota præexercitatio. Non quidem eſt ca-
put, ſed comparatio diſſuſa per omnes locos atque
partes.

Phthia, &c. Φθία, ὅθεν τῆς Ἑλλάδος ὁ προῶνθεν
ἰσχυρὸς &c.: Unde Helladæ cognomen tum provenit.
Iſtæ autem Phthia Theſſaliæ oppidum & regio Achil-
lis patria illuſtris. Dido apud Ovidium in Epistoſſis;
Non ego ſum Phthiæ magnæſque oriunda Mycenis.

Hinc Phthius. Mem in Briſeide.

Quam ſine me Phthiæ conſeſcent ſequora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthioride ponit,
regione Græcâ: Et Hellas, Achiæ regio, alio no-
mine Aſis dicitur. Eadem Theſſalia cognominata
ſub autore Plin. l. 4. c. 7. Phlæa apud Thucyd. lib. i
Hellenes Græci appellati ſub. Hellas dicta fuit à
Educationis & Pyrrha filio, qui Hellen appellatur.

Troja conditionis, &c. Apollo & Neptunus cum
Laomedone, ſui filio, patre Priami, mercede pacta

Virgil. in 3.
Æneid.

muros Trojanos condiderunt; unde Ovidius in
utilius starent etiam nunc mania Phœbi.

— Ceciditque superbum
Ilium & omnis humo sumat. Neptunia Troja.

Pelei, &c. Jupiter, ut Ovid. ait 6. Metamorph. in
ignem transformatus, ex Ægina Afopi filia (quam
indè vocat Afopida) genuit Æacum, Æacus Peleus
Peleus ex Thetide Achillem; unde ab avo Æacides
appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami, &c. Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίαμου, eruo,
quòd ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.

Dardanus, &c. Jovis & Electræ filius. Ovid. 4.
Fastorum.

Dardanon Electrâ quis nescit Atlantide natum,

Scilicet Electrâ concubuisse Jovem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia: sicut à Dardani
filio Troë Troja; ab Illo Trois filio, Ilios, vel Ilion.

Alii genus Hectoris paulo aliter derivant. Jupi-
ter, inquiunt, ex Electrâ genuit Dardanum, Dar-
danus Assaracum & Ium, Ilus Laomedontem,
Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide
Tortellium.

Græcos liberavit, &c. Æacus tam cæteris virtute
præstiterit, ut, cum maximâ siccitate in Græcia plu-
rimi hominum corrumpere, nullumq; malo huius
auxilium inveniretur, postquam magnitudo cala-
mitatis excrevit, eum civitatum principes adierint,
rogantes, ut tantum malum, tantamq; pestem ab eis
propulsaret: sperabant enim propter ipsius genero-
sitatem atque eximiam pietatem quàm oclerrimè à
diis præsentium malorum liberationem inven-
rum. Nec ea spes eos fefellit. Itaque voti compo-
tes facti in Ægina, ubi votum ille præcèsque fecerat,
commune omnibus Græcis sacrum ædificavêre. At-
que ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa
cum gloria vitam duxit. Postquam verò migravit

vita,

vita, cum apud Plutonem Proserpinamque maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis asseuisse fertur. Hæc ex Plutarchi Evagora.

Lapithis devictis, &c. Hi Thessaliæ populi, Ixionis & nubis filii, frænorum & stratorum inventores; Virg. 3. Georg.

*Fræna Pelithronii Lapithæ gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.*

Exiit, primus chalybem frænosque momordit

Luc. lib. 6.

Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,

Spumantque novis Lapithæ domitores habenis,

Plura de Lapithis & Centauris apud Ovid. 12. Metamorph.

Dea conjugium, &c. Hoc est, Thetidos. Fuit autem Thetis, &c. Pelei uxor, Achillis mater, ut Thetys, Tethys, Cœli & Vestæ filia Neptuni conjux, mater Nympharum. Hoc primum producit, illud autem corripit. Virg. 1. Georg.

Thetis.

Teque sibi genitum Tethys emat omnibus undis.

Claudian. lib. 1. de raptu Proserpinæ.

Hinc latras Gerula Thetis, Lilybæaque pulsat

Littora

Leva tenent Thetis, & Melite Pæopæaque virgo.

Virgil.

Ob ætænam virtutem, &c. Cum Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicasset, multisque aliis bellis atque periculis probatus esset, Thetida, Nerei filiam immortalē, quamvis ipse mortalis, uxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuere, solum in istis nuptiis Hymenæum deos cantasse, ferunt, ut ait Plutarchus.

A Chirone educatus, &c. Centauri ἀνὴρ τῆς κενταύρας, Chiron. hoc est, a pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatorēs. Quorum unus erat Chiron, Saturni & Philyræ filius, optimus cytharædus, medicus, astrologus.

Comparatio Demosthenis &

Ciceronis.

Si non parvam laudem merentur, qui divinorum ingeniorum gloria, ceterarumque rerum complentium claritate pares enituerant: non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit. *Exordium.*

Patriam uterque sortitus illustrem, ille Græciam, uberrimum Antiquæ eloquentiæ fontem, hic Italianam, Latinæ linguæ parentem facundissimam. *A patria.*

Obscuro natus uterque parente, clarissimus evasit. Ille patrem rix seculo suo notum habuit, ut inquit Valerius: de huius item patre nihil, ut Plutarchus inquit, certum est proditum. *A parentibus.*

Generis seriem, quam à majoribus humilem & ingloriam acceperunt, ita virtutibus propriis illustrarunt, ut maximam laudis claritatem pollicant in æternum. *A majoribus.*

Ingeniorum specimen sub prima juventute statim emicuit. Unde bonas inter disciplinas educatus, & perclaris artibus dicendi profectus, additis summos in oratores evaserunt, summamque foro, curiæque gloriam sibi quisierunt. *Ab educatione.*

Ab optimis præceptoribus instituti fuerunt: Demosthenes ab Ilzo eloquentissimo doctore: Cicero à Philone Academico, Molone Apollonio, viris in docendo disertissimis. *Ab institutione.*

Cicero Græcè & Latinè declamando se plurimum exercuit cum M. Pisone, & Qu. Pompeio. Et Demosthenes vadolis litoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus oblectantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus uteretur, ut ait Valer. Ferrus & Ciceronem primum in propo- *Ab exercitatione.*
non

non minus, quàm Demosthenem laborasse: unde omni curâ, & Roscium comedum, & Æsopum tragœdum observasse traditur, ait Plutarchus.

*Ab animi
dotibus.*

In utroque refulsit integritas, benevolentia, & humanitas. Unde cum Demosthenes ab Atheniensibus populo iussus esset accusare quendam, recusavit id facere: ut ergo adversus eum reclamatio populi, quemadmodum consuevit, facta est, surrexit Demosthenes & inquit, Vos me, viri Athenienses, confutorem habetis etiam inviti; calumniatorem verò, nec si velitis quidem. Et Cicero, cum præfectus annonæ esset, sortitusque Siciliam, in missione frumenti, quam ad urbem agere coactus erat, plerisque Siculis molestus gravique videbatur: sed mox cum ejus integritatem, humanitatemque experti essent, eum, veluti neminem ex aliis ducibus suis, honore summo dignati sunt.

*A rebus, et
his.*

Ad remp. salutis publicæ conservandæ studio se conculere. Nactus autem Demosthenes uberem in remp. materiam & honestam, pro Græcorum libertate adversus Philippum, & in ea præclare decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est. Nec solus ut disertus, verum etiam ut fortis vir suspiciebatur, ut admiraretur ipsum Græcia, observaret Persarum rex, plurimus apud Philippum sermo esse, contereantur adversarii, sibi adversus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis remp. liberavit. Unde Juvenal Satyr. 8. eleganter inquit:

*Quis, Catilina, tuis majoribus atque etroge
Deveniet quicquam sublimius? arma tamen, ois
Nocturna, & flammis domibus templisque paratis,
ut Braccatorum pueri, Senonumque mulari,
Nulla quod liceat tuncâ punire molare,
Sed vigiliæ consui, decussaque vestra coercet.*

NON

Hic

*Hic novus Arpinus ignobilis, & modo Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit ubique
Præsidium attonitum, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros, intra toga consulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quar-
tum
Thessaliæ campis Octavius abstulit udo
Cædibus assiduus gladio: sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.*

Autoritas in repub. par fuit, præsidio uterque mi-
litarium hominum egebat, Demosthenes, Chæretis, Diophetis, Leosthenis: Cicero, Pompeii, Augusti;
id quod Augustus ipse ad Agrippam & Mecænatem scribit.

Duos rhetores alios haud invenio, qui ab obse-
ris parvisque facti sint tantæ, qui tyrannis se regibus
objecerint, filias amiserint, patriâ suâ exulârint, re-
versi sint cum honore, rursus fugitantes in adversa-
riorum pervenerint manus. Quod si natura formæ
que viri utriusque, sic, quemadmodum artifices
quidam inter se, contendant, difficile judicari est,
magisne moribus, an rebus gestis similiore reddi-
derint.

Unâ cum patriæ libertate fuerunt extincti. De-
mosthenes Antipatri impetso per Archiam Phyga-
dotheram, satellitum principem: Cicero Antonii
iussu per Herennium centurionem. Et quod mirum,
certis prælagiis utrique mors denunciata fuit: illi
somnia, huic auspicii. Demosthenes enim nocte
per quietum visus erat cum Archia tragediis in
theatro certare, & cùm illum superâisset, raptim de-
lectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cum in villa
Cajetana esset, corvus in conspectu ejus horologii
ferreum loco motum excussit, & protinus ad ipsum
venit, ac laciniam togæ, eoque morsu tenuit, de-
nec

nec servus ad occidendum cum milite venisse nuntiaret.

*Ab his quæ
mortem
consecuta.*

Ue Demosthenes gloriosam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit infecta : atqui tyrannos, quorum nefario scelere succubuerunt, infamiae crimen perpetuum est comitatum.

Epilogus.

Plura dicenda essent : sed cum cetera comparaturis facilia sunt collatu, operæ pretium est visum, hæc paucis indicasse, quæ restant autem stylo meum iniectionis reliquisse.

Ad consimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro apud Livium, aliosque autores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Justinum lib. 9.

Publicolæ, & Solonis.

Alcibiadis, & Coriolani.

Periclis, & Fabii.

Annibal, & Scipionis.

T. Flaminii, & Philopœmenis.

Aristidis, & Catonis.

Timoleonis, & Amilii.

Lylandri, & Syllæ.

Agessilæ, & Pompili.

Dionis, & Bruti, &c.

DE ETHOPOEIA.

CAP. XI.

Ethopœia est imitatio & expressio morum personæ subjectæ.

Imitationis autem tres sunt differentie, **Εἰδολοποιία**, **Προσωποποιία**, **Ἠθοποιία**.

“ Est quidem Ethopœia, quæ notam habens personam, mores solum effingit, ut qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante. Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

“ Idolopœia est quæ personam habet notam, sed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum *Διὸς Εὐπολὶς* finxit, & Aristides *Ἰδωλὸς τῶν τετραπόδων*. Unde etiam Idolopœia vocatur.

“ Prosopopœia est, quando finguntur omnia, & mores, & personæ, quemadmodum Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec personam habet propositam, unde Prosopopœia est dicta, fingitur enim ipsa cum moribus persona.

f. “ Passiva, quæ exprimit affectum, ad quam pertinent, quæ proflus animi significant motum, ut qualia verba Hecuba faceret Trojâ subversa.

Dividitur
autem Ethopœia:
namque
triâ est

“ Moralis, quæ mores solos depingit, ut qui diceretur mediterraneus, primum conspicatus mare.

“ Mixta, quæ mores habet pariter, & affectum, ut qualia loqueretur Achilles super occiso Patroclo, cum pugnare decrevisset. Mores enim consilium habet, affectum verò atrox occisus.

“ Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido, brevi, florido, disjuncto; omni flexu, atque figura remota. Proque capitibus divides tribus ipsam temporibus; præsentî, præterito, & futuro.

Exemplum

*Exemplum Ethiopeia passiva, continens quæ verba
deceat posset Niobe, iactantibus
liberis.*

*Exordium
à præsenti.*

*À prateri-
to.*

ME miseram! quam aliam præ alla deflebo ca-
lamitatem, orbata nunc liberis, quibus ante
“ fueram insignis? Quæ copia infelici mihi ad quam
“ redacta est inopiam? non sum jam misera unius
“ filii mater, quæ antea tam multis conspicua ince-
“ debam. At quanto satius foret sterilem fuisse poti-
“ us, quam in lacrymas, atque luctus fecundam?
“ Longè enim infeliciori loco sunt hæ quæ orbita-
“ tem suam desinent, eis quæ nunquam perperunt.
“ Hoc enim quod experimentum amoris filiorum
“ sumptum, destitutis postea acerbissimum est.
“ Sed infelicem me, quæ parem ei qui me genuit,
“ sum experta fortunam! Orta enim ex Tantalo qui
“ convictu deorum fœlix, tandem ab ea est deorum
“ amicitia evolutus: hujus quoque cladibus meis ap-
“ probo me esse genus. Conjuncta enim sum Lato-
“ næ, perq; hanc ipsam nunc his opprimor malis, &
“ ipsius familiaritatem filiorum orbitate deploro.
“ Hicque mihi frater cum dea convictus, ut in cala-
“ mitatibus degam. Prius namque quam ipsi sum
“ cognita Latonæ, fœlicior ipsa sui mater: ut autem
“ sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum
“ antea quam me nosset ipsa insigni sui multitudi-
“ ne beata. Jacet ille sexus utriusque lætas numerus,
“ mihi summum in luctum. Quò me vertam infelix?
“ ad quæ defleat? quod mihi ad tot defunctos libe-
“ ros sufficiat sepulchrum? Miseram me! in tantis
“ malis meis ipse quoque me deserit calamitatum
“ mearum honor, & infelici iusta intermittuntur.
“ Verum calmyro quid ista queror, ac deploro,
“ cum

diis, ut me in aliam naturam transmutent, impetrare liceat ! Unum hoc miseriarum mearum video remedium ; ut in alicujus, quod sensus viræque sit expers, formam commuter. Sed vereor misera, nè sic quoque quamvis mutata, inter lacrymas agere non cessem.

SCHOLIA.

EThopœia, à Prisciano vocatur allocutio, sermo- *Ethopœia.*
nis imitatio, ad mores, & suppositas personas accommodata. Quint. lib. 9. cap. 2. Imitatio, inquit, est morum alienorum, quæ ἑθωποιία, vel, ut alii malunt, Μίμνησις dicitur : versatur & in dictis, & in factis. Expressio morum est, & affectuum, unde nomen habet.

Hercules Eurystheo, &c. Hercules Jovis & Alcmenæ filius. Vide Ovid. Met. 9. Dictus quasi aëris gloria. Maerob. 1. Satur. cap. 20. Revera Herculem solum esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est, nisi heras id est, aëris cleos ? quæ porro æris gloria est, nisi Solis illuminatio, cujus recessu spiritus occultitur profunditate tenebrarum ? Coactus multa adire pericula, Junone impellente, & imperante Eurystheo. Vide Boecatum lib. 12. cap. 34. Autem Eurydæi Scheneli Mycenarum Regis filius. Ovid. in Epistolis :

Quam non mille fere, quem non Scheneliæus hostis,

Non potuit Jano vincere ; vicit amor.

Duros ut mille labores

*Rege sub Eurystheo satis Junonis inique
Pertulerit.*

*Virgil. in
Æneid.*

ἑθωποιία, &c. Hanc simulacri fictionem appellat Priscianus. Fit cum mortuis verba dantur. Quod facit Cicero pro Cœlio, verba dans Appio Cæco contra Clodiam. Livius lib. 6. belli Punici, Si ab inferis

inferis existat rex Hiero, fidissimus imperii Romani cultor, quo ore aut Syracusas aut Romam ei ostendi posse, cum, ubi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam, in vestibulo urbis propè in porta, spolia patriæ suæ visurus sit. Item, Cicero in Confirmatione: Quod si nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes vestros adfit, non hac utetur oratione? Ego reges eieci; vos tyrannos introducitis. Ego libertatem quæ non erat peperit, vos partam servare non vultis. Ego capiti mei periculo patriam liberavi; vos liberi sine periculo esse non curatis:

Item Hector occisus apud Virgil. in 2.

Heu fuge, nate deâ, tēque his, ait, eripe flammis.

Motis habet muros, ruit alto à culmine Troja:

Sat patriæ, Priamoque datum: si Pergama dextra

Defendi possent, etiam hac defensa fuissent

Sacra suosque tibi commendat Troja penates.

Hos cape fatorum comites, his mœnia quere,

Magna pererrato statuis quæ denique ponto.

Item Polydorus in tertio:

Quid miserum, Anea, laceras? jam parce sepulto,

Parce pias scelerare manus: non me tibi Troja:

Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.

Heu fuge crudeles terras, fuge littus avarum.

Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea textit

Telorum siges, & jaculis inctevit acutis.

Idem apud Euripid. in Hecuba, inquit,

Sum profectus à profundis manibus, &c.

Εὐπολὶς, Eupolis, &c. In comœdia cui nomen

id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cujus

magna fuit licentia, comœdiæ scriptor.

Hor. l. 1. ser. 4.

Eupoles atque Cratinus, Aristophanesque poëta,

Atque alii quorum comœdia præca virorum est,

Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur,

Quod mæchus foret, aut figarius, aut aliqui

Famo-

Famosus, multa cum libertate notabant, &c.

Subversus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd quædam illius crimina carpsisset.

Aristides, &c. Hic in oratione quædam rhetoricam defendit, & encomion canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis & Periclis.

Protopopæia, &c. Hanc Priscianus reddit conformationem. Quæ est, quando alicui rei contra naturam datur persona loquendi. De qua videt Cicer. 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens, Nullum jam tot annis facinus extitit nisi per te, nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium necesse, tibi vexatio, direptioque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solum ad negligendas leges, & quæstiones, verum etiam ad everrendas perfringendasque valuisti: Superiora illa quanquam ferenda non fuerunt, tamen ut potui, tuli. Nunc verò me totam esse in metu propter te unum; quicquid increpuerit, Catilinam timere; nullum videri contra me consilium iniri posse, quod tuo scelere abhorreat: non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar; si autem falsus, ut tandem aliquando timere definam.

Et Ovidius 2. Metamorph. introducit Tellurem, ita loquentem:

Sed placet hoc, meruique, quid tua fulmina cessant,

Summe Deum? liceat peritura viribus ignis,

Ignem perire tuo, clademque autem levare.

Vix equidem sauces hæc ipsa in verba resolvæ.

(Presserat ora vapor) totos en aspice crines,

Inque oculis fumum: volitant super ora favilla.

Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,

Officiumque refers, quod aduncæ vulnera aratri,

*Rastrarumque fero, totòque exerceor anno?
 Quod pecori frondes alimentaque mitia fruges
 Humano generi, vobis quoque thura ministro?
 Sed tamen exitium fac me mernisse, quid unde?
 Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
 Equora decrescunt, & ab ethere longius absunt,
 Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
 At cæli miserere tui: circumspice, utrinque
 Fumat uterque polus: quos si violaverit ignis,
 Atria vestra ruunt: Atlas en ipse laborat,
 Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
 Si freta, si terræ pereunt, si regia cæli;
 In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
 Si quid adhuc superest, & rerum consule summa.*

Menander fecit argumentum, &c. Menander poëta comicus fuit, Gell. lib. 17. cap. 4. scribit ab eo relatas fuisse centum & octo vel (secundum alios) centum & novem comedias: sed omnes ad nostra tempora non pervenerunt. Cæterum ut Menander habuit *ῥάσος*, ita *ἔλεγχος*: in quo res erat; nulla autem vera sed ficta persona. Catanzus reprehensionem vertit. Aphthonius ait, *Ὁ δὲ ἔλεγχος πρᾶγμα μὲν ἔστι καὶ μὴν ἔστι τὸ πρόσωπον*. hoc est, Redargutio res quidem non autem persona: Ut si quis illam introducat loquentem, arpentemque faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit. Agricola reddidit argumentum quod. (ut ait Ciceron ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, ut argumenta comediarum.

Passiva, &c. A Prisciano, passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiscutio perpetua inducitur; ut quibus verbis uti potuisset Andromache, occiso Hectore. Fuit autem ea uxor Hectoris, animo virili prædita, unde à virili pugna nomen sortita.

Moralis, &c. In qua continentur mores ; ut, quibus verbis potuisset uti rusticus, cum primum aspexit navim.

Patroclo, &c. Hic cum in patria cædem fecisset, Patroclus. in Thessaliam confugit ad Achillis patrem : Menœdi regis Locrensis filius fuit.

Ovidius primo de Ponto :

*Cede puer factis Patroclus Opuntæ reliquit,
Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.*

Amicus fuit Achillis, & ab hujus armis interfectus.

*Sive Menætiadem falsis cecidisse sub armis :
Flebam successu posse carere dolos.*

Ovid in
Epist.

Achillis autem verba quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur passionem funeris amici, & morem de bello in Trojanorum vindictam suscipiendo cogitantis.

Affectum amicus occisus, &c. Hujus enim progymnasmat is usus est, ut exercitii studio personarum omnium affectus imitari, aptasque materiæ censuum, sententiarum, verborumque formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia insipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis ; senis, juvenis ; viri, scæminæ ; matronæ, scorti. Vide Emporium sophistam.

Amicus. &c. In Aphthonio habetur : ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φιλία πρὸς τὸν φίλον. Quint. lib. 6. cap. 2. De hujus
ἀγάπη, πρὸς τὸν φίλον καὶ τὸν φίλον περὶ. Quint. lib. 6. cap. 2. cum diffi-
ἀγάπη, inquit, æque ἡ ἀγάπη ex eadem natura sunt, cultate, tum
ita ut illud majus sit, hoc minus : ut amor ἀγάπη, utilitate,
charitas ἡ ἀγάπη, πρὸς τὸν φίλον concitar, ἡ ἀγάπη solet mitiga. vide Quint.
τα : ἡ ἀγάπη mores sunt, quibus plerumque rusticos, su- lib 3. cap. 1.
persitiosos, avaros, timidos secundum conditio-
nem propositorum affingimus, mores eorum
imitamur, & ex his ducimus orationem. Diver-
sum est huic, quod ἀγάπη dicitur, quodque nos
affectum propriè vocamus. Et ut proximè utri-

usque differentiam signem, illud comœdiæ; hoc tragœdiæ simile.

Morum, quam prolxiorem tradunt; ut ingeniorum, virtutum, virtiorum, Thraſonis aut tyranni.

Sunt qui Ethopœias ponunt triplicem expressionem,

Naturalium propensionum, inclinationum, φυσικῶν προσηύων, hoc est, affectuum innatorum; ut amoris paterni in liberos, charitatis affinium, cognatorumq; inter se.

Affectuum leviorum, ut cum animos erigimus ad spem, aut læticiam.

Dicendi genere dilucido, &c. Σαφῆς perspicuo, de quo supra in Narratione. Macrobius. 5. Saturni cap. 2. ponit dicendi genera 4.

Copiosum, in quo Cicero dominatur.

Breve, in quo Salustius regnat.

Siccum, quod Frontoni ascribitur.

Floridum & pingue, in quo Plinius secundus luxuriatur. Plura dicendi genera profert Erasmi. 1. Copiæ, cap. 123.

Tribus temporibus, &c. In præſenti, instantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recensentur. In præterito, potissimum eæ conseruntur cum infortunio parentum vel majorum. In futuro rerum eventus, malorum fines adducuntur, vel consilia, quorum ratione, tantis malis succurri possit.

Niobe, &c. Hæc Tantalii filia, Pelopis soror, Amphionis uxor. Fuit autem fecundissima. Hinc Juvenalis ait. Satyr. 6.

Atque

Atque eadem scrophâ Niobê fecundior albâ.

Quæ secundum Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidémque filias : secundum Ovidium in Metamorph. septem filios, Ismenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalium, Alphenora, Damafichthona, Ilionea : secundum Boccatium lib. 5. cap. 31. quatuordecim. Vide Gell. lib. 20. cap. 6. Homer. Iliad. ult.

Sed infelicem me, &c. Fabula Niobes significat, mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit (ut Niobes mala, proverbialiter maxima dicerentur, & acerbissima) quod passa fuit, quòd se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ovidium :

*Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cælestes ? aut cur colitur Latona per aras ?
Numen adhuc sine thure meum est.*

Orta ex Tantalò, &c. Unde Tantalus ab Ovidio dicitur. Tantalus autem, Jovis & Plutis filius, rex Phrygiæ ditissimus. Unde Tantali talenta abierunt in proverbium. Primò fortunatus fuit : deinde, cum deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos, 2. Amorum Eleg. 2.

*Quærit aquas in aquis, & poma jugacia captat
Tantalus : hoc illi garrula lingua dedit.*

Porro Tantali fabulam, paucis explicat, inquiens :
Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit

Tantalus infelix, quem sua vota premunt.

Divitis hæc magni facies erit, omnia latè

Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Hujus genus, &c. In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater felix erat Tantalos, ita ego beata. Jam ego misera, sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum

quasi *ταλάνταλον*, hoc est, infelicissimum. Hujus supplicia adeo gravia, ut proverbio locum fecerint, *Tantali supplicia, & Tantali lapis.*

Latoæ, &c. Hæc Cæi Titanis filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, ut à matris nomine Apollo Latoïdes, & Diana Latoïs. Unde Niobe apud Ovid. *Metamorph. 6.*

*Quoque modo audetis natam Titanida Cæo
Latonam præferre mibi; cui Tantalus autor,
Cui licuit soli superiorum tangere mensas?*

Atqui contra sententiam Ovidii Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conversam aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ovidius in *Metamorph.*

Dirigitque malis, nullos movet aura capillos.

Quæque superba parens, saxo per corpus oborto,

Nunc quoque Mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in Sylvis Sipyleia mater appellatur, quoniam facta saxea turbine venti,

In Sipylum rapta est, ubi fixa cacumine montis

Liquitur, & lacrymis etiam nunc marmora manant.

Sensus vitæque expers, &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine conversâ in lapidem, quoniam imaginem lapideam supra patrum suorum sepulchra posuerat. Quod Palæphatus se vidisse scribit.

Ethopiarum exempla: primi argumentum tate est.

Gerhardus.
Noviomagus.
gus.

Quænam verba Gerhardus Noviomagus ex li-
pothymia ad sese rediens olim potuisset dicere, cujus
Vitem-

Montembergam profecturi caput latrones securi dis-
siderant, ipsum apud Brunonis vicum humi stratum
spoliaverant, & fugitivi mortuum credentes in sylva
reliquerant.

Verus illud dictum, Nemini fidendum esse, nisi
cum quo prius modum fidei absumpseris, esse veris-
simum experior: quos fidos itineris comites arbitra-
bar; si crudelissimi sicarii jugulum mihi petierunt:
multisque vulneribus inflicti, syntecticum relique-
runt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus
invigilando persuasum habebam, studiosis homini-
bus tutam ubique protectionem patere. Credebam
Horatio, qui scripserat, Integros vitæ scelerisque pu-
ros, non egere Mauri jaculis nec arcu, sive per Syr-
tes, sive per inhospitalem Caucasum iter essent factu-
ri. At ego, licet non apud Scythas ἀρπαγευόμενος
versari videbar, sed apud homines (quos à Germana
charitate non alienos sperabam fore) Germanos ta-
men longè prudentius fecissem, si nostri (quo friger
omnis charitas) secum tam impunitam peccandi li-
centiam ante oculos mihi posuissent, nec solus ne-
que inermis protectionem hanc instituissent. Jam
secura nimis imprudentia mihi nocuit; qui stratus
humi sanguine meo terram hanc intingo, herbâsque
coloro. Nunc maximo periculo meo cautiore factus,
tandem disco nusquam tutam esse fidem, ubique ra-
pro vivi, non hospitem ab hospite tutum, nec focerum
à genero. Sed quid ploro? Quin libenter ego,
quàm delicta fortasse mea promeruerint, calamita-
tem patior, æquiorèq; animo injurias sero? Sed uti-
nam caput illæsum & integrum sit, ut bonarum di-
sciplinarum capax à rationis amissi nunquam dell-
ret! Utinam in hoc casu Cæneus ille Perrhœbus fu-
issem, & hoc mihi donatum, ut nullo ferro sauciari
potuissem! Eheu! quàm plagam profundam, quàm
vulnus altum sentio! quod pacis semper amans ego
præter

*Exordium
à presenti.*

præter meritum accepi, & ab illis, quos benefici
prosequabar; quos amicos atque fidos incognitarum
mihi vlarum duces amplexabar; pro quorum incol
lunitate, inœolumis ipse, hoc corpusculum amitterem
non detrectabam, eodrūque inopiam meā quali
cunque rerum copiā sublevare (si modò postulā
sent) minimè gravatus fuisset. Id quod è bonarum
literarum studio semper addidici facere, nec ego
unquam pecuniæ servus, congestus undique sacris
indormire solitus, neque tanquam sacris parcere,
quæ tortum digna sequi potius quàm ducere su
nem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri fa
miam! quid non mortalia pectora cogis? ô mores!
ô tempora!

*Pauca licet poteris argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contumque timebis:
Et morte ad lœnam trepidabis arundinis umbram.
ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones.*

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit
calamitas mea, quæ & evidenti est argumento, quàm
fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obno
xia. Omnis mea, quâ valde gloriosus jam pridem
effulgebam, dignitas, hic ad nihilum ferè jacet reda
cta. Gloria mea quasi flos agri propemodū demis
sus flaccescit. Quid ergo sumus? aut quidnam victu
ri gignimur? ordo quis datus? aut metæ quàm mol
lis flexus? Deum immortalem, quot periculorum
genera vitæ nostræ indies insidiantur! Quot acci
dunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes! Alius
acini granum glutens prælocatus, interiit. Fuit,
quem potus cum lacte pilus strangulârit. Fuit, cui
stiria gelu durata delapsa tecto, subitum attulit exi
tium. O lubricas igitur res mortalium, & hominum
verè bullam!

Apræterito. O nimiam hominum teterrimorum crudelitatem!
O meam insignem imprudentiam, atque securita
tem!

sem! qui omnia prospera atque cuncta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidere, hic vulnibus confectus, atque pulveribus obsitus jaceo, cujus amici gloriâ magnâ, parentes honore summo claruerunt. Hic miserabiliter jaceo, qui jam olim in gymnasio Lovaniensi clarum nomen atque decus, laborum meorum & virtutis beneficio, consequutus fueram, celebris poëta, celebrior orator, celeberrimus theologus salutatus. Hic flebiliter jaceo, quem Episcopus Trajectensis Dominus Philippus, nobilissimo, Burgundiorum sanguine procreatus, maximis honoribus affecit, tot muneribus optimis, tot sacerdotis singulis exornare nunquam intermisit; qui tot heroës atque principes amicos bonarum literarum culta vitæque sanctimoniam mihi devinxerant, ut cælum citius ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putaverim iri præcipitatum. Sed quorsum ita mihi? O res humanas variables! & vanitatem rerum, & inconstantiam!

Sed quid istorum recordor, quæ magis refrigerant *A futuro.* memorata, quàm dolorem minuunt? Unum restabit, ut supplex ad asylum Dei Opt. Max. confugiam. Hic est unica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, ut me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cujus divina providentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit. Ille Pharaonem, ille alios induravit, & ad affligendum sibi delectum populum sæpius instigavit. Ille rursus tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miseriis insontem gregem eripuit. In hoc sortem apparere, in hunc unum spem erigere, præsentissimum ærumnarum cupientiarum remedium est. Quo posthabito, rebus in humanis mentem occupatam habere, magis erit do-
lorem augere, quàm mitigare, aut omnino tollere.

ALIUD

ALIUD EXEMPLUM

Continens quæ verba Hercules Eurystheo sibi imperante potuisset facere.

A presenti. **M**ulti sunt infortunati, sed nemo magis, quam ego sum infortunatus: qui miser, quartus natus luna, calamitates varias, & plurima mala patior.

A præterito. Non sufficiant, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli, quæ noverca Juno mihi præparavit. Hæc serpentes immisit quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthea stimulis novercalibus impulit, ut, in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleretur. Variis igitur tempestatibus ego jactatus, scedantem peregrino templa cruore Eufirin domui: Et

*Solus Amazonis cinctus Stympthalides arcu,
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydrae,
Non cervam volucres eripuerunt pedes, &c.*

A futuro. Sed quis finis, quis modus, Eurystheum, furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confecto? Manliana atque Ithalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deianira missam huc pertulisti, nimirum Junoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutum veneno Lernæo munus est, unde novam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis neque armis, sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ovid. 9. Metamor. & Claudianum in præfatione libri secundi de rapto Proserpinæ; Virgilium Æneid. 8.

Tertium

*Tertium exemplum continens qualia verba dives
ad inopiam reductus posset
facere.*

Multa mihi in unum locum confluunt incom- *Exordium*
moda quæ meum pectus pulsant, simul multi- *ex Plauto*
plex ærumnam exercitam habet paupertas. Ubi spes *sumptum.*
meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior *A presentj.*
infelix, Omnes modis omnibus, qui pauperes sunt,
miseros vivere. Quid enim? mehercule, miser est ho-
mo, qui ipse sibi quod edat, cogitur querere, & id-
ipsum ægrè invenit: longè miserior, qui & ipse
querit, & nihil invenit: omnium miserrimus, qui
eum ipse cupiat, quod edat non habet. Hujus farinæ
sum ego miser, qui Cræso jamdudum felicior habi-
tus, jam autem Coidro pauperior, atque Leberide
mudior, non possideo ubi pedem ponam. Etenim om-
nia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit.

Florentissimo jampridem mihi divinâ quasi vir- *A prateritæ*
gula suppetebant omnia. Et divitiarum copiâ fretus,
omnia vel facere vel dicere audebam, ut reipsa fon-
tes argenti locutos animadvertisses. Mala etiam
ludi dabantur, cum felicibus sint & trimestres libe-
ri, stultitiâque patiantur opes. Proinde mihi Suf-
senus eram, qui oppidò fortunatus plurimos habe-
bam, qui mihi adhærescebant, fautores.

Donc' eram sâlix, multos speculabar amicos:

Tempora cum modo sint nubila, solus ero.

Nullus ad amplexas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modò me factum nemo consola-
tur, nemo fert suppetias. Qui jampridem aderant
non vocati, jam rogati fugiunt; & qui fideles a-
mici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant
enim (ut proverbio dicitur) ἀυτολήκυθοι. Verum ni-
mis

mis est, quod ait Ovid. 2. de Ponto:

*Turpe quidem dictu: sed si modo vera fatemur,
Vulgus amicitias utilitate probat.*

Juden. Sa-
tyr. 3.

*Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet & fidei.*

O me miserum! Cum non sit omnis hominis, sed tantum sapientis, paupertatem ferre, juxta illud Menandri: *Πενία πικρὴν παρέσθαι, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφῆς* ego per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo mala igitur pendens, quod levius videbitur, eligam. Longè melius arbitratus fore, ut mihi mortem consciscam, quàm in paupertate vivam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium, dedit, amplectar:

In mare fluctivagum, nè me premat aspera egestas.

Præcipitabo altis desiliamque jugis.

Quid? Mors ultima linea rerum, quæ nihil sentit, Quod autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Vide Gel. lib. 2. cap. 8.

*Quartum exemplum, continens qualia verba
dixerit Hecuba post excidium
Trojanum.*

Fuit autem Hecuba Cissei regis Thraciæ filia, unde Cisseis vocatur. Virgil. in 7.

Cisseis prægnans tedeas enixa jugales.

A presenti.

Fortunam Euripum, five æstuarium, non injuriâ vocatum, re ipsa jam infelix experior, quæ statu beatissimo gloriabar, regis filia, regis uxor, pulcherrimorum, atque fortissimorum heroum mater, jam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimius evexit, ut illisura graviore casu præcipitem daret.

daret. Utinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuisset ! sic æquiore animo, quæ parior, ferrem. Promeritam enim genitoris poenam in me quoque derivatam arbitrarer.

Sed in satis esse video, ut ejus generis, in quod ascita sum, discrimina subeam, ejusque malorum particeps fiam. Socer deos iratos habuit, glos monstribus marinis exposita, maritus occisus à Pyrrho, filius fortissimus ab Achille. O me miseram ! quid Polydorum, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, quid dulcissimam filiam Polyxenam ad Achillis sepulchrum jugulatam commemorem ? O me infelicem ! Utinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem ! *Apræstito.*

Sed quid lamentor ? Multò consultius fuerit deos precari, ut in aliquod sensu carens aut in rationis expers animalculum me transforment. Quamvis ætænarum miseri dii me exaudierint, & in eam mutare decreverint : tamen ego quod humanâ voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura. *A futuro.*

Quintum exemplum, continens quæ verba taurorum cornibus alliganda protulerit
Antiope.

Quæ fuit Nyctei in Lesbo regis filia, unde Nycteis appellatur, uxor Lyci Thebanorum regis. Peperit ex Jove Zethum & Amphionem. Varias ærummas experta : A Circe in montem abducta, ut taurorum cornibus ardentes tedas habentibus suspensa interficeretur. *Antiope.*

Perfius satyrâ primâ :

Antiope ærumnis cor luctificabile sulta.

Quæ

A presenti.

Quænam in terris femina poterit vivere, quæ tantis malis jactetur, quantis in præsentiarum ego? cujus luctus miserabili proverbio locum facit. Omnium beatissimam me fore putabam, quæ regina duos Jovi Optimo Maximo filios peperissem; alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem; alterum artis Apollineæ peritissimum, qui non solum deos atque homines, sed etiam feras & saxa testudinis cantu permovere potest. Quæ duo charissima pignora jam non amplius videre, nec amplecti datur, sed (hei mihi) genere mortis teterrimo jam dilaceranda, cogor relinquere.

A præterito.

Urnam ego nunquam fuisset in hanc lucem edita! Quid mihi profuit regis filiam, quid regis uxorem, quid ab ipso Jove gravidam fuisse? Quorum omnium quò major gloria præfuit, tantò casus gravior, & acerbior mihi modò calamitas insurgit. O fors, fortuna, ut nunquam perpetuò es bona! O quàm potens, quàm variabilis! Tantum juris atrox quæ tibi vendicas.

A futuro.

Cæterum quid prodest fletibus indulgere? Quin potius ad deorum auxilia confugio, suppliciter oraturus, ut oppressæ subveniant, finemque malorum faciant? Sed qui propiores estis vicini, succurrite. O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescetes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

Sextum exemplum, continens quæ verba Andromache captiva patrio solo everso, & marito occiso, potuisset dicere.

ERat autem Andromache uxor Hectoris, & Etionis filia, regis Thebarum in Cilicia. Unde Ovidius in tertio de arte ait,

— nunquam

nunquam

Thebais Hecatore nupta resedit equo.

Homerus Iliad. 6.

Ἀνδρὸς ἀγὰν θυγατρὴς μεγάλῃτος Ἡλίου.
Filia magnanimi fuit Andromache Eetionis.

O me miseram! quæ divitiis & honore sydera *A presentis.*
hæc pridem adibam, nunc maximas in ærumnas præ-
cipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas,
omnis denique vitæ jucunditas est erepta. Solus me
dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit,
perpetuæ lacrymæ consumunt: enecor descendendo for-
tissimum, meique amantissimum Hectorem mari-
tum, extingvor lugendo filium dulcissimum, quem
pater ipse Scamandrum, alii maluerunt Astyanacta,
quod urbem tutaretur, vocare. Quibus occisis om-
nem spem amisi, ut orbatæ jam nihil supersit nisi
suspendio arbor deligenda.

Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & ada-
mantina ærumnarum catena traxit, ut in ipsissimam
malorum lernam inciderem. Quippe ut modò
Trojam Græci, sic olim Achilles patriam Thebas
evercit, patrem Eetiona sustulit, septemque uno die
fratres interemit, & pretio matrem redemptam, ante
paternas ædes interfecit; ubi pater olim ac fratres
beati regnârunt, ibi nunc ingens solitudo, fruticeta,
pecorumque sunt pascua, & Troja jam in cineres
conversa, cum marito filius occisus, ut nihil solatii
restet vel apud amicos vel affines. Quò igitur infe-
lix me conferam? quò locorum abducar captiva?
O utinam, quo die me parens eni hæc fuit, aliquis tur-
bo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad umbras me
pullentes adegisset!

Sed cur me luctu macero? cur non potius ad vi-
storis pedes provolvor? enixè rogatura, nè in mi-
seram nimium sæviat tot alloqui mæris oppressam.

S

Ah

Ah quàm vereor, nè victorià forſitan inſoleſcem ille mihi graviter ſit inſultaturus, ut mors potiùs, quàm vita, ſit exoptanda!

Idem argumentum Sophiſta Libanius tractavit, ab Eraſmo Roterodamo Latinum factum: cujus verba non piguit aſcribere.

*Septimum exemplum: quæ dixerit Andromache,
interfecto Hectore.*

DECLARATIO.

Andromache.

EVenit quod timebam, & verba mea deſpiciens Hector, ad optima hortatam eſſe cognovit. Admonueram ut ſibi parceret: ille verò contrà, ſuam ſalutem vilem habuit: ergò extinctus eſt, non me, (prò dii!) in manibus, verùm ab Achille. Quod ille occubir, hoc eſt interiſſe Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipſum puellum, me, civitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur poſthac ſervabitur? Interierunt, occiderunt omnia, facta ſum mulierum inſeliciffima. Quanta me felicitate, cujus guſtum modò dederat fortuna, ſpoliavit! Erant mihi in regijs pater ac mater, cum fratrum chorus, nil daque ac laura omnia. Accedebat ad hæc aliud maximum omnium, conjux Hector, bellator inſignis. Spectabar, beata dicebar: & ſi quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adſiciebat, imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter conſeſcere. At non paſſus eſt ſavus iſte Achilles, quem quidem in meum exilium produxit Thetis, patrem mihi ademir, trucidavit fratres, ſervitutem matri injecit: deinde reſtitutus eſt, ac nè ea quidem ſupereſt. Et hæc gravia quidem

FA

verum

verum tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hæctor,
atque unus præstabas omnia, & quibus eram orata,
ea rebar adesse per te. Sed occisus es, accepisti vul-
nus, nos rapimur, instant tristes, impendet pericu-
lum, imminet incendium. Videre mihi videor Tro-
janos cædi, uxores per vim indignè tractari, libe-
ros trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta
est hostibus Troja, te haud amplius pro portis pro-
pugnante. Ah puer! sorte prehensum te quispiam
hostium ad turrim adiget. Sirenius erat pater: à te
pœnas repetent Græci. Me forsitan occidet alia vis.
Atque in hoc quidem fortunatæ erimus. At non
continget: servitus me manet & famulatus, plagæ, &
in extremum usque ævilacrymæ. Haud etiam scio
an visura sim terram, unde nobis hostis iste advenit.
Mox etiam, quod acerbissimum est, concubitus co-
gar pati ejus qui interemit Hectorem.

*Octavum exemplum: qua dixerit Medea,
suos mactatura filios.*

Declamatio Libanii sophistæ, Erasmo interprete.

Fuit & mihi mea ars auxilio, ut accepta contu- *Medea.*
meliâ non tantum angerer, sed & pœnas sume-
rem. Non amplius rex Jason, non amplius Corin-
thiorum potitur. Omnes opes subvertit corona, om-
nia velum perdidit, omnia conflagrârunt incendio. Et
accedit ad calamitatis cunulum dementiæ genus,
quod illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur? suf-
ficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus?
Minimè gentium: imò superest alia vindicandi ratio
superiore atrocior, nihil egens beneficiis, aut arte
clan-

clanculariâ verum animo præfendi virilique, & dextera quæ facinus nullum refugiat: Sunt liberi mortalium omnium impiissimo, & vocatur pater. Hoc & filiis solacium unâ cum ipsa appellatione, illi adimamus. Haudquaquam me finit, quæ iusta sunt, expendere meorum malorum tam multitudo, tum magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus factis quem fructum receperim, omnia ad poenam minora videntur. Æta mihi pater erat, isque Scythiarum rex: tum virginitas, & forma egregia, ac multi inter finitimos proci: denique spes præsentibus bonis potiores. Appulit scelestus ille, neque deos metuens, neque homines reverens: atque erat omnibus malis circumvallatus, & necesse habebat invincibilia vincere, tauros ignem afflantes, armatam aciem è terra profilientem, draconem pervigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur, ut isto cadente victoria penes patrem meum esset potius quàm Ætæ regnum ludibrio haberet unius navigii dominus. At ego quicquid est proditorum scelere præcurrens, quicquid amentium stultitiâ superans, familiares pro hostibus, hostes familiarium loco habui, & contra patriam ab alienigenis stabam. Porro autem opposui naturæ ferarum, extinctus est ignis, tauri jugum duxerunt, cessit aratro solum longè durissimum, sopitus apparuit draco, id quod antea nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Jasonem. Ego porro super hæc omnia navem conscendi, multis magnisque persuasa pollicitationibus, sacramentis, meis ipsius beneficiis. Accepit & benevolentiae meae argumentum, & Iolcus, ubi rex Pelias inimicus senex ab iis, quas genuerat, discerptus est juventutis spe, ultro se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Jasonem partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt: Gratia verò cuiusmodi? Corinthus vidis, & Creontis imperium, ac de
Glauce

Glaucē audiuit. Cæterū nullā habitā ratione
 eorum, quæ feceram, uxorem duxit, cum ex me libe-
 ros haberet, me vivā vidit nuptias, atque illa omnia
 exciderunt animo, præque imperiū cupiditate mea
 merita neglecta sunt. Atqui nē ista quidem sufficie-
 bant: Insuper expulsa sum, contumeliā affecta sum,
 minis onerata sum: hæc quidem justam indignan-
 di causam præbuerunt, artem verò effugii tantū
 gratiā tenebam, & hætenus suffecit. Incedamus
 jam, & per aliqua, quaque licet eamus. Feri Medea
 filios, macta filios Jasonis viri scelerati, impii patris,
 hospitis mali. Nē quid te rerum omnium revocet,
 non natura, non gestatio, non partus recordatio, non
 nutricatio, non vox, non forma: plectatur Jason in
 filiis: hi verò hostium nomine plagam recipiant: non
 eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos
 evomant. Atrox quidem facinus: sed ad prius illud
 consequens. Contra naturam impiè agemus: at istud
 olim ausi sumus. Fratris cades ad liberorum cæ-
 dem deducit: Eiusdem est & hoc animi, eiusdem dex-
 træ. Obsecro, filii, sub ense venite, hic in vos per
 me adigendus est. Enimvero si probus ille fuisset, nihil
 horum pateremini. Et quam elegans forma, quàm
 bona figura corporum! sed patris imaginem referunt:
 id facit ut occidam lubentiùs. Hi quidem igitur mox
 jacebunt. Ego verò è sublimi mediòque aëre scele-
 rum aspiciam. Atque ille gemens & nihil non faci-
 ens vociferabitur quidem, me verò nequaquam at-
 tinget. Ejusmodi draconum jugo freta vehar, supra
 Athenarum verò urbem ingrediens, inde cruciatum
 spectabo.

POSTREMUM EXEMPLUM:

Continens quam dixerit Cornelia, cum audisset vi-
ctum à Cesare Pompeium. Vide Plutarchum in
vitâ Pompeii. Item quæ Cleopatra ad Antonii se-
pulchrum. Vide Plutarchum in vitâ Antonii.

De Descriptione, quæ Græcè
ἐκφρασις dicta.

C A P. XII.

Descriptio-
nis summa
est virtus,
inquit

Quint. lib.

2. cap. 3.

Facillimè

enim id ac-

cipiunt ani-

mi, quod

agnoscunt.

Historici

simplici ap-

pellatione

Thucydi-

dem intel-

ligit.

Descriptio est oratio expositiva, quæ narra-
tione id quod propositum est, diligenter velut
oculis subijcit.

Personæ,

Res,

Tempora,

Loci,

Bruta animalia,

Plantæ.

Personæ, ut Homerus in Odyssea, ad Eurybaten,

Latus erat humeris, ore ater, crinæque crispus.

Res, ut navales pedestresque pugna, quemad-

modum Historicus fecit.

Tempora, ut ver, aut æstas, differendo, quod

multi proferant in his se flores.

Loci, ut idem Thucydides portum Thespro-

rum *Χειμῆρος*, id est, hyemalem, quamque tep-

formam dixit.

Describentes vero Personas, à summis ad ima

usque ire oportebit, id est, à capite ad pedes.

Res verò ab antecedentibus, & eis quæ insunt

ipsis, quæque ex ipsis solent provenire.

Tempora

"Tempora verò & loca ex eis, quæ ipsis conti-
nentur.

f "Simplices, ut quæ pedestres vel na-
"vales explicant pugnas.
Descripti- "Compositæ, ut quæ res pariter
onum au- "temporæque conjungunt, veluti Thu-
tem alia "cydides, qui nocturnam in Sicilia pu-
sunt "gnam describit: simul enim & pu-
"gnam quomodo facta sit, & nocte
"quomodo gerebatur, comprehendit.

"Oportet autem describentem dicendi figurâ uti
"tenui, & multiplicibus orationem variare schema-
"tibus, prorsusque res imitari, quas describit.

Descriptio arcis Alexandria.

"Arces in urbibus ad publicum præsidium arque
"munimenta sunt constitutæ, veluti vertex urbium,
"hostiumque arctrices, firmanturque non magis
"ipsæ urbibus, quàm ipsas urbes tuentur. Atheni-
"ensium autem arcem media Athenarum comple-
"ctitur regio. Cæterum Alexander suæ urbi, quæ
"ab illo cognomentum accepit, arcem construxit,
"quam justius Acropolin appellare licet, quòd in
"urbis extremo & excelsa posita sit, quàm illam,
"quâ multum Athenienses gloriantur. Hæc autem
"sicuti se habet, ita oratione quoque prosequemur
"Clivus quidam medio è solo extollitur ingenti in
"sublime spatio se proferens: hunc, arcem vocant,
"propter utraq; hæc, quòd hostes arceat, & quòd
"sit in urbis arce, id est, summo locata. Viæ ad ipsam
"ducunt duæ, sed dissimiles: hæc enim via est, illac
"verò patet ingressus, mutatisq; proinde nominibus,
"id ipsum quod sunt, vocantur: nam pedibus hæc ire
"licet, capaxque curruum est via. Illi verò, quæ

*Alexandri-
na biblio-
theca omni-
bus semper
patens.*

“curribus in via est, addita sunt scalæ gradusque super
“gradum ex inferiori in sublime deducens, neque pri-
“us quam centenarium expleverint numerum, des-
“cendentes: hic enim absolutus numerus scalarum ter-
“minus est. Vestibulum dehinc gradus excipit, cel-
“cellis mediocribus circumseptum, quatuorq; sub-
“limes, & maximæ columnæ, quæ vias omnes a-
“nimum deducunt ingressum. Columnis autem do-
“mus quædam est imposita, multas mediocres osten-
“tans columnas, quæ vario colore conspicuæ ex-
“mum præbent loco ornatura. Tectum autem dia-
“ta in rotunditatem circumactū ingentem multi-
“plicemq; imaginem complectitur rerum. Introeun-
“ti autem arcem locus offertur, quatuor eisdem a-
“quis lateribus divisus: proinde tota quoque edifi-
“cii figura efficitur quadrata. Aula in medio est,
“columnis undique suffulta: eam porticus excipi-
“unt, & ex quoque æqualibus distinctæ columnis,
“ita in medio dispositis, ut neutram in partem sine
“quicquam omnino deflexæ. Unaquæque autem
“porticus ad transversam alteram finitur, & duplex
“est columna ad utramque porticum divisa, ut illud
“quidem designat, hæc verò rursum incipiat. Addita
“autem porticibus introrsum armaria, quibus libri
“reconduntur, eaque semper, si cui vacet, aut libet
“legere aliquid, patent, totamq; velut urbem ad phi-
“losophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt,
“ad venerationem deorum vetustorum instituta. Te-
“ctum porticuum auro distinctum, vertices colum-
“narum ære fabricati, auroque supernè inclusi. Ne-
“que verò aulæ simplex ornatus est, verum alius
“atque alius: quorum hic quidem Persei continet
“certamina, ille autem aliud. Mediâ autem arce
“columna immensâ altitudine se profert, quæ lo-
“cum ipsum facit illustrem: haud enim in promptu
“quis, quo progredtatur, habet, nisi indicem via-
rum

rum hanc subinde respuer columnam. Quia &
 arcem ipsam terrâ mariq; conspicuam prestat. In
 vertice principia rerum primaquelementa sunt ex-
 pressa. Pridè autem quàm media transeat, edi-
 ficium est quoddam, pluribus ostiis patens, quorum
 cuique à decorum vetustorum aliquo est inditum
 nomen. Duæ dehinc pyramides lapideæ positz,
 & fons profluens, Pifistratarum fonte haud paulò
 melior. Mirandum etiam id quoque spectaculum,
 eò quòd eorū, qui fabricati sunt arcem, velut uno
 tanto operi non sufficiente, numerum nominâque
 comprehendit, duodecimque pariter in ipso arcis
 fastigio conspiciuntur artifices. Descendendi autem
 ab arce planus offertur locus stadio assimilis, idq;
 ipsum loci est nomen. Aliâ item parte alius quo-
 que ad similia accommodus, verùm illi & planitie,
 & magnitudine impar. Cæterum præstandor hu-
 jus quàm ut paucis narrari possit. Quòd si quid
 prætermisimus, admiratione rerum in se rapien-
 tium animam, est effectum. Sed & quæ pro mag-
 nitudine explicari non poterant, ea relinquere sa-
 tius est visum.

SCHOLIA.

Descriptio est oratio, colligens & repræsentans
 oculis quod demonstrat, ut ait Priscianus. Idem
 refert, quosdam non potuisse descriptionem in præ-
 exercitamentis, quòd præoccupata sit & in fabula &
 in narratione, in quibus etiam describuntur perso-
 næ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi
 viri eandem, ut ad ingenia exercenda commodissi-
 mam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsumque
 tractandam prodiderunt, non incongruū est eos imi-
 tari. Erasmus secundo Copiæ vocat *εἰς ἐπεὶ*, cū
 vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratiā
 rem non simpliciter exponimus, sed, ceu coloribus
 expressam,

*Descriptio
 est oratio
 quæ tota re-
 rum, de quib-
 us agitur,
 imago, quo-
 dammodo
 verbis de-
 pingitur, ex
 Quint. lib.
 8, cap. 3.*

expressam, in tabula spectandam proponimus, ut nōs depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id fiet, si prius ipsi totam rei naturam, omnesque circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus, ut quā maximē reddatur evidens, perspicuāque lectori.

Et constant de-
scriptione

Personarum,
Locorum,
Temporum,
Rerum.

Oratio expositiva, &c. Sic reddidit Catanzus. Aphrodisius enim vocat, λόγον περιηγηματικόν, ἀπεξηγηματικόν, quod est narro, vel expono; unde & περιηγησις.

Persona describuntur, &c. Personarum descriptionem, περιγραφὴν appellant: sit cūm depingimus personam avaritiam, luxuriosam, avari, voracis, temulentum, somniculosum, invidi, sycophantam, parasiti, lenonis garruli, aut gloriosi ostentatoris: ut si velis non divitem, sed pecuniarum ostentatorem describere. Iste, inquit, qui se dici divitem putat esse præclarum, primum nunc videre, quo vultu nos intueatur: nōne vobis videtur dicere; Darem, si molesti non essetis? Cūm verò sinistrā mentum sublevar, existimat se gemmarum ultore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cūm puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. Heustu, inquit, veni, Sannio, ne quid isti barbari perturbent, ut ignoti, qui audiunt, unum parentem eligi ē multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herennium quarto. A nonnullis dicitur εἰκὼν, imago, effigies.

Vir. in. 1.

Virginis os, habitumque gerens, & virginis arma
Spartana, vel qualis equos Troiis fatigat

Harpalici,

*Harpalioe, volucrumq; fuga prævertitur Hebrum.
Namq; humeris de more, habilem suspenderet arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoque sinus collecta fluentes.*

Latus erat humeris, &c. Verba sunt Ulyssis ad Penelopen, Odyss. 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Ulysse, habitum ejus describit, & amicos, in quorum numero Eurybatem præconem fuisse recenset, qui

Τυρδς ἐν ὤμοισι, μελανόχρῳ, ἰλὸνδρῳ,
Rotundus humeris, nigrocolor, & crispus crine.

Ἀφθόνιος habet. Τυρδς ἐν ὤμοισι, μελάγχεο
&, &c.

Describuntur res, &c. Cùm videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus; ut auditorem sive lectorem, jam extra se positum, velut in theatrum avocet. Quam ab effingenda rerum imagine *ὑποτύπωσις*. Græci vocant: etiam si vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subjicitur. Veluti si quis expugnatam civitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit, (ut ait Quintilianus Lib. 8.c.3.) At si aperlas hæc, quæ verbo uno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidem sonus, aliorum fuga incerta: Alii in extremo complexu suorum coherentes, & infantium, sceminarumque ploratus, malæque usque in illum diem servari fato senes: Tum illa profanorum, sacrorumque direptio, efferendum prædas, repetentiumque discursus, & acti ante suum quisque prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi magis lucrum est, pugna inter victores.

viſtores. Licet enim hæc omnia complectatur averſio, minus eſt tamen totum dicere, quàm omnia. Vide Eraſm. 4. Copiz.

Navales, &c. Ut apud Aſium Epiri oppidum, & promontorium, ubi Cæſar Auguſtus navali prælio vicit Antonium: & navalis pugna D. Quintii Romani & Democratici Tarentini, apud Livium lib. 4. ſecundi belli Punici.

Pedeſtres pugna, &c. Ut pugna Annibalis & T. Sæmpronii, apud Livium 1. Belli Punici, apud eundem libro ſecundo, Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis & C. Flamini ad Thraſymenum lacum. Item equeſtris pugna Jubelli Tauræ, & Claudii Afelli apud Livium lib. 3. ejuſdem belli. Vide Eraſm. in proverbio: *Cantherius in ſaſſa.*

Hiſtoricus, &c. ὁ ἐκρυπταῖς per excellentiam intelligit Thucydidem.

Vet. æſt. &c. Veral temporis descriptionem habet Homerus Odarum 4. Od. 7. *Diffugere nives,* &c. Porro temporis descriptionem *χρονολογία* appellant. Unde non raro ſumitur narrationis initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratiâ adhibetur, veluti quoties poëta diem, noctem, auroram; aut crepuſculum exprimunt. Sæpius amplificandi cauſâ aſſumitur. Virg. 4. *Æneidos.*

Nox erat, & placidum carpebant ſeſſa ſoporem Corpora per terras, ſylveque & ſæva quierant. Equora, cùm medio voluuntur ſydæra lapſu. Cùm tacet omnis ager, pecudes, piæque volucres, Que que lacus late liquidas, quæque aſpera dumis Rura tenent, ſomno poſita ſub nocte ſilenti Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. Huius generis eſt, quoties tota loci facies, veluti ſpectanda depingitur, ut urbis, montis, regionis, fluminis portus, villæ, hortorum, amphitheatri,

theatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si veræ sint, *τοπογραφία* appellari volunt; si fictæ, *τοποθεσία*. ut ait Erasmus, 2. Copiæ.

Thesprotarum, &c. Thucydides libro primo belli Peloponnesiaci, Centum, inquit, quinquaginta naves vellicantes Leucade tendunt in Chimerion, quod est ora Thesprotidis. Est autem portus & super eam urbs à mari distans in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyra, juxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nata è flumine Acherontè: quem excipit sinus Thesprotus, ex Masside profluens. Oraculis autem fuit Alexander admonitus, ut caveret Acherusiam: hinc in Italiam concesserat. Meminit hujus rei Liv. lib. 8. ab Urbe condita.

Intellige de Alexandro rege Epiri.

A summis ad ima, &c. Ut si dicas: Totus animo & corpore monstrum est, nam quæcumque vel animi vel corporis partem contempleris, monstrum reperies: ingenium excute, prodigium invenies: mores expende, vitam scrutare, omnia monstruosa comperies: oculos, os, vultum, totam denique corporis figuram inspicere, quid aliud quam bestiam præ se ferunt? Linguam & vocem belluinam illam observa, portentum dices: pectus, ventrem, pedes considera, quid aliud quam bestiam pronuntiabis? Hic si quis velit in singulis veluti de pingendis immorari, satis apparet, quantum ubertatis sit accessurum orationi, ut ait Erasmus. 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. Ut si Carthaginem expugnatam velis describere, proferas omnia quæ præcesserunt, deinde omnia quæ in expugnatione contigerunt, postremo, quæ subsequuta fuerunt. Hanc descriptionis speciem nonnulli vocant, *ὁλοκλήρως* *ἱστορίαν*, ab effingenda rerum imagine.

Nostorum in Sicilia pugnam, &c. Thucydides lib. 7. belli Peloponnesiaci.

Quomodo

Quomodo gerebatur, &c. Ancipiti scilicet praelio, Noctu quidem fulgebat luna, sed bellatores ita se invicem conspiciebant, ut conspici ad lunam licet. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno non discernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus, tempus elegit dimicationi nocturnum, ac aciem ita constituit, ut Ponticorum oculos adversa luna perstringeret, suis autem illustrem & perspicuum præberet hostem, ut ait Julius Frontinus, lib. 2. cap. 1.

Figura tenui, &c. De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto oratore, & quarto ad Herennium. Alii figuras, alii formas, Gellius χαρακτῆρας appellat, & Aphthonius, χαρακτῆρα ἀνεμύειον.

Res imitari, &c. Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ita oportet eum, qui res descripturus est, excutere virtutes atque naturas earum, circumstantiis expressas.

In exemplum, &c. Descriptio est arcis Alexandria, quam Alexander condidit per Architectum Democratem. Vide Solinum cap. 41. Ammianum Marcellinum, lib. vigesimo quarto, Plutarchum in vita Alexandri: & Diodorum Siculum. Notabis multas, secundum Ptolomæum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaim in Seythia: Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in urbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2. de Antiquis gestis: Livium lib. octavo. Qui ait, ab Alexandro Epri Rege conditam Alexandriam in Ægypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio, arcisque commoditate.

Acropolis, &c. Ita vocarunt arcem, quasi summam urbem. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci ἀκρὸς, summum verticem dicunt.

Clivus quidam, &c. In locorum regionumque situ describendo, diligenter positionem eorum sequi oportet,

oportet, & orationem velut per loca circumferre, in qua ut primum quodque occurrit, sic aptissime primum dicitur, autore Rodolpho Agricola, lib. 1. cap. 32.

Armara, &c. Alexandri Musæi Strabo meminit, lib. 17.

Persei, &c. Sunt qui intelligunt Philippi regis filium: de quo sic Livius lib. Macedonici belli 1. Nec Philippus segniter apparabat bellum, filium Persea puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui aetatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum & Peparethum haud ignobiles urbes, diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Persea, qui Jovis & Danaës filius erat, referre: qui Medusam occidit, & Andromeden alligatam saxo, liberavit. Propertius lib. 2.

Andromede monstribus fuerat devota marinis,

Hæc eadem Persei nobilis uxor erat,

Cujus gesta Aphthonius vocat ἀδανήματα. Vide apud Ovid. 4. Metamor. Vide proverbium Erasmi: Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod deorum antiquorum nomina, &c. Sunt autem juxta quorundam sententiam, deorum antiquorum nomina, Jupiter, Juno Neptunus, Minerva, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot. ut Apolloni recenset interpres, sunt à Græcis culti: Ζεύς, Ἥρα, Ποσειδών, Διμήτηρ, Ἐρμῆς, Ἥρας θυγάτηρ, Ἀπόλλων, Ἀρτέμις, Ἑστία, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἀθηνᾶ.

Pyramides, &c. Elata in arctum tendentes erant constructæ moles, quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, ut miraculi loco fuerint. Vide Solin. cap. 41.

Pisistratarum fonte, &c. Per Pisistratas vel Πισιστρατίδας, intelligit Pisistrati nepotes vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, novem fistulis aquam fundentem. Unde

ἐν νεακροπόρῳ

ὄρεσιν appellantur; Item *Καλλιπὼν*, pulchre fluentem. Cujus meminit Thucydes lib. 2. belli Peloponnesiaci.

Stadio, &c. Ejus duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, quâ intelligitur spatium, quod homo unico spiritu, cursuque suo conficere potest; quod nunc brevius, nunc longius pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur: Alteram, quæ geometrica, quâ utuntur cosmographi, cujus meminit Plin. lib. 2. cap. 33. Continet autem sexcentos, & 25. pedes.

Exempla descriptionum.

Descriptionum habes subitæ tempestatis, apud Virgil. in 1.

Apud eundem in sexto, Caci domus.

Diluvii, apud Ovid. 1. Metamor.

Invidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni, 11.

Ætatis, apud Claudianum, & Gellium lib. 19. cap. 10.

Justitiæ, apud Gell. lib. 14. cap. 4.

Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Antonii.

Et Cleopatras navis in vita Antonii.

Grotonis, apud Livium lib. 4. belli Punici.

Cyzici, apud Florum, lib. 3. cap. 5.

Templi Hammonis, id est, Jovis Arenarli, apud Di-
odorum Siculum in gestis Alexandri.

*Descriptio habitationis Sancti Antonii, apud
D. Hieronymum, in Hilarionis vita.*

Saxens & sublimis mons per mille circiter passus
ad radices suas aquas exprimit, quarum alias are-
næ exhibunt, aliæ ad inferiora delapsæ paulatim ri-
vum efficiunt, supra quem ex utraque ripa palmæ in-
numera-

numerabiles, multum loco & amenitatis & com-
modi tribuunt. Hic psallere, hic orare, hic operari,
hic sessus residere solitus erat. Vites & arbusculas
plantavit, Arcolam manibus suis ipse composuit, Pi-
scinam ad irrigandū hortulum multo sudore fabri-
catus est. Erat autem cellula non plus mensuræ, per
quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi po-
terat. Præterea in sublimi montis vertice, quasi per
coheleam ascendentibus, arduo valde visu duæ, ejus-
dem mensuræ cellulæ videbantur, in quibus venien-
tium frequentiam, & discipulorum suorum contu-
bernium fugiens, moratus est. Verum hæc in vivo
excisæ saxo ostia tantum addita habebant.

Descriptio gymnastica domus Reinhardi

Lorichii Hadamarit.

SI nemo ringitur, aut sugillat, quod Plinius
omnem villæ suæ Laurentis formam situmque
calamo depinxit; quæ (malum) insolentia fuerit, me-
nso suspensum, aut calumniis proscissum iri si ad
imitationem prudentissimi viri novam meam, quam
in patria (non venustatis, aut vanæ jactantiæ, sed
argenti, quam incendia fecerunt, necessitatis causa)
modò fabricor, domum descripsero? Et cum diversis
ab autpribus varia rerum, etiam humillimarum, ge-
nera videamus descripta, eadèmq; extra omnem
interpretantium malignitatem posita; quis, nisi
Momo sit iniquior, mihi vitio dederit, quod multo-
rum honesta imitatu exempla secutus ego, Musam
meam delineavero? Quæ longitudine multo spatio-
rior, quàm latitudine, propius aquilegium, sive pu-
teum civicum Hadamarit constructa videtur insu-
la. Cujus lapideus, quo undique cingitur, paries al-
tus est triginta duos pedes, crassus autem in funda-
mento, quatuor, in sublimi tres. Duos in effossis

terra fornices habet satis profundos, atque pro facultatibus capaces, fenestellas modicas serratas in curvaminibus; in rectis sui continentes armarioli. Quorum prior terram quinque pedibus supereminens, hypogaeum potest appellari, quod locus subterraneus, cellarum variarum, ut oleraceae aut salifamentariae vicem explere possit. Inde janua ducta in alterum muro discretum, qui paulo profundior, & a sole remotior, vini apotheca est, saxo stratus, & lacusculo, unde, si forte ruptis cistulis vinum effluerit, commodum exhauriri possit, adornatur. Utriusque incurvo solario feni unci grandes ferrei ex ordine sunt firmiter infixi, ut injectis oblongis perticis, superimpositisque tabulis constituatur pormarium, quod oporothecam vocare licet. In imo utriusque fundo terra fuit arenosa, alicubi etiam glareosa, ad tolerandam molem graviores incommoda, unde complures procerae simul ad crasse sunt alni positae, quibus illae transversariae breviores fortiter affixae, necnon grandiora saxa confertim & fluels impacta, firmitermentum statuunt immobile, & quod negavit natura, compensant arte. Duos admittunt ingressus, alterum angustum, ex ipsa sedibus per compendiosum cochlidium, descendens, alterum multo laxiorem, per quem culentia dolia, magnique cadi vinarii, cistis aut curribus advehi devolvuntur. Hujus tergo satis robusto superaddita est turris hexagona, podio tenus lapidea, cum muro, cui adheret, domestico sursum versam ducta, pari crassamento. Quae non vulgarem edificium commoditatem, ornatumque reddit. Si quis a dextra recipit angulosam ad fixos propaginis arcus idoneum, ibidem planularum firmitermentum janua domus, a platea tribus erecta gradibus patet aditum, in quo statim quatuor aliae conspiciuntur: quarum una, quae spectat occidentem, hy-

pocau-

pocausto præbet introitum: quæ septentrionem
 culinæ. Rursus quæ orientem, duæ sunt. Altera
 deducit in cryptam, altera vergit in conignationem
 domûs infimam. Principio gradibus quatuor ex
 atrio scanditur in æstuarium, à culina muro separa-
 tum, testudinis dorso prioris impositum, eo salu-
 brius, quò magis sublimatum à terræ gravedi-
 noso squalore sitûque Peminoso recedit. Ingredi-
 enti statim offertur à sinistra lapideus aqualis. Ibi-
 dem pictus *OUTIS* ille, conqueritur de hominum,
 quibus indies afficitur injuriis, qui cum nihil faci-
 at, accusatur omnia perperam facere. A dextra
 basi ferreâ suffulta fornacula, cujus præfurnium pe-
 culiari ductu fumum transmittit in caminum. Ex
 adverso autem mensa non omnino rustica, incite-
 gæ, vel abaco proxima. Nec procul in muro sunt
 repositoria, ubi cum œnophoris cululli, calicésque
 reconduntur.

Fenestris illuminatum est pellucetibus, in quib-
 us, ut in aliis, resurgent Musarum, patronorum,
 arque Meccenatum insignia, cum primis eorum,
 qui aliquid opis absolvendo huic ædificio contule-
 runt. Solum asscribis abiegnis contabulatum est.
 Medium ejus, quæ paret meridies in imam dictæ
 jam turris sedem excurrit; quæ non modò jucun-
 dum hospitibus discumbendi locum, sed etiam
 omnia, quæ tribus in plateis geruntur, specu-
 landi facultatem præbet. Sedilia undique dispo-
 sita, non solum id sunt, quod vocantur, sed
 ita per ingeniosos arcularios constructa, ut ci-
 starum vestiariarum, linneariarum, aut etiam, si
 velis, scrutariarum possint officio fungi. Circa
 eandem scuncularum variarum peristromata sive
 tapetes ita picti sunt, ut virorum desideratorum
 esse loco possint. Quorum in superficie Bias
 ille conspicitur, qui cùm patriam ejus Prienen

Ille. (inquit Cicero Para- doxo primo) hec luti- bria For- tuna ne sua quidem putavit, que nos appella- mus etiam bona.

hostes invafissent, omnibus, quos modò sæ vitia bel-
 li incolumes abire paffa fuerat, pretiofarum rerum
 pondere onuftis fugientibus, interrogatus, quid ità
 nihil ex bonis fuis fecum ferret; Ego inquit, vera
 bona mea mecum porto, pectore enim illa gelta-
 bar, non humeris, quæ domicilio mentis inclufa, nec
 mortalium nec immortalium manibus poterant la-
 befactari. Lacunaria coloribus diftincta renident.
 Nec tabulæ coronamentis amœnis tortuosò que co-
 rymborum anfractu conspicuæ defunt, in quibus ex
 ordine fupellex ftannea vel ænea difponi poteft.
 Applicitur eft cubiculum dormitorium; quod, fi vo-
 les, diem, clamorem, fonnũmque excludit; vicinum
 item calorem recipit atque retinet, aut, ut ratio exi-
 git, effundit. Inibi lectus eft pedibus iligneis factus,
 circa quem tota parietis æqualitas hiftoriã Solonis
 atque Crocef, quæ apud Plutarchum habetur, colori-
 bus expreffam oftendit: ut animum à divitiarum,
 munda næq gloria curis (quæ dñu noctũque difcruci-
 are folent homines) abducens ad quietem invitet,
 aut magis honefto ftudio dignam meditationem
 ingerat menti. Non procul indè Craffi caput cum
 dextra manu recifum, & ad regem reportatum vi-
 detur, & aurum liquidum in riftum oris infufum;
 ut cujus animus arferat auri cupiditate, ejus etiam
 mortuum & exanguè corpus auro ureretur. Et in-
 bi regina Tomyris caput Cyri amputari, atque in
 utrem humano fanguine oppletum conjici jubet,
 non muliebriter increpitans, Satia te fanguine
 quem trifti Locus illuftratus eft tribus, binas in
 muro fediculas habentibus, feneftris, quæ vela aquil-
 onem inhibere, vel miriorem, fi volueris, auram
 admittere poffunt. Quarum in confinio nugis uxo-
 ris aptum loculantentum eft, infertum muro cali-
 arte, ut fi fures effregerint prima clauftri repagula,
 non tamen, quod charum maxime celatum affervari
 velis,

vallis, invenerint. Solum atque lacunaria respondent
 iis, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio can-
 cellaris interstitiis discreta est, ubi focus ferratis fer-
 ramentis, alariisque stipatus, & per quod fumus exit
 (quod alii vocant infumibulum, Græci *καταρσό-
 χλω*) spiraculum, saxo constructum est. Cujus gre-
 nium in apside curvatum, cacuménq; pedes aliquot
 altius tecto, molestias omnes fumi, atque scintilla-
 rum evomit in aëra tantum, quod carnario suffi-
 cit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nul-
 lam intemperiem admittunt: prope quas inclusa
 muro capsula porrigitur, variis usibus idonea. Hinc
 aquariolum, quam nonnulli lavatrinam appellant.
 Non procul offertur locus tabulis abiegnis concin-
 natus, ubi rudicularum, frixoriorum, patellarum,
 veruum, catinorum, ollarum, ahenorum, creagra-
 rum, lebetum, consimiliūmq; repositoria. Solum
 pavimenti lithostroton est, ut etiam atrii. Ex hoc
 descensus est sex graduum in cryptam, quæ brevi
 posticulâ, fenestrisque clathratis illustrata, triplicem
 in primis utilitatem affert. Etenim à dextrâ cum
 opaco baptisterio, colloquiisque balaneum habet
 vel asaminthum, ibique adjunctum apodyterium,
 quod ita conditum, ut aliàs etiam penuaria cella
 possit esse. Nec deest anaclinterium, quod ab aliis
 accubitorum appellatur. E regione gurgustium est,
 equorum etiam vacerris, lignisque recipiendis ac-
 commodum. Ejus tabularum, quam contignatio-
 nem domus infimam appellavi, solerter adversus
 incendia pavimentatum est: In id ex atrio gradicu-
 lis quinque scanditur, & pedes decem à primo to-
 tius domus solario distat, commoditates totidem,
 quot locus inferior, importans. Nam quæ cellinam
 spectat, pedagium est, seu potius famularum cubile,
 cui adstructum cornithotrophion, sive gallinarium,
 ut excubitorum alitur canibus excitatæ sur-
 gan:

gant ad absolvenda pensa. Ex adverso, ubi farina-
rio, girgillis item atq; rhombis est locus, scala
sunt quibus ascenditur ad dictarum jam partium do-
mus solarium primum, quod hoc modò complana-
tum, atque confectum est: Quernæ complures vali-
dæ trabes ex ordine, parùm admodum inter se di-
stantes, ita muro sunt insertæ, ut utrinque capita ex-
trema ruderibus cæmentitiis oblecta, nihil emine-
ant: deinde earum lateribus in rimas tanquam sul-
culos duos ungues profundos diffisis, impacti sunt
differtim paxilli sesquipedales, habentes undique
circumvolutos, regyratósque septenos aut octonos
funiculos longiusculos, nexos stramine, quod limo
lutóque renacissimo perlitum, contortum, atque sub-
actum est. Postmodò tectorium omne lignum oc-
cultans, arenatum superinductum, cæmentitiumque
pavimentum, cylindro coæquatum, certissimum
contra incendia tutamentum. Huic superstructa
sunt, cum suis scimpodiis, & apparatu Musas non
decente conclavia, quorum propriæ trabes & fabri-
cæ lapidibus quadratis sectilibus suffulta, non attingit
inferiorum ligna, ut incendij fortuito suborti
flamma subjectis nocere non possit. Circa e-
adem procestrion est, ex quo per murum transitus
in æstuarium, inferiore majus, quod vel dixit, vel
si voles, triclinium insigne, cum heliocamino pote-
rit esse. Ejus quoque, ut inferioris, medium evagatur
in turrin quod non minoris commodi, quam
amœnitatis cœnaculum predicari potest. Appara-
tus autem & dispositio serè eadem, quæ substructi
hypocausti: diversa tamen picturarum genera.
Nam, ut reliqua transeam, hic Arisippus naufragus
coloribus effigiatus, suis civibus enunciat, ac suadet,
ut eas possessiones filiis parent, quæ cum naufragio
enatare possint. Ille inter reges Plato, beatum ter-
rarum orbem futurum prædicat, eum aut sapientes
regnare,

regare, aut reges sapere cœperint. Nec cubiculum
(ut etiam cominus insurgentium xysticorum possit
esse capax) annexum, neque solum dolatis afferi-
bus, sed adversus ignes cæmentis obductum est.
Prope scalas, quas dixi, latrinæ secessum ha-
bent. Non procul indè murum trabes duæ crassi-
ores penetrant, & tantum in sublimi supra plateam
extat, quantum ad anabathra, quibus in supremum
solarium ascenditur, sustentanda sufficiunt; quæ
sunt extra domum erecta, quò majus spacium intrin-
secus relinquant, nec incendia suborta locum per-
vium habeant, unde desuper cadant, aut ex edico
delabantur in structuram subjectam. Ad eadem ja-
nuæ transitusque scansilis tam latus est, ut cum fru-
mentario sacco rusticus expeditus pervenire possit
in granarium. Quod supremum, ut recensui, sola-
rium, eodem modo, & quâ substructum ratione
complanatum est. Omnes enim trabes, quantum fi-
eri potuit, contra flammæ integumentis & incru-
stationibus obrectæ sunt. Earum tamen extrema
capita quibus tigni, quos alii vocant telamones,
inseruntur, atque his tectum quasi fulcris susti-
netur; ignibus ita sunt obnoxia, ut vim patien-
tibus facile poterit succurri. Hoc in loco muri
definunt, tectumque succedit. Sed impositum est
turris sesquipedextatis ædificiolum amœnum, quod
podium, vel exedram vocare libet. Id sublimis
validioribus suspensum est, undique fenestras ha-
bens, in quibus sol nascitur conditurque. Quòd
si juxta sententiam Horatii, Domus laudatur,
longos quæ prospicit agros, hoc laudibus eve-
hendum erit, cum velut è specula totam serè
Hadarnariam intueatur, latosque prospectet cam-
pos, atque nemuscula cum primis Trupeliana. Mu-
sis igitur destinatum, quæ cacuminibus delectan-
tur. In eo cum grammatophylaciis est bibliotheca,

quæ totam Hadamariam ad bonarum artium disci-
 plinâ invitare videtur. Cuius in parietis spatio
 dormiens Alexander Iliadem Homeri sub pulvino
 habet. Eius tectum non fastigiatum, in fine pinna-
 culum ostentat obæratû. Subest tabulatum peristes-
 rotrophilo non incommodum. Atqui multo laxior
 ad erviliam avenamque recipiendam contignatio
 tabulara est sub totius contrigæ domûs tecto. Quod
 ipsum non cœtilibus laterculis aut lapideis tegulis
 instratum, sed pro tempore contextum hoc modo:
 Tigillis atque scandulis affixæ sunt validæ crates vi-
 mineæ, quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ita
 strictim condensatæ sunt, ut utrinque nihil appare-
 at lignorum: huic conspissato glutinamento stra-
 mentorum fasces ingesti, ligneæque palæ sunt æqua-
 liter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia
 quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendo-
 re gaudentibus non indecora, & durabillis satis, in-
 eendiorumque tempore multò conducibilia, quàm
 vel latericia vel lapidea. Siquidem illis correptis
 flamma parum incommodat, sed stramentitia tegu-
 menta solummodò lambit, atque raptim sine hor-
 rore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus
 indurata crusta relinquit intacta. Atqui Vulcanus
 in hæc magnam exercet tyrannidem: etenim tota
 non modo corripit & absumit, sed etiam auxilio
 venientibus terrorem incurrit, atque profligat: in
 adversos enim fragmina candentia volvit, & crepi-
 tantibus flammis horridonoque fragore tanquam
 igneam grandinem ejaculatur, hostiumque more
 tela fulgitantia torquet, aufertque prospectum, &
 auxilii spem omnem. Documento fuit ipsa Hada-
 maria, & stadium ab ea distans Josti Studet clarissi-
 mi doctoris patria Elia, per clandestinos Germaniæ
 vastatores nuper incensa. Ubi certa didicisses utro-
 que discrimina:

Porro

Porro medijt in flammis, cum circumsecus omnia
flagrarent, vidisses illa stare, magnoque conatu se
defendere, aut laborantia manus poscere : hæc autem
ignibus superata, non modo concidere, sed etiam,
ut dixi, auxiliaturos in fugam crudeliter compelle-
re. Hæc de domûs recto, atque iis quæ sunt intrin-
secus. Jam, si vacat, quæ forinsecus, audi: Totus un-
dique murus lævigatus, ac dealbatus est: Coria late-
rum atro distincta colore. Illius in medio tria tribus
in locis foramina propemodum tetragona videntur,
inscriptionibus destinata. Primum igitur, quod in
turris medio conspicitur, talibus versiculis exorna-
tum est, qui lacrymabile tempus, quo tota desola-
vit Hadamaria, domus hæc quoque reedificari
coepta, memoriæ produnt:

*Diva Redemptoris post incunabula Christi,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni, mensis habens cognomina Martis, & eius
Nuntia post decimam sati lux quarta sisti.
Solis & hæc retinens à iudice nomen, & hujus
Nona furens siccis ventis borealibus hora,
Qua sacæ emisit verbum cæleste minister,
Cum caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Post domus hæc anno reparari cepta sequenti.*

In supremis ejus loci fenestris, aurea Stoico:um illa
sententia legitur: "Οτι μόνος σὺ εἶ πλούσιος. Id est
quoddam solus sapiens dives. Quam mortalium, quorum
infinitus ubique numerus, philargyriâ perditorum
greges monent, longe ploris virtutem quam divi-
tias æstimandas esse: quoddam harum gloria fluxa sit,
atque fragilis, sed immortalis illa, quæ nec eripi nec
surripi possit, neque naufragio neque incendio amitti:
quæ prædici qui sunt, solos esse divites, cum soli
possideant res & fructuosas & sempiternas, soli quæ
(quod, autorem Cicerone, proprium est divitiarum)
contenti

contenti sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt
ejus muri, qui portam anteriorem, sive molarenti
spectant: quorum priori tale tetraëstichon, quod ipsa
domus proloquitur, est insculptum:

Quid mihi sit nomen, quæris fortasse, uisitor:

Siste gradum, talè carmine certus eris.

Huc Mecanates quia dona tulere, quoniam ausus

Heres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri tale Sapphicon.

Ipse Reinhardi pater huc amissis

Contulit primo lapidas, nepoti

Debit hinc nostro domus ipsa longè

Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fue-
rit, quod vicinorum testimoniis boni parentes vel
dixerint, vel fecerint memora u dignum? Sub imis
autem ejus loci fenestris longum, idq; paulò rudius
& gravius, nè possit altorsum transferri, scamnum
fagineum est positum, ubi transeuntes viatores dela-
sati quiescere, aut senes apicari, aut cives Hadama-
rii confidere possint, de rebus publicis tractatori, aut
animi demulcendi gratiâ nugas acturi, retique ven-
tòs, quod aiunt, venaturi.

*Descriptio serpentum, è Lucani Libro
nona desumpta.*

Illa tamen sterilis tellus, fecundàque nulli

Arva bono, virus stillantis rabi Medusæ

Concipiunt, diròsque sero de sanguine rones,

Quos calor adjuvit, putrèque incenset arena.

Hic quæ primò caput movit de pulvere tabes

Aspidæ somniferam tumida cervicè levavit.

Plenèr hinc sanguis, & crassè guttæ veneni

Decidit: s; nulla plus est serpente coactum.

IMPRESSO

Ipsa

Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
 Sponte sua : Nilòque tenus metitur arena.
 Sed quis erat nobis lucri pudor ? indè petuntur,
 Hinc Libycæ mortès : & fecimus aspida inertem.
 At non stare suum miseris passura cruorem
 Squammiseros ingens hamorrhòis explicat orbes.
 Latus & ambigua coleret qui Syrtidos arua.
 Chersydros, trætique viâ fumante chelydri,
 Et semper recto lapsurus limite cenchris.
 Pluribus ille notis variatam tingitur alvum.
 Quàm paribus tinctus maculis Thebanus ophites
 Concolor exustis, atque indiscretus arenis
 Ammodites, spinâque vagi torquente cerasæ,
 Et scytale sparsis eiamnunc sola pruinis.
 Exuvias positura suas : & torrida dipsas.
 Et gravis in geminum vergens caput amphibena.
 Et matrix violator aque, jaculique volucres :
 Et contentas iter cauda sulcare parcas :
 Orâque descendens avidus spumantia prester :
 Osaque dissolvens cum corpora tabificus seps.
 Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes,
 Ante venena nocens, latè sibi summovet omne
 Vulgus, & in vacua regnat basiliscus arenâ.
 Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,
 Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.
 Postiferos ardens facit Africa, ducitis altum
 Aëra cum pennis, armentaque tota secuti
 Rumpitis ingentes amplexi verberare tauros :
 Nec tutus spatium est elephas, datis omnia letho,
 Nec vobis opus est ad naxta fatum venore.

DE

DE THESI.

CAP. XIII.

“ **T**hesis, id est, consultatio, est rei alicujus inve-
 “ stigandæ per orationem consideratio, vel dis-
 “ quisitio. Consultationum autem aliz civiles sunt,
 “ aliz contemplantivæ. Civiles sunt, quæ actionem
 “ habent civitati accommodatam: velut, An ducen-
 “ da sit uxor, an navigandum, an muri faciendi. His
 “ enim omnibus civitatis status continetur. Con-
 “ templantivæ verò, quæ ad solam animi considera-
 “ tionem pertinent, videlicet, An globosum cœlum,
 “ an multi sint mundi. Hæc enim in usum homini-
 “ bus non veniunt, sed mente solâ pervidentur. Dis-
 “ fert autem consultatio ab hypothesi, id est, causâ;
 “ quòd causâ definita est, consultatio vero indefinita:
 “ Definitio autem fit personâ, re, causâ, & re-
 “ liquis, ut, Muri sintne faciendi: perquisitio est si-
 “ ne persona. Quòd autem invidentibus Persis, La-
 “ cedæmoniis consultum, muro Spartam circunda-
 “ re, causa est. Personam enim habet, Lacedæmonios
 “ deliberantes: Rem, murum Spartæ addere: Cau-
 “ sam verò, invadentes Persas. Prima autem omnium
 “ præexercitamentorû consultatio contradictione,
 “ & solutionem, secundum quæstionem admittit.
 “ Dividitur ergo Thesis primum in Ephodum, id
 “ est in proœmion, ex directo ad narrationem ten-
 “ dens, quem aggressum proœmii loco pones. Hinc
 “ finalibus uteris capitibus, legitimo, justo, utili, &
 “ possibili.

Thesis: An ducenda uxor.

*Aggressus
vice proœ-
mii.*

Si quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi
 S. matrimonium laudet: demissum enim è cœlo est,
 ipsūque

"Ipsumq; rursus cœlum deus implevit, eosq; pro-
 "creavit, quorum munere paternum hominibus tri-
 "buitur nomen: eisdemq; quos progeniit, dedit
 "rerum naturam tuendam. In terras autem acceptū,
 "reliquis omnibus originem dedit, quæq; singula
 "naturâ suâ fluxa caducâq; erant, ea stabilivit po-
 "steritate, æternitatēq; ipsis successione adinvenit.
 "Primum autem maximè ad fortitudinem, subeun-
 "dâq; constanter pericula homines impellit. Quis
 "enim uxorem liberōsq; defendere, quis pro iis
 "bella movere recusat? quo fit ut cum eorum amo-
 "re arma sumantur, maioribus cerceatur animis, lu-
 "bentiùsq; Martis subeatur eventus. Quin justos
 "etiam, nedum fortes homines efficit. Cognatio-
 "nem enim, necessitudines, jurâque tribuit, quorum
 "respectu merūq; ab inferenda injuriâ homines co-
 "ercet: itaq; justiciam simul docet cum fortitudi-
 "ne. Sed & sapientes facit, quippe quibus charissi-
 "morum pignorum injicit providentiam atq; cu-
 "ram. Quodque maximè quis miretur, ipsam tem-
 "perantiam secum adfert matrimonium, & in medi-
 "is voluptatibus modestiæ quoq; invenit locum:
 "legem enim libidinibus præscribens, temperantiæ
 "sive voluptates coercet: quæq; ipsa per se accusa-
 "tur voluptas, eam matrimonio conjunctam lau-
 "damus. Si ergo matrimonium deos dedit, & pro-
 "creando posteritatem omnem firmat, si fortes
 "item justōsq; facit, & sapientes præstat, & tempe-
 "rantes; quis est, qui non pro virili, quatenus possit,
 "ipsum sibi putabit laudandum?

"Sane, inquis: sed calamitatum multarum ma- *Contradi-*
 "trimonium est causa. *ctio.*

"Fortnam mihi videris, non matrimonium ac- *Solutio.*
 "cusare. Quæ enim adversa hominibus accidunt,
 "eorum fortuna est causa, non matrimonium. At
 "contrâ, Quæ lata matrimonium tribuit, ea cerè
 "nequa-

" nequaquam fortuna accepta possunt referri. Re-
 " dius ergo est, matrimonii bona laudare, quam ac-
 " cūsare mala, quæ ex ipsa afferuntur fortuna. Jam
 " verò si quis maximè humanorum casuum adversa
 " volet matrimonio assignare, nihilo tamen idcirco
 " magis fugiendum erit. Nam si quæ reliquis in re-
 " bus nos offendunt, non ea continuò nos ab ipsa-
 " rum cura deterrebunt: Agedum, singulas excutia-
 " mus artes: omnes habent aliquid quod quis accu-
 " set. Agricola: procellis infestantur, & per grand-
 " nem fame contabescunt, non tamen, si quos tem-
 " pestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed
 " perseverant colere. Neque nautæ, si quid ex cælo
 " accidit ipsis, continuò post tempestatem dissolvunt
 " naves, cessantque navigare deinceps, metu eorum
 " quæ perulerunt, verùm difficultates fortunæ tribu-
 " entes, ad opes, quas mari paraverunt, revertuntur.
 " Bella etiam pugnaeque militantiū absument vitæ,
 " non, quia occumbunt aliqui, idcirco deserunt militi-
 " am; sed quia pugnantes ob fortitudinem laudantur,
 " hoc ipso etiam quòd occiderunt, gaudent, & instan-
 " tem fortunæ asperitatem præsentī gloriæ bono re-
 " pendunt. Neque enim propter mala meliora fugi-
 " enda sunt, sed Bonorum causa etiam asperissima per-
 " ferenda. Nonne ergò absurdum est, agricolas, nau-
 " tas item & milites difficultates meliorum gratiā
 " tolerare, matrimonium verò nobis averſandum
 " putare, quia habet aliquid quo offēdat.

*Contradi-
 ctio.*

solut.

" Sane, inquis, sed viduitatem mulieribus, pue-
 " risque orbiſatem affert.
 " Mortis hæc mala sunt, hæcque nobis difficulta-
 " tem circumdedit natura, quam tu quidem accusare
 " mihi videris, quòd tot homines effecit, ut dii ef-
 " sent, accusareque matrimonium, quod non diis mor-
 " tales conjunxit. Quid insimulas matrimonium eo-
 " rum, quorum est apud mortem causa? Cur nuptia-
 " rum

"rum dicis, quod ipsius est natura? Patere petire
 "eum qui natus est, quocumq; tandem pereat modo.
 "Quod si occidunt homines, quia nati sunt, ex-
 "demq; viâ conjugem viduam reliquunt, natôsq;
 "ex se filios faciunt pupillos: quid? hæc matrimonii
 "dices culpâ fieri, quæ solùm ab ipsa fiunt natura?
 "At ego è contrario orbitatem viduitatemque puto
 "matrimonio refarciri. Mortuus est illi pater, eôq;
 "nomine pupillus est; reddit rursus alium sibi ma-
 "trimonium patrem. Itaq; hoc malum non ex ma-
 "trimonio prodit, sed matrimonio oculatur, sitque
 "matrimonium non causa orbitatis, sed abscondit
 "potius ipsam & restaurat: Sic viduitatem quoque
 "quam obitu mariti attulit natura, matrimonium
 "novis iterum nuptiis immutat: quam enim mors
 "reliquit viduam, hanc rursus matrimonium viro
 "conjungit, atque velut conservator muneris sui, ea
 "quæ dedit initio ablata quoque restituit. Auferre
 "ergò viduitatem solet matrimonium, non facere:
 "Pater quoque morte liberis orbatur, rursusq; a-
 "lios matrimonio assequitur, sitque secundo matri-
 "monii munere pater, cui id quod semel jam habu-
 "erat, paternum nomen erat oblatum. Quid ergò
 "matrimonii bona in crimen ipsius convertis? Vi-
 "deris mihi non arguere, sed laudare nuptias velle.
 "Quando enim enumerare nuptiarum bona cogis,
 "laudator matrimonii factus es potius quam repre-
 "hensor; vituperansque matrimonium, ut recensea-
 "mus laudes ipsius adducis, causamque præbes mu-
 "nera sua recognoscendi nobis, eo ipso quod crimi-
 "na tua refutamus.

"Esto, inquit, sed laboriosa tamen res est matri-
 "monium.

*Contradi-
 ctio.*

"Verum: sed labores quoque matrimonium sol-
 "vit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitos
 "homines reddunt. Vitæ tranquillitas est, cum mu-
 "liere

Solutio.

liere sociari: quantulum autem virum in thalamo uxori conjungi? Jam quanta cum voluptate puer expectatur, speratusque se profert, & in lucem prodicens mox patrem appellat. Additur deinde arti alicui discendæ, patrique fit laborum pariceps. In concionibus exinde versatur, pasciturque in senecta patrem&prorsus in quodcunque res ipsa poposcerit, aptum se expeditumque præbet.

Epilogus.

Adeo non est oratione recensere, quanta matrimonium deferat bona. Ingens ergo res est matrimonium, & deos procreans, & mortalibus, ut dii esse videantur, successione præstans; ac omnes qui nuptiis injuntur, instituit, ut justitiam colant, temperantiam observent: quin & reprehensas aliqui voluptares, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnes facile constat.

SCHOLIA.

Thesis.

GRæci Rhetores Thesis appellant quæstionem vagam, nullis circumstantiarum cancellis inclusam; Latini quæstionem infinitam. Cicero in Topicis, Propositum; in Partitionibus Consultationem, Priscianus Positionem, ut, An ducenda uxor, An colenda sit Amicitia, An navigandum, an sit bellum gerendum, An discendæ literæ Græcæ.

Hypothesis.

Hypothesin autem vocant quæstionem finitam, quæ habet in quæstione certas personas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in Partitionibus Controversiam, in Topicis Causam appellat: ut, Sine Cæsari bellum suscipiendum adversus Pompeium, An Scyllæ administranda res publ. An Græcæ literæ discendæ destinato Theologiæ, An Cato tempore belli civilis rectè duxerit Marciam

Mariam uxorem. Vide Quintil. lib. 8. cap. 2. Idem lib. 2. cap. 1. ait, Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis, ut Theles dicerent. Et Cicero in oratore ad Brutum, Aristoteles, inquit, adolescentes ad copiam rhetorum, in utramque partem, ut ornatiùs, & uberius dicere possent, exercuit. Rodolph. Agricola lib. 2. cap. 8. Thesin quæstionem vocat κατηγορικὴν, id est, prædicativam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur, ut, An accedendum ad rempubl. Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικὴν, ut Sene Socrati accedendum ad rempublicam.

Magnam autem habent ^{ὁμοιότητα} cum loco communis similitudinem; sed hoc differunt, quod locus communis ad amplificandam & augendam causam adhibetur. Thesis ad explicandam & probandam. Et illo quasi certâ declamatur; hac disputatur & discutitur. Denique ille affectuum, hæc considerationis est. Priscianus inquit, Inter locum communem & Positionem hoc est differentia, Quod Locus communis est convictæ & manifestæ rei exaggeratio, Positio autem dubiæ rei quæstio.

Alie civiles, &c. Has Græci πολιτικὰς appellant; quæ sunt earum rerum, quæ in civitatibus usurpantur, ac sunt publicæ aut privatim: Ducendæ ne uxores, navigandumne sit, ædificandum, ambulandum. Huiusmodi & illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono: Sed tamen nē me totum ægritudine, inquit, decedam, sumpsi mihi quasdam tanquam ^{ὁρίσας} ^{ὁρίσας}, quæ & πολιτικὰ sunt, & temporum horum, ut & abducam animum à querelis, & in eo ipso, de quo agitur exercere. Eæ sunt ejusmodi, Ἐλευθέριον ἢ πατρίδα τυραννίδος ἢ αὐτῆς, οἱ καὶ τὸν τυραννίδος καὶ αὐτῆς πρᾶξις, &c.

Contemplativa, &c. Has alii speculativas appellant. Græci θεωρητικὰς, quod sola animi ratione expli-

Locus communis à Thesis differt.

maiora, significant, nullo reipublicae monumento
maiores esse quam civium virtute.

Dividitur Thesis, &c. Primum, inquit, ingressus
aliquis ad argumentationem vice exordii erit : de-
inde exentiendi loci simularum, honesti, utilis,
utilis, necessarii, &c. & si cui probabiliter contra-
dicti posse videatur, hoc suo loco refutandum erit :
postremo, brevi epilogo velut petorandum, autore
Mosellano.

In Exemplum.

Dans calum implevit, &c. Unde Cicero 1. Tus-
culan. Quid ? totum propè coelum nonne humano
genere completum est ? &c. Divus Ambrosius 32.
lib. 1. Nuptiz, inquit, terras replent, virginibus
paradysum. At Varro putabat utile, ut se homines
suis genitos mentirentur : Vide Augustinum de Ci-
vitate Dei, lib. 3. cap. 4.

Aspirantem ad immortalitatem, &c. Unde Plauto de Legi-
bus, quarto dialogo : Genus, inquit, hominum im-
mortalitatem hoc modo in sempiternum perdurat, quod
unum filios relinquendo, nunc & idem semper
generationem immortalitatem adipiscatur. Na-
tura autem est immortalitate scipsum sponte privare.
Sed verò ex animo ille se privat, qui filios & ux-
orem negligit.

Transcussione, &c. Hoc est, per decessionem alio-
rum in aliorum locos. Etenim morientibus aliis, alii
nascentur. Hinc Homerus homines arborum
modo comparavit. Vide Erasmus in proverbio,
modo balla.

De fortitudine, &c. Cives enim, ut liberi & Fortitudi-
narij defendant, fortiter pugnant. Ex Scipio utri-
usque confictu cum Annibale congressus, milites ad-
hortando,

hortando, dixit, adesse finem belli, in manibus esse prædam Carthaginiensium, si fortiter pugnaverint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, conjuges, penatesque deos.

Providentiam, &c. Qua perspicuiunt parentes quæ liberis bona, utilia, honestaque sunt. Pars est enim prudentiæ bonorum aut malorum rerum & utrumque scientia, ut ait Cicero secundo de inventionione.

Temperantiam, &c. Hæc est firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines, atque alios non rectos impetus, ut ait Cicero, cuius partes clementia, continentia, modestia.

Accusatur voluptas, &c. Cicero secundo de Finibus scribit maximas virtutes jacere dominari voluptate; quam malorum escam Plato vocat, quod homines ea, velut hamo pisces, capiantur. Architas Tarentinus ait; Nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quam voluptatem. Cujus meminit Cicero de Senectute.

Si ergo, &c. Epilogus est hætenus dictorum, qui ab honesti partibus deduxit, matrimonium laudando. Dividitur autem honestum in laudabile & æquum. Hoc ipsum rursus dividitur in justitiam, temperantiam, prudentiam, modestiam. Vide Cicero 3. ad Herennium.

Matrimonii calamitatum causa, &c. Unde Menander, Ὁ γάμος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐξ ἑξ ἑκατά. Qui non ducit uxorem homo, non habet mala. Ἀλλὰ τὸν οὐκ ἔχοντα πόλιν οὐκ ἔστιν ἀνὴρ. Id est, Sine dolore vitam transiges, non duxeris uxorem. Matrimonium, ut Erasmus ait 4. Apoph. comitatur perpetua sollicitudo, dolus, exprobratio, affinium grave supercilium, molestia, focrus, incertus eventus, juges querelæ, atque rixæ.

Juvenal. Sat. 6.

*Semper habet lites, alternâque iurgia lectus
In quo nupta jacet, minimum dormitur in illo.*

Legendum, &c. Fidei faciendæ gratiâ utitur Indu-
ctione; & ostendit nullum vitæ genus esse, quod non
sors habeat molestias. Sapienter Solon aiebat: Si in
unum locum cuncti mala sua contulissent, futuram
se propria deportare domum quàm ex omni mite-
rarum acervo portionem suam ferre mallerent, ut ait
Valerius lib. 7. cap. 2. Meminit Erasmi. tertio Apo-
stheg.

Per grandinem, &c. Ut si de cœlo vel arbores, *Cœlestium*
vel segetes fuerint tactæ. Cœlestis autem injuriæ *injuriarum*
duo sunt genera: Unum, quod tempestatem voca- *duo genera.*
mus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque si-
milis intelliguntur; quæ cùm acciderint, vis major
appellatur. Alia sunt illa quæ sistent cœlo, serenit-
que noctibus, sunt nullo sentiente, nisi cùm facta
sunt: Publica hæc & magnæ differentiæ, aliis rubi-
ginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantur,
ut Plin. lib. 18. cap. 28.

Dissolunt neves, &c. Tempestatibus iactati non
tardim deferunt navigationes, sed mox reficiunt
vires quassas indoctis pauperiem pati.

Laudantur, &c. Qui fortiter in prælio rem ad-
ministrant, ab imperatoribus laudabantur, atque
fortitudinis præmia consequabantur, coronas civi-
les, obsidionales, vallares, castrenses, statuas, æti-
mophos: mortui etiam laudibus evehebantur. Quini-
mo, ut inquit Imperator Justinianus, Qui pro Re-
publica perierunt, per rerum gestarum gloriam sem-
per vivere intelliguntur, unde etiam patribus in ex-
ultationi sibi culelarum profunt tanquam vivi.

Gaudium, &c. Letantur, qui fortiter pugnando
obebant. Sic Epaminondas, qui sanguine & spiri-
tu

tu deficiens, Non finis est, inquit, vitæ meæ,
melius & altius initium adinveni. Nunc enim
ster Epaminondas nascitur, quia sic moritur, ut
Valer. lib. 3. cap. 2.

Laboriosa res, etc. Unde illud Cynici Crate
Tibi *obis*. Vide Eras. in proverbio, Optima
non nasci.

Labores solvit, etc. Hinc Metellus ille Numidici
asserabat, Nullas plerumque esse in Maritimo
molestias: si quæ tamen accidere nonnunquam vi-
rentur, parvas & leves, facilesq; tolerari esse di-
bat, majoribusq; eas emolumentis & voluptatibus
obliceri, easdemq; ipsas nunquam omnibus ne-
naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpâ
injustitiâ evenire. Vide Gell. lib. 1. cap. 6.

Pasit in senecta, etc. Juxta proverbium, *Ar-
dorem*, quod est, Parentes ætate fessos nutrire,
tuumq; vicem rependere.

THESIUM EXEMPLA.

*Primi argumentum tale est; Quid non ducenda
uxor; ubi Thesis contrariis Aphthonii loci tractata
non in studio exercitii.*

*Exordii
formule.*

Cum juxta vetus proverbium, Ignis, mare, mor-
er, tria mala sint; mihi plurimum desipere vi-
dentur, qui se coniecerunt in flammam, in fluctum,
in matrimonii calamitates. Hoc ipsum dissuadendi
studio cum primis Homerus ait, *usque in ævo nihil
improbius mulieribus pijs.* Ex temporibus hodi-
nis strenuè dant operam mulieres, non paucorum
grex vaniloquus omnino fuisse reputatur, qui so-
mina nihil pestilentius esse confirmant. Et muli-
erem omnem esse malam, perquam venuste signifi-
cavit Lacon quidam, qui cum uxorem duxisset per-
pusillam, dicebat e malis minimum esse eligendam.

Quippe

Ab ipse. Ab ipse. Ab ipse. Ab ipse. Ab ipse.

Non eo inficit matrimonium institutum a Deo, sed ab eodem etiam adjectos tot laborum sudores, molestias, denique dolores, inficit non eo. Et quod ab initio bonum erat, jam vel temporum injuria, vel hominum malitia factum est longè deterius, ut multo citius Pluronia regna cacodæmoniis repleat, quàm diis cœlum.

*Ab indig-
nitate ma-
trimonii.*

Milites ignavi sunt, & cor in pedes iis decidere solent, quibus domi sunt uxores atque liberi. Etenim extra telorum jactus esse, & post principia se continere laborant, id unum curantes, ut integri maneant ac illasi, nè si fuerint interfecti, relinquant vi-
duas atque pupillos. Cæterum qui paulo fuerint nimiosiores, à suis objurgantur, juxta illud Pene-
lopes,

*A pusilla-
nimitate.*

*Ausus es. d. nimium, nimiumque oblita tuorum,
cre.*

Iniquos facit ad iram concitans conjugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, ut portus tranquillitatis cœlibatus: unde illud, Qui non litigat, male est. Deinde, qui obstructi sunt matrimonio, coguntur indices magnum in usus domesticos sumptum facere ad uxores, liberos, & familiam alendam. Et deficiente crumena per las, perque nefas pecuniam corradunt, secum assiduo dicentes,

*Ab injusti-
tia.*

unde habeas, quare nemo, sed oportet habere:

Lucrum pudori præstat.

Ad genus & formam regina pecunia donat.

O civis, erues, quæ vendæ pecunia primum est,

Virtus post nummos.

Quantum quisque sua nummorum servat in arca,

Tantum habet & fidei.

Prima serè veta, & cunctis notissima templis,

Divitiæ ut crescant, ut opes, ut maxima toto

nostris sit arca foro: ut ait Juvenal.

*Ab Incom-
petentia.*

Quotusquisque est, qui non matrimonium con-
trahat, ut sponni (quod aiunt) vitam victurus, per-
fruat, voluptate, ac subet in libidinem, curaque
hoc unum, ut lascivum interveniat illud; *Zon.*
lxxi.

Epilogus.

Quis igitur matrimonium laudibus evchendum
assimet, cum inferorum regna magis quam celo-
rum adapeat, cum iniquos faciat, continuatque vi-
tam obscenitatis plenam voluptatibus, ac earum vene-
natis inebriarum prestigii incubans, adducat ma-
lorum (quod aiunt) illada, ut *γυναικὶς ὀλεσθῶν*,
proverbio locum fecerint.

*Contradi-
ctio.*

Sed ais, Quæ sunt in matrimonio mala, ipsi for-
tunæ sunt assignanda.

Solutio.

Id immerito facis. Nam si viri cœlibes viverent,
à plurimis afflictionibus liberi manerent. Nun-
quam agricolæ assiduo tanto labore terram colere,
nunquam genus omne cerdonum tanto sudore dis-
fluere, nunquam tantis periculis mereatores navi-
gare cogerentur, si non querulis uxoribus atque li-
beris egentibus victum & amictum quærere com-
pellerentur. Verè igitur divus Paulus de conjugati-
onis inquit: Afflictionem in carne sunt habaturi, &
beatiores prædicat, qui hoc frænum non mor-
denderint.

*Contradi-
ctio.*

Sed viduarum & orborum, pupillorumque con-
ditiones morti, non matrimonio refert acceptas, &
per hoc refarciri dicis quod per illam auferantur.

Solutio.

Esto, mors tibi patrem eripit, novæ nuptiæ vi-
tricum reddunt. Sed hæc ipsa pensatio ipsissima est
Diomedis & Glauci permutatio, qui pro porca
scorpius accipitur, pro charissima matre datur no-
verca; ut rideatur, qui ad ejus tumulum fuerit
lacrymans.

*Contradi-
ctio.*

Esto, inquis. Sed tamen non laboriosa est ma-
trimonium; cum laborum participes uxores sint vi-
ri

is solatio: & filii parentes ipsos omni malorum
falsce levent, fore autque fessos erant.

Sæpius molestant viros quam consolantur ux-
orum greges: quarum paucissimi fideles: ut verè
dictum sit, Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem.
Quod monet, atque adeo non esse fidendum mulie-
ri, ut etiam si morientem videas, putes fingere. Et
filiorum incertissimus est eventus. Longè plures de-
decori sunt parentibus, quam ornamento. Qui ut
arietes nutritionis mercedem persolvunt, argento
senes emungendo, turpissimisque facinoribus exeruci-
andò, ut Crates ille rectè dixerit: *ῥυπαὶ πόραι*, &c.

Dilutio.

Ergò eam tot undique malorum fluctibus ma-
trimonium impetatur, Quis vel sanè metris solutus
ab uxore, quasi verè uxorem?

Conclusio.

Secundum exemplum, continens quod senectus non

est in illis, molissa, nec omnis ætate

est in illis, gravitas.

SI vina rebers novis, quasi de melle & lacte han-
stis præstantiora judicamus, cur non senectutem
juventi meliorem, laudatque rogiā dignam arbi-
tramur, cū et illic omnia defæcata & salubria, ita
hic omnia limatura & gratia contemplemur
esse?

Thesis.

Senectutis omnes ut adipiscamur solemus opta-
re. Quod idē ita sit, iniquè faciunt qui adeptam ac-
tusant, ac in illa genuinum frangunt, quam divina
scriptura Coronā dignitatis appellat, eam præcipue,
que reperitur in viis iustitiæ, Proverb. 16. 31.

*A legiti-
mo.*

In antiquis est sapientia, & in multo tempore
prudentiæ, proverbio nobilitata. Seris enim venit
usus ab annis. Hinc est, quod juvenis olim cumula-
rum & circumspectum honorem reddebat senibus
ut ait Valer. Et Jansenis Satyra 13.

Ab utili.

Credebant

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,

Si juvenis vitale non affurrexerat, & si

Barbato cuiusque puer, lætæ ipse videtur

A facili.

Plura domi farræ, & majores glandis acervos.

Nec difficili adeo senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & jucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quæ recordatio tantumukorum benefactorum oblectat, quæ denique gravitas, constantia, consiliorum rationes, auctoritas, & reverentia planè divinam efficiunt.

A necessaria.

Prudenter instituta respub. solæ, quæ senum propria virtus est, prudentia conserventur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illa civitates multas everfas, hæc conservatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio.

At senectus ipsa morbus, avocat à rebus gerendis ac inutiles reddit.

Solutio.

Multò plura, quam juvenes, efficere possunt senes rerum studiis assueti: quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum spagnores geruntur, sed consilio, auctoritate, atque prudentia.

* De Cic.

ex quo hic sumptus est locus, legitur sententia.

Sed oblatione inducit membrum minus, vires adimit.

Obiectio.

Dilutio.

Memoria perit nisi exerceas. Prudentes ergo senes, intentum animum tanquam arcum habentes, non languescant nec succumbunt senectuti. Senibus ingenium manens, modo permanens studium & industria. Unde Cato Pythagoreorum more exercebat memoriam gratia, quod quoque die dixerat, audiret, egerat, commemorabat vespere. Hæ sunt exercitationes ingenii, hæc curricula mentis. In his desodans atque elaborans, corporis vires non inagere deconsiderabile, ut ait Cicero.

Contradictio.

Sed caret voluptatibus, ut resse Horatius dixerit, Multa serunt anni ventres commoda serant.

Multa

PROGYMNASTICA:

319

Multa videntes adimunt. Senectus enim...

Penam, complere, laetumque...

O praeclarum iuventus aetate! si uiderem, si auferretur nobis, quod est in adolescentia viciosissimum. Omnem malorum escam voluptatem eripit, & libidines pecunias animis eximit, ac instillat vera pectoris dona. Porro, nihil pestilentius voluptate; ac nihil praestabilius ratione. Hanc fovet senectus, illam autem expellit.

Solutio.

At sunt morosi & anxii, & iracundi, & difficiles senes, si quarimus, etiam avari.

Contradictio.

Sed haec morum vicia sunt, non senectutis. Ac morositas tamen, & ex vitiis, quae dixi, habent aliquid excusationis. Vide Cicer. in Senectute.

Solutio.

Sed appropinquo mortis est, quae certe a senectute non potest longè abesse.

Contradictio.

Solutio.

O miserum senem, qui mortem contemnentem in tam longa aetate non viderit! O infelicem Christinum, qui mortem metuit, ac non potius cum Paulo dicit, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*. Quid enim haec vita commodi, quid non potius laboris habet? Cur in malis, & non potius in bonis omnia quae secundum naturam sunt, habeamus? Quid est autem tam secundum naturam, quam senibus emori, quod idem contingit adolescentibus, advertentibus & repugnantibus naturae. Haec adolescentibus mori sic mihi videntur, ut cum aquae multitudo vis flammæ opprimitur: senes autem, sicut sua sponte nulla adhibita vi coacti, ignis extinguuntur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur; si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis auferit, senibus naturae.

Rem dicendi faciam, nihil ambigens, quae in diebus tuis, dignissimam esse laudem & amplecti senectutem, cum ea rebus gerendis consilia superadditet,

Conclusio.

diter, prudentiâ valent, auctoritate polleat, reverentia prælaceat, omnium denique malorum liberatorem iustitiae naturalis beneficio subministrat.

Tertium exemplum thesot, continens,

Divitiis non esse summum

bonum.

Qui sententias iniquas defendendas suscipiunt, mendacia verborum lenociniis fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamenta. Quorum in numero sunt quos non pudet asserere, summum bonum divitiis & solum divitem esse beatum. Contra qui veritatem, cuius est simplex oratio amplectuntur, non in divitiis, sed potius summum in virtute bonum collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos magis felices reddi, cum maximæ solitudines atque calamitates inde soleant provenire. Nam ut Juvenal. inquit, Sat. 10.

*sed plures nimia congesta pecunia curâ
semagulat; & cuncta exuperans patrimonij census.
paucis licet portas argenti vase uti putas;
nulla tibi ingressa; gladium contumque timoris;
lucraeque ail. lucam trepidabis: evadentis umbram,
ibi capere nescis.*

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quam pecunie cupiditas? Qui oraculo responsum acceperant, cum demum vincendam esse Spartam, idem aurum & argentum in pretio cepissent habere. Accedunt illa, quæ licet per se videantur leviora, aut insigniora, tamen turba valent, atque confirmant, divitiis nullis plerisque teneris; stultitiâ regi, pusillanimitate civitati, libidine corrumpi, ac iniustitiâ denique

denique profanari. Nam quotusquisque divitum est, qui non fortunâ ebrius, arroganter & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet fretus ut inde natum proverbium *Αργύριον πλεονάζει*, Argenti fontes loquuntur. Quod notans Horatius: Meetur, inquit, contendere noll, Stultitiam patiuntur opes. Quotusquisque, qui non tumultu quopiam suborto, aut bellis ingraentibus, in morem galli cuiuspiam, ut aiunt, trepidet, atque magis sibi thesaurisque suis quàm reip. velle consultum? Quotusquisque qui non plura, quò plura possideat, assidue petat?

Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,

Nec sumpsit, nisi causa morbi

Egerit, venit, & aquosus albo

Corpora languor.

Quotusquisque, quem non divitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu resolvant, funditusque perdant: ut multò plures crapula nimisque libidinis enervatione credantur perire, quàm gladio? Quid igitur divitias summum bonum vocet, & non potius sollicitudinis appellat matimonia? cum illæ stultos, infelices, effeminatos, avatos, & perversos reddant, ut facilius sit camelum per foramen acus transire, quàm divites in regnum Dei ingredi.

Ac divitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas contemptos facit. In pretio pretium nunc est, dat sensus honores. Pauper ubique jacet.

Contradictio.

Nil habet infelix paupertas durius in se,

Quàm quod ridiculos homines facit, &c.

Sed quam opes pariant, fluxa est gloria, & ollaris, quæ toties mihi dicitur, amicitia nihil aliud est, quàm adulatio.

Solutio.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:

Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Nec

Nec ad veram gloriam via recta contendenti
impedit paupertas, fortis sapientiam dicunt Cice-
ro, nonne complures alii pauperes ab initio con-
scenderunt ad summum gloriæ culmen, in quibus
tum honestissimorum cultu provecti, ut majoribus
omnibus suis virtute præluxerint? *Est. Verum, ut ait Juven. Satyr. 3.*

*Contradi-
ctio.*

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat

Solutio.

Desidia torpentis non emergunt, sed qui per hone-
stos labores ad summa nstuntur. Respice Cleanthem,
qui licet obtusi tardiorisq; fuerit ingenii, adeoq;
pauper, ut tempore nocturno cogeretur in hortis
aquas haurire quæ posset interdiu studiis liberalibus
operam impendere: tamen ad summum eruditionis
& honoris fastigium pervenit, consecutusq; est tan-
tas facultates, ut alium, si voluisset, Cleanthem
stare potuisset. Vide Diogenem Lærtium, lib. 7.
Quem matrem Euripides, aut quem patrem De-
mosthenes habuerit, ipsorum quoq; seculo fuit igno-
tum. Alterius autem matrem olera; alterius patrem
culicillos vendidisse omnium penè doctorum liere
loquuntur. Sed quid aut illius tragici, aut hujus o-
ratoris clarius? ut ait Valer. Max. lib. 3. cap.
4.

*Contradi-
ctio.*

Sed inopiæ pressos homines ad varia designanda
flagitia paupertas impellit, ut per fas & nefas vitæ
substantia quærere cogantur.

Solutio.

Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cor-
dibus illud forum personar, *LACTAM pudori præstat,*
quod Græci dicunt, *αἰσχρολογία*. Sin bo-
ni, rector: cum ii longè satius ducant rei fiduciam
ficere, quam famæ simul ac animæ dispendium.
Quia potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur
ipsi divites, nec divitiæ semper optimè contingant,
ut Homerus rectè dixerit,

Ζῆλος αὐτῶν ἔστιν ὁλοῦ ἀλύμπιος, ὃς ἀδύνατον
ἔδειξεν ὅτι κακοῖσιν, ὅπως ἐδίδαξαν ἐκείνῳ.

Multò facilis pauperes criminum occasiones fugere poterant, quam divites, cum desint illis opes, irritamenta maiorum; his autem opus sit multa præceptis, ut bene & honestè vivant: ut Diogenes rectè paupertatem αὐτοῦ ἰσακτοῦ appellaverit.

Ergo non in divitis, unde maiorum (ut aiunt) *Conclusio.*
mare profuit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum.

DE LEGISLATIONE:

Græcè ἐννοποία.

CAP. XIV.

Legis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putaverunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in causa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notam, unde & in consultationis magis est parte quàm causæ. Quatenus enim figuram in se habet personæ, superat consultationem; sed quæ definitionem non habet, minor est causâ. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positiæ legis, atque confirmatio. Lex autem inventio & donum decorum, communis constitutio civilis, & correctio utriusque errorum. Divisio autem inducendæ legis est ista. Trias abis eam capitibus eisdem, quibus negotialem; Legitimo, iusto, utili, possibili. Procectiones facies, post procectionem subilicies contrarium, hinc capitibus prædictis uteris, unde & hoc exercitamentum à causa differt.

*Quid sit?
lex, vide 2.
f. de leg.*

Exm.

*Exemplum continens accusationem legis
jubentis adulterio deprehensum
interfici.*

Procurium.

Nec mihi videtur per omnia lex ista laudanda,
nec rursus quod hoc modo lara sit, prorsus re-
prehendenda. Quod enim poenam adulteris decer-
nit, laudo plane; quod vero iudicum sententiam
non expectat, culpandum certe videtur. Si namq;
largitionis metu, ne qua iudices corrumpantur, ju-
dicia praevenit, suspicax nimis est, & iniquae ni-
mum erga iudices mentis: sin autem iusta judi-
care vos, quemadmodum facitis certe, arbitratur,
iniquum esse constat, si lex iudices quidem laudet,
tollat autem iudicandi potestatem.

Contrarium.

“Aliae sane leges, quae cum demum ex sunt &
“quacumque ratione perlata, discrepant forte ab ali-
“cujus civitatis legibus, sed & alterius rursus le-
“gibus conveniunt: haec autem sola lex omnibus si-
“mul repugnat civitatum institutis. Videmini autem
“mihi multo rectius de hac lege cognituri, si omnia
“recenseatis consulta vestra, atque decreta. Dnces
“bellorum, sacerdotia, plebiscita, omniaque aded,
“quae circa rem militarem pertinent, iudicum sub-
“eunt diligentiam; sique dux ille, quem iudex
“constituit, sacrificat qui iudici videtur, iustumq;
“decretum est, quod populi sententia perrogatum
“est; victores quoque praemia non accipiunt bello-
“rum, nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum
“est, omnia iudicum arbitrium expectare, solam
“vero praesentem legem iudicum subterfugere cog-
“nitionem?”

*Contradi-
ctio.*

“Sane, inquit: Sed magna sunt moechorum
“injuriarum.”

Solutio.

“Quid autem? homicidarum scelera nonne sunt
“graviora;

“graviora? an ne proditores aliis sceleris minores
 “arbitramur? an ne sacrilegi proditoribus priores
 “sunt? Attamen in his criminibus deprehensus ju-
 “dicum examini subiacet; neq; proditor pœnas dat,
 “nisi decernente iudice; neque perimitur sicarius,
 “nisi eo qui accusat, coarguente delictum; neque,
 “qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur,
 “antequam iudex admissum cognoverit scelus.
 “Nonne ergo iniquum est, majora iudicum vin-
 “dictæ reservari, neque quicquam eorum criminis
 “loco, nisi iudici liqueat, æstimari; solum autem
 “adulterum sine cognitione interfici? quem in pri-
 “mis, quia levior in eo, quàm in cæteris culpa est,
 “iudicum examini subicere oportuit.

“At quid refert, inquit, occidam adulterum, an ju-
 “dicibus tradam, si utrâque viâ, morte pœnas luet?
 “Quantum inter tyrannum ac legem, popularem
 “statum ac unius principatum differt, tantum ista
 “inter se diversa sunt. Tyrannus enim unumquemq;
 “pro libidine sua perimit; leges autem convictû ju-
 “stè occidunt, & populus disceptatione omnia atque
 “contentione tractat, quò sint explicatiora omnia:
 “at rerum dominus etiam indictâ causâ occidit.
 “Contrâ, populus & lex, indictâ causâ non occidit:
 “sed omnia à rerum dominis & tyrannis diversa
 “facit. Quid ergò? multûmne intererit occidere
 “adulterum, & iudicum sententiis puniendum tra-
 “dere? Ad hæc quoque, qui per se adulterum oc-
 “cidit, seipsum arbitrum pœnæ admissi sceleris fa-
 “cit; qui verò iudicibus tradit ipsum, penes illos
 “vult esse potestatem, jûsque animadvertendi. Ne-
 “minem igitur dubitare crediderim, quin æquius
 “sit, ejus, qui accusatur, arbitrium esse apud ju-
 “dicem, quàm apud accusatorem. Quin etiam qui
 “suo arbitrâ adulterum occidit, alterius rei gra-
 “tiâ occidere ipsum, adversum se suspicionem re-

*Contradi-
 ctio.
 Solutio.*

*Contradi-
ctio.*

Solutio.

“linquit: at qui iudicio exhibet, solum iusta se-
“ctari, presentisque sceleris dolorem videbitur
“ulcisci.

“Esto, inquit: sed graviores dabit poenas subito
“peremptus, quoniam si ad Iudices deferretur, illam
“temporis interea perditionem pro lucro haberet.

“At contra porro habebit, si iudicibus subijciatur.
“Etenim iudicio destinatus acerbiorē vitam exigit.
“Nam qui poenam expectat, graviora supplicia, quam
“si illam fuisset illico passus, sentit. Quippe poenae
“dilatio poenae videbitur additio, morieturque, scilicet
“qui iam pro mortuo habitus est, expectationemque
“sustinebit morte duriorē. Atque occisus de
“improviso adulter, non dolet, sensumque mortis
“poenae celeritas aufert: insensibilis enim est exitus,
“qui antequam expectetur contingit. Mors autem
“saepius expectata postquam semel illata, poenas
“expectatione adauget. Agē verō, si libet, conside-
“ra haec, confereque invicem. Ille per seipsum occidit
“adulterum, nullumque facit ultionis suae testem;
“alius iudicibus tradit, multosque adhibet suppli-
“cio spectatores, acerbior haud dubie ultionis mo-
“dus, quicumque est oculis plurimum subiectus. Et
“opportabilius alioqui adulteris utcumque fuerit occul-
“te perire, opinionem apud plerosque relicturis in-
“imicitiarum causa esse occisos. Convicto autem
“apud iudices crimine, indubitata jam reus, & nul-
“lis obnoxiam interpretationibus, poenam subibit.
“Itaque plurimum interest, adulter an occulte truci-
“detur, an iudicibus tradatur afficiendus supplicio.
“Res atrox est adulter, omnium scelerum magni-
“tudinem supergressus.

*Contradi-
ctio.*

Solutio.

Coarguatur ergo prius quam occidatur: iudi-
“ceturque porro quam poenas ante cognitionem
“incerto crimine, indictaque causa luat. Quod
“si publice necabuntur adulteri, certiorē facient
“pro-

“procreationem, neq; quisquam cujus sit filius de-
 “inceps dubitabit, ubi paterni nominis insidiæ, a-
 “dulteria fuerint adempta. Itaq; cum sit adulterium
 “publica quædam rerum naturæ injuria, publicâ
 “quoque sententiâ plectatur. Vereor enim, ne adul-
 “ter secretò occisus, multos post se alios relinquat.
 “nam quia, cur occidatur, nescitur, ejus improbè
 “facta multi imitabuntur. Sic ejusmodi pœna non
 “adulterii finis, sed exordium erit.

SCHOLIA.

Legislatio, &c. Alii promulgationem legis appel-
 ant. De qua sic Quintil. lib. 2. cap. 4. Legum
 Laus & vituperatio jam majores ac prope summis
 operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidem
 suaforiis, an controversiis magis accommodata sit,
 exercitatio, consuetudine & jure civitatum differt.
 Apud Græcos enim lator earum ad judicem voca-
 batur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere
 moris fuit.

Legislatio.

Lex inventio deorum, &c. Demosthenes in Ari-
 stogitonem, oratione priore, Πᾶς ἔστι νόμος
 θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Id est, Omnis lex inventū ac munus deorum
 est, Decretum prudentium hominum. Cic. Philip. 10.
 Lex, inquit, nihil aliud est nisi recta, & à numine
 deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensq;
 contraria. Idem 1 de Legibus. Lex, inquit, est ra-
 tio summa insita à natura, quæ jubet ea quæ facien-
 da sunt, prohibetque contraria.

Quibus negotialem, &c. Cicer. 2. de Inventi-
 one, duas generalis constitutionis partes facit; juri-
 dicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipso nego-
 tio juris civilis implicatam controversiam habere.
 In ea autem quaeritur justum sit, an injustum;

utile an inutile, ut ait Marcus Fabius Victorinus.

In exemplum.

Nec mihi, &c. Solon constituit fas esse deprehendentem mœchum interficere in ipso adulterio. Et 9 de Legibus Plato sanxit, Adulteram deprehensam impunè occidi à viro posse. Idem censuit Caro, cuius meminit Gellius. Et Augustus legem Juliam tulit, gladiòque iussit in adulteros animadverti.

Judicium sententiam non expectat, &c. Non licet, inquit, adulterum occidere, nisi iudicium sententiis damnatum. Et Valer. Publicola tulit legem, quâ neminem licebat indictâ causâ necare.

Discrepat, &c. Civitatibus, inquit, aliis aliæ sunt leges. Est proverbium, Lex & Regio. Sed quæ sunt aliis contrariæ, cum aliis conveniunt: Atqui lex de occidendis indictâ causâ adulteris discrepat ab omnibus.

Duces bellorum, &c. Inducti longè vel enumeratione vivunt. Imperatores, inquit, populi iudicium atque magistratum suffragiis creati, bella gerunt, & cum hostibus manum conferunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis in iussu populi pugnasset infelicitè. Unde Annibal amissæ classis pœnas dare timens, offensam astutâ mirè averit. Vide Valer. lib. 4. cap. 3.

Plebsita, &c. Vide Gell. lib. 10. cap. 20.

Qui pœnam expectat, &c. Multo gravior expectata quàm illata mors est. Quippe certi supplicii dilatio pœnam adauget. Unde Ovid. 1. de Ponto:

Et gravior longâ sit mea pœna morâ.

Et tertio de Ponto.

Mitius ille perit, subitâ qui mergitur undâ,

Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

*Finis op-
tandus.*

*Unde rex Macedonum Philippus, subitam mor-
rem lenta præposuit. Qui cùm interrogaretur, Quis*
homini

homini finis maximè optandus esset ; respondit, Qui subitus & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib. 3. cap. 14. Et Julius Cæsar subitam ac celerem exoptavit mortem, ut scribit Suetonius Tranquillus.

EXEMPLA.

Roscia, quâ Roscius Orho cavit, nè **Lex Roscia**, quâ in ordine equestri spectacula videret, nisi haberet sesteria quadraginta.

Confutatio Legis Talionis, & ejus quæ jubebat corpus dissecari ejus qui multa creditoribus deberet, nec esset solvendo. Gellius lib. 20. cap. 1.

Cincia, quam Cincius tulit, quâ cavebatur, nè quis ob causam orandam pecuniam acciperet, aut domum. Cujus suator Qu Fabius admodum senex, ut ait Cic. in Catone majore.

Sumptuaria, de qua Gellius lib. 2. cap. 24.

Confirmatio Legis Fusie, quâ malis ac perniciosis legibus resistebatur.

Voconia, quam suavit M. Caro, ut ait Cicero in Senectute. Vide Gel. lib. 17. cap. 6.

Oppia, quam tulit M. Oppius, nè mulieres superfluo ornatu uterentur, nève lenda, id est, rhodis pensilibus veherentur. Vide Livium in principio quarti libri Macedon.

Exim-

Exemplum Confirmationis Legis

Oppie

*Exordium
à legiflato-
ris encomio.*

M. Oppius Tribunus plebis fuit, summæ proculdubio prudentiæ vir. Qui publici magis commodi quàm gloriæ privati studiosus, hanc utilissimam omnibus imperiis legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.

A contrario.

Quæ si, juxta M. Fundanii, & L. Valer. sententias, abrogaretur, omnibus aliis legibus repugnaretur, quæ volunt in repub. vivendi rationem honestam conservandum esse, non superbiz sed virtutum studia semper excolenda.

A manifesto.

Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminiari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conspicuæ feminæ non solum in se convertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nuptiarum amictu pellecti viri, nitorem admiranantur ac sequuntur, donec telo jecur istum findatur, pudicitizque fiat naufragium. Rectè igitur Jesus Sirach, Averte, inquit, faciem tuam à muliere: compta, & nè circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perlerunt. Cum autem, ut proverbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiunt Democritum sibi met oculos ademisse, tanquam omnium malorum cupiditatum autores. Cujus meminit Gellius lib. 10. cap. 17.

A legitimo.

Quod si reliquæ leges quæ maximam reipub. utilitatem afferunt, sanctæ conservantur, contra earum placita fuerit, eam à medio tolli quæ cum optimis sentiens reipub. statum incorruptum conservat, ac illustrat.

A justo.

Liciniam vel Æmiliam legem quæ frugalitas exigebatur, admisit ordo senatorum ac tribunitia potestas:

stas : quanto iustius eam admiserint, quæ modestiam introducit ; & superbiam, omnium malorum radicem, explodit ?

Nulla res uberiora commoditatis bona poterit ad reipub. statum immaculatum conservandum importare, quàm lex Oppia ; quæ libidinem, fastum, ac omnem insolentiam intolerabilem reprimat mulierum, quarum mala tot proverbis locum fecerunt. Quæ quò minus habent mentis, tantò inhonestis voluptatibus sunt addictiores. Quantum autem ruboris civitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter sese gerendo incutiunt, tantum laudis asferunt graviter punitæ : quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus iusta severitate mandaverat Spurio Posthumio, & Qu. Martio Philippo Coss. ut de iis quæ sacris Bacchanalium incestu usæ fuerant, inquirerent, & in omnes intra domus cognatas animadverterent, damnarentque. Multæ igitur damnatæ fuerant, latèque patens opprobrii deformitas, severitate supplicii emendata, ut ait Valer. lib. 6. c. p. 3.

Sed, ais, sceminis olim vini usus fuit interdictus. Verùm nè tristis earum & horrida pudicitia, sed eleganti ornatu genere ornata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multâ purpurâ sunt usæ.

Eslo. Sed autore Valerio, tunc nulli subseffores alienorum matrimoniorum oculi meruebantur, sed pariter & videre, & aspicere mutuo pudicæ dabatur : nunc alii sunt mores, alia tempora.

Non opus est pluribus verbis, cum Oppiam legem approbatu dignissimam esse constet, utpote omnis luxuriæ atq. superbiæ expultricem, omniq. contrâ pudiciæ atque modestiæ conservatricem.

*Secundum exemplum Confirmationis legis, Quæ
jubet ut liberi parentes alant, an
vinciantur.*

*Hujus legis
meminit
Quin. lib.
7. cap. 7.*

Cum nihil tam sanctum sit quod non aliqua so-
leat impiâ temeritate violari, sapienter pro-
mulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes
injuriâ coercet, ac pleratem, quæ, ut Cicero ait,
fundamentum est omnium virtutum, sanctè co-
lendam atque conservandam velit, jubens ut liberi
parentes alant, aut vinciantur.

*A conveni-
enti.*

Quid autem naturæ (quàm optimam, ut Cice-
ro scribit, ducem, & tanquam Deum sequi debemus)
tam consentaneum fuerit, quàm eos, unde vitam
accepimus, venerari, confectosque senio & omni
ope humanâ destitutos, beneficiis protequi, atque
nutrire?

A legitimo.

Hoc ipsum Lex divinus requirit, ac jubet, ut paren-
tes honoremus, *Exod. 20.* Item, si qua vidua libe-
ros ac nepotes habet, discat primum propriam do-
mum pie tractare, & vicem rependere majoribus, *1. Tim. 5.* Quippe illis, parentibus, ac magistris non
potest æquivalens reddi, ut ait Aristot. *9. Ethic.*

A justo.

Quid enim justius quam si parentes à te mutua
charitatis & beneficiorum officia perceperint, juxta
proverbium, *Avl' aya d'ar aya didas*; iniquissimum
enim habetur iis qui nostrâ causâ tot molestias
atque labores perpeffi sunt, malam gratiam referre,
ac arietum more, nutritionis mercedem persol-
vere, hoc est, pro benefactis malefictum reponere.
Quod tam atrox crimen est ac detestabile, ut justis-
simè pari quadam vindictâ parentum ac deorum vi-
olatio sit expianda.

Ab utili.

Vix ullum Dei præceptum invenies, quod promiss-
ionis divinæ præmium habeat adjunctum, præter
illud

Illud quo parentes honorari iubetur, Exod. 20. Tibi Deus omnipotens promissa lege pollicetur longam vitam, atque coelestem benedictionem his qui parentes amore, beneficiisq; fuerint prosequuti. Quod idem docet Ecclesiast. cap. 3. Qui honorat patrem suum, jocundabitur in filiis, & in die orationis sue exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita vivet largiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet dominum, honorat parentes, & quasi dominiis serviet his, qui se genuerunt.

Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, eam ipse rerum mearum indigeam, atque adrim, quam sit mihi curata supellex.

Contradictio.

Recte Plutarchus inquit, *Quid est contra faciem nulla contradictio.* Hoc est, contra faciem nulla contradictio. Non officiosus orationis facis inopiam parentum tollit, sed compensatio beneficiorum, & admittit: qui verbo tenus amicitiam, non amici, sed adulatoris habentur. Unde Ecclesiasticus: In opere, inquit & sermone & omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio a Deo. Et S. Jo. filii mei, ne diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.

Solutio.

Videmus hoc vulgo contingere solitum, ut quisquis fuerit in parentes, tales experietur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cum a filio criminibus pertraheretur, ventumq; esset ad domus limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusque. Et accusatus ille, quod patrem pulsasset, hoc modo defendit impium facinus: Et ille, inquit, patrem suum verberavit. Et hic, offenso filio, me verberabit, postquam adoleverit. Primus, juxta Ambrosii sententiam, pietatis gradus est iste, ut quos autores vita voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis. At qui contempsit aut maledixerit patri atque

A neglecte pietatis incommenda sequente.

adulter

atque matri, exinguetur lumen ejus in mediis tenebris, & oculum ejus corvi juxta flumen effodient, Proverb. 20. & 30.

**A possibili
& facili.**

Nec res ardua, neque dura factu, parentes venerari, neque alere; cum filiis corpora integra, sana, ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victum quærere: nec ætate confecti multa requirunt, cum effectorum emaruerint vires, cum edendi cupiditas absumpta, cum adempta voluptas, atque luxus; cum denique natura, maximè senum, paucis contenta sit. Respice Pollionem Romulum, qui centesimum ingressus annum, non magno sumptu, sed exiguis impendiis, corporis vigorem servasse legitur, intrus mulso, foris oleo.

**Contradi-
ctio.**

Valde molestum est illos fovere qui fastidiosi sunt, ac nauseosi, quibus edentulis gingiva frangendus panis incrimb, ut ait Juvenalis.

Solutio

Ista vox bovis est, non hominis. Quod si rationis experti ciconia parentes non averſatur, neque fastidit, sed defectos senectutis vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, ut inde natum sit proverbium. *Ἀπὸ τῆς αἰῶνος* quid tu seris immanior, mutuum officii vicem gravaris rependere, maximè nutriendi fovendique eos, à quibus aliquando fueris nutritus?

**Contradi-
ctio.**

Sed admodum est difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt & iracundi, ut Sophoclis filii patrem merito videantur accusasse, &c.

Solutio.

Parentum mores & vitia noveris, non oderis. Illud officii tui scias esse pietatem colere, legibusque sacris obtemperare. Suscipe igitur senectam patris tui, & non contrista. Si defecerit sensu, veniam da & non spernas eum in virtute tui, Ecclesiastic. 3. Quod si feceris, ad fortunatam cum laude summa pervenies senectutem, quam Bion ille Borysthenites maiorum

forum appellavit portum, eoque propèrandum omnibus malorum finem sperantibus.

Sanè quidem, sed quis tam pius est, qui possit æ- *Contradi-*
quiore animo ferre tot molestias atque labores nu- *ctio.*
triendi eos, quorum bis puerorum senum paupertas
sordida, atque miseriz queant alicui horrorem in-
cutere?

Non diffiteor, egenorum ac senum parentum *Solutio.*
horridam atque miseram conditionem esse, ut Dio-
genes percontanti, quid esset in vita miserrimum,
responderit, Senex egenus. Atqui tu verè pietatis af-
fectu flagrans, omne iudicium devorabis, cunctoque
præsidio destitutos suffulcies, cum olim te parentes
genuerint, futurum senectutis suæ baculum, solati-
um vitæ, & spem posteritatis. Admodum pie quon-
dam illa fecit Echinica femina, quæ patrem custo-
diæ radirum, jam ultimæ senectutis, velut infan-
tem pectori suo admotum aluit, ut ait Valer. lib. 3.
cap. 4.

Sed, inquis, Mihi uxor alenda, liberi, numerosa *Contradi-*
familia, idq; in tanta annonæ gravioris caritate, ut *ctio.*
nihil sit reliqui, quod parentibus impertiri possim.

Nemo requirit, ut liberalitatis tuæ benignitas *Solutio.*
major sit quàm facultates. Quomodo poteris, ita
misericors esto: si multum tibi fuerit, abundanter
tribue; si exiguum, paritè, ut Tobias docuit. Quod
si, juxta S. Joan. sententiam, is qui nullâ charitate
præditus, fratri odit, homicida est; item qui
viderit egentem, & ab eo clausit viscera sua, reus
habetur ejusdem criminis; quanto magis erit is ho-
micida, imò patricida, qui parentes inedia con-
bescere, ac rerum inopiâ marcescentes, perire susti-
nuerit? In quod bipedum nequissimorum hominum
genus sapientes olim viri supplicium excogitarunt
singulare, ut quem ipsa natura in officio retinere
non potuisset, is magnitudine pœnæ maleficio sum-
moveretur.

moveretur. Infuebatur enim parricida culco, cum cane, gallinaceo, vipera, & furtiva, & inter eas ferales angustias comprehensus, in vicinum mare vel amnem projiciebatur. Ex enim ei repente caelum, sollem, aquam, & terram ademerunt; ut qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret illis rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur, ut ait Cicero pro Roscio Amerino.

Ergo quibus pietas est curæ, promulgatam de parentibus alendis atque sustentandis legem tuebuntur atque conservabunt; cum multarum virtutum atque præmiorum divinarum fons sit uberrimus, & origo.

Tertium exemplum comprobationis legis: quæ apud Helveticos cavetur ne quis in invitatiōe ad bibendum argatur.

Autore Petro Mosellano.

Multa quidem præclare in sua ditione instituta sunt; forsissimi libertaris suæ defensores Helvetii, sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil fecius, utilius, quàm quod ab illis super scitum est. Nam cum per ebrietatem passim peccari viderent, ut aditus ad id videri omnes præcluderent, in sua ditione stant, ne cui deinceps alios vulgariū illarum invitationum prætextu ad ebrietatem sollicitare impene liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarus temperantiæ atque omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hoc vel in civitatum curiis, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum factò præstat? Sed hæc in perversa illa bibendi necessitate, quæ per invitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest: citius enim ex pumice aquam

aquam hauseris, quàm ebrio sobrium aut dictum, aut factum extorseris. Quòd si sobrieras ac vitæ moderatio sola est, quæ omnium virtutum officia parit, alit, conservat ac tuetur; rursus ebrietas omnem mentis usum pervertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: annon voris omnibus expectata erat lex ea, quæ & sisleret ebrietatem, & potioni moderationem procuraret? Quid autem perinde viles, atque in republ. cavere, nè sit impune illud, cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora civium, quàm liberior comestatio, compositioque? Annon respubl. Romana, quamdiu frugalitatem servavit, tamdiu adversum omnes hostium insultus inexpugnabilis stetit? At posteaquam luxu certari invicem coeptum; ita cecidit, ut nè ruinæ quidem vestigia aliqua supersint. Nam Annibal tum primum vinci coepit à Romanis, cùm exercitum suum Campano luxu solvi enervarique passus est. Unde tot infirmi amores? tot stupra? tot adulteria? nisi ex otiosorum hominum temulentia? Verum enim est illud, Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Unde tot rixæ? tot vulnera? tot cædes, nisi ex temulentorum comotationibus? Cui alii tot ac tantas rei familiaris dissipationes, tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quàm conviviis in ebrietatem solutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adolescentes, alioqui felicissimè natos, ab artium optimarum virtutumque cultu abducit, quàm studium comotationum? Primùm corporis orium, in quo serè degunt qui literis adhibentur, mater est variarum cupiditatum: quòd si huic compotandi quoque licentiam addideris, quæso te, Qui fieri potest, quin in animis parùm firmis, pro virtutum bonarumq; artium cultu, omnium libidinum seges sensim pullulescat? Quod

Quodd si spes omnis in hac atate rectè formanda, velut agricolis in herba posita est, nihil poterat eà lege excogitari utilius, quæ, quod unum omnem eam spem semel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos qui in tanto errantium consensu nihil valituram legem jactant. Nihil enim vel rectius imperatur, vel facilius recipitur, quàm quod tacitus naturæ sensus non potest non probare. Quis autem tam efferatus & ab omni humanitate remotus est, cui non rem rectâ viâ reputanti, suprà quàm natura postulet, ad alienæ stultitiæ præscriptum bibere naturæ inimicissimum esse videatur? Compotoris hominis privati puerilis & stultus affectus, ut me ipse ebrietatis probro afficiam, persuadebit? Et patriæ, in cuius verba juratum est ab omnibus, æquissima, cunctisque saluberrima lex, ut sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiam ne potoris alicujus immodicâ porione ità me prosternam, ut præter figuram, humani mihi reliquum sit nihil? Et populi fortissimi laudatissimique, cui parere summa est utilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere gravabor? Amplectenda ergò omnibus ea lex, quâ nihil neque honestius, neque præclarius, neque factio jucundius, fortissimi populi magistratus ferre potuere.

FINIS

INDEX

PROGYMNASMATUM

APHTHONII.

F abula	pag. 1	Laus sive laudatio	159
Fabulae exempla	2	Laudis exempla	160
Fabularum tractatio	10	& deinceps.	
Alia Fabulae exempla	11	Vituperatio	226
& deinceps.		Exempla vituperationis.	ibid.
Narratio	26	& deinceps.	
Narrationis exempla	27	Comparatio	243
& deinceps.		Comparisonis exempla	244
Chreia	38	& deinceps.	
Chreiae exempla	ibid.	Ethopaea	254
& deinceps.		Ethopaeae exempla	256
Sententia	74	& deinceps.	
Sententiae exempla	75	Descriptio	278
& deinceps.		Descriptionis exempla	279
Destructio, sive Subversio aut		& deinceps.	
Refutatio	95	Thesis	300
Refutationis, sive subversionis		Exempla Thesis	ibid.
exempla	101	& deinceps.	
& deinceps.		Legislatio	319
Confirmatio, sive asseveratio		Legislationis exempla: ac pri-	
	118	um accusationis legis	320
Confirmationis exempla	124	& deinceps.	
& deinceps.		Deinde exempla confirmationis	
Locus communis	135	legis 326 & deinceps usque ad	
Exempla loci communis	136	finem.	
& deinceps.			

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM

in hoc libello explicatorum.

A chaia	pag. 177	Amor cacus	127
Achilles	244	Amphion	188
Achillis mors	245, 250	Amphipolis	232
Aetropolis	286	Amplificandi exempla	216
Altium	284		220, 221
Adjuncta	218	Amplificatio	139, 140
Adonidis hortus	165	Ανασκευή	95
Adonis	27, 30	Andromache	272
Adulatio	317	Andromache	287
Adulterii poena	320	Annibal	237
Aeacus	244, 248	Αντιπελαγονίη	189, 330
Aegina	179	Antiope	271
Aequalitas morum	154	Antisthenes	45
Aesopi fabula	7, 8	S. Antonii habitatio	288
Eta	276	Apollo	100
Agesilaus	44, 207	Appii Caei filia	156
Agrigentum	234	Aquila	12
Alcibiades	259	Arces quasi arctrices	273
Alcinoui sylvae	166	Arcefilaus	88
Alexander rex Epiri	285	Archidamus	179
Alexander magnus	62, 64	Argos	230
Alexandria arx	279	Arion	128
Alexandrina bibliotheca	280	Aristides	183, 259
Ambracta	178	Aristippus	45, 294
Amicis quid tribuendum	17	Aristoteles	90, 127
Amicitia	1	Armenus	84
Amstelredamensis ollaris	317	Artaxerxes	92
Amilcar	238	Asdrubal	239
Amor	126	Athene	160
		Attica	

INDEX.

Attica 177
Attilius Regulus 338
Avaritia 156, 311, 317
Auguria 78

B

B *Accebanalium ritus* 115
Basilus 113
Bellona 184
Bias 291, 292
Bononiensis Academia 219
Bos Pulcher 166
Bucephalus ibid.

C

C *Arbago nova in Hispania* 228
Canes 265
Casaris commentarii 219
Caligula 80
Cambyfes 68
Capaneus 65
Tria Cappa pessima 7
Carbunculus 308
Kalaeodon 118
Catiline 58
Cato 314
Cato uticensis 127
κασιόρθωμα 47
Causarum locus 215
Centauri 249
Chimerion 285
Chiron 249
Chronographia 284
Cicero 58
Ciceronis mors 253

Ciceronis oratio pro M. Marcello 220
Ciconia 189
Calistes 7
Circe 104
Cleantes 90, 318
P. Claudius 79
Cocles 135
Cedrus 73
Caelestis injuria 309
Calibatus 310
Corymbus 132
Kόλασις 47
Comiseratio 40
Comparatio 160
Conclusio 140
Concordia 46
Confirmatio 118
Confutatio 98
Conjectura 141
Conjecturalis causa ibid.
Consuetudo 153
Consuetudo contagiosa 81
Consultatio 300
Contententia 308
Contumacia 154
Cercyra 178
Corona victorum 309
Cortina 101
Cotys rex Thraciae 41
Craffus 252
Crates 88
Cretenses 66
M. Cu 73
Cupido 127
Cyclops 183

Y

Cyl.

INDEX.

cellatus liquor	166
Cyprus	7
Cyrus rex	34, 193
Cisseis	270

D

Daphne	96, 97, 120
Dardanus	244, 248
Decii	73
Delphini	129
Delphinarum amor erga homines	ibid.
Democritus	306, 316
Demosihones	252
Demosihenis laus	184
Demosihenis labores	185
Demosihenis mors	186, 253
Deorum nomina	287
Descriptio	278, 281
Desidia	60
Dicendi genera	302
Dido	183
Dis	181
Diogenes	43
Dionysius	ibid.
Divitie	316
Divitie vere	297
Divitiarum affectus	44
Divitiarum mala	87, 317
Doctrina	39
Δούρολ	154

E

Ebrietas	43, 145
Echetus	233
Εχρυχοι	260

Eloquentia	187
Elphenar in porcum mutatus	104
Empedocles	234
Encomion	159, 164
Ενεργεια	281
Ennius	50
Entusiasmus	121
Eobanus Hessius	30
Epaminondas	310
Epheii	7
Ephori	179
Επὶ μυθιον	10
Equestris fastus	44
Ethnicorum librorum lectio	106
Ethopoeia	254
Εὐαγγελισται	261
Echides	91
Eapolis	258
Eripides	318
Eurystheus	277, 268
Eustrapelus	88

Fabius Maximus	58
Fabula unde dicta	1
Fabula Demosihenis	4
Herodis Attici	ibid.
Mecenii Agrippae	3
Thucydides	4
Fabula de accipitre & lusciniā	23
Agricola & Ciconia	10
Barbaro rurs collinda ignaro	4
Cassia	17

For-

X INDEX.

<i>Fermicis & cicadis</i>	218
<i>Fure</i>	9
<i>Juvenilesidioso</i>	22
<i>Leone & vulpe</i>	9
<i>Lupis & ovibus</i>	4
<i>Medico & agnato</i>	9
<i>Mura urbano & rustico</i>	13
<i>Similis</i>	10
<i>Venere & rosa</i>	27
<i>Voluptate & dolore</i>	11
<i>Vulpebirndinibus obfessa</i>	8
<i>Fabulae definitio & species</i>	1
<i>Fabulae Sybariticae</i>	6
<i>Fabularum inventor</i>	8
<i>Fabularum usus</i>	5
<i>Facta laudandi ratio</i>	216
<i>Fastus</i>	46
<i>C. Flaminia</i>	242
<i>Fons Pistratarum</i>	287
<i>Forma</i>	123
<i>Partitudo</i>	184, 307
<i>Fortuna</i>	80, 142
<i>Fruſtro, fruſtror</i>	230

G

G <i>Erhardus Noviomas</i>	264
<i>Glauce</i>	277
<i>Gravim</i>	141
<i>Grandines</i>	309
<i>Gratitudo</i>	318
<i>Gyari</i>	157

H

H <i>ADAMARIE incendium</i>	297
------------------------------------	-----

<i>Hanno</i>	239
<i>Heſtor</i>	244
<i>Hecuba</i>	270
<i>Hexachord</i>	257
<i>Heraclitus philoſophus</i>	41
<i>Hercules</i>	62
<i>Hefiodus</i>	23, 59
<i>Hesperidum horti</i>	166
<i>Hieronymus</i>	106, 109
<i>Historia</i>	28
<i>Hominis laus à bonis fortu-</i>	
<i>na</i>	167
<i>A corporis</i>	168
<i>Animi</i>	170
<i>Mortem ſecuti</i>	173
<i>Hominum miſeria</i>	81
<i>Homo</i>	46
<i>Homo bulla</i>	81
<i>Honeſti partes</i>	308
<i>Horatius Cocles</i>	135
<i>Hospitalitas</i>	77
<i>Hymnus</i>	164
<i>Hypotheſis</i>	304
<i>Hypotypoſis</i>	283

I <i>Aſon</i>	277
<i>Icon</i>	282
<i>Idolopaxia</i>	257
<i>Ignavia</i>	20
<i>Ilias Homeri</i>	3
<i>Illyris</i>	231
<i>Imitatio</i>	257
<i>Improbatio</i>	98
<i>Incendiarii</i>	143
<i>Iuſeph</i>	48

Y 2

Irm

INDEX.

<i>Irus</i>	84	<i>Lacus communis d. Thest. differt</i>	205
<i>Socrates</i>	38	<i>Lucretia</i>	127
<i>Julius Caesar</i>	325	<i>Lycurgus</i>	20
<i>Juno cur. pronuba</i>	180		
		M	
L		<i>Maedones</i>	227, 230
<i>Abor</i>	2	<i>Macedonia</i>	231
<i>Lacedemonii</i>	60	<i>Magistratus officium</i>	91, 92
<i>Laconum convivia</i>	44	<i>Magnesia</i>	233
<i>Lactantius</i>	113	<i>Mali curvi, malum ovum</i>	93
<i>Ladon</i>	100	<i>Marpurgensia Academia</i>	Enco-
<i>Lanus</i>	192	<i>mius</i>	189
<i>Laomedon</i>	235, 244	<i>Marpurgum</i>	192
<i>Lapitha</i>	130	<i>Mars</i>	180
<i>Latona</i>	264	<i>Matrimonii laus</i>	300
<i>Laus</i>	159	<i>Matrimonii mala</i>	311
<i>Legislatio</i>	319	<i>Matrimonii vituperatio</i>	310
<i>Lesbos</i>	178	<i>Mausolus</i>	208
<i>Leucosia</i>	21	<i>Medea</i>	275
<i>Lex</i>	146, 319, 323	<i>Memoria</i>	314
<i>Lex Emilia</i>	326	<i>Menander</i>	260
<i>Cincia</i>	325	<i>Metellus Numidicus</i>	310
<i>Cornelia</i>	83	<i>Mezentius</i>	65
<i>Fusia</i>	325	<i>Mida</i>	15
<i>Helvetiorum de ebrietate</i>	332	<i>Milesi</i>	7
<i>Julia</i>	324	<i>Mineris</i>	257
<i>Licina</i>	326	<i>Minerva</i>	181
<i>Oppia</i>	326	<i>Modestia</i>	308
<i>Roscia</i>	325	<i>Monarchia</i>	80
<i>Sumptuaria</i>	ibid.	<i>Mori bonum</i>	71
<i>Taliois</i>	ibid.	<i>Mors</i>	ibid.
<i>Voconia</i>	ibid.	<i>Mors qualis optanda</i>	325
<i>Liberi parentes a. a. v.</i>	328	<i>Moses</i>	88
<i>Ligyra</i>	21	<i>Mulier</i>	313, 321
<i>Lacus communis</i>	135, 164	<i>Muse</i>	121
			Mun-

INDEX.

Musnyntis	100
N	
Narrationis poetica tria ge- nera	28
Naupactus	177
Neptunus	181
Nestor	ibid.
Niobe	256, 262
Non omnia possumus omnes	69
Numa Pompilius	65
Nuscia	47
Nycteis	271

O	
Obediendum Deo	63
Obedientia	154
Obsis	231
Odyssea Homeri	3
Oenone	236
Officium	47
Olea	166
Oligarchia	80
M. Oppius	326
Oratores	28
Orpheus	188

P	
Pedagogia	46
Peones	231
Pegasa	233
Palamedes	181
Pallas	ibid.
Pallone	ibid.
Paedagogia	47
Paedagogus	ibid.
Parentes honorandi	328
Paris	235

Parricidii poena	332
Parthenope	221
Pasiphae	126
Passio	361
Patria amor	78, 79
Patroclus	261
Paulus apostolus	113
Paupertas	82
Paupertas laudata	87, 318
Pecunia	78
Pecunia corruptala	83
Pecunia obediunt omnia	34
Pelagga	177
Peleus	248
Pelias	296
Pella	330
Peloponnesus	177
Penus	100
Pericles	180
Perseus	272
Perseus	287
Phearis	234
Phebe	233
Philippi dictum	237
Philippi mors	228
Philippi Macedonum Regis ge- nealogia	227
Philosophia	171
Phaebades	101
Phaebus	100
Phormio	239
Phrygia	235
Phthia	247
Pietas in parentes	238
Pisistratarum fons	287
Plataea	177
Plato	

INDEX.

Plato	19, 57, 67, 89	Reipub. status triplex	80
Qu. Plemminius	92	Rhetores	28
Poëte	121	Romanus civis	177
Poëticæ narrationis tria	121	Rubigo	309
Poëta	28		5
Pollio Romulus	330	Sacrilegus	151
Pompeius	286	Saguntini	240
Porci Acarnanii	134	Sancti	66
Portus	181	Sapientia	58, 181, 182
Portus descriptio	284	Sapientia laus	161, 180
Positio	305	Satietas omnium rerum	71
Patides	232	Saturnus	20
Præexercitamenta	quatuordecim	Scarabeus	12
Priamus	235, 248	Scilurus	45
Primitia	124	Scipio	106
Procrustes	234	Senectus	313
Procrustes	282	Senectus laydabilis	ibid.
Procrustes	239	Sententia	74
Procrustes	308	Sententia composita	80
Procrustes	314	Sententie simplices	79
Procrustes	92	Serapius	176
Pulchritudo triplex	122	Serpentum descriptio	298
Punica fides	237	Sirenes	21
Pylus	178	Sobrietas	148
Pyramides	287	Socrates	52, 60
Pyramus & Thisbe	31	Solon	61, 62
Pythagora	43	Somnolentia	89
Pythia	100	Somnus nimius	59
Pythius	ibid.	Sophista	28
Pythion	ibid.	Sophista	148
	R	Sparta	306
R	Esutatio	Sphacteria	170
Reinhardt Hadamard	289	Stadium	288
		Stilpo	60
		Stoici	165
		Stoicorum Apathia	4
		Sybarum	

INDEX.

Sybaris	5	Triballi	232
Sybaritica	ibid.	Tripodes	101
T		Troje conditores	247
Tantalus	263	Trojanorum fata	250
Tarquinius	94	Tyrannicidarum præmia.	142
Tarquinius	42	Tyrannis	136
Temeritas	314	Tyrannus	141
Temetum	134	V	
Tempe	100	M. Valerius Corvinus	135
Temperantia	308	Valerius Publicola	324
Temulentia	145	Venus	7
Terentius Varro	58	Virgilius	69
Tethys	249	Vigilantia	77, 85
Themistocles	176	Vinum	134
Theodorus	33	Virginitas	307
Theognis	75, 93	Virtus labore comparatur	123
Theses civiles	305	Vita humana	81
Theses contemplative	ibid.	Vituperium	226
Thesis	300	Ulysses	21, 84
Thetis	249	Unus vir, nullus vir	70
Thracæ	53	Voluptas	11, 21, 308
Thracia	232	Urbes laudandi ratio	209
Thucydides	176, 284	& deinceps.	
Thucydides laus	160	Vulcanus	181
Tiberius Cæsar	91	Vulgi perversitas	43
Tiopia	47	Uxor non ducenda	310
Tomyris regina	292	Z	
Topographia	285	Zeno	165
Topothesia	ibid.		